CELOVEC – KRIŽNA GORA. Tu je deloval v letih od 1870 do 1883 Matija Majar-Ziljski (foto: Valentin Hartman)

KOLEDAR 1997

MOHORJEVE DRUŽBE V CELOVCU

Mohorjeva v internetu

Naslov v internetu: **http://www.mohorjeva.co.at** **e-mail: zalozba@mohorjeva.co.at**

KNJIŽNI DAR ZA LETO 1998

- Koledar Mohorjeve družbe v Celovcu za l. 1998
- Jurek Becker, **Jakob lažnivec** (povest)
- Edmond Privat, **Mahatma Gandhi**
- Otroška ali mladinska knjiga

KOLEDAR

Mohorjeve družbe v Celovcu

Vsem rojakinjam
in rojakom širom
po svetu želimo
v letu 1997
veliko Božjega
blagoslova,
zlasti
mnogo sreče,
zdravja in
zadovoljstva

ODBORNIKI
IN USLUŽBENCI
MOHORJEVE DRUŽBE
V CELOVCU

MOHORJEVA DRUŽBA V CELOVCU
Viktringer Ring 26
a-9020 Celovec/Klagenfurt
Tel.: (0463) 56 5 15 - 0
Faks: (0463) 51 41 89

PREDSTAVNIŠTVO DUNAJ
Albertgasse 48
A-1080 Wien/Dunaj
Tel.: (0222) 403 41 93
Faks: (0222) 403 419 399

MOHORJEVA d.o.o. LJUBLJANA
Pojanska cesta 97
SLO-1000 Ljubljana
Tel.: (061) 30 10 97
Faks: (061) 32 89 88

za navadno leto

'97

Natisnila tiskarna Mohorjeve družbe v Vetrinju – PRINTED IN AUSTRIA

Mohorjeva založba v INTERNETU: E-MAIL: mohorjeva @ magnet. at
naš naslov: http: // www. a. prouc. co. at./ mohorjeva
informacije o koroških Slovencih v Internetu: http: // www. a. prouc. co. at. / slovene

Navadno leto 1997

se začne in konča s sredo, šteje pa 365 dni, to je 52 tednov in 1 dan.

Letni vladar je VENERA

Zlato število	3
Sončni krog	18
Nedeljska črka	E
Epakta	XXI
Rimska številka	5
Godovinska številka	9

ZAČETKI LETNIH ČASOV

Vigred se začne 20. marca ob 14.55,

poletje se začne 21. junija ob 9.20,

jesen se začne 23. septembra ob 00.56,

zima se začne 21. decembra ob 21.07.

Post

Zdržek od mesnih jedi je za katoličane obvezen vse petke v postu, strogi post (zdržek od mesnih jedi ter pritrgovanje v jedi) na pepelnico in na veliki petek.

Drugi koledarji

Splošno je v veljavi naš gregorijanski koledar.

Verniki bizantinskega obreda (zlasti pravoslavni) se ravnajo glede praznikov po starem julijanskem koledarju in bodo praznovali 7. jan. božič, 14. jan. novo leto 1997, 27. aprila veliko noč, 2. junija pa binkošti.

Po judovskem koledarju se novo leto 5757 začne 14. septembra 1997 in se konča 1. oktobra 1997.

Mohamedanski koledar šteje leta od Mohamedovega bega („hedžre") iz Meke v Medino. Mohamedansko leto 1417 je prestopno leto in se je začelo 19. maja 1996 ter se konča 8. maja 1997.

Prazniki v Avstriji

ZAPOVEDANI CERKVENI PRAZNIKI

Poleg nedelj so zapovedani prazniki tudi: Novo leto, sv. trije kralji ali Razglašenje Gospodovo, Vnebohod, Presv. Rešnje telo, Marijino vnebovzetje – Gospojnica, Vsi sveti, Brezmadežna in božič.

NEZAPOVEDANI CERKVENI PRAZNIKI

Svečnica, sv. Jožef (19. marec), Gospodovo oznanjenje, velikonočni ponedeljek, sv. Jožef (1. maj), binkoštni ponedeljek, sv. Peter in Pavel, rojstvo Marije Device – mala gospojnica in sv. Štefan.

KVATRE V KRŠKI ŠKOFIJI

V krški škofiji se praznujejo kvatre štirikrat na leto, in sicer v sredo, petek in soboto.

Vigredne (postne) kvatre: 19., 21. in 22. februarja.
Poletne (binkoštne) kvatre: 14., 16. in 17. junija.
Jesenske kvatre: 1., 3. in 4. oktobra.
Zimske kvatre: 3., 5. in 6. decembra.

AVSTRIJSKI DRŽAVNI PRAZNIKI

Avstrijski državni prazniki so: 1. januar (Novo leto), 6. januar (sv. trije kralji), 1. maj (državni praznik), Vnebohod, velikonočni in binkoštni ponedeljek, 15. avgust, 26. oktober (državni praznik), 1. november (Vsi sveti), 8. december (Brezmadežna), 25. december (božič) in 26. december (Štefanovo).

AVSTRIJSKI DEŽELNI PRAZNIKI

15. marec (Klemen M. Dvoržak, zavetnik Dunaja), 19. marec (Jožef, zavetnik Koroške, Štajerske, Tirolske in Predarlske), 24. september (Rupert, zavetnik Gradiščanske), 15. november (Leopold, zavetnik Zgornje in Nižje Avstrije).

Znamenja v koledarju

ZNAKI ZA LUNINE MENE

Mlaj ..... Prvi krajec ..... Ščip ..... Zadnji krajec .....

NEBESNA ZNAMENJA

Pomlad	Poletje	Jesen	Zima
oven	rak	tehtnica	kozorog .....
bik	lev	škorpijon.....	vodnar.....
dvojčka.....	devica.....	strelec	ribi .....

GRAFIČNI SIMBOLI

† navadni post † † strogi post

• Pika razmejuje praznovanja bogoslužnega koledarja slovenskih škofij in koledarja celovške škofije od drugih godov. Na levi od tega znaka so praznovanja, ki se jih tisti dan spominjamo pri bogoslužju. Desno od pike so drugi koledarski godovi, ki se v bogoslužju navadno ne spominjajo. Če je pika že v začetku vrste, pomeni, da tisti dan v bogoslužju ni pomembnega godu.

1 velika številka na desni strani dnevnega koledarja označuje tekoči teden leta.

* Zvezdica označuje praznovanje bogoslužnega koledarja krške škofije.

Prazniki v Sloveniji

ZAPOVEDANI CERKVENI PRAZNIKI

Sv. Rešnje telo; 15. avgust, Marijino vnebovzetje; 1. november, vsi sveti; 25. december, božič.

NEZAPOVEDANI CERKVENI PRAZNIKI

1. januar, novo leto, Božja mati; 6. januar, sveti trije kralji; svečnica; 19. marec, sv. Jožef; 25. marec, Gospodovo oznanjenje; velikonočni ponedeljek; Gospodov vnebohod; 29. junij, sv. Peter in Pavel; 8. september, Marijino rojstvo; 8. december, Marija Brezmadežna; 26. december, sv. Štefan.

KVATRE V ŠKOFIJAH SLOVENIJE

V škofijah Slovenije se kvatre praznujejo samo v soboto kot dan molitve, pokore in ljubezni do bližnjega. Letos je kvatrna sobota spomladi 22. februarja, poleti 17. junija, jeseni 4. oktobra in pozimi 6. decembra.

DRŽAVNI PRAZNIKI IN DELA PROSTI DNEVI

1. in 2. januar, novo leto; 8. februar, Prešernov dan, slovenski kulturni praznik; velikonočna nedelja in ponedeljek; 27. april, dan upora proti okupatorju; 1. in 2. maj, praznik dela; binkoštna nedelja; 25. junij, dan državnosti; 15. avgust, Marijino vnebovzetje; 31. oktober, dan reformacije; 1. november, dan spomina na mrtve; 25. december, božič; 26. december, dan samostojnosti.

Dolgost dneva

Dan zraste:

v januarju	od 08 ur 25 min. na 09 ur 28 min.
v februarju	od 09 ur 31 min. na 10 ur 59 min.
v marcu	od 11 ur 03 min. na 12 ur 48 min.
v aprilu	od 12 ur 52 min. na 14 ur 29 min.
v maju	od 14 ur 32 min. na 15 ur 47 min.
v juniju	od 15 ur 49 min. na 16 ur 04 min.

Dan se skrči:

v juliju	od 16 ur 01 min. na 15 ur 04 min.
v avgustu	od 15 ur 01 min. na 13 ur 27 min.
v septembru	od 13 ur 24 min. na 11 ur 44 min.
v oktobru	od 11 ur 40 min. na 10 ur 00 min.
v novembru	od 09 ur 56 min. na 08 ur 41 min.
v decembru	od 08 ur 39 min. na 08 ur 24 min.

Herschlov vremenski ključ

Učenjaki sicer ne morejo dokazati, da Luna vpliva na vreme tako, kakor vpliva na morsko dno, vendar opazovanja dokazujejo, da je Herschlov vremenski ključ, ki napoveduje vreme iz Luninih sprememb, precej zanesljiv vremenski prerok, posebej, če ga uporabimo v zvezi z drugimi pojavi, iz katerih sklepamo, kakšno bo vreme.

Zvezdoslovec F. J. Herschel je sestavil tabelo, ki jo podajamo spodaj. Na podlagi te tabele vsak – vsaj približno – lahko ugotovi vreme, ako le vé, kdaj se spremeni Luna (t. j., ob kateri uri nastopi prvi krajec, ščip, zadnji krajec in mlaj).

Herschlov ključ pravi: Če se Luna spremeni:

ob uri	**bo poleti** (od 16. 4. do 15. 10.)	**bo pozimi** (od 16. 10. do 15. 4.)
od 24. do 2.	lepo	mrzlo, če ni jugozahodnika
od 2. do 4.	mrzlo in dež	sneg in vihar
od 4. do 6.	dež	sneg in vihar
od 6. do 10.	spremenljivo	dež ob severozahodniku, sneg ob vzhodniku
od 10. do 12.	veliko dežja	mrzlo in mrzel veter
od 12. do 14.	veliko dežja	sneg in dež
od 14. do 16.	spremenljivo	lepo in prijetno
od 16. do 18.	lepo	lepo
od 18. do 22.	lepo ob severu ali zahodniku, dež ob jugu ali jugozahodniku	sneg in dež ob jugu ali jugozahodniku
od 22. do 24.	lepo	lepo

Kratko si najlaže zapomnimo ta ključ takole:

1. Vreme bo tem zanesljiveje lepo, čim bliže polnoči se Luna spremeni.

2. Vreme bo tem bolj gotovo grdo, čim bliže poldneva se Luna spremeni.

Naši dedje so zelo verjeli stoti uri po mlaju. Kakor se je vreme tedaj zastavilo, tako je navadno do ščipa (polne Lune) tudi trajalo. Rimljani so v svojem pregovoru to označevali kar s petim dnevom: Kakršno je po mlaju vreme peti dan, tako bo do ščipa sleherni dan.

PROSINEC – JANUAR

1	S	**NOVO LETO, OSM. BOŽIČA, BOŽJA MATI •**	
2	Č	**Bazilij Vel. in Gregor Nac., c. uč. •**	
3	P	**• Genovefa Pariška, d.; Bertila; Anter, papež, muč.**	1
4	S	**• Angela Folinjska, red.; Gregor Langreški, šk.**	
5	N	**• Simeon Stilit, pušč.; Emilijana (Milena), dev.**	
6	P	**GOSPODOVO RAZGLAŠENJE, SV. TRIJE KRALJI •**	
7	T	**Rajmund Penjaf., duh. • Valentin, šk.; Reginald, muč.**	
8	S	**• Severin, op.; Erhard, šk.; Jurij iz Hozibe, men.**	
9	Č	**• Julija, red.; Hadrijan, opat**	2
10	P	**• Viljem, šk.; Agaton; Gregor X.; Peter Orseolo**	
11	S	**Pavlin Oglejski, škof • Teodozij, op.; Salvij, šk., m.**	
12	N	**JEZUSOV KRST • Alred, opat; Tatjana (Tanja), muč.**	
13	P	**Hilarij (Radovan), c. uč. • Juta; Veronika, dev.**	
14	T	**• Feliks (Srečko) Nolanski, duh.; Oton iz Novare**	
15	S	**• Pavel, pušč.; Maver, op.; Habakuk, prerok**	
16	Č	**• Marcel, pap.; Bernard, Oton, Peter in Akurzij, muč.**	3
17	P	**Anton (Zvonko), opat, pušč. • Marijan, muč.; Sulpicij**	
18	S	**• Marjeta Ogrska, dev.; Priska, muč.**	
19	N	**2. NAV. NEDELJA • Makarij St., pušč.; Arsen, šk.**	
20	P	**Fabijan in Boštjan (Seb.), muč. • Evtimij, pušč.**	
21	T	**Neža (Janja), dev., muč. • Epifanij, šk.; Rastko, šk.**	
22	S	**Vincenc (Vinko), diak., muč. • Anastazij, m.; Viktor, m.**	
23	Č	**• Emerencijana, m.; Ildefonz, šk.**	4
24	P	**Frančišek Saleški, šk., c. uč. • Felicijan, šk., muč.**	
25	S	**Spreobrnitev ap. Pavla • Ananija, muč.; Marin, muč.**	
26	N	**3. NAV. NED.; Tim. in Tit, šk. • Robert, Alberik, Štefan**	
27	P	**Angela Mer., dev. • Vitalijan, papež; Julijan, muč.**	
28	T	**Tomaž Akvinski, duh., c. uč. • Julijan Kastilj., šk.**	
29	S	**• Valerij, šk.; Julijan Ubogi, spok.; Konstancij, muč.**	5
30	Č	**• Martina, dev., m.; Hijacinta (Jacinta), d.**	
31	P	**Janez Bosko, r. ustan. • Marcela, sp.; Ludovika, r.**	

SPOMINSKI DNEVI:

4. 1. 1991 † škof dr. Stanko Lenič, 7. 1. 1893 † fizik Jožef Štefan, 7. 1. 1957 † arhitekt Jože Plečnik, 12. 1. 1908 ustanovni občni zbor Krščansko socialne zveze za Koroško, 16. 1. 1888 † Andrej Einspieler, soustanovitelj Mohorjeve, 23. 1. 1909 † koroški ljudski pevec Franc Leder Lesičjak, 23. 1. 1979 † narodni voditelj dr. Joško Tischler, 21. 1. 1913 * arhitekt in kulturni delavec Simon Kregar, 6. 1. 1946 prva slovenska oddaja avstrijskega radia ORF; 29. 1. 1987 nastopni govor poslanca Karla Smolleja v parlamentu na Dunaju.

Ob obisku papeža Janeza Pavla II. na grobu soustanovitelja Družbe sv. Mohorja, Antona Martina Slomška, kot misel meseca objavljamo Slomškove pregovore. Dr. Anton Medved: Knezoškof lavantinski Anton Martin Slomšek, Družba sv. Mohorja v Celovcu 1900.

LUNA SE SPREMENI:

Zadnji kr.	2. 1. ob 2.45
Mlaj	9. 1. ob 5.26
Prvi kr.	15. 1. ob 21.02
Ščip	23. 1. ob 16.11
Zadnji kr.	31. 1. ob 20.40

NEDELJSKI EVANGELIJI:

5. **Božja beseda se je učlovečila.**
(Jn 1, 1–18)

12. **„Ti si moj ljubljeni Sin."**
(Mr 1, 7–11)

19. **Jezusovi prvi učenci.**
(Jn 1, 35–42)

26. **„Spreobrnite se in verujte evangeliju."**
(Mr 5, 14–21)

MISLI MESECA:

Brez Boga
ni sreče doma.

Prevzetija in napuh človeka
oslepita,
le ljubeznivi ponižnosti je
resnica odkrita.

Kdor hoče prav srečno živeti,
mora modro glavo pa žlahtno
srce imeti!

Anton M. Slomšek

Sonce stopi v znamenje VODNARJA
20. januarja ob 1.45.

ŠČEDEM V ROŽU

Foto: I. K., Rožek

Pogled na Karavanke (Gračenica, Jepa in Komnica), v ospredju Ščedem pri Št. Jakobu.

VINKU ZALETELU V SPOMIN:

Sredi petdesetih let, ko sem obiskoval še ljudsko šolo v Slovenjem Plajberku, sem v gostilni na hribu „Pri Feidlnu", nedaleč od cerkve, prvič gledal skioptične slike, ki jih je aparat predavatelja Vinka Zaletela metal na obeljeno steno. Prvič v življenju sem začutil, da je zunaj vaške tesnobe širši svet, poln čudes. Hvala, Vinko Zaletel, prvi ste mi odprli oči in mi v srce vsadili radovednost za vse, kar je novega in tujega, ter željo, da si je vse to treba približati. Hvala Vam!

Urednik Horst Ogris v Slovenskem sporedu ORF, 13. decembra 1995

RAZPIS:

FOTOGRAFSKI NATEČAJ V SPOMIN NA „SVETOVNEGA POPOTNIKA" VINKA ZALETELA

Mohorjeva založba tudi letos razpisuje fotografski natečaj na temo „Tu sem doma". K sodelovanju vabimo vse rojake po širnem svetu. Pošljite nam Vaše najlepše posnetke iz svojega domačega kraja. Pripišite letni čas posnetka! Strokovna žirija bo izbrala 12 najboljših slik, ki jih bomo objavili v Mohorjevem koledarju kot motive meseca (str. 5–27). Povrhu bomo vsako od teh slik nagradili z ATS 1.000.–. Prosim, da upoštevate letne čase. Posnetke (barvne slike ali diapozitive) pošljite na naslov: Mohorjeva založba, Viktringer Ring 26, A-9020 Celovec / Klagenfurt. Tokratne nagrajene slike objavljamo na straneh 5 do 27 pričujočega Koledarja.

SVEČAN – FEBRUAR

1	S	• Brigita Irska, dev.; Pionij, muč.; Sever, šk.	5
2	N	4. NAV. NEDELJA, Jezusovo dar., SVEČNICA •	
3	P	Blaž, muč.; Oskar, šk. • Tripun Kotorski, muč.	
4	T	• Gilbert, šk.; Veronika, svetop. žena	
5	S	Agata, dev., muč.; Albuin*, škof • Ingenuin, škof	
6	Č	Pavel Miki in japon. muč. • Amand Belgijski, škof	6
7	P	• Egidij, red.; Rihard; Nivard, red.; Adavkt, muč.	
8	S	Hieronim Emiliani, red. • Janez de Matha; Juvencij	
9	N	5. NAV. NEDELJA • Apolonija, dev., muč.	
10	P	Sholastika, dev. • Viljem, pušč.; Sotéra, dev., muč.	
11	T	Pust; Lurška Mati Božja • Saturnin, muč.; Cedmon, r.	
12	S	†† Pepelnica • Evlalija, muč.; Benedikt Anianski, op.	
13	Č	• Jordan Saški, red.; Hermenilda; Gregor II., pap.	7
14	P	Valentin (Zdravko)*, muč. • Bruno Kverfurtski, muč.	
15	S	• Klavdij, red.; Georgija, dev.; Sigfrid, šk.	
16	N	1. POSTNA • Julijana, muč.; Onezim, šk.	
17	P	Aleš in 6 servitov • Frančišek Clet, muč.; Silvin, šk.	
18	T	• Simeon Jeruzalemski, šk. muč.; Flavijan, šk.	
19	S	(1. kvatre) • Konrad Piačenski, spokornik; Barbat, škof	
20	Č	• Sadot, muč.; Elevterij, šk.; Silvan, muč.; Leon, šk.	8
21	P	Peter Damiani, šk. • Irena; Maksimilijan Puljski, škof	
22	S	Sedež ap. Petra • Marjeta Kortonska, spokornica	
23	N	2. POSTNA; Polikarp, šk., c. uč. • Romana, spok.	
24	P	Matija, apostol • Sergij, muč.; Lucij, muč.; Modest	
25	T	• Konstancij, red.; Valburga, dev.; Viktorin, muč.	
26	S	• Aleksander; Matilda iz Hackeb., dev.; Porfirij, šk.	9
27	Č	Gabriel Žal. M. B., red.; Leander, šk.	
28	P	• Roman, opat; Hilarij, pap.; Osvald, šk.	

ZAPISKI: .....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

SPOMINSKI DNEVI:

7. 2. 1809 * pesnik in narodni buditelj na Koroškem Matija Majar Ziljski, 8. 2. 1899 * skladatelj Pavel Kernjak, 8. 2. 1849 † France Prešeren, 11. 2. 1956 † pesnik na Koroškem Fran Eller, 13. 2. 1990 † oče povojne Mohorjeve v Celovcu dr. Janez Hornböck, 14. 2. 869 † sv. Ciril (Konstantin), eden obeh slovanskih apostolov in prosvetiteljev, 14. 2. 1867 * Valentin Podgorc, 18. 2. 1950 † pisatelj Prežihov Voranc – Lovro Kuhar, 23. 2. 1971 † glasbeni pedagog in vzgojitelj celovške dijaške mladine dr. Franc Cigan, 27. 2. 1929 † slikar Peter Markovič.

LUNA SE SPREMENI:

Mlaj 7. 2. ob 16.06
Prvi kr. 14. 2. ob 9.58
Ščip 22. 2. ob 11.27

NEDELJSKI EVANGELIJI:

2. **Jezus uči z oblastjo.** (Mr 1, 21–28)
9. **Jezus ozdravlja bolnike.** (Mr 1, 29–39)
16. **Hudi duh skuša Jezusa.** (Mr 1, 12–15)
23. **Jezus se na gori spremeni.** (Mr 9, 2–10)

MISLI MESECA:

Kdor ubogim daruje,
Bogu posojuje.

Potrpljenje je za vsako bolezen
prvo in najpotrebnejše
zdravilo.

Kjer je greh starešina,
ne bo pridnega zakona.

Anton M. Slomšek

Sonce stopi v znamenje RIB
18. februarja ob 15.56.

BARILOCHE, PATAGONIJA

Foto: Alojz Simčič, Bariloche

Poletna panorama v okolici Bariloch. Jezero Nahuel Huapi s hotelom Llao Llao (obe imeni sta indijanski). V ozadju Cordilleras de los Andes.
„Po teh krajih sem l. 1962 z avtom vozil gospoda Vinka Zaleteela, da je fotografiral za svoja predavanja o našem življenju," je napisal na svojo fotografijo g. Simčič.

Op. uredništva: V Argentini oz. Južni Ameriki je v času, ko je v Evropi zima, poletje!

ZAPISKI:

SUŠEC – MAREC

1	S	• Albin, škof; Svitbert, škof; Antonina, mučenka	9
2	N	3. POSTNA (SREDPOSTNA) • Neža Praška, devica	
3	P	• Kunigunda; Marin in Asterij, muč.; Simplicij	
4	T	Kazimir, kraljevič • Arkadij, škof, mučenec	
5	S	• Janez Jožef od Križa, red.; Hadrijan, muč.	
6	Č	• Fridolin, opat; Marcijan, muč.	10
7	P	Perpetua in Felicita, muč. • Gavdióz, škof	
8	S	Janez od Boga, red. ustan. • Janez Avil., spok.	
9	N	4. POSTNA • Frančiška Rimska, red.	
10	P	• Makárij, šk.; Janez Ogilvie, mučenec; Krescencij	
11	T	• Sofronij; Konstantin, spok.; Evlogij, muč.	
12	S	• Gregor Vel., papež; Doroteja (Rotija), muč.	
13	Č	• Kristina, dev., muč.; Teodora (Božidara), muč.	11
14	P	• Matilda, kralj.; Florentina; Pavlina, red.	
15	S	• Klemen M. Dvoržak, red.; Ludovika de Marillac	
16	N	5. POSTNA (TIHA) • Hilarij in Tacijan, muč.	
17	P	Praznik Božje Glave*; Patrik (Patricij) • Jedrt (Jerica)	
18	T	Ciril Jeruzal., šk., c. uč. • Salvator, redovnik	
19	S	Jožef *, glavni zavetnik Koroške • Sibilina, dev.	
20	Č	• Klavdija in tov., muč.; Kutbert, škof; Martin, šk.	12
21	P	• Nikolaj iz Flüe; Filemon, muč.	
22	S	• Lea, spokornica; Katarina Genovska, spokornica	
23	N	CVETNA N.; Turibij iz Mongroveja, šk. • Viktorijan i. t.	
24	P	• Dionizij, muč.; Aleksander, muč.; Katarina Šv.	
25	T	Gospodovo oznanjenje Mariji • Dizma, desni razb.	
26	S	• Evgenija, muč.; Kastul, muč.; Ludgar, šk.	
27	Č	Vel. četrtek • Peregrin, red.; Frovin, op.; Lidija, muč.	13
28	P	†† Vel. petek • Sikst III.; Bojan, knez, muč.	
29	S	Vel. sobota • Bertold, red.; Ciril, diakon, mučenec	
30	N	VELIKA NOČ, GOSP. VSTAJENJE • Amadej S.	
31	P	VELIK. PONEDELJEK • Modest Gosposv., šk.	

ZAPISKI: .....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

SPOMINSKI DNEVI:

4. 3. 1844 * pisatelj Josip Jurčič, 4. 3. 1879 * pesnik Josip Murn Aleksandrov, 7. 3. 1880 * literarni zgodovinar Ivan Grafenauer, 18. 3. 1414 zadnje ustoličenje koroškega vojvode (Ernesta Železnega) v slovenskem jeziku, 18. 3. 1904 * pesnik Srečko Kosovel, 29. 3. 1956 † Valentin Podgorc, 30. 3. 1861 † slikar Marko Pernhart (Pernat), 7. 3. 1948 † prvi predsednik Zveze slovenskih zadrug Janez Vospernik.

LUNA SE SPREMENI:

Zadnji kr.	2. 3.	ob 10.38
Mlaj	9. 3.	ob 2.15
Prvi kr.	16. 3.	ob 1.06
Ščip	24. 3.	ob 5.45
Zadnji kr.	31. 3.	ob 20.38

NEDELJSKI EVANGELIJI:

2. **Jezus očisti tempelj.** (Jn 2, 13–25)

9. **Božji sin – Odrešenik.** (Jn 3, 14–21)

16. **Jezus napove svoje trpljenje.** (Jn 12, 20–33)

23. **Jezusov slovesni vhod v Jeruzalem.** (Mr 11, 1–10)

30. **Jezus vstane od mrtvih.** (Jn 20, 1–9)

MISLI MESECA:

Kjer sramežljivost umira,
tam se pekel odpira.

Lépo je srce, ki se z veselimi veseli
in z žalostnimi žaluje.

Resnica je sama na sebi ostra in boli;
tudi zdravnik zdravilo osladi.

Anton M. Slomšek

Sonce stopi v znamenje OVNA
20. marca ob 14.55
(začetek vigredi).

TRST

Spomladni dan je na ulico privabil umetnika . . .

Foto: M. M., Trst

ZAPISKI:

MALI TRAVEN – APRIL

1	T	• Hugo Grenobelski, škof; Venancij, škof, muč.	
2	S	Frančišek Paolski, red. ust. • Teodozija, muč.	
3	Č	• Rihard, šk.; Agápa (Ljuba), muč.; Sikst I., pap.	
4	P	Izidor Seviljski, šk., c. uč. • Zosim, pušč.	14
5	S	Vincenc Ferrer, duh. • Julijana, opatinja; Irena, m.	
6	N	2. VELIKONOČNA (BELA) • Viljem, op.; Irenej Sirm.	
7	P	Janez de La Salle, duh. • Herman Jožef; Saturnin	
8	T	• Albert, šk.; Julija Billiart, dev.; Valter, opat	
9	S	• Marija Kl., svetop. ž.; Tomaž Tol.	
10	Č	• Ezekiel, pr.; Apolonij in tov., muč.	15
11	P	Stanislav, šk., muč. • Domnij (Dujam), škof	
12	S	• Lazar Tržaški, šk., muč.; Julij I., papež	
13	N	3. VELIKONOČNA; Martin I., pap., muč. • Hermenegild	
14	P	• Valerijan in tov., muč.; Lidvina, dev.; Lambert, m.	
15	T	• Anastazija, muč.; Peter Gonzales, red.; Helena	
16	S	Bernardka Lurška, devica • Benedikt Labre, spok.	
17	Č	• Rudolf, muč.; Inocenc, škof; Fortunat, muč.	16
18	P	• Apolonij, muč.; Elevtrij Ilir., muč.; Amidej, red.	
19	S	• Leon IX., papež; Ema, redovn.; Dioniz, muč.	
20	N	4. VELIKONOČNA • Hilda, dev.; Neža Mont.	
21	P	Anzelm, škof, c. uč. • Konrad Parzham; Simeon Bar.	
22	T	• Leonid, muč.; Agapit, papež; Luka, muč.	
23	S	Jurij, muč. • Vojteh (Adalbert), škof, muč.	
24	Č	Fidel (Zvest) Sigm., duh., muč. • Honorij, šk.	17
25	P	Marko, evangelist • Ermin, šk., muč.; Kalist	
26	S	• Pashazij, opat; Mati dobrega svéta; Antonin	
27	N	5. VELIKONOČNA • Hozana Kotorska, dev.; Cita	
28	P	Peter Chanel, duh., muč. • Vital; Ludvik M. Grignon	
29	T	Katarina Sienska, c. uč. • Robert Flamski, opat	18
30	S	Pij V., papež • Jožef Cottolengo, red.; Jakob, muč.	

ZAPISKI: .....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

SPOMINSKI DNEVI:

5. 4. 1894 *narodopisec Vinko Möderndorfer, 6. 4. 885 † sv. Metod, eden obeh slovanskih apostolov in prosvetiteljev, 11. 4. 1904 *slikar „koroških Slovencev" Werner Berg, 13. 4. 1991 odprtje obirskih kapniških jam, 14. 4. 1942 izselitev večjega števila Slovencev na Koroškem s strani nacistične oblasti, 19. 4. 1851 Slomšek v pogovoru z Andrejem Einspielerjem na škofijskem vrtu v Št. Andražu izrekel predlog o ustanovitvi Društva sv. Mohorja, 24. 4. 1961 † publicist dr. Josip Šašel, 26. 4. 1899 † pesnik Dragotin Kette, 29. 4. 1943 na Dunaju obglavljenih 13 Selanov, žrtev nacizma, 28. 4. 1889 *Ivan Zorman, slov. pesnik v Ameriki, 2. 4. 1989 prva slovenska televizijska oddaja avstrijske televizije iz Celovca, 16. 4. 1898 *prelat ddr. Rudolf Blüml.

LUNA SE SPREMENI:

Mlaj	7. 4. ob 12.02
Prvi kr.	14. 4. ob 18.00
Ščip	22. 4. ob 21.34
Zadnji kr.	30. 4. ob 3.37

NEDELJSKI EVANGELIJI:

6. **Jezus se prikaže apostolom.**
(Jn 20, 19–31)

13. **Jezusovo slovo od apostolov.**
(Lk 24, 35–48)

20. **Jezus, dobri Pastir.**
(Jn 10, 11–18)

27. **Vinska trta in mladike.**
(Jn 15, 1–8)

MISLI MESECA:

Kdor rad bolnikom streže,
si rajski venec veže.

Sestra Bogu dopadljive molitve
je miloščina, hči žive ljubezni
do Boga in bližnjega.

Sedem let moraš na enem
kraju ostati,
če hočeš ljudi prav spoznati.

Anton M. Slomšek

Sonce stopi v znamenje BIKA
20. aprila ob 2.06.

HORCE V PODJUNI

Foto: F. K., Celovec

Pogled z Rutarjeve domačije, kjer je živel „slikar koroških Slovencev“ Werner Berg, proti zahodu v dolino Drave.

ZAPISKI:

VÉLIKI TRAVEN – MAJ

1	Č	JOŽEF DELAVEC • DRŽAVNI PRAZNIK	
2	P	Atanazij, škof in c. uč. • Boris, kralj	
3	S	Filip in Jakob ml., ap. • Teodozij Kievski, menih	18
4	N	6. VELIKONOČNA; Florijan (Cvetko), muč. • Cirijak	
5	P	Prošnji dan • Angel, muč.; Silván, muč.; Juta, spok.	
6	T	Prošnji dan • Marija srednica vseh milosti	
7	S	Prošnji dan • Gizela, opatinja; Domicijan, škof; Flavij	
8	Č	GOSPODOV VNEBOHOD • Viktor Milanski, muč.	19
9	P	• Pahomij Mlajši; Hermá, učenec ap. Pavla	
10	S	• Antonin, škof; Job, svetop. mož	
11	N	7. VELIKONOČNA; MATERINSKI DAN • Estela, muč.	
12	P	Leopold Mandić • Nerej in Ahilej; Pankracij	
13	T	• Servacij, škof; Peter Regalat, spozn.; Múcij	
14	S	(2. kvatre) • Poncij, muč.; Bonifacij, muč.; Justina	
15	Č	• Izidor, kmet; Zofija (Sonja), muč.; Torkvat, muč.	20
16	P	Janez Nepomuk, muč. • Andrej Bobóla, muč.	
17	S	Jošt, opat • Paskal Babylon, sp.; Bruno, škof	
18	N	BINKOŠTI; Janez I., p., muč. • Venancij; Erik	
19	P	BINKOŠTNI PONED.; Marija Mati Cerkve • Peter C. V.	
20	T	Bernardin Sienski, duhovnik • Plavtila, spok.	
21	S	• Krispin, redov.; Valens, šk.; Evtihij in tov., muč.	
22	Č	• Marjeta (Rita) Kasijska; Renata, spok.	21
23	P	• Janez de Rossi; Evfrozinija, red.	
24	S	Marija, pomočnica kristjanov • Socérb; Suzana, muč.	
25	N	SV. TROJICA; Beda Čast.; Greg. VII.; M. Magd. de P.	
26	P	Filip Neri, sp. • Lambert de Vence, šk.; Pavlin	
27	T	Avguštin Canterburyski, škof • Julij, mučenec	
28	S	• German Pariški, šk.; Bernard Menthonski, duh.	22
29	Č	PRESV. REŠNJE TELO; Maksim Emonski, šk. •	
30	P	Kancijan in tov., muč. • Ivana Orlean., dev., muč.	
31	S	Obiskanje Device Marije • Petronila, muč.; Vital	

ZAPISKI: .....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

SPOMINSKI DNEVI:

1. 5. 1894 blagoslovitev Mohorjevega doma v Celovcu, 2. 5. † koroški duhovnik in politik Janez Starc, 6. 5. 1768 *koroški bukovnik Andrej Šuštar Drabosnjak, 8. 5. 1902 *narodni voditelj na Koroškem in oče Slovenske gimnazije dr. Joško Tischler, 10. 5. 1876 *pisatelj Ivan Cankar, 11. 5. 1784 *jezikoslovec in narodni buditelj Urban Jarnik, 18. 5. 1860 papež Pij IX. podelil udom Družbe sv. Mohorja odpustke, 15. 5. 1955 podpis avstrijske državne pogodbe, 26. 5. 1993 † koroški narodopisec in šolnik dr. Pavel Zablatnik, 27. 5. 1821 † koroški bukovnik Miha Andreaš, 27. 5. 1926 † pesnik Srečko Kosovel.

LUNA SE SPREMENI:

Mlaj	6. 5. ob 21.47
Prvi kr.	14. 5. ob 11.55
Ščip	22. 5. ob 10.13
Zadnji kr.	29. 5. ob 8.51

NEDELJSKI EVANGELIJI:

4. **Jezusova zapoved ljubezni.**
(Jn 15, 9–17)

11. **Naj bodo vsi eno.**
(Jn 17, 11–19)

18. **Prejmite Svetega Duha.**
(Jn 20, 19–23)

25. **Pojdite in učite vse narode.**
(Mt 28, 16–20)

MISLI MESECA:

Kjer v skupnosti lepe sloge ni, tam je življenje za pekel priprava.

Kdor nikdar stradal ni, ne ve, kako lačnemu kruhek diši.

Največja izguba je izguba svete vere.

Anton M. Slomšek

Sonce stopi v znamenje DVOJČKOV
21. maja ob 1.18.

VERŽEJ

Foto: Miomira Šegina, Domžale

Babičev mlin,
edini vodno-kopenski
mlin na Muri,
v Veržeju.

ZAPISKI:

ROŽNIK – JUNIJ

1	N	9. NAV. NEDELJA; Justin, muč. • Pamfil, muč.	
2	P	Marcelin in Peter, muč. • Erazem, šk., muč.	
3	T	Karel Lwanga in tov., ugand. muč. • Klotilda	
4	S	• Frančišek Caracciolo, red.; Kvirin; Vincenca Ger.	
5	Č	Bonifacij, šk., muč. • Svetopolk, m.; Igor, m.	23
6	P	Srce Jezusovo; Norbert, škof • Bertrand Ogl., škof	
7	S	Marijino Brezmadežno Srce • Robert, opat; Ana Garzia	
8	N	10. NAV. NEDELJA • Medard, škof; Viljem (Vilko), šk.	
9	P	Efrem Sirski; Primož, Felicijan • Mati milosti Božje	
10	T	• Bogumil, šk.; Zaharija; Henrik	
11	S	Bárnaba, apostol • Feliks (Srečko) in Fortunat, muč.	
12	Č	• Janez Fakundski, red.; Adelhajda, dev.	24
13	P	Anton Padovanski, c. uč. • Trifil, šk.	
14	S	• Elizej, prerok; Valerij in Rufin, mučenca	
15	N	11. NAV. NEDELJA; Vid, mučenec • Germana, dev.	
16	P	• Gvido Kort., sp.; Tihon, šk.; Beno, šk.	
17	T	• Gregor Barbarigo, škof; Adolf, šk.; Emilija Vialar	
18	S	• Marcelijan in Marko, m.; Amand, šk.	
19	Č	Romuald, op. • Julijana; Nazarij, šk.	25
20	P	• Silverij, papež, muč.; Mihelina, spok.; Florentina	
21	S	Alojzij Gonzaga, red. • Evzebij, muč.; Alban	
22	N	12. NAV. NEDELJA; Pavlin; Janez F.; Tomaž M. •	
23	P	• Agripína, dev., muč.; Zeno, muč.; Jožef Cafasso	
24	T	Rojstvo Janeza Krstnika, gl. zavetnika krške škofije * •	
25	S	• Viljem (Vilko) iz Vercellija, op.; Doroteja (Rotija)	
26	Č	• Vigilij (Stojan), škof; Pelagij, mučenec	26
27	P	Ema Krška *, kneginja; Ciril Aleks., škof •	
28	S	Irenej, škof, muč. • Potamijena, muč.; Marcela	
29	N	13. NAV. NEDELJA • Peter in Pavel, apostola	
30	P	Prvi muč. rimske Cerkve • Emilijana, muč.; Oton, šk.	

ZAPISKI: .....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

SPOMINSKI DNEVI:

5. 6. 1860 krški knezoškof Wiery potrdi v pastirskem pismu pravila Družbe sv. Mohorja, 8. 6. 1508 * oče slovenske književnosti Primož Trubar, 11. 6. 1844 † jezikoslovec Urban Jarnik, 11. 6. 1903 * koroški župnik in pesnik Anton Kuchling, 11. 6. 1994 odprtje novega poslopja Zveze slovenskih zadrug v Celovcu, 11. 6. 1949 † pesnik Oton Župančič, 12. 6. 1994 Avstrija se je izrekla v plebiscitu za pristop k Evropski zvezi, 14. 6. 1910 * oče povojne Mohorjeve v Celovcu dr. Janez Hornböck; 26. 6. 1991 razglasitev samostojne Slovenije, 27. 6.1991 † predsednik Družbe sv. Mohorja prošt F. Brumnik, 27. 6. 1991 vojaški udar JLA proti Sloveniji, 27. 6. 1991 prvo zasedanje Svetovnega slovenskega kongresa v Ljubljani, 29. 6. 1586 † Primož Trubar.

LUNA SE SPREMENI:

Mlaj	5. 6. ob 8.04
Prvi kr.	13. 6. ob 5.52
Ščip	20. 6. ob 20.09
Zadnji kr.	27. 6. ob 13.42

NEDELJSKI EVANGELIJI:

1. **Jezus, gospod sobote.**
(Mr 2, 23–28; 3, 1–6)

8. **O kraljestvu, ki je razdeljeno.**
(Mr 3, 20–35)

15. **O gorčičnem zrnu.**
(Mr 4, 26–34)

22. **Vihar na morju.**
(Mr 4, 35–41)

29. **Jezus ozdravi Jairovo hčerko.**
(Mr 5, 21–43)

MISLI MESECA:

Boga ljubeča hči in modra žena
se ne plačata z zlatom ali srebrom.

Kdor malega ne časti,
velikega vreden ni.

Tri reči se Slovencem najbolj prikupijo:
zvona glas, orglavca milo petje in pa duhovnikova zgovornost.

Anton M. Slomšek

Sonce stopi v znamenje RAKA
21. junija ob 9.20
(začetek poletja).

BARILOCHE, PATAGONIJA

Foto: Alojz Simčič, Bariloche

V Barilochah je meseca julija trda zima. Na sliki županstvo, jezero Nahuel Huapi, bariloška stolnica.

ZAPISKI:

MALI SRPAN – JULIJ

1	T	• Estera, svetop. žena; Rumold, pušč.; Aron, očak	
2	S	• Sviton, škof; Vital (Živko), mučenec	
3	Č	Tomaž, ap. • Anatol, šk.; Heliodor, šk.	
4	P	Elizabeta Portugalska; Urh, škof • Berta	27
5	S	Ciril in Metod, slov. apost.* • Anton M. Zaccaria, d.	
6	N	**14. NAV. NEDELJA; Marija Goretti, dev., muč. •**	
7	P	• Izaija, prerok; Vilibald, škof	
8	T	• Kilijan, šk., muč.; Prokop, muč.; Evgen III., pap.	
9	S	• Veronika Giuliani, opatinja; Gorkumski mučenci	
10	Č	• Amalija (Ljuba), red.; Rufina in Sekunda, muč.	28
11	P	Benedikt, zav. Evrope • Olga Kijev., kneg.	
12	S	Mohor in Fortunat *, muč. • Nabor in Feliks, muč.	
13	N	**15. NAV. NEDELJA; Henrik (Hinko), kralj • Evgen, šk.**	
14	P	Kamil de Lellis • Frančišek Solan; Bogdan, škof	
15	T	Bonaventura, šk., c. uč. • Vladimir Kijevski, knez	
16	S	Karmelska Mati Božja • Evstahij, šk.; Vitalijan, šk.	
17	Č	• Aleš, spok.; Marcelina, dev.; Vestina (Vesna), m.	29
18	P	• Friderik, škof, muč.; Arnold, škof	
19	S	• Avrea (Zlatka), devica; Arsen, diakon, pušč.	
20	N	**16. NAV. NED. • Marjeta Antiohijska, dev., muč.**	
21	P	Lovrenc iz Brindisija, c. uč. • Daniel, pušč.	
22	T	Marija Magdalena (Majda), spok. • Teofil, muč.	
23	S	Brigita Švedska, red. ust. •	
24	Č	Krištof, muč. • Kristina, dev.; Boris in Gleb, m.	30
25	P	Jakob st. ap. • Olimpija, vdova	
26	S	Joahim in Ana, starši Device Marije • Valens	
27	N	**17. NAV. NEDELJA; Gorazd, Kliment, Naum in tov. •**	
28	P	• Viktor I., papež; Samson (Samo); Peregrin, duh.	
29	T	Marta iz Betanije • Olaf, muč.; Urban II., papež	31
30	S	Peter Krizolog, škof, c. uč. • Angelina, kneginja	
31	Č	Ignacij Lojolski, red. ust. • Fabij, muč.	

ZAPISKI: .....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

SPOMINSKI DNEVI:

2. 7. 1990 Slovenija razglasila svojo suverenost, 2. 7. 1866 * slikar Peter Markovič, 7. 7. 1977 sprejetje zakona o narodnih manjšinah in o štetju manjšin v Avstriji, 8. 7. 1990 spravna slovesnost v Kočevskem Rogu, 14. 7. 1795 † prvi slovenski dramatik Anton Tomaž Linhart, 23. 7. 1919 ustanovitev slovenske univerze v Ljubljani, 8. 7. 1991 Šolske sestre se poslovijo od Slomškovega doma, 20. 7. 1969 stopi Neil Armstrong kot prvi človek na Luno, 31. 7. 1891 † Matija Majar Ziljski.

LUNA SE SPREMENI:

Mlaj	4. 7. ob 19.40
Prvi kr.	12. 7. ob 22.44
Ščip	20. 7. ob 4.20
Zadnji kr.	26. 7. ob 19.28

NEDELJSKI EVANGELIJI:

6. **Jezusa v Nazaretu prezirajo.** (Mr 6, 1–6)

13. **Jezus razpošlje apostole.** (Mr 6, 7–13)

20. **Množica se Jezusu smili.** (Mr 6, 30–34)

27. **Jezus nasiti pet tisoč mož.** (Jn 6, 1–15)

MISLI MESECA:

Pridno delo lastnih rok blagoslovi dobri Bog.

Dva ključa človek ima: molitev mu odpre nebesa, kletev pa pekel.

Ni človeka brez sence.

Anton M. Slomšek

Sonce stopi v znamenje LEVA
22. julija ob 20.13.

PIRAN

Foto: J. K., Piran

Nepozabni so poletni večeri v biseru slovenskega Primorja, v Piranu.

ZAPISKI:

VÉLIKI SRPAN – AVGUST

1	P	Alfonz M. Ligvorij, šk., c. uč. • Makabejski bratje	
2	S	Evzebij iz Vercellija, škof • Štefan I., papež	31
3	N	18. NAV. NEDELJA • Lidija Makedonska, žena	
4	P	Janez Vianney, duh. • Tertulin, muč.; Rajner, škof	
5	T	Posvetitev bazilike Marije Snežne • Ožbalt, kralj	
6	S	Jezusova spremenitev na gori • Pastor, muč.	
7	Č	Sikst II., muč.; Kajetan, duh. •	32
8	P	Dominik, red. ust. • Cirijak, Larg in Smaragd, muč.	
9	S	• Peter Faber, redovnik; Roman, mučenec	
10	N	19. NAV. NEDELJA • Lovrenc, diak., muč. • Asterija	
11	P	Klara, dev. • Tiburcij, mučenec; Suzana, mučenka	
12	T	• Evplij, muč.; Inocenc XI., papež; Hilarija, muč.	
13	S	Poncijan, papež, in Hipolit, duhovnik, muč. •	
14	Č	Maksimilijan Kolbe, duh., muč. • Evzebij iz Rima, duh.	33
15	P	MARIJINO VNEBOVZETJE • Tarcizij, mučenec	
16	S	Rok, spokornik; Štefan Ogrski, kralj •	
17	N	20. NAV. NEDELJA; Hijacint Poljski*, red. • Liberat	
18	P	• Helena (Jelka, Alenka), cesarica; Arnold, škof	
19	T	Janez Eudes, red. ust. • Ludvik Toulouški, škof	
20	S	Bernard, opat, c., uč. • Samuel (Samo), prerok; Lucij	
21	Č	Pij X., pap. • Fidel (Zvest), muč.; Baldvin	34
22	P	Marija Kraljica • Sigfrid (Zmago), opat	
23	S	Roza iz Lime, devica •	
24	N	21. NAV. NED.; Jernej, apostol • Emilija de Vialar, red.	
25	P	Ludvik IX., kralj; Jožef Kalasanc, red. • Patricija, d.	
26	T	• Ivana Elizabeta Bichier, red. ust.; Rufin, škof	
27	S	Monika, mati sv. Avguština • Cezarij, škof	
28	Č	Avguštin, škof, c. uč. • Hermes, muč.; Pelagij, šk.	35
29	P	Mučeništvo Janeza Krstnika • Sabina, muč.	
30	S	• Feliks (Srečko) in Adavkt, muč.; Gavdencija, muč.	
31	N	22. NAV. NEDELJA • Rajmund (Rajko) Nonat, redovnik	

ZAPISKI: .....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

SPOMINSKI DNEVI:

4. 8. 1727 * slovenski jezikoslovec Ožbalt Gutsmann, 6. 8. 1945 eksplozija ameriške atomske bombe nad Hirošimo, 10. 8. 1873 * pesnik Fran Eller, 10. 8. 1893 * pisatelj Lovro Kuhar, 25. 8. 1938 † po nacistih mučeni narodni buditelj in duhovnik Vinko Poljanec, 25. 8. 1851 * pisatelj Ivan Tavčar, 28. 8. 1853 potrjena pravila Društva sv. Mohorja s strani deželnega glavarstva, 31. 8. 1589 † prevajalec Sv. pisma v slovenščino in protestantski pisec Jurij Dalmatin, 30. 8. 1907 † dolgoletni predsednik Mohorjeve družbe v Celovcu msgr. Filip Millonig, 11. 8. 1989 † koroški narodni buditelj prof. Jožko Hutter.

LUNA SE SPREMENI:

Mlaj 3. 8. ob 9.14
Prvi kr. 11. 8. ob 13.42
Ščip 18. 8. ob 11.55
Zadnji kr. 25. 8. ob 3.24

NEDELJSKI EVANGELIJI:

3. **Kruh iz nebes.** (Jn 6, 24–35)

10. **Jaz sem kruh življenja.** (Jn 6, 41–51)

17. **Moje telo je res jed.** (Jn 6, 51–58)

24. **Gospod, h komu pojdemo.** (Jn 6, 60–69)

31. **Jezus obsoja farizejska izročila.** (Mr 7, 1–23)

MISLI MESECA:

Kjer nobene postave ni, tam veljajo same pesti.

Ni srečen, kdor veliko ima, ampak srečen je, kdor malo potrebuje.

Hočeš veselo in srečno živeti, uči se potrpeti.

Anton M. Slomšek

Sonce stopi v znamenje DEVICE
23. avgusta ob 3.17.

SVETINA PRI CELJU

Procesija ob Mariji Snežni 5. avgusta.

Foto: Ivan Strmole, Celje

ZAPISKI:

KIMAVEC – SEPTEMBER

1	P	Egidij (Tilen), op. • Verena, dev.; Tamára, svetop. ž.	
2	T	• Maksima, mučenka; Kastor, škof; Antonin, muč.	
3	S	Gregor Veliki, papež • Mansvet, škof; Doroteja	
4	Č	• Rozalija (Zalka), devica; Ida, spok.; Mojzes, prer.	36
5	P	• Lovrenc Giustiniani, šk.; Viktorin, šk., muč.	
6	S	• Petronij, škof; Favst, Makarij in tov., muč.	
7	N	23. NAV. NEDELJA • Marko Križevčan in tov., muč.	
8	P	Marijino rojstvo • Hadrijan, muč.; Natalija	
9	T	• Peter Klaver, red.; Dorotej in Gorgonij, muč.	
10	S	• Nikolaj Tolentinski, spok.; Otokar, red.	37
11	Č	• Prot in Hijacint; Erntruda (Erna), dev.	
12	P	Marijino ime* • Gvido, spok.; Tacijan, muč.	
13	S	Janez Zlatousti, škof, c. uč. • Mavrilij, škof	
14	N	24. NAV. NEDELJA; Povišanje sv. križa • Notburga, dev.	
15	P	Žalostna Mati Božja (Dolores) • Nikomed, m.; Melita	
16	T	Kornelij, p., in Ciprijan, šk., m. • Ljudmila, Edita	
17	S	Robert Bellarmino, škof • Lambert, škof, muč.	38
18	Č	• Jožef Kupertinski, duh.; Irena in Zofija	
19	P	Januarij, škof, muč.; Posv. celovške stolnice* •	
20	S	Korejski mučenci • Suzana, mučenka; Kandida, muč.	
21	N	25. NAV. NEDELJA; Matej (Matevž), ap. in evang. •	
22	P	• Landelin, pušč.; Mavricij in tov., muč.	
23	T	• Paternij (Domogoj), škof, mučenec; Lin, papež	
24	S	Rupert*, škof (2. zav. krške škofije) • Gerard, škof	39
25	Č	• Avrelija (Zlata), dev.; Sergij Radoneški, šk.	
26	P	Kozma in Damijan, mučenca • Nil, opat	
27	S	Vincenc Pavelski, red. ust. • Hiltruda, dev.	
28	N	26. NAV. NEDELJA; Venčeslav (Vaclav), mučenec •	
29	P	Mihael, Gabriel in Rafael, nadangeli • Cirijak, opat	40
30	T	Hieronim, duh., c. uč. • Zofija, spok.; Honorij, šk.	

ZAPISKI: .....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

SPOMINSKI DNEVI:

6. 9. 1981 † slikar in prijatelj Slovencev na Koroškem Werner Berg; 11. 9 . 1957 odprtje Državne realne gimnazije za Slovence, 11. 9. 1989 odprtje ljudske šole v Celovcu, 18. 9. 1869 † jezikoslovec, urednik in soustanovitelj Mohorjeve Anton Janežič, 28. 9. 1762 * koroški bukovnik Miha Andreaš, 28. 9. 1831 * pisatelj, kritik in narodni buditelj Fran Levstik, 26. 9. 1897 * kipar France Gorše.

LUNA SE SPREMENI:

Mlaj	2. 9. ob 0.52
Prvi kr.	10. 9. ob 2.31
Ščip	16. 9. ob 19.51
Zadnji kr.	23. 9. ob 14.35

NEDELJSKI EVANGELIJI:

7. **Jezus ozdravi gluhonemega.** (Mr 7, 31–37)

14. **Petrova izpoved o Jezusu.** (Mr 8, 27–35)

21. **Jezus opominja k ponižnosti.** (Mr 9, 30–37)

28. **Jezus svari pred pohujšanjem.** (Mr 9, 38–48)

MISLI MESECA:

Bog plačuje po zvestobi, ne po stanu.

Komur jesti ne diši, nima pravega zdravja;
kdor dober nauk mrzi, se za hudo pripravlja.

Tvoja sreča še ni to, kar se dobrega naučiš,
marveč to, kar dobrega storiš.

Anton M. Slomšek

Sonce stopi v znamenje TEHTNICE 23. septembra ob 0.56 (začetek jeseni).

MARIBOR

Foto: Ciril Ambrož, Velika Nedelja

Večerna zarja
ob Dravi v Mariboru . . .

ZAPISKI:

VINOTOK – OKTOBER

1	S	(3. kvatre) Terezija Deteta Jezusa, devica • Remigij	
2	Č	Angeli varuhi • Teofil (Bogoljub, Bogomil), spok.	
3	P	• Evald, muč.; Gerard, op.; Kandid (Žarko), muč.	40
4	S	Frančišek Asiški, red. ust. • Petronij, škof	
5	N	27. NAV. NEDELJA (ROŽNOVENSKA) • Marcelin škof	
6	P	Bruno, red. ust. • Renato, šk.; Fides, devica, muč.	
7	T	Rožnovenska Mati Božja • Marko I., pap.; Sergij Cez.	
8	S	• Demetrij, muč.; Pelagija, spok.; Marcel, muč.	41
9	Č	Dioniz, muč.; Janez Leon., duh. •	
10	P	• Florencij, muč., red.; Daniel, red., muč.	
11	S	• Emilijan (Milan), šk.; Aleksander Korz., škof	
12	N	28. NAV. NEDELJA; Maksimilijan Celjski, muč. •	
13	P	• Edvard, spoz.; Koloman, muč.; Helidonija, devica	
14	T	Kalist I., papež, muč. • Gavdencij, škof., muč.	
15	S	Terezija (Zinka) Velika, dev., c. uč. • Avrelija, dev.	42
16	Č	Hedvika, kneginja; Marjeta M. Alakok •	
17	P	Ignacij Antiohijski, škof, muč. • Viktor, šk.	
18	S	Luka, evang. • Peter Alkantarski, red.	
19	N	29. NAV. NEDELJA (MISIJ.); Izak Jogues in kan. muč. •	
20	P	• Irena, muč.; Vendelin, op.; Artemij, muč.	
21	T	• Uršula, devica in mučenka; Hilarion, opat	
22	S	• Marija Saloma; Bertila Boscardin, red.; Marko, šk.	43
23	Č	Janez Kapistran, duh. • Severin	
24	P	Anton M. Claret, šk. • Martin iz Vert., šk.	
25	S	• Krizant in Darija, muč.; Krišpin in Krispinijan, muč.	
26	N	30. NAV. N.; Posv. cerkva • AVSTR. DRŽ. PRAZNIK	
27	P	• Sabina, muč.; Frumencij, škof; Vincenc, muč.	
28	T	Simon in Juda Tadej, ap. • Cirila, dev.; Fidelis, muč.	
29	S	• Narcis, škof; Ermelinda Brabantska, devica	44
30	Č	• Marcel, muč.; Alfonz Rodriguez, redovnik	
31	P	Volbenk (Bolfenk), šk.; Kvintin, muč.	

ZAPISKI: .....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

SPOMINSKI DNEVI:

1. 10. 1988 † župnik in pesnik Anton Kuchling, 10. 10. 1948 OZN sprejela Splošno deklaracijo o človekovih pravicah, 10. 10. 1920 koroški plebiscit, 11. 10. 1990 † znameniti misijonski kirurg dr. Janez Janež, 15. 10. 1844 * pesnik Simon Gregorčič, 20. 10. 1907 v Celovcu ustanovljena Slovenska krščanska socialna zveza, 26. 10. 1955 zadnji tuji vojak zapustil Avstrijo, avstrijski parlament sprejel zakon o trajni nevtralnosti, 29. 10. 1851 * koroški narodopisec Janez Scheinig.

LUNA SE SPREMENI:

	Mlaj	1. 10. ob 17.52
	Prvi kr.	9. 10. ob 13.22
	Ščip	16. 10. ob 4.46
	Zadnji kr.	23. 10. ob 5.48
	Mlaj	31. 10. ob 11.01

NEDELJSKI EVANGELIJI:

5. **Sveti zakon je nerazvezljiv.** (Mr 10, 2–16)

12. **Jezus o nevarnosti bogastva.** (Mr 10, 17–30)

19. **Jezus o lastnostih apostolov.** (Mr 10, 35–45)

26. **Jezus ozdravi slepega.** (Mr 10, 46–52)

MISLI MESECA:

Kdor sam sebe povišuje, prazno glavo oznanjuje.

Mladine najlepša lepota je ta: nedolžnost, ponižnost pa žlahtnost srca.

Kriva vzgoja otrok je slabih časov mati.

Anton M. Slomšek

Sonce stopi v znamenje ŠKORPIJONA 23. oktobra ob 10.15.

GLANTSCHACH

Jesenska idila
s strniščem
pri vasi Glantschach
v dolini Gline . . .

Foto: Georg Egger, Graz / Gradec – Liebenfels

ZAPISKI:

LISTOPAD – NOVEMBER

1	S	VSI SVETI • Cezarij, diakon, mučenec	
2	N	31. NAV. NEDELJA; SPOMIN VSEH VERNIH RAJNIH •	
3	P	Viktorin Ptujski, šk., muč.; Just, trž. muč.; Martin •	
4	T	Karel Boromejski, škof • Vital in Agrikola, muč.	
5	S	• Zaharija in Elizabeta, starši Jan. Krstn.; Bertilda, op.	45
6	Č	Lenart, opat • Sever, muč.	
7	P	• Engelbert, šk., muč.; Ernest, opat	
8	S	• Bogomir (Mirko), škof; Deodat (Bogdan), papež	
9	N	32. NAV. NEDELJA; Posvetitev Lateranske bazilike •	
10	P	Leon I. Véliki, pap., c. uč. • Andrej Avellino, spoz.	
11	T	Martin iz Toursa, škof • Menas, puščavnik	
12	S	Jozafat Kunčevič, škof, muč. • Kunibert, škof	46
13	Č	Stanislav Kostka, red. • Homobonus, trgovec	
14	P	• Nikolaj Tavelić, muč.; Lovrenc O'Toole, šk.	
15	S	Albert Veliki, škof, c. uč.; Leopold*, knez •	
16	N	33. NAV. NED.; Marjeta Škotska; Jedrt iz Helfte, red. •	
17	P	Elizabeta Ogr., red. • Hugo; Evfemija in Tekla, muč.	
18	T	Posvetitev baz. sv. Petra in Pavla • Roman, diak., m.	
19	S	• Narsej, škof, muč.; Barlam, mučenec	47
20	Č	• Edmund, kralj, muč.; Feliks Valois, red.	
21	P	Marijino darovanje • Albert, šk.; Gelazij I., papež	
22	S	Cecilija (Cilka), dev., muč. • Maver, škof, muč.	
23	N	KRISTUS KRALJ • Klemen I., p., muč.; Kolumban, op.	
24	P	Vietnam. muč. • Flora (Cvetka), dev.; Krizogon, muč.	
25	T	• Katarina Aleksand., dev., muč.; Erazem, muč.	
26	S	• Leonard Portomavriški, red.; Valerijan Ogl., šk.	48
27	Č	Virgil* in Modest*, ap. Karantanije • Jožef Pig., red.	
28	P	• Jakob Markij, duh.; Eberhard, šk.	
29	S	• Saturnin, mučenec; Blaž in Demetrij, mučenca	
30	N	1. ADVENTNA; Andrej, apostol • Trajan, šk.; Tadej	

ZAPISKI: .....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

SPOMINSKI DNEVI:

2. 11. 1885 * duhovnik in politik Janez Starc; 10. 11. 1819 † baron Žiga Zois, mecen slovstvenega dela med Slovenci, 13. 11. 1813 * koroški slovenski politik in publicist, soustanovitelj Mohorjeve Andrej Einspieler, 24. 11. 1906 † pesnik Simon Gregorčič, 19. 11. 1987 † arhitekt in kulturni delavec Simon Kregar; 15. 11. 1868 * prvi predsednik koroške Zveze slovenskih zadrug Janez Vospernik.

LUNA SE SPREMENI:

Prvi kr.	7. 11.	ob 22.43
Ščip	14. 11.	ob 15.12
Zadnji kr.	22. 11.	ob 0.58
Mlaj	30. 11.	ob 3.14

NEDELJSKI EVANGELIJI:

2. **Največja zapoved.**
(Mr 12, 28–34)

9. **Dar uboge vdove.**
(Mr 12, 38–44)

16. **Jezus napoveduje konec sveta.**
(Mr 13, 24–32)

23. **Moje kraljestvo ni od tega sveta.**
(Jn 18, 33b–37)

30. **Opomin k čuječnosti.**
(Lk 21, 25–36)

MISLI MESECA:

Najsrečnejše ljudi poštenje stori.

Svobodi je varuška potrebna,
da se ne pobije;
varuška ji je modrost, varuh pa
strah božji.

Ne pravi, kar znaš, ampak pokaži!

Anton M. Slomšek

Sonce stopi v znamenje STRELCA
22. novembra ob 7.47.

DUNAJ

Foto: Natalie Schellander, Dunaj – Bilčovs

Listopad v avstrijskem glavnem mestu, na Dunaju . . .

ZAPISKI:

GRUDEN – DECEMBER

1	P	• Eligij, škof; Natalija (Božena), spok.	
2	T	• Bibijana (Živka), muč.; Blanka, spok.; Herta, dev.	
3	S	(4. kvatre); Frančišek Ksaver, duhov. • Kasijan, muč.	49
4	Č	Janez Damaščan., duh., c. uč. • Barbara, dev., muč.	
5	P	• Saba (Sava), op.; Gerald iz Brage, šk.; Krispina	
6	S	Nikolaj (Miklavž), škof • Apolinarij Trž., muč.	
7	N	2. ADVENTNA Ambrož, šk., c. uč. • Agaton, muč.	
8	P	BREZMADEŽNO SPOČETJE DEVICE MARIJE •	
9	T	• Peter Fourier, red.; Valerija, muč.; Abel, očak	
10	S	• Melkijad, pap., muč.; Judita, svetopisemska žena	50
11	Č	Damaz I., pap. • Daniel Stilit, pušč.	
12	P	Ivana Frančiška Šantalska, red. •	
13	S	Lucija, dev. muč. • Otilija, dev.; Suzana, muč.	
14	N	3. ADVENTNA; Janez od Križa, duh., c. uč. •	
15	P	• Kristina, dev.; Marija K. di Rosa, red. ust.	
16	T	• Albina, dev., muč.; Adelhajda, cesarica	
17	S	• Lazar iz Betanije; Olimpija, red. ustanov.; Vivina	51
18	Č	• Teotim in Bazilijan, muč.; Gracijan, šk.	
19	P	• Urban V., pap.; Favsta, spok.; Tea, mučenka	
20	S	• Evgenij in Makarij, muč.; Dominik Siloški, opat	
21	N	4. ADVENTNA; Peter Kanizij, duh., c. uč. • Severin	
22	P	• Demetrij (Mitja), muč.; Frančiška Cabrini, dev.	
23	T	Janez Kancij, duh. • Viktorija, dev. muč.; Servul	
24	S	Sveti večer • Adam in Eva; Hermina, dev.; Šarbel, sp.	52
25	Č	BOŽIČ, GOSPODOVO ROJSTVO • Anastazija, muč.	
26	P	Štefan, prvi mučenec • Zosim, papež	
27	S	Janez Evangelist, ap. • Fabiola, spokornica	
28	N	SV. DRUŽINA; Nedolžni otroci, muč. • Kastor in tov.,	
29	P	Tomaž Becket, šk., m. • David, kralj	53
30	T	• Rajner, škof; Liberij, škof; Evgen, škof	
31	S	Silvester I., pap. • Melanija, opatinja; Pavlina, muč.	

ZAPISKI: .....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

SPOMINSKI DNEVI:

1. 12. 1918 ustanovljena Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev, 2. 12. 1869 * koroški slovenski politik Franc Grafenauer, 3. 12. 1800 * pesnik France Prešeren, 3. 12. 1833 * ljudski pevec Franc Leder Lesičjak, 11. 12. 1918 † pisatelj Ivan Cankar, 11. 12. 1980 † koroški slovenski skladatelj Pavle Kernjak, 14. 12. 1912 * koroški narodopisec in šolnik dr. Pavle Zablatnik, 15. 12. 1935 † politik in poslanec v deželnem ter vsedržavnem parlamentu Franc Grafenauer, 19. 12. 1828 * slovničar in soustanovitelj Mohorjeve Anton Janežič, 22. 12. 1825 † koroški bukovnik Andrej Šušter Drabosnjak, 23. 12. 1990 Slovenija se je na referendumu izrekla za samostojnost, 5. 12. 1905 * kmet in narodopisec Niko Kriegl, 12. 12. 1995 † Vinko Zaletel.

LUNA SE SPREMENI:

Prvi kr.	7. 12.	ob 7,09
Ščip	14. 12.	ob 3.37
Zadnji kr.	21. 12.	ob 22.43
Mlaj	29. 12.	ob 17.57

NEDELJSKI EVANGELIJI:

7. **Janez Krstnik pripravlja Jezusu pot.**
(Lk 3, 1–6)

14. **Janez Krstnik pričuje o Jezusu.**
(Lk 3, 10–18)

21. **Marija obišče Elizabeto.**
(Lk 1, 39–45)

28. **Dvanajstletni Jezus v templju.**
(Lk 2, 41–52)

MISLI MESECA:

Hočeš druge vneti,
moraš sam goreti.

Ako Bog ne pomaga,
si zaman zdravnik glavo beli
in lekarnar rane celi.

Kdor jezik ljudi pozna,
tudi njih srce ima
in pri njih je ko doma.

Anton M. Slomšek

Sonce stopi v znamenje KOZOROGA
21. decembra ob 21.07
(začetek zime).

PRLEKIJA

Foto: Ciril Ambrož, Velika Nedelja

Zimski večer nad prleškim vinogradom

ZAPISKI:

Rudi Benetik

Rojen je bil 1960 v Podjuni. Študiral je na Umetnostni akademiji v Ljubljani in na poletni akademiji v Salzburgu. Živi v Podjuni, Celovcu in Trentu.

Razstave:
Celovec, Tinje, Benetke, Trento, Verona, Salzburg, Domačale, Gradec, Ljubljana, Spittal, Bistrica nad Pliberkom, Bologna, Gemona, Luxembourg . . .

Anton Repnik

Rojen 1935 pri Sv. Vidu blizu Vuzenice v Sloveniji. Prvič se je predstavil javnosti l. 1963 v Celju na razstavi Slovenski samouki. V nasprotju s klasičnimi „naivci“ je Repnik umetnik, ki išče, raste in se razvija.

Razstave:
Maribor, Celje, Piran, Celovec, Milano, Trebnje, Delft, St. Gallen, Pordenone, Slovenj Gradec, Egnach, Nova Gorica, Št. Vid ob Glini, Ljubljana.

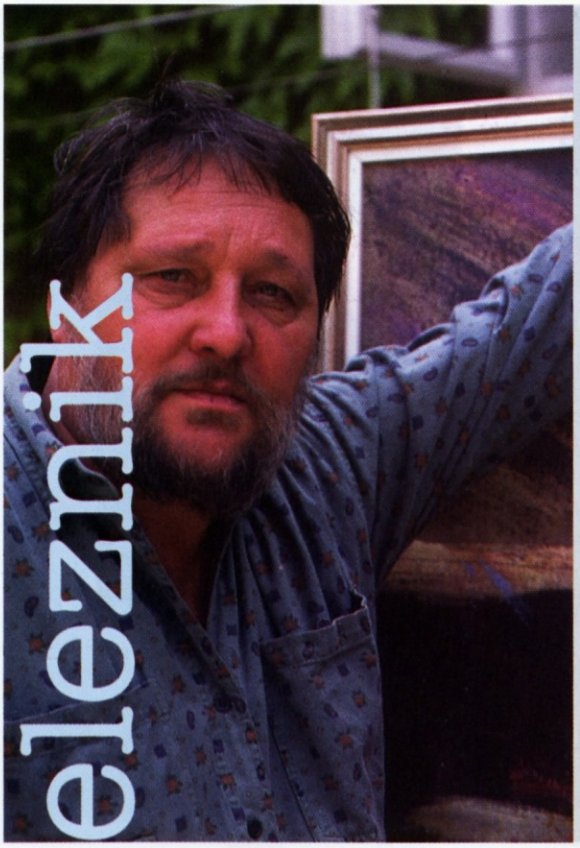

Tomaž Železnik

Pri frančiškanih v Ljubljani
Foto: Fr. Opetnik

Rojen je bil 1938 na Jesenicah, kjer je obiskoval tudi osnovno šolo in gimnazijo. Študij arhitekture v Ljubljani je končal 1964. Med študijem obiskoval predmeta risanje in umetnostna zgodovina.

Tomaž Železnik se ukvarja z obnovo in revitalizacijo stare gradbene strukture, kar se odraža tudi v njegovem umetniškem delu – motivih s področja arhitekture. Zelo odmevna je bila njegova razstava ob Avstrijsko-slovenskem večeru Mohorjeve založbe v dunajskem parlamentu 1995.

Janez Ošaben

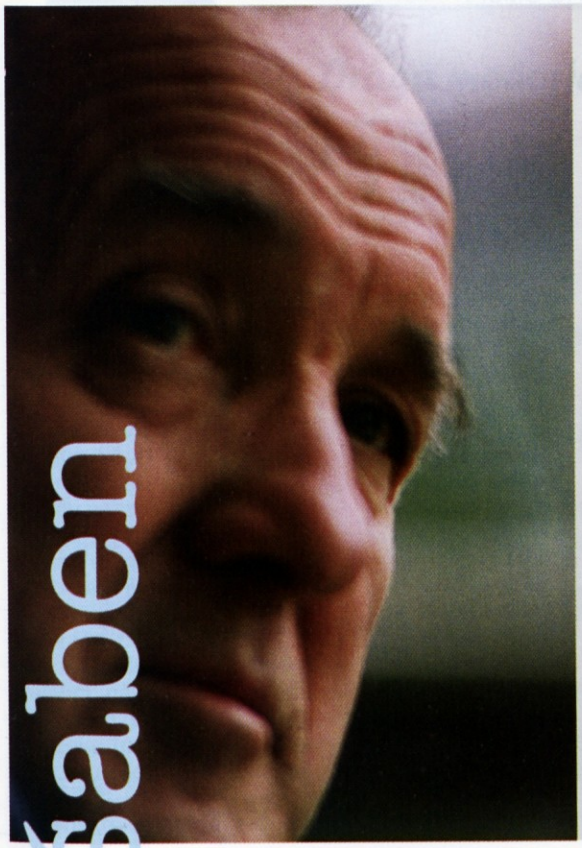

Foto: G. Tributsch

Rodil se je 1929 v Ljubljani. Izučil se je za grafika, pred 20 leti pa se je začel zanimati za samostojno risanje in slikanje; najljubši so mu akvareli . . .

Razstave:
Ljubljana, Ravne, Dravlje, Metlika, Kragujevac, Ribnica, Kočevje, Dunaj . . .

Stanislav Rapotec

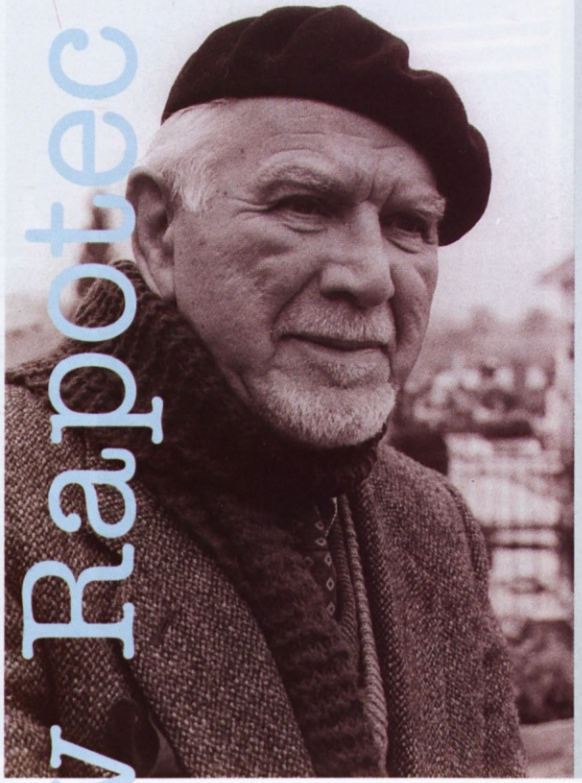

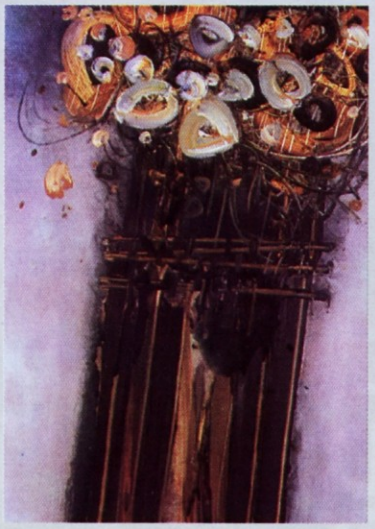

Rojen 1911 v Trstu. Leta 1938 diplomiral na Ekonomski fakulteti v Zagrebu. Leta 1941 je pobegnil iz nemškega ujetništva in se 1948 preselil v Avstralijo, kjer se je kot samouk odločil za slikarstvo.

Razstave:
Adelaide, Sydney, London, Pariz, Tinje, New York, Melbourne, San Francisco, Perth, Novo mesto, Ljubljana . . .

Draga mohorjanka, dragi mohorjan!

V letu 1995 je v Avstriji izšlo 7.153 novih knjig. Celotna knjižna proizvodnja je bila za pet odstotkov večja kakor leta 1994. Na prvi pogled se zdi ta številka precejšnja, če pa to preračunamo na avstrijsko prebivalstvo (8,054.000 Avstrijcev leta 1995), je to ena knjiga na 1125 Avstrijcev. Seveda moramo še upoštevati knjige, ki niso izšle v Avstriji, a jih v Avstriji prodajajo. Druga zanimiva raziskava o bralnih navadah Avstrijk in Avstrijcev nam pove, da več ko 40% državljanov ne bere knjig. 14% avstrijskega prebivalstva porabi tedensko manj ko eno uro za branje knjig, dobra četrtina bere knjige 1–3 ure, 13% 4–7 ur in le 6% več ko osem ur na teden. Torej se produkcija knjig iz leta v leto veča, čeprav več ko 40% Avstrijcev nima časa za branje. Če bralne navade Avstrijcev primerjamo z bralnimi navadami koroških Slovencev, pa lahko ugotovimo, da koroški Slovenci berejo nadpovprečno veliko (prim. Polona Sketelj, Branje v času hitre komunikacije, Družina in dom, februar 1996, str. 9). Le 21,3% koroških Slovencev ne prebere niti ene slovenske knjige na leto in 11,6% niti ene nemške knjige.

V času tako imenovane hitre komunikacije je za knjigo preostalo le malo časa. Ogromna ponudba na knjižnem trgu, veliko število obsežnih časopisov in revij, računalniki, televizija, radio so pomnožili medijski utrip naše družbe. Vedno bolj se uveljavlja „diagonalno branje": bralec od zgornjega levega kota lista počasi pomika svoj pogled proti desnemu spodnjemu kotu. Z besedami, ki si jih je zapomnil, potem sestavi približno vsebino strani ali članka. Dokončno je minil čas, ko je bilo bralcem na voljo letno le nekaj knjig in en časopis na teden, ki so jih prebrali od prve do zadnje črke. Večkrat strmim, s kakšnim navdušenjem starejši ljudje danes pripovedujejo o knjigah, ki so jih prebrali recimo pred tridesetimi leti, in kako so si vsako podrobnost zapomnili. Zato Vam, dragi bralci, drage bralke, svetujem, da si spet vzamete več časa in da preberete dobro knjigo od prve do zadnje črke. Mogoče bo to nova pustolovščina v času hitre in zato površne komunikacije.

Kot Mohorjeva založba smo lahko ponosni na to, da smo koroški Slovenci glede porabe časa za branje nad avstrijskim povprečjem in da še kar veliko beremo. Prav Mohorjeva založba je od svojih začetkov sredi prejšnjega stoletja do danes ustvarila močno bralno tradicijo. Upam, da bo Mohorjevi tudi v prihodnje uspelo ohranjati to izročilo.

Tudi v letošnjem Koledarju smo zbrali članke naših dopisnikov, poročevalcev, prijateljev in sodelavcev. Na tem mestu naj omenim samo govor dr. Valentina Inzka ob praznovanju 75. obletnice plebiscita v „dvorani grbov" v deželni hiši v Celovcu. Da sta se prvič obe narodni skupnosti skupno spomnili dogodkov v letu 1920 je bil brez dvoma zgodovinski dogodek. Pa naj Vas opozorim na še eno zanimivo novost v letošnjem Koledarju: barvne slike različnih orhidej, ki so na Koroškem žal močno ogrožene.

Vse, ki ste se odločili za nakup Koledarja, prav prisrčno pozdravljam v upanju, da Koledarja ne boste samo prelistali, temveč ta ali oni članek tudi prebrali od prve do zadnje črke.

Hanzi Filipič

Knjiga, ki se jo gotovo splača prebrati od prve do zadnje črke, je „Koroška. Domovinska knjiga", ki je izšla tudi v slovenščini. Avtor knjige Bertram Karl Steiner (desno) in direktor Mohorjeve založbe Franc Kattnig (levo) sta knjigo predstavila tudi koroškemu deželnemu glavarju Zernattu, ki je bil vsekakor zelo navdušen . . .

GORIŠKA MOHORJEVA DRUŽBA v letu 1996

V sezoni 1995/96 je bilo veliko časa in energij posvečenih izdaji novega tednika v lasti in založbi Zadruge Goriške Mohorjeve z imenom NOVI GLAS. Nastal je iz združitve dveh dosedanjih sorodnih zamejskih listov, to je, Katoliškega glasa, ki je izhajal v naši založbi, in Novega lista, ki ga je izdajala v Trstu istoimenska zadruga. Glavno uredništvo je prevzel prof. Andrej Bratuž, zadnji odgovorni urednik Katoliškega glasa, glavni urednik pa je postal dr. Drago Legiša, ki je vodil Novi list.

Prva številka novega tednika je izšla 11. januarja 1996. V uvodniku sta glavni in odgovorni urednik poudarila misel, da želi Novi glas biti „skupen glasnik pričakovanj in teženj slovenske manjšine v Italiji, ki veruje v ideale svobode, demokracije, krščanstva, slovenstva, torej v tiste stebre, ki so v bistvu navdihovali oba prejšnja tednika na Goriškem in Tržaškem". Novi tednik se lepo uveljavlja v našem prostoru in si prizadeva na 20 straneh „kriti" cerkveno, politično in družbeno življenje v zamejstvu, pa tudi v širšem vsedržavnem ter matičnem prostoru. Posebno pozoren je na verska vprašanja, na kulturno dogajanje in snovanje, na gospodarstvo ter na šport. Pri listu so zaposleni štirje uredniki, sodeluje pa še lepo število zunanjih sodelavcev.

Knjižne izdaje

Jesen 1995 sta zaznamovali tako skrb za izid letne zbirke kakor tudi za udeležbo na knjižnem sejmu v Ljubljani.

Redna knjižna zbirka za leto 1996 vsebuje, kot običajno, KOLEDAR, ki ga je uredil dr. Jožko Markuža; dnevniške zapise italijanskega vojaškega kurata Pietra Brignolija z naslovom MAŠA ZA MOJE USTRELJENE; zbirko 12 novel in krajših zgodb izpod peresa Andreja Arka z naslovom ODKLETEV; knjigo VAŠ PEPI IN PAPAČI s podnaslovom Pisma iz zapora. Zbirko bi lahko tako predstavili:

KOLEDAR GMD 1996. Koledar je uredil dr. Jožko Markuža, opremil pa Stojan Zafred. Koledarskemu delu sledi zanimiv in bogato ilustriran zbornik o življenju krajevne in vesoljne Cerkve; obsega poročila o delovanju raznih zamejskih organizacij in društev, o dogodkih in jubilejih, vrednih spomina, ter članke pričevanjske, zgodovinske, etnografske, gospodarske in zdravstvene vsebine. Skupno šteje 188 strani.

Pietro Brignoli – MAŠA ZA MOJE USTRELJENE. Gre za prevod dragocenega dnevnika vojaškega kurata, ki je spremljal italijanske vojake med zasedbo Jugoslavije, zlasti na Kočevskem v Gorskem Rotaru. Knjiga je pomemben zgodovinski pomnik in obenem odraz žlahtnega avtorjevega čutenja, ki mu je sredi krutega vojnega dogajanja pri srcu predvsem človeška tragedija in zato sočustvuje z žrtvami in trpečimi. Dnevnik je prevedla Nedeljka Kacin Pirjevec, uvodno študijo pa napisal zgodovinar dr. Bojan Godeša, za opremo je poskrbel Franko Žerjal. Skupno šteje 184 strani. Knjiga je vzbudila precejšnje zanimanje, zlasti v osrednji Sloveniji, tako da smo se odločili za njen ponatis.

Andrej Arko – ODKLETEV. Pod tem naslovom je zbranih dvanajst novel ali krajših zgodb. Avtor, ki je urednik kulturnih sporedov na radiu Slovenija, proste dneve pa preživlja v Brestovici na Krasu, nam poustvarja življenjske zgodbe, v katerih se nam predstavljajo različne usode in okoliščine tako iz osrednje Slovenije kakor tudi iz našega zamejstva. Knjiga šteje 128 strani. Opremil in ilustriral jo je Edi Žerjal.

Josip Kosovel – VAŠ PEPI IN PAPAČI s podnaslovom Pisma iz zapora. Publikacija pripada zbirki „Naše korenine" in jo sestavljajo pisma, ki jih je prof. Josip Kosovel (1901–1963), obsojenec na drugem

Tržaškem procesu (1941), pisal iz zaporov, najprej iz tržaškega Doronea, kamor so ga fašistične oblasti zaprle junija 1940, in nato iz Fossana v Piemontu, kjer je bil zaprt od leta 1942 do leta 1944. Osnova te knjige je niz oddaj po radiu Trst A. Lida Turk je namreč spomladi 1993 po radiu predstavila izbor pisem tržaškega zapornika prof. Josipa Kosovela. Pisma je nato pripravila tudi za knjižno izdajo ter napisala daljši zgodovinski uvod o avtorju in o vlogi, ki jo je imel pod fašizmom v Trstu. Pisma so bila v glavnem napisana v italijanščini, v slovenski jezik jih je prevedela prof. Marija Cendova. Knjiga prinaša precej fotostatičnih posnetkov pisemskih izvirnikov ter tudi drugo bogato fotografsko gradivo. Opremo je pripravil Pavel Medvešček. Knjiga šteje 232 strani.

Izredne knjižne izdaje

Ob redni knjižni zbirki, ki je v prvi vrsti namenjena članom GMD, je zadruga Goriška Mohorjeva tudi letos poskrbela za nekaj dodatnih izdaj. Še pred koncem leta 1995 smo pričeli z novo zbirko, ki smo jo poimenovali K o l a č k i. Ime smo povzeli po priljubljenem berilu za otroke, ki je izšlo pred 70 leti pri GMD in je odigralo nezamenljivo vlogo v najhujšem času fašističnega zatiranja slovenske besede na Primorskem, ko so bile ukinjene vse slovenske šole.

S to zbirko želi GMD pričeti novo serijo knjig za otroke. Prva publikacija iz serije novih Kolačkov nosi naslov BOŽIČNA LEGENDA. Osnovna svetopisemska zgodba o begu sv. družine v Egipt se prepleta s prvinami ljudske domišljije. Zgodbo so napisali devinski skavti leta 1985 po pripovedi starejše ženice Marije Mervic Legiša. Knjigo krasijo svojske barvne ilustracije oz. akvareli mladega umetnika Štefana Pahorja, ki je tudi izpisal besedilo s prirejeno otroško pisavo.

Večji založniški podvig pa gotovo predstavlja izdaja knjige GORICA V SLOVENSKI KNJIŽEVNOSTI. Preudaren izbor poezije in proze na temo mesta Gorice in temeljito uvodno študijo je pripravila Lojzka Bratuž, profesorica na videmski univerzi. Tako Bratuževa kakor GMD, ki je knjigo izdala, bi radi z njo opozorili širšo slovensko javnost na bližajočo se tisočletnico prve znane omembe tega mesta v pisnih virih. Knjigo smo najprej predstavili v dvorani goriškega muzja na goriškem gradu v četrtek, 11. aprila 1996. Prof. Marija Češčut je pri predstavitvi dejala, da ta izbor z odlomki del književnikov od srednjega veka prek tolminskih puntov, svetovnih vojn do današnjih dni ter z reprodukcijami slikarskih umetnin o Gorici lepo nakazuje razvoj kulturno-zgodovinske podobe mesta.

Zgodovinar dr. Branko Marušič pa je poudaril, da ime Gorica, omenjeno v Otonovi darilni listini iz leta 1001, spada v čas nastanka Brižinskih spomenikov, torej med najstarejše pisne vire, ki govorijo o slovenski prisotnosti na Goriškem. Knjigo je GMD predstavila tudi v Trstu in v Ljubljani v domu SAZU. Tam je knjigo predstavila prof. dr. Helga Glušič. Sam predsednik SAZU prof. dr. France Bernik je v pozdravnem nagovoru publikacijo laskavo pohvalil ter avtorici in založniku za podvig prisrčno čestital.

Izvrstno grafično opremo dolgujemo Franku Žerjalu. Knjiga je natiskana v velikem, reprezentančnem formatu in skupno šteje 370 strani.

Izdaje za mlajše

Otroška revija PASTIRČEK, ki jo tudi izdaja zadruga Goriška Mohorjeva in jo ureja katehet Marijan Markežič, je v letošnjem letu praznovala 50-letnico izhajanja. Obletnica se je proslavila s celodnevno prireditvijo v Katoliškem domu v Gorici, kjer so priredili razne delavnice, igre in skupne vaje ter razstavo mladinskih ilustratorjev. Proslava se je sklenila s slovesno prireditvijo, ki so jo oblikovale razne otroške skupine.

Za to priložnost so izšle tudi tri publikacije. V spomin na prvega Pastirčkovega urednika msgr. Srečka Gregorca so izšle njegove pesmi z naslovom IVČEK NAGAJIVČEK z ilustracijami Jožeta Vrtovca. Nagajivčkove prigode so izhajale v Pastirčku v letih 1954–1967. Izšla je tudi izvirna pravljica dolgoletne sodelavke te otroške revije Marize Perat z naslovom KRALJIČNA Z LEDENIM SRCEM. Pravljico je ilustrirala Danila Komjanc. Nadalje je izšel zbornik z naslovom 50 LET PASTIRČKA, ki sintetično prikazuje pomen te revije v zamejskem prostoru.

Za sklep bi lahko rekli, da so naše publikacije zbudile precej zanimanja med našimi ljudmi, o čemer pričajo pozitivne ocene v raznih slovenskih občilih tako v zamejstvu kakor v matični domovini, pa tudi številna vabila za predstavitev zlasti na Primorskem in seveda v Ljubljani.

Glede na povezavo in sodelovanje s sestrskima Mohorjevima družbama moramo priznati, da sta bila v pretekli sezoni deloma ohlapna. Vsekakor velja spomniti, da je spomladi izšel zbornik skupnega simpozija na temo Kristjan v družbi. Simpozij je bil v Domu katoliške prosvete v Tinjah na Koroškem. Pred izidom pa je skupna izdaja zgodovine vseh treh Mohorjevih družb.

Odbor GMD

Kronika Mohorjeve družbe Celje

od septembra 1995 do septembra 1996

Novembra 1995 je bila pozornost vseh založnikov in knjigotržcev namenjena slovenskemu knjižnemu sejmu, ki vsako drugo leto privabi v ljubljanski Cankarjev dom ljubitelje slovenske knjige z vseh strani, tudi iz inozemstva. Tudi tokrat smo se predstavili na razstavnem prostoru skupaj z obema mohorskima sestrama, s celovško in goriško Mohorjevo družbo. Tudi tokrat smo ponovno ugotovili, da precejšen del Slovencev še vedno nima jasne slike o tem, da obstajajo tri Mohorjeve družbe, še manj pa vedo o tem, kako in zakaj je do tega prišlo.

Novembra smo se pridružili čestitkam vseh Slovencev ob 75. obletnici ljubljanskega nadškofa in metropolita dr. Alojzija Šuštarja. Skupaj s slovenskimi škofi smo izdali jubilejni zbornik BOŽJO VOLJO SPOLNJEVATI, v katerem je nadškofu Šuštarju na čast objavilo svoje čestitke in strokovne prispevke 77 uglednih teologov in drugih znanstvenikov iz sveta. Knjiga je znamenita tudi zato, ker so v njej besedila v 12 jezikih, saj so vsi prispevki objavljeni v originalnih jezikih. Hkrati je izšla tudi knjiga pogovor med dvema vodilnima slovenskima krščanskima razumnikoma, jubilantom nadškofom Šuštarjem in pisateljem Alojzem Rebulo, POGOVOR V VINOGRADU, o aktualnih vprašanjih našega časa.

Do konca leta 1995 sta izšli še dve knjigi, ki zaslužita posebno pozornost: PRIDIGE IN TRAKTATI mojstra Eckharta – to je prva temeljita predstavitev tega srednjeveškega mistika v slovenščini, in pesmarica slovenskih narodnih ENO SI ZAPOJMO, ki jo je sestavila dr. Zmaga Kumer. Pesmarico smo uspešno „preizkusili" in predstavili javnosti s pomočjo mladih pevcev Škofijske klasične gimnazije v Ljubljani.

V celem letu 1995 smo izdali 74 naslovov v skupni nakladi približno 375.000 izvodov, to je nekaj manj kot leto poprej, pa tudi poprečna naklada je bila nekaj nižja. Vse to odraža vedno ostrejšo konkurenco na slovenskem knjižnem trgu.

Leto 1996 smo začeli z izdajo LITURGIKE dr. Marijana Smolika, to je prvi učbenik liturgike po drugi svetovni vojni pri nas. Sledila je knjiga o pogovarjanju RESNICA SE ZAČENJA V DVOJE nemškega avtorja L. Möllerja. Ste kdaj pomislili, da dosti težav in nesporazumov med ljudmi nastane zato, ker se premalo in prepovršno pogovarjajo? Knjiga je naletela na lep odmev med bralci in strokovnjaki, tudi televizija TV3 ji je posvetila redno nedeljsko kontaktno oddajo „Družinski studio", v kateri strokovnjaki obravnavajo razna vprašanja družinskega življenja.

Marec je bil v znamenju posta in pričakovanja velike noči: izšla je knjiga VIA DOLOROSA, v kateri sta se mojstrsko ujela dva slovenska umetnika, pesnik Ciril Bergles in slikar Matej Metlikovič. Nastal je slovenski križev pot, ki se lahko mirno postavi ob bok storitvam svetovnih umetnikov. Knjigo smo pospremili med Slovence tudi z ustrezno predstavitvijo: prebrane odlomke sta poudarili z izraznim plesom mladi plesalki v oblačilih, ki jih je oblikoval slikar sam. Malo pred cvetno nedeljo pa je izšla druga knjižica s. Aleše Stritar iz zbirke „Obogatimo dom" z naslovom ZELENJE CVETNE NEDELJE. S. Aleša ima v pripravi že tretjo knjižico, ki nam bo pomagala lepše doživeti božične praznike. Upamo, da jo bomo lahko izdali že v letošnjem adventu.

V aprilu smo predstavili javnosti skupno izdajo vseh treh Mohorjevih: KRISTJAN V DRUŽBI, zbornik predavanj s posvetovanja o mestu in vlogi kristjana v našem političnem življenju, ki so ga pripravile vse tri Mohorjeve v Tinjah na Koroškem. Izšla je tudi drobna knjižica BRANKO, ki nam s slikami svojega avtorja Branka Pečarja govori o drugačnem svetu. O svetu ljudi, ki jih običajno imenujemo prizadete, vendar je njihov svet poln toplote in sonca, ki ga mi, moderni ljudje, zasvojeni z naglico in učinkovitostjo, pogosto sploh ne opazimo.

V aprilu smo praznovali tudi prvo obletnico naših rednih oddaj na Radiu Ognjišče: vsak četrtek ob 20.35 zvečer vas pozdravi avizo Slomškove pesmi „Preljubo veselje . . .", ki uvaja oddajo IZ MOHORJEVE SKRINJE. Ko boste brali tole kroniko, bo za nami že 90 teh oddaj! Skoraj v vsaki vam predstavimo kako našo novost, zastavimo nekaj vprašanj in razdelimo nekaj nagrad. V prihodnje bomo skušali te oddaje še bolj popestriti!

V mesecu maju je obletnico sodelovanja z Radiom Ognjišče zaznamoval še en pomemben kulturni dogodek: pod umetniškim vodstvom Gregorja Čušina smo pripravili in posneli radijsko izvedbo „me-

ditacije o zakramentu zakona, ki mestoma prehaja v dramo" PRED ZLATARNO avtorja Karla Wojtyle, papeža Janeza Pavla II. S to knjigo in z izborom papeževih misli o ljubezni, spolnosti, zakonu, družini . . . NAJVEČJA PA JE LJUBEZEN smo skušali približati tega velikega moža Slovencem tudi kot človeka, enega izmed nas, ki se zaveda vseh človeških slabosti in stisk, ki nas tarejo vsak dan, in nam s svojo prodorno mislijo skuša pomagati.

Spomladi je tudi naša zbirka „Cerkveni očetje" postala bogatejša za dva zvezka: v redakciji Gorazda Kocijančiča sta izšla dva spisa GREGORJA IZ NISE in SPISI APOSTOLSKIH OČETOV z bogatimi spremnimi besedili in opombami. S tem smo Slovenci bogatejši za dve pomembni deli, ki sta pomagali oblikovati celotno kulturo Zahodnega sveta.

Junija je kot odmev na petdesetletnico konca druge svetovne vojne izšla v redakciji Franceta Pibernika knjiga Toneta Polde MOJA KRNICA. Avtorja, obetavnega mladega pisatelja, naslednika J. Jalna in F. S. Finžgarja, je pogoltnilo komunistično nasilje leta 1945. Skupaj z njim je bil na Teharjah zaprt tudi g. Ivan Korošec, ki mu je uspelo uiti. Z veseljem se je odzval našemu vabilu in sodeloval na obeh predstavitvah knjige v Ljubljani in v Gorjah, pisateljevem rojstnem kraju. Redko katera predstavitev je tako pritegnila pozornost novinarjev in druge publike kot ta, kjer so se v mogočen spomenik in pričevanje združile zapisane besede mrtvega avtorja in živa izpoved njegovega tovariša v najtežjih dneh.

Za 25. junij, dan naše državnosti, smo izdali tudi zbornik SLOVENIJA V NOVI EVROPI s podnaslovom „Kako živeti z Evropo in s svetom?" V njem je urednik Jože Strgar zbral razmišljanja sedemnajstih slovenskih uglednih strokovnjakov, ki nam s svojimi prispevki lahko pomagajo pravilno razmišljati o vseh področjih našega življenja v prihodnji združeni Evropi.

Našim glasbenim izdajam CD plošč in kaset komornega zbora AVE se je pridružila junija še CD plošča profesorja, skladatelja in zborovodja, akademika Lojzeta Lebiča AJDNA, glasba o času. Glasba o času za zbore, kljunaste flavte, tolkala in sintetizator na besedila Gregorija Strniše je bila predstavljena javnosti na slavnostnem koncertu na Prevaljah in nekaj dni zatem tudi v Ljubljani.

Junija smo kot pooblaščena založba za Slovenijo sodelovali na evropskem srečanju logoterapevtov v Davosu, kjer smo se srečali z nekaterimi vodilnimi znanstveniki na tem področju, na čelu z dr. Elisabeth Lukas. Pogovarjali smo se tudi o najnovejših knjigah in obljubljamo, da vas bomo v prihodnjem letu presenetili z novimi prevodi! Ob tej priliki smo se srečali tudi s patrom dr. Bernhardom Häringom, redemptoristom, najuglednejšim živečim profesorjem moralne teologije (v pokoju). Skoraj štirideset let je poučeval na Lateranski univerzi v Rimu, v Nemčiji in v Ameriki in je svetovno priznani avtor moralno teoloških del. Še letos bomo izdali njegovo avtobiografsko knjigo VIDEL SEM TVOJE SOLZE, v kateri ne govori kot véliki teolog, marveč kot človek in kristjan, ki je sam v trpljenju izkusil mračno mejo življenja. Dogovorili smo se, da bo prišel na predstavitev svoje knjige v Ljubljano, ki bo 4. decembra 1996, povezana z enodnevnim seminarjem „O smislu trpljenja in stiske". Sodelovali bodo še nadškof dr. Franc Perko, dr. Metka Klevišar, dr. Jože Ramovš.

V aprilu 1996 je izšla skupna izdaja treh Mohorjevih: Kristjan v družbi

V juliju smo se po nekajmesečnih posvetovanjih in pogovorih dogovorili z mestno občino Celje, da bomo nekdanjo Mohorjevo tiskarno, ki nam je sedaj z denacionalizacijo vrnjena, preuredili in dali v najem mestu Celju, da bo tja preselilo Osrednjo knjižnico Celje, oddelka za odrasle in otroke, ki se zdaj stiskata v neprimernih prostorih. V dogovoru z mestno občino Celje že nastaja idejni projekt, po katerem bo predvojni sedež Mohorjeve preurejen v moderno kulturno središče, kjer bodo Celjanom na voljo Mohorjeva knjigarna, Mohorjev knjižni klub in Osrednja knjižnica skupaj z dvema dvoranama za kulturne prireditve.

Janez Jeromen

Delovanje celovške Mohorjeve družbe

mag. dr. Anton Koren, ravnatelj

V zadnjih letih smo v celovški Mohorjevi prestrukturirali vse oddelke. Nekatera področja smo oživili, nekaterim posvetili več pozornosti, druga pa namerno ukinili. Redkokdaj je bilo v zgodovini naše hiše toliko močnih posegov v strukturo kakor prav v preteklem letu.

Po neštetih težavnih pogajanjih z mestom Celovec nam je uspela preselitev tiskarne iz naše celovške hiše v Vetrinj. Z mestom Celovec, ki je najemodajalec prostorov v Vetrinju, smo sklenili ugodno pogodbo, ki omogoča konkurenčnost tiskarne v naslednjih letih. Ne smemo namreč pozabiti, da je tiskarska stroka v hudi krizi. Skoraj dnevno smo priče stečajev raznih tiskarn. Tako tretjina avstrijskih tiskarn lanskega leta ni preživela. V Mohorjevo tiskarno smo investirali skupno 9 milijonov šilingov. Pomemben projekt smo uspešno izpeljali in s tem prepričali tudi tiste, ki o uspehu projekta sprva niso bili povsem prepričani. Spremenili smo tudi celotno notranjo organizacijo, da bomo v prihodnje dosegli večjo kakovost dela, cenovno konkurenčnost in fleksibilnost ter s tem ob vsakem času ustregli zahtevam naročnikov.

Takoj po preselitvi tiskarne smo začeli z obnovo prostorov na našem sedežu v Celovcu. Preuredili smo prvo in drugo nadstropje in aprila 1996 zaključili obnovitvena dela še v pritličju, ki smo ga medtem v celoti dali v najem. S temi nujno potrebnimi deli smo popravili napake predhodnih sanacij in hišo revitalizirali po izvirnih načrtih.

V hiši sami je na ogled zajeten umetniški prerez življenjskega dela Valentina Omana. Ta umetniški opus zdaj dopolnjuje cikel slik Gustava Januša. K temu sodi tudi skupni umetniški projekt Valentina Omana in Güntherja Domeniga, ki smo ga uresničili v dveh etapah. Najprej smo postavili Omanove stele „v spomin žrtvam vojne in nasilja“, jeseni 1995 pa smo dogradili Domenigov „Kraj srečanja“ in ga odkrili v okviru koroških plebiscitnih proslav leta 1995.

Günther Domenig in Valentin Oman: Stätte der Begegnung – Kraj srečanja, detajl

Naš spomenik naj bi pozival vse Korošce k sožitju in skupnemu oblikovanju naše domovine, obenem pa naj bi opominjal na obljube, ki jih je koroška deželna vlada pred plebiscitom leta 1920 naslovila na koroške Slovence. Prvič lahko na javnem mestu sredi Celovca beremo napis „Celovec" ter besedilo, zapisano v nemščini in v slovenščini.

Tudi prezidavo prostorov za trgovino na Cesti 10. oktobra smo zaključili. V te prostore se je marca letos vselila živilska veletrgovina Billa. V zvezi z vselitvijo Bille in predhodnimi deli smo pridobili tudi nekaj parkirnih prostorov pred našo hišo. Hkrati smo polepšali tudi pokriti prehod na Cesti 10. oktobra. S preurejanjem naše obednice-restavracije nadaljujemo obnovo Ceste 10. oktobra. Obednica čedalje bolj postaja priljubljeni kraj srečanja.

Drugi kamenček v mozaiku reševanja gospodarskih težav v dijaških domovih je bilo zaprtje študentskega doma v Slomškovem domu. Po prezidavi, ki je trajala komaj dva meseca, smo celo nadstropje dali v najem slovenskim kulturnim, političnim, izobraževalnim in športnim ustanovam.

V Mohorjevi ljudski šoli smo pred kratkim s pomočjo Združenja staršev uredili knjižnico. Knjižnica zdaj vabi otroke k branju in tudi naša ljudska šola je s tem postala za naše šolarje za odtenek bolj pestra in privlačna.

V začetku leta 1996 smo prevzeli upravo Knafljeve ustanove na Dunaju in jo preusmerili v privatno ustanovo. 150 let staro Knafljevo hišo sredi Dunaja nameravamo v sodelovanju z ljubljansko univerzo popolnoma obnoviti.

Izredno pomembno je naše novo vodilo, ki smo ga prav tako letos sestavili v sodelovanju s sodelavci in odborniki. Skupno smo našli odgovore na različna vprašanja kot npr. razmerje med splošno koristno in gospodarsko dejavnostjo. Vodilo bomo postopoma uresničevali na vseh področjih našega delovanja. Prva sadova tega sta poseben katalog, ki v strnjeni obliki predstavlja različne dejavnosti celovške Mohorjeve družbe, ter interni mesečni list „Berem", ki je vedno bolj priljubljeno skupno glasilo Mohorjevih sodelavcev in odbornikov.

Dosti težav imamo slej ko prej z našim angažmajem na medijskem področju, saj je avstrijsko ustavno sodišče zavrnilo zakon o privatnem radiu. Udeležbi pri Koroškem privatnem radiu in Radiu Korotan se zato še nista mogli obrestovati. Zasebni radijski oddajnik bo verjetno začel delovati šele v začetku leta 1997.

Naša zunanjetrgovinska družba Korotan je svojo podobo močno spremenila. Zunanjetrgovinske posle v Sloveniji zdaj izključno opravlja Korotan Ljubljana d.o.o., Korotan Celovec pa se preusmerja v družbo za upravljanje udeležb. Najpomembnejšo udeležbo smo sklenili letos maja 1996. Korotan je prevzel od Zadružne zveze 40 % družbe Karanta. Nova lastniška oblika Karante, ki ima sedež na Dunaju in v Ljubljani, je taka: 40 % je slej ko prej v lasti Zadružne zveze, 20 % deleža ima največje slovensko farmacevtsko podjetje v Sloveniji, Krka iz Novega mesta, s skupno 3.500 sodelavci, 40 % deleža pa je v lasti Korotana.

Mohorjeva knjigarna je postala jeseni član nakupne organizacije SKRIBO. Poleg tega je odprla klubski center „Svet knjige".

Naš najstarejši oddelek, založba, je leta 1995 izredno uspešno deloval. Založba bo morala napeti vse sile, da bo tudi v letu 1996 dosegla podoben poslovni uspeh. Najlepša knjiga preteklih let je zagotovo „Koroška, domovinska knjiga", ki je izšla najprej v nemščini, nato pa tudi v slovenskem prevodu. Izmed skoraj 50 novih knjig naj posebej omenim knjige „Oče, zgodi se tvoja volja" Alojzija Ambrožiča, nadškofa v kanadskem Torontu, „Sveto pismo – knjiga življenja" Klausa Einspielerja i. dr. ter prvi učbenik jezika avstrijskih Romov „Amen Roman pisinas".

Založba je izdala več otroških in mladinskih knjig. Med njimi so otroške „kriminalke" iz zbirke Novohlačniki in otroški slikanici na svetopisemski temi „Jona" in „Noetova ladja".

Zelo me veseli, da je znani slovenski pisatelj Drago Jančar pri nas izdal svoj sarajevski potopis v nemškem prevodu, saj smo tako po svoje odgovorili Korošču Petru Handkeju, ki je zahteval „pravičnost za Srbijo". Letošnji knjižni dar je prav nenavaden, saj obsega poleg običajnega koledarja in večernic „Maranathà ali Leto 999" Alojza Rebule še otroško slikanico Tržačanov Marka Kravosa in Klavdija Palčiča „Ko je zemlja še rasla" ter zgodovinsko slikanico „1000 let Avstrije".

Na področju šolskih knjig smo uspešno nadaljevali program bilateralnih učbenikov.

Predvsem nas veseli, da se tri Mohorjeve zbližujejo. Sad tega zbliževanja je tudi skupna Zgodovina treh Mohorjevih. Knjiga je tik pred izidom.

Ob koncu je treba omeniti še novourejeni dunajski visokošolski dom Korotan, ki je lani organiziral in omogočil nekaj zelo uspešnih kulturnih prireditev. Viskošolski dom igra pomembno vlogo pri promociji slovenske kulture na Dunaju in je tako rekoč kulturni center dunajskih Slovencev.

Iz simbolnih dejanj raste nova resničnost

Ob 75. obletnici ljudskega glasovanja 1920

Ob 75. obletnici koroškega plebiscita sta se v zgodovinski „dvorani grbov" v deželni hiši v Celovcu 9. oktobra 1995 prvič obe narodnostni skupnosti skupno spomnili zgodovinskih dogodkov iz leta 1920. Slovesnost se je odvijala ob navzočnosti vseh članov koroškega deželnega zbora s predsednikom deželnega zbora Unterriederjem na čelu. Slovesnost so počastili visoki predstavniki političnega, kulturnega, gospodarskega in cerkvenega življenja, med njimi: državni predsednik dr. Thomas Klestil, zvezni kancler dr. Franz Vranitzky, deželni glavar dr. Christof Zernatto, škof dr. Egon Kapellari, superintendent mag. Herwig Sturm, namestnika deželnega glavarja dr. Michael Ausserwinkler in mag. Karl-Heinz Grasser, predsednik Narodnega sveta koroških Slovencev mag. Nanti Olip, predsednik Zveze slovenskih organizacij dr. Marjan Sturm, generalni konzul Republike Slovenije dipl. inž. Jože Jeraj, župani vseh tridesetih nekdanjih plebiscitnih občin, predsednik zveze brambovcev polkovnik Helmuth Themessl, predsednik Kärntner Heimatdiensta dr. Josef Feldner in drugi.

Vsi govorniki na proslavi so poudarili odločilno vlogo slovensko govorečih pri odločitvi za Avstrijo. Cerkveni list krške škofije „Nedelja" je o slovesnosti zapisal: „Zgodovinskega pomena pa je bila navzočnost slovenske besede na tej osrednji proslavi v pesmih mladinskega zbora Slovenske gimnazije in v govoru dv. sv. dr. Valentina Inzka." V imenu „Delovne skupnosti 10. oktober" je govoril ravnatelj Aleksander Slamanig.

Poleg učencev Slovenske gimnazije je nastopil pri proslavi tudi zbor glavne šole iz Kötschach-Mautna. Učenci Zvezne gimnazije za Slovencev v Celovcu so zapeli pod vodstvom mag. Romana Verdela 1. kitico avstrijske in koroške deželne himne tudi v slovenskem jeziku.

Uredništvo

Dr. Valentin Inzko:

Govor ob slovesnosti 75. obletnice koroškega glasovanja 9. oktobra 1995 v dvorani grbov v deželni hiši v Celovcu

Ob 75. obletnici ljudskega glasovanja 10. oktobra 1920 se spominjamo tistega dne, ko je prepričljiva večina nemško in slovensko govorečih volilnih upravičencev glasovala za Avstrijo. Uradno povabilo deželnega glavarja, da naj spregovori na letošnji desetooktobrski proslavi prvič tudi zastopnik Slovencev v slovenskem jeziku, pomeni ob pevskem nastopu Zvezne gimnazije za Slovence v Celovcu nedvomno novo kvaliteto v odnosih med Nemci in Slovenci na Koroškem.

Dolgo je bil v ospredju v deželi predvsem izid glasovanja, ne pa tudi dejstvo, da so izid za Avstrijo leta 1920 v veliki meri omogočili tudi glasovi koroških Slovencev. Na drugi strani pa tudi drži, da tistim Slovencem, ki so podpirali na osnovi samoodločbe narodov težnje po združitvi s celoto slovenskega naroda, na splošno ni bilo za desetooktobrska praznovanja. Tako je 10. oktober v preteklosti oba naroda v deželi bolj ločeval kot povezoval. Poudariti pa je treba, da so bili v prvi vrsti kulturniki – med njimi predvsem pesniki in pisatelji, umetniki –, ki so že kmalu začeli zavestno graditi z ene kakor z druge strani mostove razumevanja in prijateljstva med obema narodoma na Koroškem. To odgovarja duhu 1400-letne skupne zgodovine Nemcev in Slovencev v deželi. Zato je prav, da ob 75. jubileju glasovanja postavimo na prvo mesto to, kar je bilo v zgodovini skupnega.

Spoštovani gostje! Ni slučaj, da imamo v tej dvorani na čelnem mestu prikaz ustoličevanja vojvode na Gosposvetskem polju. Baročni slikar Johann Ferdinand Fromiller ga je upodobil že sredi 18. stoletja. Dogajanja na knežjem kamnu in na vojvodskem prestolu je strnil v eno podobo. Na eni strani jezdi vojvoda h

Slovesnost ob 75. obletnici koroškega plebiscita 9. oktobra 1995 v dvorani grbov deželne hiše v Celovcu.

kmetu, na drugi strani pa že sedi na vojvodskem prestolu in sprejema poklon stanov. Knežji kamen in vojvodski prestol sta gotovo najmočnejša simbola vseh Korošcev. Ob ustoličevanju pri knežjem kamnu je kmet kosez kot predstavnik svobodnih kmetov v slovenskem jeziku uvedel vojvodo v njegove dolžnosti, nakar so sledili obredi pri vojvodskem prestolu v nemščini. Noben simbol ne bi zato mogel slovensko-nemške skupnosti tako izrazito izpovedati kakor knežji kamen in vojvodski prestol.

Reformacija, ki je dala Slovencem prvo knjigo, je nadaljnji dokaz pomembnega nemško-slovenskega sodelovanja. Koroški stanovi so namreč prispevali znaten znesek za tiskarske stroške prvih slovenskih knjig, predvsem za Dalmatinovo Biblijo.

Izredno plodno je bilo sodelovanje Nemcev in Slovencev pri glasilu Carinthia. Univerzitetni profesor Stanislav Hafner, dolgoletni predstojnik stolice za slavistiko na graški univerzi, opozarja v študiji „Sprachliche Wechselbeziehungen im deutsch-slowenischen Grenzraum", da je obstajala v monarhiji v 19. in na začetku 20. stoletja poleg politične tudi druga, kulturna Avstrija, ki je v prvi vrsti skrbela za izobrazbo, znanost in umetnost. To je bil svet elitnih skupin narodov monarhije. Velika avstrijska mesta so bila področja njihovega delovanja in rezultat teh prizadevanj je bila nadnacionalna, mnogojezična avstrijska kulturno-izobraževalna enota.

Razpad Avstro-Ogrske 1918 je ta razvoj zaključil in to enoto razbil. Da se to ni zgodilo tudi na Koroškem in da je ostala južna Koroška pri Avstriji, so skupno odločili nemško in slovensko govoreči prebivalci. Tako o izidu piše koroški zgodovinar Martin Wutte v svojem delu „Kärntens Freiheitskampf 1918–1920": „Od okoli 22.000 za Avstrijo oddanih glasov je bilo 12.000 od volilnih upravičencev z nemškim občevalnim jezikom in 10.000 od volilnih upravičencev s slovenskim občevalnim jezikom."

Na izid glasovanja je nedvomno vplivala izjava koroškega deželnega zbora z dne 28. septembra 1920, ki je kot načelo bodoče deželne politike zastopal politiko sprave in pravičnosti. Jedro izjave se glasi: „Zavedajoč se odgovornega trenutka, izjavlja koroški deželni zbor v imenu prebivalstva, ki ga zastopa, da bo varoval zdaj in vselej slovenskim sodeželanom njihove jezikovne in nacionalne značilnosti, ter da bo posvečal njihovemu duhovnemu in gospodarskemu razcvitu enako skrb kot nemškim prebivalcem dežele."

75 let po tej izjavi je upravičeno vprašanje: Kakšen je položaj koroških Slovencev leta 1995? Ob tem vprašanju pridemo do dveh ugotovitev. Prva je: število Slovencev od ljudskega štetja do ljudskega štetja nazaduje. Medtem ko je iz štetja 1910, torej zadnjega štetja pred ljudskim glasovanjem, razvidno, da je navedlo v mejah današnje Koroške 65.661 oseb slovenščino kot občevalni jezik, izkazuje štetje iz leta 1991 le okoli 15.000 oseb. To dramatično nazadovanje je za koroške Slovence zelo zaskrbljujoč pojav, saj dobiva manjšina ob tem občutek, da izumira. Preveč boleče so tudi še v spominu posledice potujčevanja ter nasilja v času nacionalsocializma, ki je izzvalo protinacistični upor. V bridkem spominu je seveda tudi podiranje dvojezičnih tabel leta 1972 in sploh vsa prizadeta ponižanja.

Druga ugotovitev ob vprašanju, kakšno je stanje koroških Slovencev leta 1995, pa je: koroški Slovenci so v zadnjih desetletjih močno utrdili svoj kulturni položaj. S tremi višjimi šolami, Zvezno gimnazijo za Slovence, Dvojezično trgovsko akademijo in Zvezno višjo šolo za gospodarske poklice dobiva slovenska manjšina vedno večji intelektualni potencial. Tudi dom katoliške prosvete Sodalitas v Tinjah je pomembno žarišče versko-kulturne dejavnosti in kraj dialoga med Slovenci in Nemci na Koroškem in v Avstriji. Visoko število izobražencev-strokovnjakov se odraža tudi v gospodarskih ustanovah koroških Slovencev ter na številnih drugih področjih.

Da se je vzdušje v deželi izboljšalo, dokazujejo pogosta srečanja nemško in slovensko govoreče mladine, skupna praznovanja državnega praznika pod geslom „Dober večer sosed – Guten Abend Nachbar!" in vrsta skupnih iniciativ na cerkvenem, kulturnem, univerzitetnem, medijskem in deloma tu-

di na političnem področju. Ne glede na to je pa naravno, da je številčno majhna narodna skupnost v skrbi za svoj obstoj in nadaljnji razvoj. Tako razpravljata Narodni svet koroških Slovencev in Zveza slovenskih organizacij v lastnih vrstah, v okviru narodnostnega sosveta pri uradu zveznega kanclerja in tudi s političnimi strankami o zastopstvu Slovencev v deželnem zboru, o izboljšanju zakona o narodnostnih skupnostih, o dvojezičnih otroških vrtcih, slovenski glasbeni šoli ter razširitvi slovenskega radijskega ter televizijskega programa.

Vzdušje med Slovenci in Nemci na Koroškem se je nedvomno izboljšalo, kar obeta stvarno reševanje vprašanj, ki jih zastopniki koroških Slovencev iznašajo.

Liebe Kärntnerinnen und Kärntner!

Die deutsch-slowenische Symbiose bei der Herzogseinsetzung auf dem Zollfeld, das gemeinsame Schrifttum mehrerer Jahrhunderte und der humanistische Geist der Zusammenarbeit der Bildungseliten unseres Landes sind nicht nur eine Erinnerung an die schöpferische Kulturvielfalt unseres Landes.

Sie sind vielmehr eine moralische Verpflichtung, diese stolze Kärntner Landestradition wieder aufzunehmen und mit neuer Inspiration fortzuführen.

Um ein friedliches Zusammenleben werden wir uns in Kärnten immer wieder von neuem bemühen müssen. Die Grundlagen für die Lösung von Fragen des Minderheitenschutzes, der gegenseitigen Beziehungen sind die Erklärung des Kärntner Landtages vom 28. September 1920 und die grundsätzliche Aussage der Kärntner Diözesansynode 1971/72.

Im Kern der Erklärung des Kärntner Landtages heißt es: „Die vorläufige Landesversammlung . . . vertritt als Grundsatz der zukünftigen Landespolitik die Politik der Versöhnung und der Gerechtigkeit. Sie erklärt daher im Bewußtsein der verantwortungsvollen Stunde namens der von ihr vertretenen Bevölkerung, daß sie den slowenischen Landsleuten ihre sprachliche und nationale Eigenart jetzt und allezeit wahren will und daß sie deren geistigem und wirtschaftlichem Aufblühen dieselbe Fürsorge angedeihen lassen wird, wie den deutschen Bewohnern des Landes."

Die Aussage der Kärntner Diözesansynode im Dokument „Das Zusammenleben der Deutschen und Slowenen in der Kirche Kärntens" aber lautet: „Die Tatsache, daß in der Diözese Gurk-Klagenfurt seit Jahrhunderten Deutsche und Slowenen leben, nehmen wir als Zeichen der Vielfalt der Schöpfung und als historisch gewachsene Gegebenheit an und empfinden es als dankbare Aufgabe der Christen Kärntens, diese beiden Völker zu besserem gegenseitigen Verständnis und damit zu einem aktiven Zusammenleben im Geist christlicher Nächstenliebe zu führen."

Im Geist dieser beiden Beschlüsse rufe ich alle Kärntnerinnen und Kärntner auf, Brücken zu bauen, statt Gräben aufzureißen, Vorurteile abzubauen, statt sie zu festigen, zu vergeben, statt zu vergelten, die Vielfalt statt die Einfalt zu fördern, das Miteinander statt das Nebeneinander zu suchen.

In diesem Sinne rufe ich alle auf, an einem auch geistig ungeteilten, gemeinsamen Kärnten mitzubauen.

Dragi Korošci in Korošice!

Nemško-slovensko sožitje pri ustoličevanju vojvod na Gosposvetskem polju, večstoletno skupno pisemstvo in humanistični duh izobraževalnih skupin v naši deželi niso le spomin na ustvarjalno kulturno mnogolikost naše dežele. Vse to je moralna obveza, to ponosno koroško deželno tradicijo obnoviti in z novimi navdihi nadaljevati.

Za sožitje se bomo morali v deželi vedno znova truditi. Osnova za reševanje vprašanj manjšinske zaščite, medsebojnih odnosov sta izjava koroškega deželnega zbora z dne 28. septembra 1920 in načelna izjava koroške škofijske sinode 1971/72.

Jedro izjave koroškega deželnega zbora se glasi: „Začasni deželni zbor . . . zastopa kot načelo bodoče deželne politike politiko sprave in pravičnosti. Zavedajoč se odgovornega trenutka izjavlja v imenu prebivalstva, ki ga zastopa, da bo varoval zdaj in vselej slovenskim deželanom njihove jezikovne in nacionalne značilnosti ter da bo posvečal njihovemu duhovnemu in gospodarskemu razcvitu enako skrb kot nemškemu prebivalstvu dežele."

Izpoved koroške škofijske sinode pa se v dokumentu „Sožitje Nemcev in Slovencev v koroški Cerkvi" glasi: „Dejstvo, da v škofiji Krka-Celovec stoletja žive Nemci in Slovenci, je za nas dokaz mnogovrstnosti stvarstva in živa zgodovinska danost, zato hvaležno prevzemamo nalogo kristjanov na Koroškem, da oba ta naroda vodimo k boljšemu vzajemnemu razumevanju in s tem dejansko prispevamo k sožitju v duhu krščanske bratske ljubezni."

V duhu teh dveh izjav pozivam vse Korošce in Korošice: gradimo mostove, namesto da bi poglabljali prepade, odpravljajmo predsodke, namesto da jih utrjujemo, namesto da povračujemo odpuščajmo, pospešujmo raznolikost namesto enolikosti, gradimo tudi duhovno skupno nerazdeljeno Koroško.

Podelitev Tischlerjeve nagrade Zvezi slovenskih izseljencev

Slavnostni nagovor dr. Reginalda Vospernika

Spoštovani gostje!

Kdo drug kakor sam dr. Joško Tischler bi bil bolj vesel današnje slovesnosti, saj je prav on, čigar ime nosi ta nagrada, z vso globino svoje duše in z vso razsodnostjo svojega uma bil na strani izseljencev. In to že aprila 1942, ko je tisočim koroškim Slovencem gestapovski škorenj ukazal zapustiti stoletne domove. Bil je v duhu z njimi v dolgi noči izgnanstva v Rehnitzu, v Frauenaurachu, na Hesselbergu, v Eichstättu, čeprav je bil sam izgnan v tuji Bregenz; predvsem pa je bil z njimi, ko so ga za pomoč zaprosili izseljenci iz Hesselberga, saj se sredi julija leta 1945, tri mesece po osvoboditvi, še zmeraj niso smeli vrniti na s silo jim iztrgane domove. Bil je z njimi in sredi njih 18. julija 1945 na beljaški železniški postaji, ko je Koroška družno z angleško zasedbeno silo hotela poslati izstradane izseljence – 400 jih je bilo, med njimi domala 200 otrok – z vlakom spet „domov v rajh". Tista mati domovina, ki je bila – žal – še zmeraj mačeha. In ob Tischlerju so bili vsi tisti, ki so mu že v predvojnem času predsednikovanja v Slovenski prosvetni zvezi stali kakor grče ob strani: Lovro Kramar-Janšej, Karl Mikel-Mager, Šimen Male, Janez Wolte in drugi. Poznali so se še od mogočnih slovenskih dnevov, ki jih je bil dr. Tischler leta 1938 v grozeči senci kljukastega križa organiziral na Brnci in v Globasnici.

Nekaka krilatica je postala beseda o treh letih, treh mesecih in treh dneh izgnanstva. Da se je ta doba s svetimi številkami podaljšala še za dober teden sprva na beljaški železniški postaji, nato pa pod nepopisnimi higienskimi razmerami v opustošeni celovški jezuitski kasarni, tako da je bil konec skorajda hujši od začetka v žrelskem izseljenskem zbirališču aprila 1942, vse to tudi izseljenci zaradi veselja nad srečno vrnitvijo radi pozabljamo. In bridek priokus ostaja tudi v spominu na našo demonstracijo leta 1947 ob peti obletnici izseljevanja, ko nas je celovška požarna bramba obrizgala in pokazala, kako nezaželeni smo še vedno ali spet pri demonstraciji na celovških ulicah.

Gorje, ki so nam ga s pregnanstvom prizadejali v bistvu sosedje, nacistični domači trikotnik županov, strankinih in kmečkih veljakov, je bilo neizmerno, vendar pa naših duš ni moglo tako izmaličiti, da bi se kdo od vrnjenih izseljencev nad kanalskimi začasnimi posestniki maščeval.

Nagrado za ohranjanje tega spomina na nacistično nasilje podeljujeta danes Narodni svet koroških Slovencev in Krščanska kulturna zveza organizaciji, ki se zdaj že 50 let uspešno trudi, da spomin na mrzlo triletno nemško noč ne bi zamrl. Člani Zveze slovenskih izseljencev imajo v tem združenju zagovornika svojih interesov in organizatorja družabnih spominskih srečanj. Centrala nudi vsem članom pravne nasvete zlasti v zvezi z izkaznicami in prednostmi, ki te izkaznice nudijo lastniku.

A spomin ne more biti samemu sebi namen. Kaj bi nam pomnenje brez plodnega pogleda na današnji in jutrišnji trenutek? Vsak izmed nas, tisti, ki so doživeli izgnanstvo zavestno, ali otroci, kakor jaz, ki sem se, ko nas je Gestapo odvedla, veselil

prve vožnje z avtom, vsi se moramo vprašati: Kaj je nenehna oporoka denimo Miklavževega očeta, samouka – učitelja in pevca, kulturnega ustvarjalca; kaj je naročilo Karla Mikelna, ki je organiziral pred odhodom s Hesselberga mladinsko šolo; kaj up in neomajna vera v sij svobode vseh naših Uršicev, Wieserjev, Černutov, Tolmaierjev, Jelenov, Breznikov, Janežičev, Resmanov, Kokotov, Umekov, Bizjakov, Rajhmanov?

Prvo in poglavitno naročilo izseljencev – še živih, zlasti pa še tistih, ki jih že pokriva koroška ruša – je opomin, da slovenska beseda v družinah ne zamre. Omamljiva svoboda besede nas ne sme zavesti v potrošniško brezbrižnost. Za to domačo besedo so šli tisoči v taborišča, v kacete, v gozdove in celo v smrt. Danes, ko nam uporaba te besede ne dela več težav, ko zanjo ne preti izgnanstvo, pa bi jo prodali kakor svetopisemsko prvorojenstvo za skodelico kaše? Globoko se strinjam s tem, kar je povedal predsednik Zveze slovenskih izseljencev Jože Partl, ki bo danes za Zvezo prejel nagrado, oktobra lani pri občnem zboru v Bilčovsu: „Zagotovilo za naš obstoj smo prav mi sami."

Koroški Slovenci smo – povsem upravičeno – očitali uradni koroški politiki, da se je v preteklem letu številnih jubilejev prerada in prepogosto ustavljala ob spominu in zgodovinskih dogodkih okrog 10. oktobra leta 1920, da je premalo vizionarno razvijala poglede v jutrišnji dan. To strogo merilo dostopa do zgodovine mora veljati tudi za nas same. Zgodovinske razprave, razna dokumentacijska ogledala spominov, simpoziji, ekskurzije, publikacije in spominske plošče – vse to je prav, koristno in potrebno. Vse to pa ostaja neplodno, nekako sterilno in zgolj samopomilovalno, če ne bomo znali iz teh doživetij potegniti naukov za naš lastni jutri in za jutri naših zanamcev. Potrebna nam je ob že prej omenjeni gojitvi domače besede v družini in zasebnem okolju tudi neomajna vera v moč našega izvora, kajpada brez prezirljivih pogledov na soseda in njegovo kulturo, potrebna nam je trdna volja do kulturnega ustvarjanja in tudi do političnega oblikovanja naše dežele, potrebna nam je nepremagljiva sla po čimboljši izobrazbi, potrebna nam je zdrava samozavest brez bledikaste multikulturnosti – koroški Slovenci smo vsi multikulturni in zdravo odprti sosedu in Evropi. Od Evrope pa si ne smemo dati vsiliti gesla o zgolj kulturni raznolikosti, ki ne daje prostora politični volji do etnično pestrega oblikovanja življenja na vseh ravneh.

Zavedati se moramo, da je Hitlerjev nacizem zatresel Evropo tudi na številnih drugih mestih, kjer so se dogajale med vojno in po njej strašne krivice. Gotovo nas nihče ne more kriviti narodnega izdajstva, če se spomnimo prav izseljenci tudi krivice, ki so jo doživeli povojni koroški odvedenci zlasti iz pliberškega konca. Nasprotno: prav mi bi morali razviti še boljši senzorij za krivico izgnanstva brez sodnijskega postopka, saj smo nekaj podobnega sami doživeli. Iz take samozavestne drže bi se nam krepila tudi hrbtenica za lastno etnično zakoreninjenost.

Škoda se mi zdi, da mesto Celovec ni sprejelo dolgoletne pobude Zveze slovenskih izseljencev, da bi postavilo tem žrtvam nacizma v koroškem glavnem mestu spomenik ali vsaj spominsko ploščo. Na njej bi kajpada lahko bilo prostora tudi za vse druge žrtve nasilja: za v kacetih umorjene Jude, za žrtve nacistične evtanazije, za padle partizane in vse ostale žrtve odporniškega gibanja, za ubite v ljubeljskem taborišču in celo za padle vojake v ruskih stepah, francoskih nižavjih in norveških gorah, saj se večina ni zavestno borila za Hitlerjeve imperialistične težnje, marveč le prisiljeno za svoje golo preživetje. Na evropskih bojiščih so krvaveli tudi mnogi Slovenci, ki s Haiderjevim sporočilom v Krivi Vrbi nočejo imeti nobenega opravka.

Prav v dneh, ko avstrijska notranja politika ob prvem zasedanju novega parlamenta tako brezbrižno ravna s spomini na neslavno nacistično tradicijo, ko očitno nekateri – in teh je kar dosti – še vedno nočejo razumeti, da je druga avstrijska republika zrasla kot antiteza k fašizmu, je naš spomin na pregnanstvo še kako dragocen in neodmisljiv.

Da podeljuje danes prav NSKS skupno s KKZ Zvezi slovenskih izseljencev letošnjo Tischlerjevo nagrado, smemo razumeti tudi kot signal, da temeljita tako NSKS kakor ZSO – vanjo je Zveza slovenskih izseljencev včlanjena – na istih nespornih temeljih polpretekle narodove zgodovine. Izhajajoč iz zavesti tega skupnega utemeljevanja naše biti, iz legendarne lagerske skupnosti, ki ni poznala nobenih ideoloških jarkov etnocentrizma in multikulturnosti, marveč le željo po ohranitvi individualnega in narodnega življenja tedaj in za bodoče dni, nam mora biti naročilo, da najdemo – ob vseh razlikah ideoloških okopov – skupne ohranitvene koncepte. To – tako se mi zdi – je, ob izseljenskem izročilu za ohranitev slovenske istovetnosti druga, nič manj pomembna oporoka izgnancev. Da bi si vsi, bivši izseljenci in mlajša generacija, ki ve o izgnanstvu le iz pripovedovanja in zgodovinskih knjig, zavedali teh skupnih temeljev, je moja prisrčna želja ob današnji slovesnosti.

Celovec, 23. januarja 1996

Spomenik pregnanim koroškim slovenskim družinam na Radišah

Dostojno je Zveza slovenskih izseljencev sklenila 50-letnico svojega delovanja s postavitvijo „spomenika preganjanja". Postavitev tega znamenja v nedeljo, 7. julija 1996, je bil sad dolgoletnega truda, kako se oddolžiti vsem, ki so pred dobrimi petdesetimi leti morali v letih 1942–1945 prehoditi trdo pot pregnanstva. Iz naših krajev je bilo nasilno pregnanih skoraj 300 družin, katerih edina krivda je bilo to, da so hoteli ostati zvesti podedovani zemlji in slovenskemu jeziku očetov in mater. To znamenje naj ne bi bilo samo v spomin in zahvalo našim že pokojnim staršem, ki so nas spremljali v pregnanstvo, ampak naj bi bilo namenjeno tudi vsem pregnanim duhovnikom, ki so morali v času nacizma zapustiti naše fare, in tudi vsem, ki so jih tedanji mogotci odpeljali v različna koncentracijska taborišča, kjer so umrli mučeniške smrti.

Spomenik pa naj bi bil tudi za današnji čas znamenje in opomin otrokom in vnukom vseh, ki smo tiste težke dni še zavestno doživljali.

Pot do dokončne postavitve tega spomenika je bila polna različnih zaprek, ovir in razočaranj. Želja je bila, da bi se spomenik postavil na kraju, kjer je bilo prvo zbirno taborišče, namreč ob Žrelski cesti v Celovcu. Ker pa to ni šlo, je bil izbran kraj blizu Celovca: s pomočjo prosvetnega društva na Radišah in Slovenske prosvetne zveze je bil najden izredno primeren prostor ob radiškem kulturnem domu.

„Spomenik preganjanja" je zasnoval arhitekt Karel Vovk kot kraj premišljevanja. Osrednji del z napisi v obeh deželnih jezikih vabi obiskovalca, da se vsaj za trenutek zadrži na tem mestu, kjer besedilo in značka slovenskih pregnancev spominjata na čas, ko je bil človek ponižan v številko.

Spomenik je postavila Zveza slovenskih izseljencev ob finančni podpori nekdanjih pregnancev, države in dežele ter slovenskih organizacij, gospodarskih ustanov in podjetij.

Ko sem pri predaji spomenika poslušal besede predsednika Jožeta Partla, radiškega župnika Jožeta Marketza in drugih govornikov, ki so nas popeljali v čas pred dobrimi petdesetimi leti, in videl stare znance iz taborišča, sem v duhu spet preživel trpko ločitev od doma in vsa dolga leta pregnanstva. Slišal sem klic in jok matere, ki nas je prebudila iz spanja: „Naprej moramo!" Le počasi sem doumel, kaj pomeni „Naprej moramo...", saj nas je bilo deset, sestre in bratje in babica – ta je bila stara skoraj 80 let. Spravljali smo naše skromno imetje v cule. Babica v svoji črni obleki je malo pozneje pokleknila na prag našega doma in policajem odločno rekla: „Ne grem naprej – ustrelite me!" Končno so nas odgnali od hiše, objokane in obložene z zvezanimi culami. Vodili so nas proti vasi in naprej v žrelsko taborišče.

Vožnja skozi noč v tujino je ostala v spominu kot sen, kot pot nekam, od koder ne bo vrnitve.

Le počasi smo se vživeli v vsakdanje življenje v taborišču. Vsak dan ponižanje in strah. Prepoved slovenske materine besede in pesmi ter nedelje brez maše. Skrb staršev za lačne otroke ob praznih rokah. Spomin na izseljenca Ažmanna, ki je lagerführerju iztrgal sebi poslani zavoj s kruhom, da bi ga dal svojim lačnim otrokom, pa čeprav je moral zaradi tega v zapor...

Na Radišah sem srečal stare znance, na primer Tolmajerjeve. V spominu imam Tolmajerjevega očeta, kako je pred vrati taborišča stal v vojaški opremi, ob njem pa je stala njegova objokana žena, ki je v kratkem pričakovala otroka, pri sebi pa je

imela nekaj več kot leto staro deklico. On je moral spet v vojsko in tam naj bi branil domovino s svojim življenjem, domovino, ki ga je oropala vsega. Moral je zapustiti ženo in otroka, čeprav ni vedel, kaj bo z njimi in ali jih bo še kdaj videl.

Pa tudi Kavhovi so bili vsi zbrani. Oče je moral zaradi pisma iz taborišča Hesselberg v pokončevalno taborišče Dachau, sin Janko ni hotel biti nemški vojak in so ga vtaknili prav tako v Dachau, hčerka Mici, ki ni vzdržala življenja v taborišču, pa je iskala zavetja v odporu pri partizanih. Zasledili so jo in je prav tako morala v pokončevalno taborišče.

Misli so mi preskočile v taborišče Eichstätt na Olipove iz Sel. Celovški gestapo je prišel ponje s puškami in so jih odpeljali. Sojeni so bili na Dunaju: oče Tomaž je bil obsojen na pet let, hčerke Marija na deset, Neža na sedem in Kati na dve leti težkega zapora. Na Dunaju je bilo obsojenih in obglavljenih še 13 Selanov, cela vrsta pa jih je končala v raznih koncentracijskih taboriščih in tudi kot partizani v odporu.

Srečal pa sem se tudi z vrstnikom Hanzijem Wieserjem, ki me je spomnil na zadnje dni vojne. Oba sva zbežala iz nemške enote, kamor sva bila vpoklicana. Dobila sva zatočišče in se skrivala skoraj tri tedne. V dolino Tristinge na Nižjem Avstrijskem so prišli iz taborišča na Mareschevo posest Malejevi, Triesnigovi in Wieserjevi. Skrivala sva se na prizidku hiše nad pečjo in trepetala, saj je zadnje dni večkrat na dan hodila patrulja SS in po hiši iskala ubežnike. Zavedala sva se, da bi nama šlo kakor vojakoma, ki so ju malo prej zasledili pri sosedu in smo ju morali kar tam ob grmovju zagrebsti.

Tisto popoldne mi je srce vsaj malo napolnilo zaupanje, ko sem na kraju okoli spomenika videl tudi veliko mladih ljudi in otroke. Navdalo me je prepričanje, da vest o naši trnjevi poti v pregnanstvo in o vrnitvi po porazu nacizma ne bo padla v pozabo. Mi pregnanci bi radi mladi in tudi bodoči generaciji dopovedali, kako je prišlo pri nas do etničnega čiščenja in do holokavsta nad Židi in kaj naj bi storili, da se kaj takega ne bi več nikoli zgodilo.

Ob 50-letnici Zveze slovenskih izseljencev še nekaj podatkov iz njene zgodovine. Zveza je bila ustanovljena 1. februarja 1946 in zapisnik ustanovnega občnega zbora nam razodene sklepe in cilje, ki so jih sklenili naši očetje, katere že skoraj vse dolgo krije domača gruda.

Mohorjeva založba je izdala v preteklem letu 1996 knjigo o usodi pregnanih slovenskih otrok v letih 1942–1945.

V prvem odboru srečamo imena, ki jih v naslednjih letih najdemo v vseh slovenskih koroških ustanovah. To so bili Vinc Gröblacher, Boštjan Borovnik, Jožef Partl, Milka Vertič, Karl Mikl, Janko Zwitter, Jakob Morak, Anton Gril, Ivan Kölih, Valentin Brugger, Janko Ogris, Jakob Reichmann, Štefan Breznik, Tomaž Waste, Milka Hartmann, Milka Wieser, Ika Kraut in Albina Felacher.

Na občnem zboru pa so bili izvoljeni tudi častni člani, ki so se posebno trudili ob vrnitvi in v prvih mesecih ponovnega zečetka doma na opustošenih domovih ter si prizadevali za vrnitev od nacistov zaplenjenih posestev. To so bili že pokojni dr. Joško Tischler, Dolfej Picej, Karl Prušnik in Franci Zwitter pa tudi še zdaj marljiva priča tedanjega časa dr. Mirt Zwitter.

Že tedaj je bilo zapisano, da so bili za izselitev „. . . merodajni predvsem koroški faktorji kot ortsgruppenleiter, bauernführer (vodja nacistične stranke NSDAP in občinski kmečki vodja) in vsi župani, ki so zvedeli že dan pred izselitvijo o že mesece prej načrtovani akciji. Glavni urad pa je bil Gaugrenzlandamt, njegov predstojnik Maier-Kaibtisch in sodelavci Fritz, Peter, Maurer, Bauer idr. Naši izseljenci so morali zapustiti svoje domove v dobri uri ter bili pregnani v taborišča ... in ostali brez vseh pravic . . . in že štiri dni po pregonu je bilo nekaterim pregnancem naznanjeno, da je bilo njih stremljenje narodu in državi sovražno in da bodo zaradi tega njih premoženje in posestva od države zasežena. S tem se je hotelo rešiti izključno tako imenovano ‚koroško vprašanje'".

Naprej beremo v tem poročilu: „Po dosedanji nepopolni statistiki je bilo iz slovenskega dela Koroške nasilno izseljenih 14. in 15. aprila 1942 vsega skupaj 1138 oseb. Med temi je bilo 123 otrok pod 4. letom. Najmlajša je bila stara tri tedne in pol, 86 oseb je bilo nad 60 let in najstarejši star 86 let. O vseh osebah se je govorilo in pisalo, da pomenijo nevarnost za veliko nemško državo in meje tisočletnega tretjega rajha. 253 otrok je bilo starih od 5 do 14 let, v taboriščih je bilo rojenih 24 otrok, umrlo pa 58 oseb. K vojakom je bilo poslanih 89 mož in fantov, od katerih jih je 13 padlo. Nadalje je bilo iz taborišč prestavljenih 63 oseb v razna koncentracijska taborišča in druge zapore. Smrtne žrtve znašajo 74 oseb in 9 jih je do danes pogrešanih."

Dr. Joško Tischler kot izvoljeni častni član se je zahvalil za njemu dano zaupanje ter poudaril: „Ka-

Ob odkritju spomenika se je Zveza slovenskih izseljencev spomnila tudi še živečih članov prvega odbora in častnega člana dr. Mirta Zwittra ter jim predala spominske diplome in izseljenske značke, kot smo jih dobili ob našem pregonu.

darkoli me želijo slovenski izseljenci, sem jim vedno rad in povsod na razpolago. Naša naloga je, da pomagamo drug drugemu, da se na naše žrtve ne pozabi ter da zahtevamo naše pravice za vse, kar se nam je zakrivilo. . . Naših duš ne bomo prodali, žrtev in trpljenja se ne da pozabiti. Drugi bi bili ponosni, če bi mogli dokazati toliko žrtev, kot jih je doprinesel naš narod. Koledar je bil pripravljen, vseboval pa je take grozne resnice, da so nam ga prepovedali tiskati."

V svojih pravilih pa si je Zveza slovenskih izseljencev že tedaj zadala nalogo, „da bo združevala vse nasilno iz svojih domov pregnane koroške Slovence, da bo gojila in utrjevala slovensko narodno zavest kot tisto vrednoto, ki so jo na Koroškem hoteli uničiti z izselitvijo, da bo zastopala in podpirala izseljence za popravo škode, . . . in da bo gojila spomin in tradicijo iz časov pregnanstva in taborišč̌nega življenja".

V trpkem spominu je ostalo tudi zborovanje 15. aprila 1946 v celovškem Volkskinu, kjer so bivši izseljenci zahtevali dokončno vrnitev posestev in poravnavo škode in jim je celovška policija s pomočjo gasilskih brizgalnic razpršila demonstracijo k deželni vladi. Tudi sv. maša v celovški stolnici za rajne trpine jim je bila prepovedana. Isto leto je varnostni direktor za Koroško razpustil Zvezo slovenskih izseljencev, kar je šele leto nato razveljavil notranji minister Helmer. Prepoved maše pa je pregnance prizadela posebno zato, ker jim je vsa leta pregnanstva taborišč̌no vodstvo po mili volji le občasno dovoljevalo obisk nedeljske maše in ker je bilo duhovnikom strogo prepovedano obiskovati taborišče in deliti tudi smrtno bolnim zadnjo popotnico. Posledice za tajni obisk sv. maše in posebno prvega sv. obhajila v gozdu na Hesselbergu in drugod pa so morali prevzeti nase pregnanci sami; posebno pa je bil v nevarnosti duhovnik, saj je župnik Nadrag že samo zaradi pisma izseljencem moral v koncentracijsko taborišče.

V zadnjih letih se je Zveza slovenskih izseljencev trudila, da je prišlo v sodelovanju s celovško univerzo in s Slovenskim znanstvenim inštitutom do izdaje knjige „Narodu in državi sovražni", kjer so sodelovali priznani avtorji in ki obsega tudi del spominov še živečih izseljencev pa tudi dokumente in poročila iz let od 1941 do 1945.

Zveza je ob okroglih obletnicah ob sodelovanju slovenskih političnih in kulturnih organizacij priredila spominske slovesnosti in vsakoletno srečanje pregnancev. Tako je bila ob 20-letnici v celovški stolnici maša, ki jo je daroval pokojni škof Jožef Köstner. Ob 50-letnici izselitve l. 1992 pa je bila prav tako spominska prireditev v koncertni dvorani v Celovcu, katere so se udeležili tudi deželni politiki; prav 14. aprila pa je bila spominska maša v romarski cerkvi v Podgorjah. Daroval jo je škof Egon Kapellari ob somaševanju duhovnikov, nekdanjih pregnancev, in sodelovanju nekdanjih izseljencev. V svoji pridigi se je spomnil duhovnikov, ki so bili leto pred našo izselitvijo pregnani iz svojih far na južnem Koroškem, in dogodkov okoli izselitve, trpljenja in krivic do otrok, žena in mož pred 50 leti. Poudaril je, da so iz teh vrst zrasli duhovniki in redovne sestre. Omenil je tudi, da je tedanji apostolski administrator škof Rohracher takoj, ko je izvedel o nasilni izselitvi slovenskih družin, protestiral pri nacističnih oblasteh v Berlinu in da so ti imeli za odgovor le cinični nasmeh. Spomnil se je tudi vojne v Bosni, ko je Kajn ubijal Abela, nas pa je opomnil, naj posredujemo dogodke pred 50 leti mladi generaciji in jo rotimo, naj bodo budni, da se kaj takega ne bi nikoli več zgodilo.

Franc Rehsmann

Ladjarska d. d. „Oceania“ v Trstu

V Jugoslaviji so Slovence vztrajno razglašali za alpski narod. Šlo je očitno za enega izmed mnogih mehanizmov, s katerimi so pobudniki ideologije jugoslovanstva hoteli utesnjevati mišljenje in hromiti ustvarjalno pobudo slovenskih ljudi.

Utesnjevanju slovenske misli v zgolj alpske okvire, ki so ga širile jugoslovanske ideološke strukture v Ljubljani, so se upirali predvsem ljudje na Primorskem in v Istri, med njimi verjetno še najbolj rajni Miro Pahor, ravnatelj pomorskega muzeja Sergija Mašere v Piranu. Skrbno je zbiral zgodovinsko gradivo o slovenskih ljudeh v mornarici in na osnovi zbranih podatkov ugotovil, da so imeli Slovenci izmed vseh narodov v stari monarhiji največji delež svojega prebivalstva, ki je bil zaposlen v pomorskih dejavnostih.

V njegovem raziskovalnem delu je verjetno najbolj značilno odkritje znamenita *jarbolna cesta* med Ljubljano in Trstom, ki je tekla okoli Postojne. Po njej so vozili velikanske hlode, iz katerih so tesali jarbole (jambore) v tržaških ladjedelnicah. Vasem ob tej cesti so vožnje prinašale pomemben zaslužek vse do prve svetovne vojne. Pričevanja o tej cesti so izšla v posebni knjigi (Prešernova družba, Ljubljana 1981).

V Trstu je slovenska poslovna in finančna dejavnost pred prvo svetovno vojno doživljala svoj največji razmah. Že leta 1885 je bila ustanovljena pomembna *Tržaška hranilnica in posojilnica*, ki se je kmalu tako razvila, da je sredi mesta postavila večnamenski *Narodni dom* (1904).

Pravi podjetniški vzpon pa se začne leta 1905, ko je bila ustanovljena *Jadranska banka d. d.*, ki je s svojim financiranjem odločilno posegla v ustanavljanje novih podjetij. Med njenimi največjimi podvigi je treba omeniti ustanovitev pomorske družbe *Dalmatia d. d.* (1907), v katero je povezala male kvarnerske in dalmatinske ladjarje, ob udeležbi Avstrijskega Lloyda; nadalje ustanovitev špedicijskega podjetja *Balkan d. d.* (1908); sredi prve svetovne vojne pa sledi ustanovitev še druge pomorske družbe „Oceania“ z večinoma slovensko glavnico.

Ladjarska d. d. „Oceania“ je dobila dovoljenje za ustanovitev od notranjega ministrstva na Dunaju, ob soglasju ministrstev za finance in za trgovino, dne 12. februarja 1917 (odlok št. 6173). Kot ustanovitelj je navedena Jadranska banka v Trstu. Pravila družbe, natisnjena tega leta v nemščini, določajo mdr., da je sedež nove pomorske družbe Trst; njena glavnica 3.000.000 kron je porazdeljena na

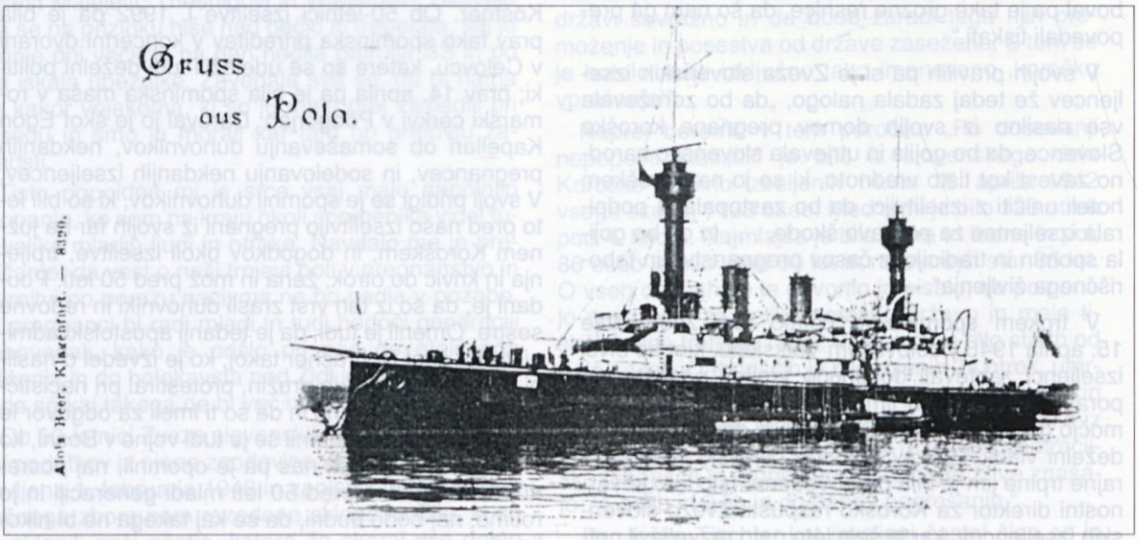

Ladja „Marija Terezija“

Oglas družbe v tržaškem tisku po prvi vojni, v katerem oglaša svoje redne proge med Trstom in Dalmacijo ter prosto plovbo med pristani na Jadranu ter Sredozemljem in Črnim morjem.

7500 delnic po 400 kron imenske vrednosti; upravni odbor sestavlja 5 do 11 članov, od njih jih morata imeti dve tretjini avstrijsko državljanstvo in polovica bivališče v Trstu.

Dejanska ustanovitev družbe je bila na občnem zboru dne 3. aprila 1917. Ustanovni člani so bili še naslednji mali ladjarji: Rudolf Arnerič, ki je posloval z ladjama „Jadera" in „Diamant"; Hektor Polič, ki je imel ladjo „Sud" in vodil malo družbo „Navigazione Libera Triestina" (Prosta tržaška plovba); Ivan Bielič z ladjo „Mrav". Družba Tržaški Lloyd je novi pomorski družbi odstopila nekaj svojih odvečnih ladij, in sicer: ladjo „Marija Terezija", ki je mirovala v pristanišču Proklian; ladjo „Elektra", ki je med vojno služila kot bolniška, a jo je poškodoval torpedo; ladjo „Amphitrite", poškodovano od mine. Te ladje je bilo treba še usposobiti.

S pristopom novih članov je Ladjarska d. d. „Oceania" poslovala v istem letu s 15 ladjami v skupni tonaži 33.400 BRT. Pregled njenega ladjevja nam kaže naslednjo sliko:

Ob koncu prve svetovne vojne je občni zbor delničarjev dne 3. marca 1919 sklenil, da preide družba pod italijansko zastavo in da svojo glavnico prevede v lire. Istega leta je družba vzpostavila redno tovorno progo med Trstom in Splitom, leta 1921 pa še naprej, do Črnega morja.

Leta 1921 sta si Italija in Jugoslavija (kraljevina SHS) porazdelili ladjevje razpadle Avstro-Ogrske. Ker je bila večina delniškega paketa družbe „Oceania" v rokah jugoslovanskih državljanov, je bilo dne 25. marca na občnem zboru sklenjeno, da njene ladje preidejo pod jugoslovansko pristanišče Sušak pri Reki. Odslej ima družba svoj uradni naziv v hrvaščini in sicer *Brodarsko akcionarsko društvo „Oceania"*, in nadaljuje svojo osnovno dejavnost kot prosta plovba vse do druge svetovne vojne.

In kakšen je bil konec ladjarske d. d. „Oceania"? Kot je v pogovoru o tem povedal Miro Pahor, je družba med drugo svetovno vojno dala na razpolago svoje ladje Angležem, da so jih uporabili za konvoje, ki so prevažali gradivo in opremo za vojskovanje iz Amerike v Anglijo. Po končani vojni naj bi bile njene ladje tako dotrajane, da jih ni bilo mogoče več uporabljati, in s tem naj bi družba prenehala.

To pa je očitno samo del resnice. Angleži in njihovi zavezniki Američani so odškodnino za izrabljene ladje nedvomno poravnali jugoslovanski državi oziroma Beogradu, ki jo je porabil v svoje namene. Podobno se je zgodilo tudi z odškodnino za izgubo tržaškega pristanišča, ko se je jugoslovanska država leta 1954 odpovedala Trstu; odškodnine ki je bila namenjena za izgradnjo pristanišča v Kopru, pa se je polastil Beograd in jo porabil.

Tako so morali slovenski domoljubi na Primorskem, ki niso mogli prenesti, da bi Slovenija ostala povsem odrezana od morja, ustanoviti novo pomorsko družbo tako rekoč iz nič. Nastala je Splošna plovba. Pri tem je bilo treba o kaki odškodnini zaradi „Oceanie" še previdno molčati, da Beograd ne bi zatrl. Vsak nadaljnji komentar bi bil odveč!

Sergio Pipan

SVOBODA POMENI ODGOVORNOST, ZATO SE JE NA SVETU TOLIKO LJUDI BOJI.
SHAW

Prva svetovna vojna v slovenskem zgodovinskem spominu

(3. del)

Med tematikami svetovne vojne, ki so v slovenskem zgodovinopisju in publicistiki najtemeljiteje obdelane, je gotovo vprašanje uporov slovenskih vojakov v avstro-ogrski vojski. V obdobju 1918–1941 je bila tematika uporov slovenskega vojaštva predvsem priložnost za obujanje žalostnih, a ponosnih spominov (Vlado Vodopivec, Janko Srimšek, Ivan Vrhovnik . . .). Med pisci o uporih slovenskih vojakov, spomine je napisal Davorin Ravljen v knjigi *Črna vojna* (Ljubljana 1938) gotovo izstopa udeleženec upora slovenskega gorskega strelskega polka v Codroipu (oktober 1918) Lojze Ude, ki v obsežnem podlistku v *Avtonomistu*[1] preudarno razčlenjuje pobude za upor v Furlaniji in izdvaja predvsem težnjo za boljšim in svobodnejšim svetom, združeno z uporniškim duhom povratnikov iz ruskega ujetništva (element, ki ga v zapisih o uporih srečamo šele 50 let po uporih) ter s prevratnostjo opogumljenih s Krekovo mislijo, ki jim je vlivala zaupanje v lastno silo, pa z onimi inteligenti, kot jih imenuje Ude, ki jim je domišljijo in upornost burilo srbsko junaštvo v balkanskih vojnah in v svetovni vojni. Članki in razprave L. Udeta so dajali pečat tudi slovenskemu zgodovinopisju in publicistiki po 2. svetovni vojni, zanje pa je značilen kritični in analitični pristop k obravnavanju raznovrstnih motivov, ki so pripeljali do uporov. Verjetno nezanemarljivo je tudi dejstvo, da je leta 1964 v češčini in leta 1968 v slovenskem prevodu izšla študija češkega vojaškega zgodovinarja Karla Pichlika *Iz ruskega ujetništva v boj proti vojni*, ki že v naslovu izraža temeljno vodilo slovanskih upornikov v letu 1918, t. j. boj proti vojni. Podobno je razmišljal Vlado Vodopivec, ki je naslanjajoč se na K. Pichlika prepričljivo odklanjal enostranske in poenostavljene razlage o povratnikih (in pobudnikih uporov) iz ruskega ujetništva kot nosilcih idej boljševizma in zato njegovimi agenti. V obeleževanje petdesetletnice uporov slovenskega vojaštva je posegel tudi Dušan Kermavner. Le v smislu povzemanja dogodkov in njih svečanega spominjanja, a v nekaterih primerih povsem nekritično v zvezi z vplivanjem oktobrske revolucije na upornike, so izzveneli krajši zapisi v slovenskem časopisju. Edina slovenska monografija o uporih v avstrijski vojski v letu 1918 obravnava prvi upor vojaštva, to je upor mornarjev v Boki Kotorski, gre pa za delo Rafaela Perhauca *Upor mornarjev v Boki Kotorski* (Ljubljana 1976), ki v marsičem izžareva duh časa, v katerem je nastalo.

Kot je bilo povedano že v uvodu, se je vojna odražala tudi v raznolikih vplivih na civilno življenje slovenskega prebivalstva. Življenjski utrip slovenskih zalednih dežel, ki so ga bridki vojni časi močno zaznamovali, ni vzbujal posebnega zanimanja slovenskih piscev. K razumevanju problematike preživljanja vojne pa bi veliko prispevala ravno pričevanja o vojnem življenju vasi, ki, vmeščena v kronistične zapise, zaokrožujejo osnovni vojni okvir. Tovrstni viri, npr. kanalska kronika (za tisk jo je pripravil Drago Sedmak) ali pa „ormoški" spomini Rude Jurčeca *Luči in sence* (Buenos Aires 1964), skupaj s „tradicionalnimi" zgodovinskimi viri in znotraj kompleksne pripovedi, omogočajo preraščanje mehanskih shem, ki so bile značilne za opisovanje vojne. Vojna se je namreč dodobra vsesala v vse pore življenja, oblikovala je svoje zakonitosti in nove odnose. Korenito je posegla v gospodarski razvoj bojujočih se držav, ukrepi pa so seveda prizadeli tudi slovenske dežele. Ljubljana je bila kot slovenska prestolnica središče raznovrstnih dejavnosti in pobud, žal pa so doslej raziskani le drobci (neuresničen poskus priprave vojne zbirke v Ljubljani – Maja Žvanut v razpravi *Delovanje deželne centrale za domovinsko varstvo za Kranjsko med 1. svetovno vojno – priprave za vojni muzej;*[2] dobrodelne akcije ustanov in posameznikov, namenjene za podporo obubožanega civilnega prebivalstva, za dnevna zavetišča za vojne sirote in vdove ter vojne invalide – Vilma Brodnik *Dobrodelnost v Ljubljani med prvo svetovno vojno.)*[3] Še največ novic je mogoče dobiti v raznovrstnih krajevnih zbornikih in publikacijah.

Vojni režim, ki je zavladal v avstrijskih deželah ob začetku 1. svetovne vojne in je vplival tudi na življenje na Slovenskem, je zaznamoval tudi slovensko tiskano besedo po vojni. Odličen zapis o svoji izkušnji interniranca je zapustil dr. Ivan Lah v *Drugi knjigi spominov* (Ljubljana 1940). Nedvomno zasluži posebno pozornost avstrijska vojna justica, zlasti nagla sodišča in usmrtitve, ki se jih je spomnil Ivan Robida v zapisu *Spomini na Suhi Bajer.*[4] Tematika t. i. vojnega absolutizma je v slovenskem zgodovinopisju predstavljena z nekaj tehtnimi razpravami, ki so tolikanj bolj povedne spričo nekoliko ostrine med razpravljalci (Janko Pleterski, Dušan

Kermavner, France Klopčič). Vendar pa se moremo navkljub številnim popisanim listom pridružiti ugotovitvi J. Pleterskega, da sistematičnega pregleda o političnem preganjanju Slovencev med vojno še nimamo. Med mlajšimi slovenskimi zgodovinarji naj omenim Dragana Matiča, ki je dosedanje raziskave dopolnil s primeri preganjanja *(Prispevek k vprašanju političnega preganjanja Slovencev med prvo svetovno vojno)*[5] ter pozornost svojega raziskovalnega dela usmeril tudi tja, kjer se je preganjanje dejansko „dogajalo", na Ljubljanski grad in njegove funkcije v različnih obdobjih svetovne vojne *(Vojaški zapor na Ljubljanskem gradu od 15. 8. 1914 do vstopa Italije v 1. svetovno vojno*[6] in *Karantenska postaja za vojne ujetnike na Ljubljanskem gradu).*[7]

Poseben tematski sklop je soška fronta. V obdobju med dvema vojnama ni naletela na odmevnejši odziv v slovenski tiskani besedi. Temu navkljub ne moremo trditi, da je bila soška fronta z ostalimi deli avstrijsko-italijanske fronte neopažena. Morda tiči razlog v tem, da ni bila občutena kot naša – slovenska fronta, temveč bojišče med rajnko Avstro-Ogrsko ter požrešno Italijo, kjer nenazadnje ni drla „jugoslovanska" kri in se ni „borilo" za jugoslovansko državo. Med slovenskimi pisci, ki so raziskovali in pisali o prvi svetovni vojni po letu 1945, pa izstopajo, v primerjavi s prejšnjim obravnavanim obdobjem, ravno tisti, ki so svojo pozornost usmerili na dogajanja na „slovenski" fronti. Ob tem naj pripomnim, da je raziskovanje vojaških dogajanj skoraj izključno v domeni nezgodovinarjev, „krivdo" pa gre iskati predvsem v „uradnem" zgodovinopisju, ki se ni zmoglo otresti občutka, da je bil slovenski narod kot pripadnik avstro-ogrske monarhije izzivalec 1. svetovne vojne, pa tudi njen poraženec. Med spominsko literaturo o soški fronti je potrebno omeniti že omenjene spomine Ivana Matičiča *Na krvavih poljanah* (Ljubljana 1923), pa *Doberdob, slovenskih fantov grob* (Celje 1936) A. Vitalisa (Alojza Pepernika), Rada Pavliča *Ljubezen in sovraštvo. Moja pot preko cvetočih in krvavih poljan. Slike iz svetovne vojne* (Ljubljana 1924) in Vinka Gaberca-Gaberskega Brez slave. Spomini na svetovno vojno (Celje 1935). Skupna lastnost spominov slovenskih vojakov na soško fronto je, da so pisani predvsem s stališča vojaka in manj Slovenca, ki je služil v avstrijski vojski, brez slabe vesti, ker je služil v „tuji" vojski, kar pa je pogosteje zaslediti v „soški" literaturi po 2. svetovni vojni. Posebne pozornosti je bil deležen poveljnik avstro-ogrske armade na soški fronti feldmaršal Svetozar Boroević pl. Bojna, katerega prevod spominov *O vojni proti Italiji* je izšel l. 1923, pa kobariški preboj[8] ter tirolska fronta v *Odlomkih iz vojnega dnevnika* Jakoba Prešerna[9] in v izbranih izsekih iz dnevnika Josipa Cvelbarja v časopisu *Naprej* leta 1922. Nekaj malega besedí je bilo namenjeno tudi „nevojnim" stranem vojne na soški fronti, zlasti velja to za življenje Goriške in njene prestolnice, o katerem so ostale zapisane šegave črtice Damirja Feigla *Tik za fronto* (Ljubljana 1921).

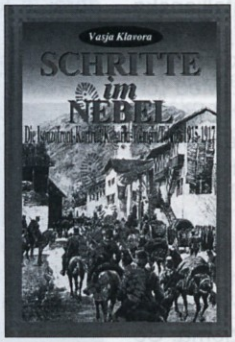

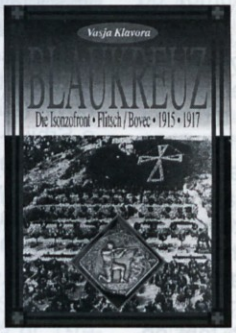

Knjige o soški fronti, ki jih je izdala Mohorjeva založba

Obdobje po letu 1945 je prineslo prvo izvirno slovensko delo o soški fronti Ivana Hmelaka (Janeza Mesesnela) *Soška fronta* (Ljubljana 1968, leta 1987 ponatis), ki so mu sledili še Vladimir Gradnik *Krvavo Posočje* (Koper 1977), Davorin Vuga *Soška fronta* (Maribor 1990), Vasja Klavora *Plavi križ. Soška fronta: Bovec 1915–1917* (Koper 1991) in Jurij Mušič.[10] Za mnoge velja, da čeravno so pisana s perspektive malega človeka, ni mogoče trditi, da so avtorje vodila povsem nepotvorjena čustva, kajti ni se mogoče izogniti dejstvu, da so dela pisana predvsem iz avstrijskega zornega kota. Poseben sklop prispevkov z vojaško vsebino je tako kakor v prejšnjem obravnavanem obdobju tematika 12. soške ofenzive (Ivo Juvančič) in v njenem okviru polemike glede vloge in pomena Erwina Rommla pri preboju (Andrej Pagon Ogarev).

Popisi vojaških dogajanj so povsem zasenčili „civilna" vprašanja vojne (ne pa tudi političnih), čeravno bi bilo potrebno postopoma prerasti stanje poraženca ter se lotiti globalne raziskave predvsem nebojnih tematik vojne. Stereotipi zgodovinskega spomina („krvava" Soča, „sveta" Gorica), ki gotovo nosijo vsak svojo resnico, namreč niso za svojo pripoved izkoristili celotne pahljače bogatih izkušenj civilnega prebivalstva. Kot primer izčrpne predstavitve izkušenj civilnega prebivalstva s soške fronte naj omenim projekt skupine zgodovinarjev iz Furla-

nije-Julijske krajine z naslovom *La gente. La guerra (Ljudje. Vojna).* Projekt, v katerem so sodelovali tudi slovenski pisci Marta Verginella, zgodovinar Drago Sedmak in novinarka Dorica Makuc, je zaključila publikacijo v dveh delih *La gente. La guerra. Saggi in Documenti* (Udine 1990). Ljudje ob Soči so bili v središču pozornosti Alberta Rejca, zasedbeni režim italijanske vojske med 1915 in 1917 je predstavljen le v razpravi Branka Marušiča *Italijanska okupacija Posočja (1915–1917)* (ZČ 1987), ki je nakazal na popolnoma neobdelano polje zgodovine tega dela slovenskega ozemlja med vojno; ne nepomembno je namreč tudi dejstvo, da je bila prva italijanska okupacija slovenskega ozemlja predhodnica kasneje sicer tršega mirnodobnega režima, ki pa se je vendarle naslonil na medvojne ustanove. Med „civilnimi" vprašanji vojne naj omenim še problematiko internacij, begunstva in begunskega šolstva (Peter Stres, Albert Rejec, Vilma Brodnik, Andrej Šavli, Petra Svoljšak).

Vpetost zgodovinopisja v vsakokratna politična dogajanja in spremembe v družbi se nedvomno dokazuje tudi skozi obravnavanje obdobja 1. svetovne vojne. Primerjava slovenskega zgodovinopisja z evropskim pokaže, da tudi slovensko ni izjema. Če skušamo previdno primerjati rezultate slovenskega zgodovinopisja in publicistike z evropskim, lahko ugotovimo, da je bil povojni čas bogat z vsakovrstnimi prispevki o 1. svetovni vojni, pa moremo hkrati tudi dodati, da se vsebinski okvir vendarle tudi v naslednjem obdobju ni bistveno spremenil. Tako lahko sicer pritrdimo mnenju Petra Vodopivca, da je bil poglobljen in k raznolikim vidikom življenja v preteklosti usmerjen pristop uspešnejši pri raziskovanju zgodovine do leta 1918,[11] pa bi bilo vendarle na tem mestu morda potrebno letnico prestaviti tudi v obdobje 1. svetovne vojne, torej do leta 1914, saj ne moremo prezreti dejstva, da so tudi o tem obdobju slovenske zgodovine „po moči" bistveno krepkeje zastopane teme, ki so bile pisane predvsem z vidika kasnejšega razvoja in je zato njih obravnavanje pristalo ali ostalo na politični in dogodkovni ravni. Izbiro „jugoslovanskih" tem, ki so dajale pečat pisanju v obdobju 1918–1941 pa tudi po letu 1945 (izvzemivši zadnja leta, ki so prinesla nekaj svežine v raziskovanje tega obdobja), na drugi strani pa zapostavljanje drugih vidikov 1. svetovne vojne (npr. soška fronta, ki je nenazadnje presegla zgolj ozke slovenske okvire), so tako narekovale potrebe dnevne politike najpogosteje za potrjevanje svojih razvojnih usmeritev. Ob tem je potrebno poudariti, da prevladuje v slovenski bibliografiji o prvi svetovni vojni skoraj izključno publicistična literatura in to ne glede na obdobje, v katerem je nastajala. Strokovni pristop se pojavlja le v redkih delih, pa še ta po večini niso prišla izpod peresa šolanih zgodovinarjev.

Če primerjamo obdobji 1918–1941 in 1945–1992 glede na število objavljenih enot, predvsem časopisnih člankov, lahko ugotovimo veliko razliko „v prid" prvemu obdobju. V letih med obema svetovnima vojnama so prišli tudi jasneje do izraza različni pogledi na posamezna vprašanja kakor po letu 1945, kar moramo pripisati splošnemu političnemu ozračju. Pestrosti člankov med obema vojnama je tako botrovala nazorska različnost slovenskih časopisov, razdeljenih na katoliško in liberalno smer. Zatorej je tudi izbor problemov odgovarjal nacionalni in idejni usmeritvi obeh meščanskih taborov. „Jugoslovanske" teme so bile tako predvsem v domeni liberalno usmerjenih časnikov, ki so seveda „poskrbeli" za ustrezne interpretacije preteklih dogodkov.

Primerjava publicistične in zgodovinske literature v obravnavanih obdobjih in mesta 1. svetovne vojne v njih pa pokaže tudi na morda nekoliko presenetljivo dejstvo, da se glavne poteze pri izbiri tematike navkljub radikalni spremembi družbenega sistema niso spremenile. Socialna revolucija je sicer postavila nove zahteve pred slovensko zgodovinopisje in tudi publicistiko, to je „potrebo" po obravnavi socialnopolitičnega in to s poudarjenim ideološkim vidikom (če povzamemo po dr. Vodopivcu), vendar so se tudi te „uspešno" vključile v „jugoslovanske" teme iz obdobja 1918–1941 in bile deležne novih (ali popravljenih) interpretacij. Temeljne ideje o Srbiji – združiteljici in osvoboditeljici so bile sicer potisnjene v ozadje, saj se je povojna oblast napajala predvsem iz dogodkov 2. svetovne vojne. Prva svetovna vojna je za več desetletij prešla na rob zgodovinskega obravnavanja in spomina.

Petra Svoljšak

[1] Upor slovenskega polka v Furlaniji. Avtonomist 47–52 in 1–4/24. 11. 1923–26. 1. 1924.

[2] Kronika 33/1985, 1/64–67.

[3] Kronika 38/1990, 1–2/56–65.

[4] Kronika slovenskih mest II/1935, 1/–15 in 2/17–25.

[5] Prispevki za novejšo zgodovino XXXII/1992, 1–3/201–219.

[6] Kronika 38/1990, 3/127–134.

[7] Zgodovinski časopis 46/1992, 1/71–85.

[8] Fran Wernig, Predor pri Kobaridu (Odločilna bitka l. 1917). Slovenec 276, 277, 279/6. 12, 7. 12. in 10. 12. 1927; Od Soče do Piave. Slovenec 243–259/26. 10.–15. 11. 1927.

[9] Planinski vestnik XXIX/1929, 12–17, 35–37, 53–58.

[10] Obramba na Soči v letih 1915–1917. (Ob petdesetletnici). Kronika XIV/1966, 1/36–52, 2/110–123, 3/173–184.

[11] Poizkus opredelitve razvoja slovenskega zgodovinopisja z vidika odnosa zgodovina – ideologija (Teze za razpravo). Problemi 12/1984, 6–9.

Škof dr. Stanislav Lenič

Škof Anton Vovk in Stanislav Lenič leta 1947, tik preden je UDBA zaprla Leniča. Fotografijo hrani Nadškofijski arhiv, Ljubljana.

Ljubljanski pomožni škof dr. Stanislav Lenič je bil izredno priljubljen v Sloveniji, in ker je služil štirim ljubljanskim rezidialnim škofom, ni bilo *„nikogar . . . v ljubljanski nadškofiji, ki bi bolje prišel v stik z duhovniki in verniki"* in *„ki bi bolj poznal razmere pri nas"*, tako ljubljanski nadškof dr. Alojzij Šuštar ob njegovi 70-letnici.[1] Lenič je bil tajnik škofa dr. Gregorija Rožmana in ostal tajnik tudi pod Rožmanovim naslednikom, generalnim vikarjem in poznejšim nadškofom, Antonom Vovkom. Po dolgoletnem zaporu in osemletnem delu kot župnijski upravitelj v Sodražici je postal generalni vikar in pozneje pomožni škof pod nadškofom dr. Jožefom Pogačnikom. Bil je tudi najožji sodelavec nadškofa dr. Alojzija Šuštarja. Umrl je 4. januarja 1991 v zavesti, da bo Slovenija kmalu svobodna; izid referenduma je bil že znan. V svojem zadnjem intervjuju, ko je bil že zelo slab, je uredniku *Družine* Petriču skiciral stanje domače Cerkve: *„Ko zdaj kot bolnik gledam sto let zgodovine ljubljanske Cerkve, vidim škofijo kakor veliko šahovnico z belimi in črnimi figurami. Med njimi je neprestan boj, a zmagujejo vedno bele, saj jih vodi in ureja Bog."*[2]

Doma je bil na Krškem polju, imel je zelo težko mladost, saj je kot otrok izgubil mater, očeta in starejšo sestro. S 14 leti je prišel na Zavod sv. Stanislava, prvo slovensko gimnazijo, ki jo je ustanovil škof dr. Anton Bonaventura Jeglič. Komunistična oblast jo je ukinila leta 1945. Šele po koncu rdeče diktature je gimnazija lahko nadaljevala z vzgojnim delom. Lenič je bil posvečen v duhovnika septembra 1937, pet dni potem, ko je Jeglič umrl. Do leta 1940 je bil prefekt v Marijanišču pod vodstvom poznejšega nadškofa dr. Jožefa Pogačnika, preden je nastopil službo tajnika ljubljanskega škofa.

Lenič je bil duhovnik v izredno težkih časih za katoliško Cerkev na Slovenskem. Najprej je doživel italijansko in nemško okupacijo v Ljubljani, potem pa je z mnogimi duhovniki delil dolga leta nečloveškega komunističnega zapora. Oblast mu kljub samici in neizmernemu pritisku ni uspela zlomiti hrbtenice. Drugače kakor marsikateri duhovnik v zaporu, ni klonil pred komunističnimi oblastniki. Leničevo življenje je šlo h koncu v zavesti, da je dr. Gregorij Rožman imel prav, ko je prerokoval, da bo komunistična oblast dolgo trajala. Morda pa je mislil tudi na škofa Vovka, ki gotovo ni samo svojim neusmiljenim zasliševalcem izjavljal, da bo tudi te oblasti enkrat konec, Cerkve pa nikoli.

Dr. Stanislava Leniča je Udba zaprla 29. avgusta 1947, kot številne druge duhovnike. Samo iz ljubljanske škofije je bilo do leta 1959 zaprtih 272 duhovnikov. Duhovnike so čakale nesorazmerno stroge kazni. Politični zaporniki, med njimi posebno predstavniki Cerkve, so dobili za najmanjše domnevne prekrške 10, 20 let zapora, medtem ko so kriminalci za umore in rope dobili veliko manj. Ko je oblast zaprla Leniča, je sodišče pripravljalo dva večja duhovniška procesa proti frančiškanom, in sicer v Puli in v Sloveniji, ter proces proti skupini duhovnikov, ki da je nezakonito držala zveze z emigracijo in poročala o stanju Cerkve in splošni situaciji na Slovenskem. Lenič je bil v drugi skupini obsojen na 6 let odvzema prostosti s prisilnim delom, potem pa je Vrhovno sodišče na pritožbo javnega tožilca kazen podvojilo. Od predvidenih 12 let je preživel celih 8 let v komunističnih zaporih, del tega v samici. To pa prav gotovo zato, ker ga Udba ni uspela pridobiti za svoje cilje. Ni pristal na sodelovanje, podpisal ni nobenih izjav proti Cerkvi, proti škofu dr. Rožmanu ali proti Vatikanu, ni bil pripravljen stopiti v Cirilmetodijsko duhovniško društvo, ki je bilo ustanovljeno od tako imenovane napredne duhovščine s pomočjo oblasti in Udbe. Prisilili pa so ga, kot mnoge druge zapornike, da napiše svoj živ-

ljenjepis, svoje spomine na škofa Rožmana, svoje mnenje o aktualnih cerkvenih vprašanjih, o nunciju, o zakonu o verskih skupnostih itd. To pričanje pod prisilo je izredno dragocen dokument časa, predvsem pa delovanja škofa dr. Rožmana, saj ga Lenič prikaže v povsem drugačni luči, kot ga je prikazovalo zgodovinopisje zadnjih petdesetih let. Njegovi zapiski in pričevanja pa so še veliko več: nazorno dokumentirajo dogajanja v zaporih po vojni, nečloveško ravnanje komunistične oblasti s političnimi nasprotniki, predvsem cerkvenimi predstavniki, neznanski pritisk zasliševalcev na posameznike, da so izdali svoje politično in moralno prepričanje ter svoje sopotnike. Ti zapiski iz zapora bodo v bližnji prihodnosti izšli pri Mohorjevi družbi v Celovcu.

Lenič je sicer tudi med vojno pisal dnevnik, toda tega dnevnika, ki ga je skril med fascikli v zgodovinskem arhivu, ni bilo več, ko se je vrnil iz zapora. Kdo ga je našel, do danes ni znano. Med do sedaj dostopno dokumetnacijo Udbe dnevnika nismo našli, tudi ne v dostopnih seznamih preiskav, ki pa niso kompletni. Domnevamo lahko, da ga je odkrila Udba ali pa kdo od skritih sodelavcev Udbe v škofiji. Prav zato, ker tega dokumetna za zdaj še ni, so Leničevi zapiski v zaporu še bolj dragoceni. In dejstvo, da so šele sedaj dostopni, potrjuje domnevo, da jih je prejšnja oblast zato tako skrbno čuvala pred javnostjo, ker je vedela za njihovo posebno brizantnost. Nasploh so prav dosjeje o zaprtih duhovnikih – oz. tiste o stanju Cerkve – najbolj skrbno čuvali. Od vsega začetka je Ozna – oz. od 1946 naprej Udba –, posebno skrbno observirala delovanje duhovščine, ker je bila Cerkev v njenih očeh *„hrbtenica opozicije"*. Zapustila je obsežno dokumetnacijo o Cerkvi, 14-dnevna posebna poročila o „kleru" iz vseh okrajev Slovenije, ki dopuščajo precej točno sliko o obnašanju in delovanju duhovnikov po vojni.

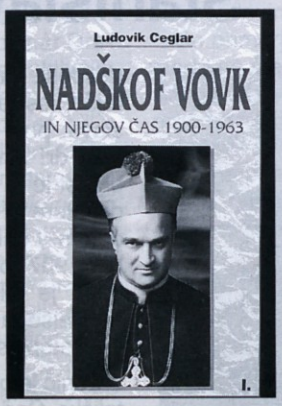

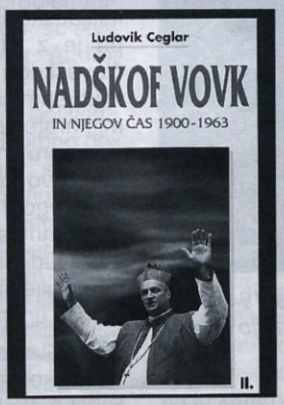

Čas nadškofa Antona Vovka (1900–1963) je v veliki meri tudi čas škofa dr. Stanislava Leniča (1911–1991), saj se v biografiji Ludovika Ceglarja o nadškofu Vovku (v pripravi je že tretji del) ime škofa Leniča pogosto pojavlja. Oba škofa pa je povezovala predvsem velika ljubezen do Boga, do Matere Božje in do katoliške Cerkve. Škof Lenič je to potrjeval tudi z dolgoletnim trpljenjem v „rdečem" zaporu, kjer je moral napisati svoj življenjepis. Te zapise je za knjižno izdajo pri celovški Mohorjevi uredila zgodovinarka dr. Tamara Griesser-Pečar

(Opomba uredništva)

Število sodelavcev Udbe v cerkvenih krogih je raslo iz leta v leto, ker niso imeli vsi telesne in moralne moči, kot jo je npr. imel Lenič – pa tudi ljubljanski škof Anton Vovk. Nekateri so klonili tudi samo na videz, sporazumno s škofom pa so poročali samo to, kar Cerkvi ni škodovalo. V interesu Cerkve je – in prav gotovo zgodovinske resnice –, če se ta doba slovenske zgodovine prikaže tako objektivno kakor le mogoče, ne da bi zamolčali katerokoli bistveno stvar, pa če je še tako negativna. Pri tem pa je izredno važno, da žrtev nečloveškega sistema ne postavimo še enkrat na obtožno klop. In Leničevi spiski bodo prav gotovo pripomogli k temu. So izredno dragocen dokument slovenske zgodovine.

Lenič je bil glavna oseba duhovniškega procesa v Ljubljani 23. decembra 1947. Obtožnica je njemu in soobtoženim očitala ilegalne zveze s Koroško in Trstom. Pri tem pa oblast ni predložila celotne obremenilne dokumentacije – in to iz več razlogov. Tako obtožnica proti Leniču ni upoštevala njegovih zvez z majorjem Mirkom Bitencem, ker je Udba paralelno pripravljala proces proti Bitencu in sodelavcem. Proces je bil aprila 1948, 12 obtožencev je bilo obsojeno na zelo drastične kazni, Bitenc sam je bil obsojen na smrt. Udba ga je uspela ujeti januarja 1948 v Ljubljani, ko je zopet enkrat prišel ilegalno domov.

Na podlagi gradiva, ki ga je oblast zadržala, je skušala Udba „vrbovati" nove sodelavce, to se pravi na podlagi resničnega ali skonstruiranega gradiva prisiliti ljudi, da so poročali o svoji okolici, družini in prijateljih. Prav gotovo je Udba nameravala pridobiti

tudi Leniča samega. Kako uspešna je bila Udba v duhovniških vrstah v zaporu, kažejo nekateri primeri zagrizenih protikomunistov, ki so klonili, ker enostavno niso prenesli neznanskega pritiska zasliševalcev, oblasti, sojetnikov, poniževalnega ravnanja paznikov, pomanjkljive hrane, stenic in umazanije, pomanjkanja odej in postelj, prisilnega dela in pomanjkljive zdravstvene oskrbe.

Operativni načrt[3] Udbe oz. agenture, kakor to Udba imenuje, sestavljen pred razpravo na sodišču, natančno navaja, zakaj je Udba nekatere informacije zadržala. Prvič zato, ker se je hotela *„agenturno . . . utrditi v škofiji"*, konkretno je to pomenilo *„pritisk na Vovka". „Pred procesom ponovno pristopiti k Vovku z vsem mterijalom. Prikazati mu, da je od njega odvisno ali bomo uporabili ves materijal, kar bi imelo za posledico: 1./ najstrožja obsodba duhovnikov v preiskavi /tudi smrtna, 2./ uvedba preiskovalnega postopka proti njemu samem, 3./ popolno razkrinkanje delovanja škofije, zaostritev odnosov, še težji položaj cerkve."* Drugič, ker je hotela *„prodreti v povezave bega in organizacije /Gorenjska, Rovte/."* In: *„Agenturno prodreti v kanale emigracije in do emigracije same."*

Ne samo, da je Udba pritiskala z zbranim ali skonstruiranim gradivom na določene ljudi, tudi pogoji pri zasliševanjih so bili nečloveški. Radi so zasliševali ponoči v raznih konspirativnih poslopjih in stanovanjih, zaslišanja so trajala ure in ure. Največkrat domači niso vedeli, kje so zaslišani, ker so jih odpeljali s ceste. Zaslišanci so morali podpisati, da okoliščin ne bodo nikoli in nikomur izdali. Velikokrat so pod prisilo podpisali izjave o sodelovanju. Nekateri so se tega držali, drugi so celo zadevo javili škofu.

Še hujša so bila seveda zasliševanja v zaporih. Lenič je ta pozneje tako opisal: *„Zaslišanje je potekalo takole: dali so me v bunker, to je podzemeljska celica brez svetlobe, kjer sem bil dobra dva meseca. Tam je bila samo ena deska, na katero sem se zvečer lahko ulegel. Nasproti vrat je gorela zelo močna žarnica, ki je svetila vso noč naravnost v obraz. Ob devetih je bilo obvezno spanje. Počakali so, da sem zaspal, nato pa so nenadoma odprli vrata in vpili: Kdo ste vi? Hitro na zaslišanje! . . . In tako vso noč, noč za nočjo . . . Po dveh mesecih bunkerja so me dali v samico, v kateri sem preživel dve leti in dva meseca – vseskozi popolnoma sam. Nazadnje je bilo lažje, ker sem bil v skupni sobi in sem delal tudi v pisarni."*[4] Najslabše spomine je imel Lenič na zasliševalca podpolkovnika Mitja Ribičiča, ki je *„najbolj brutalno zasliševal"*. Ko ga je nadškof Pogačnik prvič uradno srečal, je Ribičiča spomnil, da se poznata iz aresta. Ribičič je na to pripomnil: *„. . . to so bili časi nujnih administrativnih ukrepov."*[5]

Z leve: Stanislav Lenič, škof Anton Vouk, Božidar Slapšak in Ivan Merlak. Fotografijo hrani Nadškofijski arhiv, Ljubljana.

Ko je oblast končno na prošnjo škofa Vovka pogojno izpustila Leniča iz zapora 23. aprila 1955, se ni smel vrniti na svoje staro službeno mesto v škofiji. Minister Boris Kraigher je poklical škofa Vovka in prepovedal, da bi Lenič kdajkoli spet nastopil službo v škofiji. Tako je postal župnijski upravitelj v Sodražici na Dolenjskem in ostal na tem mestu, dokler ga 1964 novoimenovani ljubljanski nadškof dr. Jožef Pogačnik ni imenoval za generalnega vikarja ljubljanske nadškofije (2. 6. 1964). Istega leta 24. maja ga je papež Pavel VI. imenoval za prošta ljubljanskega stolnega kapitlja. In 29. novembra 1967 ga je Sveti sedež imenoval za naslovnega škofa vazisarskega škofije v kartaginski metropoliji in ga dodal ljubljanskemu škofu za pomožnega škofa. Lenič je bil posvečen 14. januarja 1968. Grb novega škofa – delo inž. arh. Toneta Bitenca – je vseboval dva simbola iz domačega kraja, pšenični klas za Krško polje, grozd za vinsko trto na Gorjancih, potem pa še kelih, Marijin monogram in škofovsko geslo *„Blagor Gospodove črede"*. V dnevniku je štiri dni pred konsekracijo zabeležil: *„Sprejemam škofovsko službo kot križ, ne kot čast."*[6]

Dr. Tamara Griesser-Pečar

[1] Alojzij Šuštar, „Ob 70-letnici škofa dr. Stanislava Leniča", *Družina*, št. 42, 1981.

[2] Franci Petrič: „Mojih pet škofov. Pogovor s škofom Leničem", *Družina*, št. 44, 1990.

[3] Dok. Sove, Lm 141678.

[4] Alenka Cotič, „Škof Rožman je bil velik Slovenec. Stanislav Lenič, danes škof, nekoč eden od preganjanih duhovnikov," *Mladina*, št. 54, 1988.

[5] Prav tam.

[6] NŠAL, Dr. Stanislav Lenič - Dnevnik, 10. 1. 1968.

„Papež vas ima rad!“

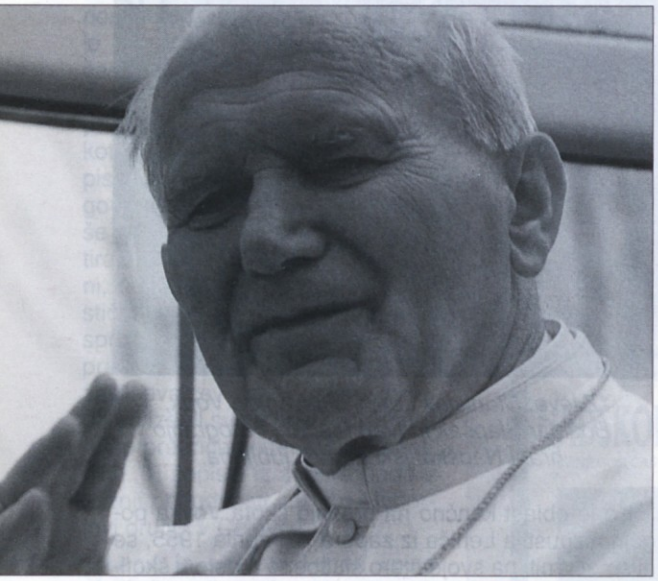

V dneh od 17. do 19. maja 1996 je prišlo do dolgo pričakovanega dogodka: papež Janez Pavel II., Kristusov namestnik na zemlji, je prav za svoj 75. rojstni dan obiskal Slovenijo. Na njegov obisk – po pristanku na Brniku se je ustavil na Brezjah, v Ljubljani, Postojni in v Mariboru – so se po vsej Sloveniji pripravljali z molitvijo. V Slovenijo je ob papeževem obisku poleg zamejskih Slovencev in drugih vernikov iz sosednjih držav pripotovalo veliko slovenskih izseljencev iz Argentine, ZDA, Velike Britanije in od drugod.

Od vseh spodbudnih papeževih besed Slovencem smo jih nekaj odbrali tudi za naš koledar. Papež Janez Pavel II. je rekel

. . . o lepem sprejemu

Vesel sem, ko prvič prihajam v vašo domovino, v to deželo, posejano z neštetimi zvoniki, cerkvami in kapelicami, ki pričajo o globokih krščanskih koreninah vašega ljudstva.

Hvaležen sem vam za prisrčno dobrodošlico. Kako lepo jo je obogatil glas zvonov, ki je po vsem ozemlju vaše države naznanil veselje slovenskega ljudstva ob obisku Petrovega naslednika. (...)

. . . o Sloveniji

Do prvega papeževega pastoralnega obiska v Sloveniji prihaja potem, ko ste že dosegli samostojnost. Ta novi zgodovinski položaj, v katerem se nahaja vaše ljudstvo, še povečuje moje veselje med vami. Apostolski sedež, ki je z naklonjenostjo pozdravil oblikovanje nove države in med prvimi priznal njeno neodvisnost, obenem pa močno poudaril pravico ljudstev do samoodločbe, je s posebno pozornostjo spremljal dogajanja pri vas in cenil miroljubni in demokratični način, s katerim ste dosegli polno suverenost.

Tudi danes Sveti sedež podpira napore, s katerimi se srečujete, ko skušate premagati neogibne težave, povezane z novim obdobjem vaše zgodovine, in vas spodbuja, da v najbolj pristnih krepostih vašega naroda in v krščanski veri pogumno iščete moč za skupno ustvarjanje vaše prihodnosti.

. . . o ponosu na korenine

Obhajanje 1250. obletnice spreobrnjenja vašega ljudstva h krščanski veri vam ponuja priložnost, da ovrednotite in znova začutite, kako je srečanje narodov z Jezusom Kristusom prineslo več človeškosti na svet.

Ta dogodek ne zadeva le Cerkve, je tudi zelo pomemben mejnik v zgodovini vsega naroda. Spomin na začetek evangelizacije med vašimi predniki mora zato biti prilika, da odkrijete svoje starodavne korenine in odprete nove perspektive vaši kulturi. Prav sprejem krščanske vere je dal pobudo za sestavo prvih pisanih dokumentov v vaši materinščini. Zelo pomenljivo je, da vsebujejo molitvene obrazce in besedila Svetega pisma.

V teku stoletij je bila potem pripadnost evangeliju odločilna prvina pri oblikovanju značaja vašega naroda. In ker ni bilo neodvisne civilne oblasti, je prav cerkvena avtoriteta bistveno vplivala na ohranitev vaše narodne samobitnosti, na pospeševanje najbolj notranjih in najglobljih hrepenenj ljudstva in na obvarovanje temeljnih vrednot. (...)

Cerkev, okrepljena v preskušnjah iz nedavne preteklosti, in zvesta svojemu poslanstvu v slovenski deželi, tudi danes noče nič drugega kot služiti in se razdajati v blagor vseh. Zato si zadaja nalogo, da z obnovljenim poletom oznanja Jezusa Kristusa, da ponuja vsem, zlasti še mladim, smisel življenja in razloge za upanje, in da vse kliče k spravi in solidarnosti. (...)

Dragi bratje in sestre v Sloveniji! Želim vam, da bi apostolski obisk, ki ga danes začenjam med vami, prispeval k moralni in krščanski prenovi vašega ljudstva, ki se trudi premagovati zmote in stranpoti preteklosti, da bi zgradilo prihodnost, ki bo vredna njegove tisočletne zgodovine.

(na Brniku, 17. maja 1996)

. . . o zvestobi slovenskih duhovnikov, redovnic in redovnikov

V preskušnjah, ki so v teku stoletij zadevale slovensko ljudstvo, se pastirji Cerkve niso umikali, ampak stopali naprej, oznanjali evangelij življenja ter branili dostojanstvo in neodtujljive pravice vsakega človeka. To so s še toliko večjim pogumom pokazali v nedavnih letih, med fašizmom, nacizmom in komunizmom. (...) Med mnogimi svetlimi zgledi še posebej izstopa lik izjemnega pastirja in popolnoma predanega služabnika črede, častitljivega božjega služabnika Antona Martina Slomška, čigar postopek za kanonizacijo se srečno približuje h koncu.

Vam, duhovniki, vam, redovniki in redovnice, vam, misijonarji evangelija, želim danes izraziti svoje hvaležno priznanje za vse, kar ste pri posnemanju zgledov teh junaških pričevalcev naredili v težkih preteklih letih.

Spomin na preteklost vas mora spodbuditi k načrtovanju prihodnosti. Če hoče Cerkev v Sloveniji ostati zvesta svojemu izročilu in zlasti evangeliju, je danes poklicana k temu, da se usmeri k novim ciljem in se ustrezno pripravi na vstop v tretje tisočletje vere. To zahteva obnovljeno gorečnost in neomajno zvestobo Kristusu in njegovemu odrešenjskemu oznanilu.

(v ljubljanski stolnici, 17. maja 1996)

. . . o besedi „duhovnik“

Dragi duhovniki! Če je „krščansko bivanje duhovno življenje, oziroma življenje, ki ga Duh poživlja in vodi naproti svetosti ali popolnosti ljubezni“ (Dal vam bom pastirjev, 19), potem velja to še v posebni meri za duhovnika. Slovenska beseda „duhovnik“ označuje človeka, ki je prežet s Kristusovim duhom, označuje osebo, ki prinaša tega Duha. Vendar pa tega poslanstva ne more izvršiti sam, ločeno od drugih; povezan mora biti s sobrati in še zlasti s svojim škofom. Duhovnik je „človek za skupnost“. Že v spodbudi „Dal vam bom pastirjev“ sem zapisal: „Duhovniška služba ima v svoji osnovi ‚skupnostno obliko‘ in jo je mogoče opravljati samo kot ‚skupno delo‘.“

Prednostna naloga nove evangelizacije zato zahteva take duhovnike, ki bodo „do korenin in celostno prežeti s Kristusovo skrivnostjo in sposobni uresničevati nov slog pastoralnega življenja, ki ga označuje globoka povezanost s papežem, s škofi in med seboj, pa tudi rodovitno sodelovanje z laiki, ob spoštovanju in pospeševanju različnih vlog, karizem in služb znotraj cerkvene skupnosti“ (prav tam, 18).

Redovnici na papeževem obisku.

V okvir tega služenja občestvu sodi tudi celibat. Duhovnik ga naj ne živi kot nekakšno „ceno“, ki jo je treba plačati za posvečenje, ampak – kakor je močno poudarjeno v izročilu latinske Cerkve – kot najvišjo podaritev samega sebe, da bi bil ves za Boga in ves za druge.

(v ljubljanski stolnici, 17. maja 1996)

. . . duhovnikom o nevarnosti neobrzdanega liberalizma

Vaše ljudstvo preživlja obdobje korenitih sprememb. Medtem ko se skuša postopoma osvoboditi negativnih posledic totalitarne ideologije, ki ga je močno zaznamovala v preteklosti, se z vsemi močmi trudi za oblikovanje bolj bratske in demokratične družbe. Temu dogajanju je treba posvetiti še prav posebno pozornost. Samo tako bo namreč mogoče preprečiti, da na izpraznjeno mesto prejšnje ideologije ne bo prišla neka druga, nič manj nevarna, ideologija neobrzdanega liberalizma. Zdaj živite v letih prehodnega obdobja in vaša beseda, ki jo spremlja zgled, je neogibno potrebna, kakor je bilo nekdaj potrebno Mojzesovo vodstvo. On je trdno

zaupal v Boga in je uspel voditi izvoljeno ljudstvo na težkem prehodu iz suženjstva v pravo svobodo (prim. 1 Mz 14,15–31).

Izročam vam to nalogo in sem prepričan, da jo boste z Božjo pomočjo mogli v polnosti uresničiti. V sedanje napore za materialno in moralno obnovo vaše dežele vtisnite znamenje zaupanja in optimizma. Na ta način boste bistveno prispevali k družbenemu in duhovnemu preporodu ljubljenega slovenskega naroda. Skrbite predvsem za to, da boste nove rodove vzgojili za sprejem odgovornosti, ki jih čakajo.

(v ljubljanski stolnici, 17. maja 1996)

. . . o misijonski zavzetosti posameznikov in združenj

Na binkoštni dan so ljudje iz raznih koncev sveta naenkrat v sebi začutili posledice izlitja Svetega Duha na apostole. Knjiga Apostolskih del našteva narode, ki so bili tistega dne prisotni v Jeruzalemu. Koliko časa je preteklo od tedaj! Evangeljsko oznanilo je stopilo na ceste vsega sveta. Danes bi bil lahko seznam iz Apostolskih del precej daljši, vseboval bi tudi ljudstva slovanskih jezikov in med njimi posebej slovensko ljudstvo. V teku stoletij so namreč misijonarji evangelija prišli vse do vaše dežele, da bi vašemu ljudstvu oznanili v vašem jeziku blagovest odrešenja. (...)

Krščanstvo so vam prinesli misijonarji iz bližnjih središč, iz Salzburga, iz Ogleja in iz Panonije. Krščansko vero so pri vas vsadili škofje: sveti Virgilij, sveti Modest, sveti Pavlin in učenci svetih bratov Cirila in Metoda, da omenim le nekatere. (...)

Vaše ljudstvo, hvaležno za dar vere, je tudi samo dalo Cerkvi številne misijonarje. Med njimi škofa Friderika Ireneja Baraga, misijonarja med ameriškimi Indijanci, in patra Ignacija Knobleharja v Afriki. Po njihovem zgledu so še drugi šli po vsem svetu. Tukaj bi se rad še posebej spomnil sestre Ksaverije Pirc in zdravnika Janeza Janeža. Njihovo pričevanje zgovorno dokazuje, kako so vaše škofije duhovno žive in rodovitne.

Vendar pa, dokler je Cerkev še romarica na tem svetu, ni evangelij nikoli oznanjen enkrat za vselej. V vsaki dobi zahteva novih oznanjevalcev in prič. Ni dovolj sklicevati se na dediščino preteklosti, saj se mora vsaka krščanska generacija sama ponovno odločiti za krščanstvo. Vpričo tveganja, da pride do ločitve med vero in kulturo, med vero in življenjem, se vi soočate z odgovorno nalogo, da znova sprejmete in še drugim prinašate evangeljsko oznanilo. Rast združenj in apostolskih gibanj, raznovrstne oblike dobrodelnosti in pomoči potrebnim, dejavno sodelovanje laikov v življenju Cerkve, zlasti pri katehezi, vse to je dragoceni sad nove evangelizacije. Toda še bolj je potreben, dragi bratje in sestre, zgled vašega krščanskega življenja: da bo evangelij postal vaše življenje in bo svetu sijal kot luč sveta.

(v ljubljanskih Stožicah, 18. maja 1996)

. . . o slovenski preteklosti in prihodnosti

V zgodovini je bila vaša krščanska skupnost izpostavljena težkim preskušnjam, nedavno tudi grozotam obeh svetovnih vojn. Kako naj bi pozabili na nasilno komunistično revolucijo! Trpljenju, ki ga je povzročila tuja okupacija, se je pridružila še državljanska vojna, v kateri je brat dvignil roko nad brata. (. . .)

Ta pogled na preteklost je bil potreben, da bi mogli realistično načrtovati prihodnost. Dragi bratje in sestre, ko smo že skoraj na pragu tretjega krščanskega tisočletja, si tudi Cerkev, ki je v vaši deželi, z vso nujnostjo zadaja nalogo, da se glede na zahtevo po novi evangelizaciji povrne k izvirom. Med vas sem prišel, da bi vas potrdil v tej zavzetosti za spreobrnjenje k evangeliju in za pristno duhovno obnovo.

Danes sem tukaj med slovenskim ljudstvom v Ljubljani, v „beli Ljubljani", kot romar in glasnik evangelija. „Oče, potrdi nas v veri", je vodilna misel, ki ste jo izbrali za ta obisk. In prav to želim tudi izvršiti: potrditi vas v veri vaših očetov in vas opogumiti, da se na poti v tretje tisočletje oklenete evangelija.

Rad bi vam tudi izrazil svoje veselje, da sem v neodvisni Sloveniji ob zori novega in obetavnega obdobja njene zgodovine.

(v ljubljanskih Stožicah, 18. maja 1996)

. . . o gradnji sveta

„Potrdi svoje brate" (Lk 22, 32). To je Jezus naročil Petru in njegovim naslednikom. Da bi izpolnil to nalogo petrinske službe, vas želim potrditi v resnici evangelija. „Resnično, resnično vam povem . . .," tako Jezus oznanja evangelij. Njegova beseda je resnica (prim. Jn 17, 17). Ponavljam vam z apostolom Pavlom: „Zanesljiva je ta beseda in zasluži, da jo vsi sprejmejo (1 Tim 1, 15). Evangelij, ki vam ga oznanja Cerkev, „ne izvira od človeka" (Gal 1, 11), ampak je „Božji evangelij" (Rim 1, 11), „Božja moč, dana v rešitev vsakomur, ki veruje" (Rim 1, 16).

Gospod je obljubil, da bo svojo Cerkev zgradil na Petru, to je na „skali", ki dobiva svojo trdnost od Jezusa Kristusa, „drugega temelja namreč nihče ne more položiti" (1 Kor 3, 11). On je vogelni kamen, ki

so ga zidarji zavrgli (prim. Mt 21, 42). Naše stoletje je močno izkusilo, kaj pomeni graditi na pesku ideologij, ki prezirajo Boga. In mar se ni naše stoletje prav zaradi tega okopalo v krvi nedolžnih in mučencev? Tisti, ki gradijo svet brez Boga, ga lahko gradijo samo proti človeku, proti njegovemu pravemu uresničenju in sreči (prim. Sprava in pokora, 18).

(v ljubljanskih Stožicah, 18. maja 1996)

. . . o Petrovem obisku Cerkve na Slovenskem

Slovensko krščansko ljudstvo, poj Bogu z veseljem! Obisk rimskega škofa, Petrovega naslednika, naj te spomni na tvoje mesto, ki ga imaš v veliki skupnosti vesoljne Cerkve.

Z apostolom Petrom vam tudi jaz pravim: „Mislim pač, da je prav, da vas opominjam k čuječnosti . . . Potrudil pa se bom tudi, da se boste mogli tega kadarkoli spominjati, tudi po mojem odhodu" (2 Pt 1, 13. 15). Ne pozabite velikih Božjih del, ki razodevajo njegovo slavo v vašem narodu po pričevanju velikodušnih kristjanov, pravih podob njegove navzočnosti, ki vse preoblikuje in posvečuje.

Z apostolom Petrom dodajam: „Bratje, potrudite se, da boste utrdili svojo poklicanost in izvoljenost" (2 Pt 1, 10). Papežev obisk mora služiti prav temu. Gotovo ste v njegovo pripravo vložili veliko skrbi in veliko dela. Naj to delo zdaj obrodi svoje sadove! (. . .)

Tudi danes ponavljam tisto, kar sem rekel ob nastopu svoje službe na Petrovem sedežu: „Ne bojte se!" Ne bojte se Kristusa, verujte vanj in v njegovo ljubezen. – Odprite na stežaj vrata Odrešeniku! Ne bojte se Cerkve, kajti ona želi, da bi se vsakdo srečal s Kristusom in našel v njem odrešenje.

Kristus, naše upanje, je vstal!

Dragi bratje in sestre, naj vas spremlja velikonočno upanje v tem in v prihodnjih letih in vas privede k velikemu svetemu letu 2000. Prestopite tudi vi, skupaj z menoj in s svojimi škofi in duhovniki, skupaj z vso Cerkvijo, prag upanja!

Naše upanje je Kristus. Kristus, ki je vstal od mrtvih! Amen!

(v ljubljanskih Stožicah, 18. maja 1996)

. . . o pogumu mladih

Dragi mladi prijatelji! Kakšen je vaš odnos do Kristusa? Pred vami ne stoji v vidni podobi, kot se je prikazal tistega dne pred apostolom Tomažem. Toda tudi danes vam na neki način kaže rane na svojem poveličanem telesu v bridkem pričevanju tistih, ki so v teku stoletij verovali vanj in se iz ljubezni do njega razdajali v službi bratom za ceno lastnih žrtev, včasih tudi junaških. Glejte: pred vašimi očmi stoji toliko Kristusovih pričevalcev! Gre za množice krščanskih žena in mož, tudi iz vašega ljudstva, ki so dali življenje zanj.

Danes bi vam rad ponovil: Blagor vam, mladi, če morete verovati, ne da bi videli ali se dotaknili; če vas je pritegnila zgolj lepota in resnica evangelija, za katerega pričajo sveti.

Blagor vam, če bo zaupanje v Božjo ljubezen močnejše od skepticizma in predsodkov; če boste zmogli z njim premagati razočaranja in sleherno skušnjavo malodušja in obupa.

Blagor vam, mladi, če boste dovolj pogumni, da se ne boste izogibali srečanjem z Jezusom, ampak da boste pripravljeni srečati se z njim v zvestobi, v usmiljenju, v odpuščanju in v žrtvi, sprejeti z ljubeznijo.

Blagor vam, če se vaš pogled ne bo zaustavil zgolj na površju stvari in oseb, ampak bo znal prodreti dogodkom v srce; če boste znali preko vidnega in otipljivega razbirati bistveno, ki je vedno skrito in zastrto, da bi ga potem mogli svobodno podariti in sprejeti. Blagor vam!

(mladim v Postojni, 18. maja 1996)

. . . o upanju v svetu strahu

Dvajset let sem bil star, ko se je nad Evropo in nad vsem svetom razdivjalo neurje druge svetovne vojne, ki je povsod sejalo smrt in uničenje. Mojo generacijo je močno zaznamoval strah pred bombardiranji, deportacijami, povračilnimi ukrepi. Še kako dobro vem, kaj pomeni izkusiti strah.

Zato lahko tudi razumem, kako so se počutili apostoli – po tem, kar smo prebrali v evangeljskem odlomku –, ki so se zaprli v dvorano zadnje večerje „iz strahu pred Judi" (Jn 20, 19). Verjetno so menili, da je zdaj vse izgubljeno, da ni več upanja. Toda v tistem trenutku vstopi Jezus „pri zaprtih vratih" in tedaj se vse nenadoma spremeni.

Dragi prijatelji, tu je odgovor na vaše vprašanje: Kristus je tisti, ki nenehno vstopa v dvorano zadnje večerje. Vstopa v tolikere dvorane zadnje večerje, kjer so zbrani preplašeni in obupani ljudje, kakor apostoli po preskušnji velikega petka. Kristus pa vstopa in se približuje tolikim današnjim „Tomažem", da bi jih prepričal o svoji zmagi nad smrtjo, o svoji ljubezni, ki prinaša mir, o zveličavni moči odrešenja in o milosti.

Biti moramo pripravljeni sprejeti ga, da bi „okusili, kako je Gospod dober" (1 Pt 2, 3). Dragi prijatelji, ko vas oblegajo skušnjave, da bi se zaprli vase, ker vas življenje zasipa s skrbmi ali vas včasih celo

Navdušenje nad papeževim obiskom je bilo silno . . .

straši, se spomnite, da vstali Jezus trka na vrata vašega srca in čaka, da mu odprete. Če ga sprejmete, reče vsakemu: „Mir s teboj!" Sprejmite ga! Odprite mu! Ne bojte se!

(mladim v Postojni, 18. maja 1996)

. . . o povezanosti vere z življenjem

Vaše tretje vprašanje govori o zahtevi po povezanosti med vero in življenjem. Ta zahteva je bolj kot kdajkoli pereča v naših dneh in je vam, mladim, upravičeno pri srcu. Vera, dragi prijatelji, je v službi življenja, da bi to bilo polno, resnično in večno. Zakramenti, bogoslužje, kateheza, vse teži k temu. Kdor veruje v Kristusa in hodi za njim, napolnjuje z njegovim Duhom vse svoje bivanje in prispeva cerkveni skupnosti in družbi svoj odgovorni in ustvarjalni delež.

Gotovo so tudi kristjani izpostavljeni individualistični in potrošniški miselnosti, ki jo širijo sredstva množičnega obveščanja z varljivimi prividi sreče in z lažnimi vzori samouresničevanja. Tudi jaz bi vam rad znova rekel: spoznavajte sebe, odkrivajte resnico o vas samih, kajti samo resnica vas bo osvobodila. Apostol Tomaž je bil kritičen do tega, kar so mu pripovedovali drugi apostoli, toda ostal je odprt za resnico. In ob srečanju z Vstalim je v polnosti odkril, da je resnica živa oseba, Jezus Kristus. Vpričo njega je doumel svoje življenje kot poklic in kot poslanstvo. Jezusu je ponudil vse svoje sile in življenje sámo, ko je odšel v daljno Indijo, da bi tja prinesel evangelij.

Dragi mladi prijatelji, vam ni potrebno telesno srečanje z Jezusom. Za vero vam zadostuje pričevanje Tomaža, drugih apostolov in Cerkve. Naj Jezus za vas postane oseba, za katero je vredno zastaviti vse življenje. Dovolite mu, naj vstopi v vaše načrte, v vsako vašo dejavnost. Tako boste postali misijonarji v vsakdanjem življenju, v odnosih s sorodniki, sošolci in sodelavci, s prijatelji v prostem času in pri športu, v socialnih dejavnostih. Hodite za Jezusom pri pomembnih življenjskih odločitvah: pri odločitvi za zakon ali za devištvo v službi božjega kraljestva. Kdor je poklican v duhovniško službo, naj v ponižni hvaležnosti sprejme ta klic in nanj velikodušno odgovori. (. . .)

Dragi prijatelji, še enkrat hvala za vašo dobrodošlico. Korajža velja! Hodite v veri, upanju in ljubezni! Odprite sebe in vse vaše bivanje navdihom Svetega Duha, in pustite, da vas On popelje na odprto morje tretjega tisočletja.

Papež vas ima rad.

(mladim v Postojni, 18. maja 1996)

. . . o zrelosti kristjana

Dragi bratje in sestre! Vsak človek je poklican k svetosti, poklican, da oblikuje človeštvo, ki ga prenavlja Božja slava. Vernik pa je v moči krsta postavljen za pričevalca tistega nadnaravnega upanja, ki je opora na človekovem romanju po zemlji, tako pogosto zaznamovanem s preskušnjami in trpljenjem. Na drugem vatikanskem koncilu je Cerkev jasno povedala, da „so vsi kristjani, naj bodo katerega koli stanu ali položaja, poklicani k polnosti krščanskega življenja in k popolni ljubezni" (Lumen gentium, 40). Kristjani so poklicani, da z lastnim svetim življenjem postanejo luč za druge na poteh sveta. (. . .)

Kakor v preteklosti, tako se mora tudi danes svetost živo in radostno uteleševati v življenju. Mnoge slovenske matere in mnogi slovenski očetje so si zaslužili, da so posebej omenjeni v narodni zgodovini, saj so dali pomemben zgled krščanske doslednosti. Svetost je tista prava sila, ki je sposobna spremeniti svet.

V Sloveniji, kakor tudi drugod po svetu, poteka oster spopad med „kulturo smrti" in „kulturo življenja". Kristjani so poklicani, da na tem izredno občutljivem in nevarnem področju, s pričevanjem žive in dejavne vere, dajo začutiti svojo prodorno in učinkovito prisotnost.

Življenje kristjanov mora biti verodostojno pričevanje za Kristusa in za njegov evangelij, in to v združenjih in apostolskih gibanjih, v župnijah in sploh v vsakem družbenem kontekstu. Iščite svetost v vsakdanjem življenju. Tudi za to vam je na voljo kot zgled intuicija častitljivega Antona Martina Slomška: on se je neutrudno zavzemal, da bi verniki, povezani v raznih bratovščinah in združenjih, s svojim delovanjem mogli dejavno služiti evangeliju. (. . .)

Ko pa se boste odločali za ustanovitev družine, glejte, da jo boste utemeljili na trdni skali zakramenta zakona, da bo Bog blagoslovil vašo medsebojno podaritev za vse življenje in bo tako postala nov vir življenja in milosti. In vi, zakonci, ki že dalj časa v ljubezni živite to temeljno izkustvo skupnosti, poživite milost zakramenta. Iz tega vira črpajte potrebno duhovno pomoč, da v polnosti uresničite načrt, ki ga ima Bog z vami in vašo družino.

(pri maši na mariborskem letališču, 19. maja 1996)

. . . o slovenski kulturi, narodni zavesti ter o svobodi

V veliko veselje mi je, da se morem srečati z vami, uglednimi predstavniki znanosti in umetnosti v Sloveniji, z vami, ki skrbite za razvoj znanosti in jo posredujete mladim rodovom, ter z vami, ki nadaljujete tradicijo kulture in umetnosti v vaši deželi. Vse vas iz srca in s spoštovanjem pozdravljam.

Vaša kultura je starodavna in nanjo ste upravičeno ponosni, saj ste prav po kulturi ohranili svojo samobitnost skozi stoletja, ko niste imeli svoje države. Vaša narodna zavest in vaša notranja povezanost sta črpali svojo moč iz jezika in kulture, ki so ju gojili in pospeševali slovenski rodovi v preteklosti. Tudi neodvisnost Slovenije ima navsezadnje svoj temelj v vaši kulturi. Mednarodno priznanje slovenske samostojnosti – Sveti Sedež je bil med prvimi, ki je storil ta korak – je v nekem smislu tudi priznanje samobitnosti slovenske kulture, kot temeljne prvine narodne istovetnosti.

Vaša kultura ima svoj daljni izvor v misijonski dejavnosti, ki so jo sredi 8. stoletja na pobudo kneza Hotimira vodili benediktinski menihi iz Ogleja in Salzburga. Njen prvi izpričani izraz so tako imenovani Brižinski spomeniki, ki so hkrati prvi slovanski zapis v latinici. Njen drugi značilni vir pa je v misijonskem delovanju svetih bratov Cirila in Metoda, teh dveh velikih učiteljev vere, ki sta se živo zavedala pomembnosti povezave med evangelijem in kulturo. Duhovna dediščina, na kateri je osnovana vaša kultura, dolguje torej veliko krščanskemu navdihu, navzočem v dveh velikih evropskih kulturnih tradicijah, vzhodni in zahodni, čeprav v Sloveniji druga močno prevladuje nad prvo.

V vsakem resničnem srečanju med evangelijem in določeno kulturo se sproži proces očiščevanja in razvoja, ki s časom razodene dotlej neznane možnosti te kulture. To se je zgodilo tudi v srečanju med krščanstvom in slovenskim ustvarjalnim duhom. Vaši predniki so v Jezusu Kristusu spoznali svojega Odrešenika in v stiku z evangelijem se je polagoma poglabljal njihov moralni čut. V motrenju Božjega in človeškega lika učlovečene Besede se je izostril celo njihov čut za lepoto. O tem pričajo številne cerkve in znamenja, ki dajejo edinstven čar vaši pokrajini. O tem priča bogastvo vaših ljudskih pesmi, ki so pogosto prežete z versko vsebino, o tem govorijo zakladi vaše cerkvene glasbe od Jakoba Gallusa do sodobnih skladateljev.

Krščansko obzorje je v ozadju vaših pesnikov in pisateljev, od Prešerna do Balantiča, od Cankarja do Preglja, da imenujem samo nekatere. V istem duhovnem ozračju se gibljejo vaši slikarji Jakopič, Kregar in drugi. Iz iste krščanske skrivnosti se močno navdihuje Plečnik, ki je neizbrisno zaznamoval vašo arhitekturo 20. stoletja, obogatil pa je tudi Prago in Dunaj. Vaš prispevek k evropski kulturi sega tudi na področje znanosti in misli. Naj omenim samo Frana Miklošiča, rektorja dunajske Univerze in očeta slovenske filologije, ter filozofa Franceta Vebra.

Rodovitna povezanost med kulturo in evangelijem je v vaši zgodovini izpričana tudi na področju šolstva, gospodarstva, socialne dejavnosti in politike, kjer srečujemo vrsto izrednih osebnosti. Med njimi škofa Antona Martina Slomška, ki mu je bila narodova omika, poleg oznanjevanja evangelija in moralne prenove ljudstva, prva in največja skrb. Slovenski narod ima torej dovolj dokazov, ki govorijo o vplivu evangelija na vsa področja življenja.

In danes? Tudi v Sloveniji je čutiti splošno stanje, v katerem se nahaja evropska celina, kjer se po eni strani razodeva praznina, ki so jo pustile za seboj ideologije, po drugi pa se vse bolj prebuja spomin na lastne korenine in na nekdanje bogastvo. Ta ura je torej ura resnice za Evropo. Zidovi so se zrušili, padle so železne zavese, v človekovi zavesti pa vstaja, močneje kot kdaj koli, vprašanje o smislu življenja in o vrednosti svobode. Kako ne videti, da je v jedru tega problema vprašanje o Bogu? Ali se človek pojmuje kot od Boga ustvarjeno bitje, s podarjeno svobodo, ki mu odpira neskončne možnosti in mu hkrati nalaga točno opredeljene dolžnosti, ali pa sam sebe povzdiguje na absolutno raven, s svobodo brez postave, ki ga izpostavlja vsem mogočim impulzom in ga zapira v uživaštvo in zagledanost vase.

Sedanje ozračje tesnobe in nezaupanja v smisel življenja ter očitna zbeganost evropske kulture nam narekuje, da si ustvarimo nov pogled na razmerje med krščanstvom in kulturo, med vero in razumom. Obnovljeni dialog med kulturo in krščanstvom bo koristil obema, predvsem pa človeku, željnemu bolj pristnega in bolj polnega življenja.

(predstavnikom kulture, znanosti in umetnosti v mariborski stolnici, 19. maja 1996)

Papež v ljubljanskih Stožicah

. . . o družini

Bratje in sestre v Sloveniji, bodite vselej enotno in složno ljudstvo, družina, sestavljena iz mnogih družin, med katerimi vladata ljubezen in medsebojna pomoč. Družbene in kulturne spremembe sedanjega časa gotovo zadevajo tudi življenje in navade v družinah, vendar te spremembe ne smejo imeti zanje usodnih posledic. Da ne bi prišlo do tega, je potrebno, da se v vsakem domu trudite dosledno in prepričljivo ohraniti in predajati dediščino vere in kulture, ki ste jo podedovali od svojih prednikov.

Kdo bi dejansko mogel podvomiti o odločilnem prispevku, ki ga ima pri ustvarjanju cvetoče in medsebojno povezane družine prav sprejem evangeljskih vrednot? Družina, ki Kristusa in njegovo besedo postavi v središče svojega življenja, najde v njem zanesljiv temelj za trdno in ubrano medsebojno razumevanje, ki je izrednega pomena za rast srečnih in dobrih otrok.

(ob odhodu iz Slovenije, 19. maja 1996)

. . . o Sloveniji po končanem obisku

Imel sem priliko občudovati, kako je Slovenija domovina izrednih ljudi, ki s svojo vero in poštenim življenjem, z velikodušnostjo, znanjem in ustvarjalnostjo, oblikujejo duhovno in kulturno dediščino celotne narodne skupnosti. Predvsem pa sem mogel med bogoslužnimi slavji in ob drugih srečanjih opaziti, da je Slovenija hotela in znala ostati trdno ukoreninjena v svoji tisočletni zvestobi Kristusu in Cerkvi.

Eden izmed vaših pesnikov, ki je opeval lepote te dežele, je rekel, da ponuja podobo raja: spušča se k jadranski obali, se vzpenja po Krasu vse do vznožij zasneženih alpskih vrhov, krasi se z griči, ki jih pokrivajo rodovitni vinogradi, se razširja v plodne ravnine; bogata je z vodnimi tokovi in prostranimi gozdovi.

Ohranite nedotaknjeno obličje te čudovite dežele, ki vam jo je Bog zaupal; ne dopustite, da bi zamrlo plemenito državljansko in duhovno izročilo, ki je zaznamovalo zgodovino vašega ljudstva! Pogumno in vztrajno stopajte dalje po poti napredka, s seboj pa vedno nosite vrednote svoje bogate kulturne dediščine.

Slovenija, naj tujec, ki pride semkaj, uživa čist zrak tvojih gora in tvojih dolin, naj se odžeja z neonesnaženimi vodami tvojih potokov, naj se prenovi ob sproščenem občudovanju tvojih čudovitih pokrajin. Še bolj pa naj se duhovno okrepi v stiku z gostoljubno dobroto tvojih prebivalcev, s kristalno čistim poštenjem nravi, s sporočilom optimizma in upanja, ki izvira iz krščanske vere, živete v strogi preprostosti.

V času tega mojega kratkega prebivanja med vami sem mogel opaziti napore, s katerimi si slovensko ljudstvo ne prizanaša, da bi uresničilo pristen napredek v blagor vsem. Sicer je res, da ni mogoče kar naenkrat rešiti gospodarskih težav, podedovanih iz preteklosti, gotovo pa je, da bodo s potrpežljivostjo, odprtostjo za pogovor, pripravljenostjo na odpuščanje in spravo vsi mogli z zaupanjem zreti v prihodnost. Skupaj se je namreč laže soočiti z izzivi sedanjega časa in izdelati zadovoljive načrte za njihovo rešitev.

(ob odhodu iz Slovenije, 19. maja 1996)

. . . o svetilki vere, ki razsvetljuje prihodnost

Gospod predsednik, dragi bratje in sestre, v trenutku, ko zapuščam to gostoljubno deželo, bi rad vsem izrazil svojo iskreno hvaležnost. Tej državi in njenim državljanom simbolično zaupam svetilko vere, ki je bila prižgana pred 1250 leti. V vseh teh stoletjih ta svetilka kljub dramatičnim spremembam ni nikoli ugasnila, nasprotno, vzbujala je čustva in pobude, ki so v čast vašim prednikom.

Slovenski kristjani, s to isto svetilko v rokah se zdaj pogumno napotite kot romarji upanja proti tretjemu krščanskemu tisočletju, da boste gradili med seboj spravljeno družbo, ki bo zagotavljala mir in slogo vašim otrokom. To je moje prisrčno voščilo, ki vam ga izrekam v tem tako pomembnem trenutku. Izrekam ga vam, dragi otroci, ki se še z nedotaknjenim srcem čudite svetu in življenju; vam, fantje in dekleta, ki gledate proti prihodnosti z drhtečim pričakovanjem; vam, žene in možje, ki ste nosilni stebri slovenskega naroda; vam, ostareli, ki kljub opešanim močem še vedno lahko ponudite zaklade modrosti v blagor skupnosti; vam, bolniki, ki s soudeležbo pri Kristusovem križu prispevate k odrešenju sveta; in slednjič, vam, Slovenci, ki ste prišli iz raznih koncev sveta, da bi me pozdravili v svoji rodni deželi in skupaj z mano proslavili Boga za znova pridobljeno svobodo. (...)

Moj prisrčni pozdrav naj doseže tudi Slovence, ki bivajo onstran meja in sploh v vsakem kotičku sveta. Želim jim, da bi mogli ohraniti nedotaknjeno vero v Boga in zvestobo domovini.

Še enkrat bratsko pozdravljam sobrate v škofovski službi, ki skupaj z metropolitom Alojzijem Šuštarjem delujejo v Cerkvi na Slovenskem in so tesno povezani z duhovniki, redovniki, redovnicami in laiki.

Vsem iz srca hvala!

Bog naj blagoslovi Slovenijo, njene prebivalce in njihov trud za pravičnost, solidarnost in mir!

(ob odhodu iz Slovenije, 19. maja 1996)

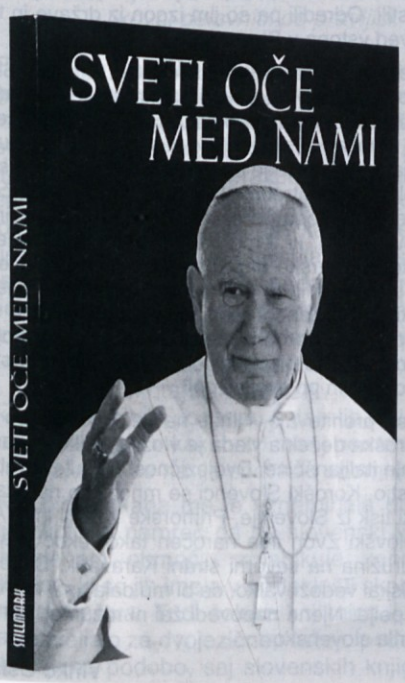

FOTOMONOGRAFIJA „SVETI OČE MED NAMI"

Papež Janez Pavel II. na Brezjah, v Ljubljani, Postojni in Mariboru

168 strani, 240 barvnih fotografij,
trda vezava (platno)
zlatotisk, ščitni ovitek
625,– ATS

Knjiga skozi sporočilnost 240-ih barvnih fotografij (utrinki zgodovine, ujeti na sliki) kronološko in verističnо prikazuje 3-dnevno dogajanje, ki bo ostalo zapisano v narodovi zgodovini.

V knjigi so zbrani vsi govori svetega očeta med obiskom in kot dodatek govor, ki ga je imel papež v Vatikanu pri splošni avdienci 22. maja 1996, ko je govoril o obisku v Sloveniji. V knjigi SVETI OČE MED NAMI so objavljeni tudi govori cerkvenih dostojanstvenikov nadškofa in metropolita dr. Alojzija Šuštarja, škofa Metoda Piriha, škofa dr. Franca Krambergerja, govor predsednika SAZU dr. Franceta Bernika ter govora predsednika Republike Slovenije. Knjigo lahko kupite v Mohorjevi knjigarni.

Kronika slovenskih bojev na Koroškem

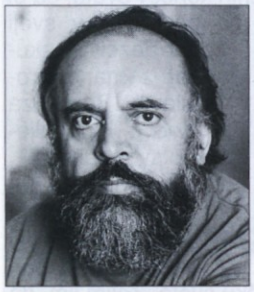

Začelo se je s skupno Prešernovo proslavo v velikem studiu Koroškega radia v Celovcu. Prvič po dolgih letih koroški kulturniki in avtorji niso slavili sami sebe, temveč so se poglabljali v Prešernovega duha in iskali skupni imenovalec slovenstva pri Prešernu, h kateremu se čutijo zavezane tudi Slovenci na Koroškem. Namesto nekdanjega nivelizirania in vseenosti, ko je šaljivo verzificiranje o Marici in psu hotelo veljati za enako umetniško in kulturno početje kakor globoka pesem slovenskih klasikov, porojena iz bivanjskih globin, kakršne zmorejo le redki pesniški izbranci, se je tokrat prvič po toliko letih spet oglasilo razlikovanje med globokim in plitvim, med bivanjsko resnim in igračasto razposajenim in cirkusantskim, med trepetom groze spričo človekovega bivanja in trepetom za ustrezno izpolnjeno honorarno listo. Koroški Slovenci so pod Prešernovo podobo spet pristopili k skupnemu knjižnemu jeziku in svojih jezikovnih pomanjkljivosti niso več opravičevali s svojimi „posebnostmi". Spet jih je začela skrbeti usoda celotnega slovenstva in ne le usoda subvencij, ki jih v Ljubljani namenjajo za Koroško.

Nihče, ki je bil prisoten na tej proslavi, ni mogel slutiti, da je bil to šele začetek burnega vrenja in silovitega dogajanja in prebujanja. Pred Mohorjevo se je začela zbirati množica mladih ljudi. Nosili so trakove in table z napisi, kakor: „Hočemo slovenski pravopis!" ali: „Sveče v svečarne, kič v kičarne, v slovenske knjigarne pa slovenske knjige!" Sprevod se je vil od Mohorjeve proti Novemu trgu, kjer je bila tribuna z govorniškim odrom in napravami za ozvočenje. Transparente so nosili otroci tistih, ki so pred kakimi dvajsetimi leti v Celovcu in na Dunaju demonstrirali za zakonsko ureditev in spoštovanje pravic Slovencev in položaja slovenščine na Koroškem. To je korak od črke k duhu. Od člena 7 Avstrijske državne pogodbe k členom slovenske slovnice in pravopisa; od boja za zakon, ki ureja položaj slovenščine v javnosti, k boju za obvladovanje zakonov slovenskega jezika, za poglabljanje v jezik in kulturo tega, kar naj bi državni in deželni zakon varoval. Na tribuni se je pojavil sivolasi, a še vedno vihravi koroški slovenski pesnik. Na stojnicah so prodajali njegovo najnovejšo knjigo „Slovenstvo moje ljubljeno". V tej knjigi je utemeljeval potrebo po tem, da se Korošci povzpno iz celovške kotline in iz temačnih grap na vrhove svojih pogorij in se razgledajo okoli sebe. Tam bodo uzrli resnico, da jih z drugimi Slovenci ne povezuje samo državni sekretar za subvencije v Ljubljani, temveč predvsem skupna pot skozi zgodovino in možnost skupnega nadaljevanja te poti v prihodnje.

Prebujanje pa je seglo tudi čez mejo. Delegacija koroških Slovencev je uprizorila demonstracijo pred Prešernovim spomenikom v Ljubljani. Gesla, kakor: „Ne dajajte nam slabega jezikovnega zgleda!" ali: „Ne odkupujte svoje slabe vesti za zanemarjanje slovenstva z denarjem za subvencije!" ali: „Ne pačite se v Celovcu s svojo polomljeno nemščino in še bolj polomljeno angleščino!" so obvladovala ves prostor od frančiškanske cerkve do avstrijske banke ob Ljubljanici. Poameričanjeni Ljubljančani so osramočeni zrli v tla, medtem ko so mladi Korošci demonstrirali za odprto narodno samozavest. Med njimi je nekdo nosil tudi transparent z naslednjim napisom: „Južnjake prezirate, severnjakom pa se priklanjate!" Na drugem je pisalo: „Sramujete se slovanstva, ne sramujete pa se prodanstva!" Nazadnje je prišla policija in demonstrante razgnala, transparente pa naložila na poltovornjak in jih odpeljala. Nekaj glasnejših demonstrantov so aretirali in jih odvedli na zaslišanje. Vzeli so jim potne liste– in ko so videli, da gre za avstrijske državljane, so jih začeli v bežigrajski nemščini spraševati, kaj iščejo v slovenski prestolnici in zakaj povzročajo nemir in sejejo nestrpnost. Ko jim aretiranci na nemška vprašanja niso hoteli odgovarjati, so se zaslševalci poskusili z angleščino, kakršno poučujejo na enotah ljudske univerze v Ljubljani. Ker Korošci niso hodili v angleške šole, so ta vprašanja nekako razumeli, vendar tudi tokrat niso hoteli odgovarjati. In ker slovenska policija ni prišla na idejo, da je mogoče s koroškimi Slovenci govoriti tudi v slovenščini, so nad njimi obupali in jih nazadnje izpustili. Odredili pa so jim izgon iz države in triletno prepoved vstopa v Slovenijo.

Pred nedavnim je bila skupna delegacija koroških Slovencev, levo in desno, katoliško in nekatoliško usmerjenih, na pogovoru pri državnem sekretarju za Slovence v zamejstvu v Ljubljani. Zahtevali so ukinitev slepega subvencioniranja, kakršno se je ukoreninilo v času, ko je socialistična Slovenija potrebovala nekatere Slovence čez mejo za širjenje svojega odrešilnega nauka in za zbiranje podatkov o tistih, ki temu nauku niso hoteli verjeti. Predlagali so partnersko finančno sodelovanje slovenske države pri kulturnih in jezikovnih projektih, ki imajo vseslovenski in narodnoohranitveni značaj. Izrazili so misel, da je po svoje nerodno, če slovenska država koga plačuje za to, da ta še blagovoli ostajati to, kar je postal po svojem rojstvu in po svoji vzgoji.

Dogodki se prehitevajo. Nihče ne ve, kako se bo to končalo. Koroška deželna vlada je vložila veliko denarja za hitre tečaje italijanščine. Dvojezičnost najlaže iztrebiš s trojezičnostjo. Koroški Slovenci se množično naročajo na slovenski tisk iz Slovenije, Primorske v Italiji in iz Argentine. Celovški Zvon ima naročen tako rekoč vsaka slovenska družina na severni strani Karavank. Deželni glavar je obiskal vedeževalko, da bi mu dala vsaj namig, kam vse to pelje. Njene napovedi žal ni razumel, ker je gospa govorila slovensko . . .

Vinko Ošlak

Popotovanje v novo pravljico

Pionirska knjižnica Rotovž, Maribor – avtorica v likovni delavnici po pravljici.

Pravljica o Koroški ali kolikokrat sem se z mislimi vračala k njeni pokrajini in pojoči govorici, k zabojem starih Mohorjevih knjig na podstrešjih, k orumenelim fotografijam, na katerih so se v preprostih, doma narejenih oblekah razpoznali igralci domače gledališke skupine. Predelovala sem srečanja iz svojega terenskega dela, ob katerih sem zmeraj prijetno presenečena ugotavljala, s kakšno zagnanostjo in širino mladi ljudje nadaljujejo tradicijo, se zbirajo v svojih slovenskih društvih in ohranjajo ter razvijajo svoj materni jezik in kulturo. Zmeraj znova so me prevzemale bogate dejavnosti in vselej sem na tihoten in skorajda sramežljiv način odganjala sliko osamljenih in po fondu ostarelih knjižnih omar, ki so se skrivale v kakšnem manj pomembnem kotu in upale, da se nanje spet kdo spomni.

Kot bibliotekarja me je vznemirjala diskrepanca tega okolja – namreč da na slovenski kulturi tako naklonjenem območju zmanjkuje zanimanja za knjižnice, ki so jih imela v preteklosti skoraj vsa slovenska društva. Tudi šolske knjižnice ljudskih šol, ki sicer veljajo za dvojezične, kažejo podobno ali še bolj klavrno podobo, saj slovenskih knjig skorajda ni ali pa so že tako stare in za sodobnega otroka neprivlačne, da prej odvračajo, kakor da bi vabile k zanimivi zgodbi in dragoceni literarni stvaritvi.

Kako približati otroku knjigo

Zdi se, da je bilo za slovenske otroke v njihovem zgodnjem in najtenkočutnejšem starostnem obdobju morda premalo storjenega tako v okviru društev kakor na področju književne vzgoje. Odrasli se namreč še zmeraj kontinuirano vključujejo v različne društvene aktivnosti, mladi lahko sodelujejo v vsaj dveh starostno diferenciranih dramskih ali lutkovnih skupinah ter tako uresničujejo svoje želje po druženju, nastopanju in kulturnem ustvarjanju ter skozi to nenazadnje vseskozi lovijo tudi stik s slovensko pisano in govorjeno besedo. Ravno zato je škoda, da bi zamudili predšolsko in zgodnje šolsko obdobje, ki lahko na nenadomestljiv način otrokom približa to, kar je za slovenske zamejce in njihov nacionalni razvoj na narodnostno mešanem območju najpomembnejše.

Kako torej tudi koroškim otrokom ponuditi slovensko knjigo, jih pripraviti na bralno obdobje in samostojno razumevanje besedil, kako jim približati materni jezik in v njih doseči občutek pripadnosti in prijetnosti, s katerim naj tako druženje v prvi vrsti postreže? Ob želji in smernicah, da tudi ti otroci ne bi bili prikrajšani za pravljična doživetja, za katera v današnjem vsakdanjem življenju doma vse pogosteje zmanjkuje časa, sem se opirala na dejavnosti za mlade bralce, ki jih gojijo v mariborski Pionirski knjižnici Rotovž ter jih, kolikor je to bilo mogoče, prirejene prenesla v specifično okolje.

V tem hipu se zdi najprimerneje, da bi tudi te oblike dela našle prostor v slovenskih društvih, sprva pa bi bilo najpomembneje poskrbeti za že omenjeno starostno strukturo, ki je trenutno manj pokrita. Otroke bi bilo zaradi razlik v psihološko-razvojni stopnji smotrno razdeliti v dve skupini: prvo, ki bi zajemala obdobje od četrtega do šestega leta, in drugo, ki bi zapolnjevala čas od sedmega do desetega leta starosti. Prvi pogoj, da bi te aktivnosti uspele zaživeti, je njihova stalnost in pravilno sosledje, pri katerem je pomembno, da potekajo zmeraj isti dan in ob isti uri, da se otroci in starši nanje navadijo. Ob tem je pomembno tudi, da njih vodstvo zaupamo komu, ki ima delo z otroki rad in se je

sposoben predati domišljiji in čustvovanju. Tudi vodja naj bo stalen, ker mladi obiskovalci težko dojemajo pogoste spremembe in je zanje izguba nekoga, ki so ga vzljubili in ga s temi svojimi srečanji povezujejo, boleča in lahko privede tudi do njihovega lastnega odstopa iz skupine. Ker govorimo o stalnicah, ki pomagajo ustvarjati domačnost in utečenost, naj omenimo še prostor ali prijazen kotiček, ki soustvarja prijetno ozračje in toplo navezo. Ni treba veliko, samo plakat ali nekaj otroških ilustracij, v krog postavljeni stolčki in nekdo, ki želi nanje sesti.

ZAUPANJE JE NAJVEČJI DAR, KI GA MORE KDO KOMU DATI.

KONFUCIJ

Uvajati v svet literature

Oblika dela, ki bi se v okviru društva v začetku najlaže uveljavila, bi bila kombinacija igralnice, pravljične ure in likovne delavnice, kar pomeni, da omogočimo otroku, da med igro in različnimi aktivnostmi slovensko komunicira, se socializira, doživi prve stike s knjigami ter se nauči koncentriranega poslušanja in zanimanja, ki ne presega njegovih sposobnosti. V nadaljevanju stopnjo zahtevnosti seveda povišujemo, otroka pa od igre tudi v tem pravljičarsko najintenzivnejšem obdobju ne odvračamo. Vsako povedano zgodbo nato skupaj dodelamo in na njeno temo ustvarjamo še v likovni delavnici (ilustriranje, oblikovanje gline, plastelina, papirni kolaži, ustvarjanje iz naravnih materialov ali odpadne embalaže...). Pisane možnosti so izziv za vodjo ter spodbujanje njegove lastne ustvarjalnosti (z vsebino pravljice lahko obeležujemo različne praznike, letne čase, dogodke, spoznavamo živali, rastline, življenjska pravila in resnice). Z našimi srečanji bi želeli otroke najprej razveseliti in zadostiti njihovi želji po druženju in ugodju. Potem bi radi spodbudili, razvijali in bogatili čustveni, domišljijski, umski, izkustveni in moralni svet in nenazadnje bi radi otroka nenasilno usmerjali in uvajali tudi v svet umetnosti in literature. Z vedno novimi zgodbami širimo pri uri pravljic otrokovo literarno obzorje in brusimo njegov literarni okus, bogatimo njegov besedni zaklad, povečamo sposobnost izražanja in gojimo ljubezen in spoštovanje do maternega jezika, ki je tako lep in skriva toliko zanimivih sporočil, da smo lahko nanj ponosni.

Otroci pri branju . . .

Kako poskrbeti za pripomočke

In ob koncu še namig, kako najlaže poskrbeti za pripomočke. Odraslo mladino bi naprosili, da za igralnico daruje igrače, ki jih ne potrebuje več, in urediti bi bilo treba majhno priročno zbirko knjig, po katerih bi lahko najmlajši listali, starejši pa bi med njimi že lahko našli kaj zanimivega zase. Slovenska slikanica je v zadnjem času zelo dodelala svojo podobo in je s svojimi privlačnimi ilustracijami za mlade bralce zelo vabljiva. Morda bi bilo lepo, da bi Mohorjeva založba društvom, ki bi se lotila te dejavnosti, pomagala s kakšnim izvodom otroške in mladinske literature, pa tudi knjižnice v Sloveniji bi pri ustvarjanju takšne zbirke rade sodelovale z deležem knjig, ki jih v svojem fondu ne potrebujejo več, a so umetniško in vsebinsko bogate in lepo ohranjene. Pionirska knjižnica v Mariboru je vsako tako akcijo Koroščev v zamejstvu pripravljena podpreti in ji v njenih začetkih pomagati tako s strokovnimi nasveti, uvajanjem v pripovedovanje kakor s priporočilnimi seznami knjig.

Pogled naprej ali želja, ki naj se priključi nekaterim posameznikom, ki tudi na Koroškem otrokom že postrežejo z dragocenimi in nadvse lepo sprejetimi pravljicami in pripovedmi. Žal je nekaj posameznih poskusov premalo, da bi lahko zapolnili nastalo vrzel. Redne ure pravljic bi marsikomu zagotovo polepšale svet, prijazno zveneča pripoved s toplo mislijo pa bi najbrž uspela zabrisati tudi kakšno rano in usmeriti k lažjemu medsebojnemu razumevanju. Otroško doživljanje in intenzivno prepletanje njihovih čustev, ki ga ob pripovedovanju ne moremo prezreti, je edina in največja spodbuda, ki nas lahko pripravi, da jim pomagamo otroštvo čim polneje doživeti. In ta pravljica se bo kmalu zagotovo nagnila k srečnemu koncu.

Maja Logar

Medkulturno učenje na Koroškem

Vsem je znano, da imamo na Koroškem posebnost, da poleg nemščine ljudje govorijo tudi slovensko, saj v južnem delu Koroške živi tako imenovana slovenska manjšina.

Zaradi te manjšine je dežela pripravila zakone, ki manjšini zagotavljajo dvojezični, to je slovenski in nemški, pouk v dvojezičnih šolah.

Učitelji imajo možnost, da se posebej izobražujejo na pedagoški akademiji v Celovcu. Kot profesorica na tej akademiji imam veliko opravkov na tem dvojezičnem področju.

Zaradi tega in ker mislim, da je ta naš sistem še neznan, ga želim na kratko predstaviti.

Mednarodne organizacije, predvsem Svet Evrope in UNESCO, posvečajo veliko pozornost človekovim pravicam, demokraciji in manjšinam. Posebno pomembno vlogo pri obravnavanju teh tem ima izobraževanje, v katerega so vključeni otroci manjšinske populacije.

Izobraževalni proces soustvarja okoliščine, da posamezniki osvojijo kompleksnost družbe in tako gradijo odnose strpnosti, razumevanja, spoštovanja na osebni in družbeni ravni med posamezniki, med skupinami, med državami.

Vsebina interkulturnega izobraževanja poudarja, da otrok z drugačnim jezikom in kulturo, kot sta to v našem primeru jezik in kultura avtohtonega slovenskega prebivalstva, naj ne bi ločevali od otrok, ki pripadajo večini, v našem primeru nemško govoreči večini.

Strokovnjaki Sveta Evrope priporočajo prisotnost maternega jezika, pa četudi je ta samo simbolična.

Pluralistični pristop v oblikovanju interkulturnega izobraževanja se tako odraža v:

– jezikovni komponenti (možnost učenja maternega jezika),

– družbeno humanistični komponenti.

Pri tem poudarjamo pomen skupinskega dela – predstavitev zgodbic, krajev, pesmi, iger, hrane, jezikov, imen – ter pomen izvenšolskih dejavnosti.

Interkulturno izobraževanje prispeva k boljšemu razumevanju različnih kultur, pospešeni in boljši komunikaciji med različnimi kulturami ter ustvarja pozitiven odnos do različnih skupin v družbi.

Kot primer izpopolnjevalnega programa za učitelje želim pokazati program izpopolnjevanja, ki ga uporabljamo na pedagoški akademiji v Celovcu.

Od leta 1992 naprej velja na področju manjšinskega šolstva zakon, ki pravi, da je v razredu potrebno imeti dva učitelja, če je prijavljenih za dvojezični pouk do sedem otrok. Če se jih prijavi več, potem nastane en dvojezični razred.

V čem je razlika?

V dvojezičnem razredu poučuje učitelj vse predmete približno v enaki meri v nemščini in v slovenščini. Učitelj mora imeti izobrazbo za dvojezičnega učitelja. Opraviti mora dodatni študij na pedagoški akademiji v slovenskem jeziku; študij traja šest semestrov, zaključi pa se z dodatnim izpitom s področja literature, jezikoslovja in didaktike.

Če k dvojezičnemu pouku ni prijavljenih več ko sedem otrok, drugi otroci pa se prijavijo k enojezičnemu, nemškemu pouku, potem poučuje v takem razredu še dodatni učitelj približno deset ur.

Na voljo ima stvarni pouk, branje, pisanje in računanje.

Možno je tudi, da sodeluje pri drugih predmetih v istem razredu, vendar je bolj primerno, da dodatni učitelj poučuje druge ure v drugem dvojezičnem razredu.

Dodatni učitelj je enojezičen, čeprav potrebuje posebno izobrazbo s področja medkulturnega učenja (ali interkulturno izobraževanje) in tako imenovanega „timskega" poučevanja. Lahko opravi tudi štirisemestrski tečaj slovenščine.

Dodatni učitelj se pripravlja na poučevanje enako kot dvojezični v posebnih šolah. Tam ima nastope ob dvojezičnem učitelju. Oba skupaj morata izdelati tedensko pripravo in tudi natančno dnevno pripravo. Najboljše je, da sta učitelja pri pripravi označena z različnimi barvami. Čez nekaj časa se učitelja tako dobro poznata, da drug drugemu pomagata.

Dodatni učitelj ni „drugi" učitelj, marveč je enakovreden dvojezičnemu.

V tem sistemu nastajajo seveda tudi težave. Učitelja se morata dobro razumeti med seboj in morata biti pripravljena sodelovati. Če tega razumevanja ni, potem je boljše, da se oblikuje drug par.

Kot je zapisala M. Rey (REY, 1992), strokovnjakinja Sveta Evrope in tudi pobudnica medkulturnega izobraževanja, je v izobraževanju potrebno dojeti razumevanje interkulturnega pristopa in povezati večplastnost procesov, spoznati stereotipe, mnenja, predsodke in preseči enostransko gledanje.

Predstavitev želim končati z navedkom, ki sem ga vzela iz dokumenta OECD (1987):

„Šola mora pripraviti vse otroke, jim dati enake možnosti za napredovanje in jim omogočiti, da se lahko aktivno vključijo v življenje in da tako prispevajo h kulturnemu in gospodarskemu napredku."

Če se bomo mi, ki smo odgovorni za izobraževanje interkulturnega ali medkulturnega učitelja, upoštevali to zgoraj citirano vodilo, upam, da bo koroška manjšina napravila velik korak do enakopravnosti.

Maria Wedenigg

Literatura:

FROMMELT, K.: Die Sprachenfrage im österr. Unterrichtswesen 1848-1859. Graz-Köln, 1963.

OECD/CERI document ECAPL/87.02.

OGRIS, T.: Kooperacija pri učnem delu v dvojezični osnovni šoli na Koroškem. V: Pedagoška obzorja 1995, str. 5-6.

REY, M.: Training teachers in intercutural education. Strasbouty: Council of Europe, 1992.

ZAVRATNIK, S.: Etnična identiteta pri koroških Slovencih. Dipl. naloga. Ljubljana, 1995.

Primer za kooperacijsko uro:

1. razred, osnovna šola, branje in pisanje.
Tema: „Ich/ jaz"
Učni cilj: pisati in brati besedi „Ich/jaz"

POTEK URE

Motivacija enojezični učitelj:

(vsi otroci sedijo v krogu) Pravljica – predstavitev knjige „Mali jaz sem jaz" – „Das kleine Ich bin ich" (Mira Lobe)

Obdelava dvojezični učitelj:

(otroci so spet v klopeh):
- Besedo *Ich* (kartica) pritrdi z magnetom na tablo.
- Otroci „berejo" besedo.
- Zraven besede *Ich* še pritrdi besedo *jaz*, samo dvojezični ponovijo.

enojezični učitelj:
- Kartici *Ich* doda še slike (avto, vrt, hiša, cerkev).
- Vsi otroci spet „berejo".

Npr.: Ich (slika) Auto, Garten, Haus, Kirche.

dvojezični učitelj:
- Ponavlja stavke z besedico „*jaz*"; uporablja tudi narisane „besede" (slike).
- Samo dvojezični otroci vadijo besedo „*jaz*" v istih stavkih.

Utrjevanje

enojezični učitelj:
- Vsi otroci dobijo kartico, na kateri je napisano „Ich"
- Razrežejo po črkah: I c h.
- Premešajo črke in spet pravilno sestavijo.

dvojezični učitelj:
- Otroke razdeli takole:

dvojezični se usedejo skupaj,
dobijo kartice s besedico „jaz", ter jo razrežejo, premešajo črke.
Enojezični dobijo delovni list, na primer „labirint" – poiščejo pravilno pot k besedi „Ich".

Vadenje

Enojezični učitelj razloži, kaj je za domačo nalogo.
Dvojezični učitelj ponovi snov v slovenskem jeziku.

Domača naloga

Delovni list – poln besed – otroci poiščejo besedico „I C H" in jo pobarvajo.

Dvojezični dobijo list, ki vsebuje tudi besedice „Jaz". Oni poiščejo obe besedi in ju pobarvajo z različnimi barvami.

Gradivo

Kartice, delovni list nemško in slovensko za tablo in za otroke.
Škarje, lepilo. Slike (avto, vrt, hiša, cerkev).
Magnetki.
Knjige: „Das kleine Ich bin Ich"/ „Mali JAZ sem jaz".

Sv. Mohor in Fortunat, mučenca

Sv. Mohor in Fortunat v oglejski baziliki

Mučenca sv. Mohor in Fortunat sta dobro znana vsem Slovencem, če ne drugače, vsaj po Družbi sv. Mohorja v Celovcu, Gorici in Celju. Ta dva svetnika sta bila zavetnika oglejskega patriarhata od leta 1031, njuno češčenje razširjeno po vsem oglejskem ozemlju po patriarhalni sinodi 1282, od leta 1461 do 1961 (natančno 500 let) sta bila patrona ljubljanske škofije in sta odtlej njena drugotna patrona. Na slovenskem ozemlju, seveda samo južno od Drave, je njima posvečenih sedem župnijskih in 25 podružnih cerkva, pa nobeno od starejših svetišč. God sv. Fortunata so začeli slovesneje praznovati šele v 6. stoletju, kmalu nato pa tudi god obeh svetnikov skupno, posebno še ob koncu 8. stoletja, ko so pridno prepisovali njuno legendo, prvič objavljeno v spisih Pavla Diakona (umrl 799).

Po tej legendi naj bi bil sv. Marko oznanjal vero v Ogleju, tam lastnoročno napisal svoj evangelij, vodstvo škofije pa izročil Hermagoru, ki ga je nato sv. Peter sam posvetil v škofa. Hermagoras (Mohor) naj bi bil skupaj z diakonom Fortunatom dal življenje za Kristusa pod cesarjem Neronom okoli leta 67. To izročilo je postalo splošno znano, ko je prešlo po slavni znani „Zlati legendi" (Legenda aurea) na vse zahodne evropske pokrajine. Največ častilcev sv. Hermagora in Fortunata je bilo na oglejskem in benečanskem ozemlju.

Seveda je sporočilo o sv. Marku kot oznanjevalcu evangelija v Ogleju in posredno na beneškem ozemlju zgodovinsko nevzdržno, čeprav je beneška republika sprejela leva kot simbol sv. Marka v svoj grb. Beneški lev je spremljal in označeval vse beneške osvojitve tudi na vzhodnih jadranskih tleh. Nevzdržno je to izročilo preprosto že zato, ker v času sv. Marka Benetke sploh še niso obstajale. Ljudje so se na beneških lagunah naselili več stoletij kasneje. Tudi v Ogleju v prvem stoletju po Kristusu ni bilo še krščanske občine in Neron zunaj Rima kristjanov ni preganjal niti ni bilo tedaj v Ogleju kakega škofa z imenom Hermagoras. Res so v Ogleju iz dobe preganjanja v 3. ali začetku 4. stoletja imeli mučenca diakona Fortunata, ki ga na dveh mestih opeva pesnik Venancij Fortunat v 6. stoletju, nedvomno oprt na stara poročila, ki so zgodovinsko utemeljena.

Kdaj je živel sv. Mohor (Hermagora)? Ali je njegov obstoj sploh zanesljivo izpričan? Taka izročila, kakor so ohranjena o sv. Mohorju in Fortunatu, imajo redno neko zgodovinsko jedro, ki ga je treba šele izluščiti po odstranitvi legendarnih primesi. Raziskovalci so se pravilno ustavili ob dejstvu, da je t. i. Hieronimov martirologij praznovanje teh dveh mučencev nastavil na 22. in 23. avgust, medtem ko je poznejše praznovanje v Ogleju bilo 12. julija z ugotovitvijo, da je bil to le dan prenosa njunih relikvij. Pravi smrtni dan ali dan mučeništva obeh svetnikov mora torej biti 23. avgust, ki se stalneje omenja kakor 22. avgust. Datum 23. avgust je za Mohorja in Fortunata zapisan tudi v najstarejšem oglejskem brevirju in je znan tudi od drugod pri najresnejših opisovalcih svetniških življenj.

God sv. Mohorja in Fortunata na dan 23. avgusta je odkril odločilno sled. Prav na ta dan se je slavna škofija Sirmium (današnja Sremska Mitrovica) spominjala svojih dveh mučencev z imenoma Hermogenes in Fortunat, ki sta bila mučenca pod cesarjem Dioklecijanom leta 303 ali 304. Obadva mučenca sta bila uradno zaznamovana med žrtvami sirmijskega sedeža. Dalje je ugotovljeno, da so kosti obeh mučencev (skupaj z drugimi) prenesli v Oglej med preseljevanjem narodov, najbrž leta 408

Foto: F. Opetnik

Mohorjeve poverjenice in poverjeniki so na povabilo Mohorjeve založbe obiskali Oglej. Na sliki jih vidimo pred oglejsko baziliko, kjer so menda pokopani zemeljski ostanki svetnikov.

ali 409, pač v skrbi, da jih zavarujejo pred skrunitvijo po poganskih četah, ki so šle skozi Srem. Pregled imena sv. Hermagora kaže, da je v raznih rokopisih spreminjalo svoje oblike. Razen Hermogena beremo tam še izraze: Hermogerat, Ermodor, Armager in tudi Hermagora. Vsakdo lahko po tem sklepa, da je sirmijski Hermogenes spremenil ime v končno obliko Hermagora in da je pravi „oglejski" mučenec Hermagora dejansko isti kakor sirmijski Hermogenes. Imena Fortunat ni bilo treba spreminjati, saj so Oglejci že imeli diakona in mučenca z istim imenom.

In kako je prišlo do legende o sv. Marku in začetkih oglejske škofije? Oglej je bilo veliko in slavno mesto, največje za Rimom v Italiji. Med preseljevanjem narodov so ga požgali Huni leta 452. Kmalu si je opomoglo in prevzelo skrb za razrušene cerkve na panonskih tleh in v vzhodnih Alpah. Nastala je velika nadškofija (metropolija) in za to iskala zgodovinskih razlogov. Veljalo je pravilo, da imajo škofje iz časa apostolov prednost pred drugimi. In ker je bil Oglej največji za Rimom, je bila domneva o apostolskem izviru verjetna. Podpirala jo je stara knjiga evangelija sv. Marka (nihče ni vedel, da je to le prepis iz 5.–6. stoletja) in še star škofijski sedež, ki bi mogel biti Markov sedež. Med relikvijami so imeli dvojno skrinjico z imenom diakona Fortunata, znanega domačina, in druga skupno z napisom Hermogenes – Hermagora. Naprosili so „učenega" meniha, naj preišče njuno zgodovino. Ta ni imel pisanih podatkov razen ugotovljenih imen. Napisal je spodbudno zgodbo, ki se mu je zdela verjetna in z nekaj dejstvi podprta (o evangelistu Marku in možnem prvem škofu iz apostolskih časov Hermagoru). Pozneje so to zgodbo imeli za resnično, ker jo je marsikaj podpiralo in je razlagalo priznano oglejsko veličino.

Poznamo pa v starih zapisih in utemeljenem sklepanju tudi dognano zgodovinsko jedro o pravih mučencih Hermogenu (preimenovanem v Hermagora – Mohorja) in Fortunatu. Hermogenes je bil lektor (nižji klerik) škofa v Singidunu (današnjem Beogradu). Leta 303 je bežal pred preganjalci odtod v Sirmium, kjer ga nihče ni poznal. Vendar so ga odkrili. Pred sodiščem je zvesto pričal za Kristusa, najbrž prav na isti dan 23. avgusta kakor sirmijski diakon Fortunat. Ob prenosu njunih relikvij v Oglej so tam izgubili zapis o njunem mučeništvu in ga nadomestili s spodbudno in domoljubno legendo. Ta vendar bistva ni spremenila, ker opisuje dva resnična pričevalca za Kristusa, Odrešenika človeškega rodu, ki jima je dal moč, da sta prestala mučeništvo.

Iz navedenega zdaj vemo, da je primerno praznovati njun spomin 23. avgusta, ki je dan njunega rojstva za nebesa, bolj kakor 12. julija, ko se spominjamo samo prenosa njunih relikvij v še zdaj obstoječo stolnico v Ogleju. V kripti te cerkve so lepe upodobitve njune legende iz srednjega veka. Pravilno ravna škofija v Djakovu, ki praznuje god sv. Hermogena in Fortunata že od nekdaj 23. avgusta. Djakovo velja za naslednico sirmijske antične škofije.

Vzeto iz knjige: Leto svetnikov, 3. del, Zadruga katoliških duhovnikov, Ljubljana 1972, str. 100–102

Novi slovenski prevod Svetega pisma

Ob izidu novega prevoda Svetega pisma se postavlja vprašanje, zakaj in kje je prišlo do pobude zanj. Razlogov za nov prevod je več: prvič, besedilo sámo, ki doslej še nikoli ni bilo prevedeno dosledno po izvirnih besedilih; drugič, razvoj slovenskega jezika; tretjič, izreden razmah svetopisemskih znanosti v zadnjih desetletjih; četrtič, potreba po strokovnih uvodih in opombah, ki jih prejšnja, ekumenska izdaja iz leta 1974 nima skoraj nič. Pobudo za prevod so dali predavatelji svetopisemskih ved na Teološki fakulteti v Ljubljani leta 1980. Slovenski škofje so jo sprejeli z odobravanjem in 30. decembra 1980 ustanovili Koordinacijski odbor, ki je ves čas vodil in usklajeval delo. Prevod je bil zamišljen kot skupinsko delo in je po tem načelu kljub občasnim težavam potekal vse do konca. Da bi zastavljeno delo rodilo čimbolj zadovoljive sadove, smo se prevajalci in nekateri drugi sodelavci pogosto sestajali, izmenjavali mnenja in reševali tekoče probleme. Skupnih sestankov in seminarjev je bilo okrog štirideset, poleg tega pa so večkrat zasedale manjše komisije.

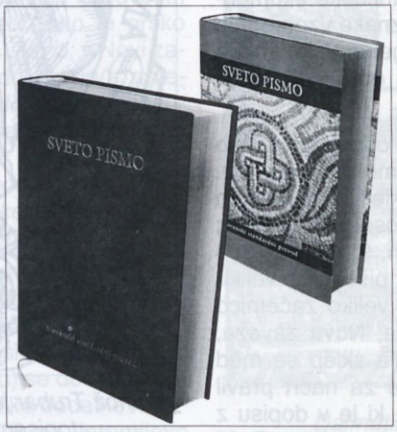

Med drugim smo skrbeli za poenotenje besedišča, kjer niso potrebni različni izrazi za isto besedo v izvirniku, npr. besedišče o glasbilih, daritvah itd. Posebno vprašanje so bila imena. V skladu z novejšimi težnjami v svetovnem bibličnem gibanju smo se odločili, da imen ne pišemo več po grško-latinski, temveč po hebrejski izgovarjavi; izjeme so le posebno znana imena, ki so že del naše kulture. Da bi olajšali poenotenje imen, je Jože Krašovec za izdajo Bibličnega leksikona pri Mohorjevi družbi (1984) pripravil izčrpen seznam svetopisemskih imen z opisom ustreznih načel. Osnovno pravilo je, da se vrnemo v izvirno obliko imen, če za odstopanje ni resnih razlogov v domačem izročilu. Imeni Daniel in Gabriel pišemo tako v skladu z izvirnikom, svetovno prakso in izročilom slovenskih prevodov do tega stoletja, ne da bi izključevali obliki *Danijel* in *Gabrijel*, ki sta se udomačili v novejšem času.

Novi slovenski prevod celotnega Svetega pisma je nastajal 15 let. To je doba, ki je bila potrebna tudi za večino drugih večjih izdaj Svetega pisma po svetu. Ves ta čas se je pri prevajalcih krepila zavest, da se morajo skrajno potruditi za zvestobo v prevajanju. Zato je dokončna verzija prevoda mnogo bolj v skladu z izvirnikom kakor so bili začetni poskusi. Vsi prevajalci so se pri svojem delu opirali na zadnje tekstnokritične izdaje hebrejskega, aramejskega in grškega besedila Svetega pisma.

Načelo prevajanja po izvirniku seveda ne pomeni suženjske zvestobe izvirnemu besedilu. Zaželeno je bilo, da vsak prevajalec za hebrejske, aramejske in grške besede ter stavčne zveze poišče čimbolj ustrezno rešitev v našem jeziku. Bralcu je prepuščeno, da sodi, kako se je prevajalcem posrečilo izraziti svetopisemsko oznanilo v sodobni slovenski besedi. Tu velja omeniti, da je po izidu novega prevoda Nove zaveze 1984 na pobudo Koordinacijskega odbora in na vabilo slovenske pokrajinske škofovske konference prišlo več pripomb k prevodu Nove zaveze. Največ tehtnih predlogov sta prispevala Gorazd Kocijančič in Stane Suhadolnik. Temeljno vodilo redakcije je bila skladnost z izvirnikom, z izročilom in s pravili, ki veljajo za izdajo celotnega Svetega pisma. To pravilo je bilo treba upoštevati zlasti v redakciji evangelijev, ki so posebno globoko zakoreninjeni tako v starozaveznem ozadju kakor v domačem kulturnem in religioznem izročilu.

V prevajanju psalmov je bilo včasih težko uskladiti načelo zvestobe izvirniku in oznanjevalne potrebe: recitiranje in petje. Zaradi potrebe po blagoglasju je bilo treba pogosto spreminjati besedni red, ki bi sicer lahko ostal tako, kakor je v izvirniku. V zadnji fazi redakcije je prevladalo načelo, da se mora prevod čimbolj ujemati z izvirnim besedilom. Namesto da bi v prevodnem jeziku iskali predvsem pomenske ekvivalence, smo poskušali čimbolj ustrezno podati izvirno izrazoslovje, metaforiko in literarne značilnosti. Ker je hebrejsko besedilo pogosto nejasno, je v opombah sorazmerno precej navedkov iz starejših prevodov. Prevajalec je besedišče poenotil, kjer so za to bili očitni razlogi, in je obenem sestavil slovarček pomembnejših izrazov, da bi lahko dosegli določeno enotnost besedišča tudi v drugih knjigah.

Kakšen je bil potek dela in katere so bile pomembnejše odločitve, ki jih je sprejel odbor prevajalcev in drugih sodelavcev?

Prevajanje te zadnje izdaje Svetega pisma se je

začelo po tehtnem premisleku, kakšen naj bo nov prevod, čeprav je bilo popolnoma jasno, da prevajamo po izvirniku. Leta 1980 se je čas dopolnil za začetek prevajanja Nove zaveze, prevod Stare zaveze pa je bil odložen za nedoločen čas. 30. decembra 1980 je nadškof Alojzij Šuštar v imenu SPŠK Jožeta Krašovca in Franceta Rozmana imenoval za sopredsednika koordinacijskega odbora, Zdravka Revna pa za tajnika. Razširjeni redakcijski odbor za nov prevod je na svoji prvi seji pod vodstvom Jožeta Krašovca 9. maja 1981 sklenil, naj bo nov prevod dosledno po izvirniku in čimbolj v koraku s sodobno slovenščino. Poudarjeno je bilo tudi, naj se prevajalci ne oddaljujejo od besedila sedanje ekumenske izdaje, če ni razlogov za to. Na isti seji je bilo sklenjeno tudi, da bodo uvodi in opombe za izdajo Nove zaveze prevzeti iz francoske ekumenske Biblije (TOB); na robu bodo oznake vzporednih mest; vsa manj znana osebna in geografska imena se iz latinizirane vrnejo v izvirno obliko; vmesnih naslovov naj bo čimveč.

Na sestanku 13. junija 1981 je odbor dokončno sprejel seznam kratic svetopisemskih knjig. 19. novembra 1983 je bil sprejet sklep, naj celoten prevod Nove zaveze pregleda posebna komisija; ta je delo opravila v štirih mesecih. 9. marca 1984 je prišlo do sklepa, da Božji Sin pišemo z velikima začetnicama; dalje pišemo z veliko začetnico zveze Sveto pismo, Stara zaveza, Nova zaveza, kadar pomenijo skupnost knjig. Ta sklep se med drugim opira na stališče Komisije za načrt pravil slovenskega pravopisa pri SAZU, ki je v dopisu z dne 5. marca 1984 podala predlog, naj „se Božji piše z veliko začetnico, kadar gre za individualno svojino (tako je tudi v slovnici)".

Prevod Nove zaveze so opravili štirje prevajalci: Otmar Črnilogar (1 Kor, 2 Kor, 1 Tim, 2 Tim, Tit, Heb, 1 Pt, 1 Jn, 2 Jn, 2 Jn, 3 Jn, Jud), Kajetan Gantar (Apd), Alojz Rebula (Rim, Gal, Ef, Flp, Kol, 1 Tes, 2 Tes, Flm, Raz) in France Rozman ob sodelovanju Erike Mihevc-Gabrovec (Mt, Mr, Lk, Jn, Jak). V mesecu maju 1984 je bilo besedilo Nove zaveze pripravljeno za tisk. Knjiga je bila uradno predstavljena 16. januarja 1985 za leto 1984 kot jubilejna izdaja ob štiristoletnici Dalmatinove Biblije.

V letu 1984 so potekale priprave na prevod Stare zaveze po istih načelih. 9. marca 1985 so si člani odbora razdelili celotno delo za Staro zavezo. 1. aprila 1985 je nadškof Alojzij Šuštar v imenu SPŠK imenoval predavatelje Svetega pisma na Teološki fakulteti v koordinacijski odbor za nov prevod Stare zaveze; Jože Krašovec je bil imenovan za predsednika, Zdravko Reven za tajnika. Ker za hebrejski del poleg predavateljev Svetega pisma ni bilo usposobljenih prevajalcev, je Jože Krašovec v Jeruzalemu organiziral ustrezne kurze v hebrejščini za Janeza Zupeta, ki se je uveljavil v prevajanju iz sodobnih jezikov. 9. marca 1985 so si predvideni prevajalci Stare zaveze razdelili celotno gradivo: Jurij Bizjak (Iz, mali preroki, Job, Prg, Prd), Otmar Črnilogar (Mdr, Sir), Kajetan Gantar (EstG, Jdt, Tob), Milan Holc (Joz, Sod, Dan, Ezr, Neh), Jože Krašovec (Ps, Žal, mentorstvo nad celotnim projektom, seznam in določitev pravil za slovenjenje osebnih in zemljepisnih imen, določanje pravil za usklajevanje, organizacija dela in strokovno usklajevanje), Marijan Peklaj (1 Mz, 2 Mz, 3 Mz, 4 Mz, 5 Mz), Alojz Rebula (1 Mkb, 2 Mkb), France Rozman (Bar, JerP, DanD), Snežna Terezija Večko (1 Sam, 2 Sam, Rut, Est), Janez Zupet (1 Kr, 2 Kr, Jer, Ezk, Vp, 1 Krn, 2 Krn).

Primož Trubar je oskrbel prvi prevod kakšne svetopisemske knjige v slovenščino.

Od leta 1987 do leta 1994 smo se na sestankih in seminarjih zedinili za izrazje daritev in mer (predlogo sestavil Milan Holc) in glasbil (predlogo sestavil

Janez Zupet) v Stari zavezi. Dalje je bilo sklenjeno, da bo v prevodu vedno Genezareško *jezero*, tudi če je v izvirniku kdaj *morje;* hebrejski `*ébed* bo v prevodu *služabnik* namesto *hlapec,* kadar ne označuje socialnega položaja. Soglasje je bilo doseženo glede poenotenja nekaterih hebrejskih besed: *yamsup, Trstično morje* (v devterokanoničnih knjigah Stare zaveze in v Novi zavezi *Rdeče morje* na temelju grškega izvirnika); *hésed* prevajamo z *dobrota, ljubezen; rašá`* s *krivični, krivičnik; saddíq* s *pravični, pravičnik;* z besedo *Levijevci* označujemo pripadnike Levijevega rodu, z *leviti* samo (levitsko) službo; glagol *harám* prevajamo *z besedno zvezo z zakletvijo pokončati,* samostalnik *hérem* s *predmet zakletve;* tradicionalni izraz *izhod* mora obveljati (proti besedi *odhod*), ker tako v Bibliji kakor v teološkem in liturgičnem izročilu označuje predvsem moralno-teološki vidik izhoda; hebrejsko in grško besedo *blagoslavljati* prevajamo s *slaviti;* v Novi zavezi *he graphé* prevajamo z besedo *Pismo(a)* z veliko začetnico brez pridevnika *Sveto,* kadar označuje Sveto pismo, sicer z besedo *spis(i);* v skladu z izvirnikom so ostale besedne zveze, kakor so *hči jeruzalemska, hči sionska* in *Gospod nad vojskami;* izvirni izraz *je govoril (dejal) in rekel* pa je poslovenjen s kombinacijo *je spregovoril in rekel.*

Na seminarju od 21. do 23. junija 1988 je bilo sprejeto naslednje: zaporedje svetopisemskih knjig bo v novi izdaji isto kakor v hebrejskem kanonu; Estera bo tiskana v celoti v hebrejski in grški verziji; Jeremijevo pismo (doslej v Baruhu) se doda kot posebna knjiga; kratice: DanD za grške dodatke k Danielu, EstG za grško Estero, JerP za Jeremijevo pismo. Sprejet je bil tudi sklep, naj SPŠK slovensko javnost povabi, da s pripombami sodeluje pri reviziji prevoda Nove zaveze. 19. in 20. januarja 1990 je bilo težišče na vprašanju sistema opomb, referenc, ločil in poenotenja besedišča (predlogo pripravil Jože Krašovec); 9. novembra 1990 so bila dokončno sprejeta načela glede akcentuiranja imen; naglas imajo povsod (v svetopisemskem besedilu, vmesnih naslovih, uvodih in opombah), vendar z omejitvijo: enozložna imena so naglašena samo v podaljšani osnovi, če je potrebno; dvozložna imena samo, kadar je naglas na drugem zlogu; večzložna imena vedno; sestavljena imena po istem načelu. Splošna izjema je okrog 240 znanih imen, ki nikoli niso naglašena.

18. in 19. aprila 1991 je bilo sprejeto poimenovanje svetopisemskih knjig (osnutek pripravil Jože Krašovec). 6. in 7. novembra 1992 je poudarjeno, da v prevodu praviloma ničesar ne dodajamo in ničesar ne izpuščamo; če pa za to obstajajo resni razlogi, moramo v opombi vsaj občutne posege opravičiti. Sprejet je predlog, da Tobijeve knjige ne poimenujemo več po Tobiju, temveč po njegovem očetu Tobitu, ki je glavna oseba knjige; namesto Ezdre bo odslej veljala hebrejska oblika Ezra s kratico Ezr. 23. aprila 1993 je bila potrjena mednarodna praksa glede razlikovanja med hebrejsko besedo *'elohím*, ki pomeni *Bog,* in tetragramom *YHWH*, ki označuje osebno Božje ime *Jahve*; to ime v prevodu dosledno nadomeščamo z *GOSPOD*, tiskano v celoti z velikimi črkami. Po mnogih pogovorih je bil sprejet sklep, da pridevnik *Božji* pišemo z veliko začetnico.

BIBLIA.
TV IE, VSE SVE.
TV PISMV, STARIGA
inu Noviga Teſtamenta, Slo-
venſke, tolmazhena, ſkuſi
te heilige Schrifft/Windiſch.
Gedruckt in der Churfürſtlichen
Sächſiſchen Stadt Wittemberg/
durch Hans Kraffts Erben.
ANNO M. D. LXXXIII.
Ad LEGEM magis & ad
TESTIMONIVM. Quod ſi
non dixerint iuxta verbum
hoc: non erit eis matutina
lux.
Esa. 8.

Dalmatinova Biblija, naslovna stran

Odziv slovenske javnosti na prevod Nove zaveze je opozoril na nujnost korenite revizije evangelijev, ki so bili kljub komisijskim pregledom pred izdajo leta 1984 še vedno pogosto bolj parafraza kakor točen prevod. Bolj strogo upoštevanje načela skladnosti z izvirnikom pa je pokazalo, da je treba bolj ali manj korenito revidirati celoten prevod. Revizijo prevoda so večinoma opravili prevajalci sami. Revizijo evangelijev, Jak, Bar, JerP, DanD pa je Koordinacijski odbor po dogovoru z Združenimi bibličnimi družbami zaupal Gorazdu Kocijančiču, ki je to nalogo opravil

sporedno s sestavljanjem uvodov in opomb k tem knjigam. Revizija teh knjig je zdaj tako korenita, da Kocijančič velja kot soavtor, če ne celo kot glavni avtor. Končno je Kocijančič uskladil prevod celotne Nove zaveze in grškega dela Stare zaveze (devterokanonične/apokrifne knjige). Pri tem je sodelovala Jasna Hrovat, ki je opravila pomembno korektorsko delo celotnega grškega dela prevoda. Jože Krašovec je delno sodeloval pri reviziji prevoda grškega dela, predvsem pa je skrbel za usklajenost prevoda, uvodov, opomb in preglednic. Pri tem se je bolj ali manj dotikal tudi prevoda. Natančno je pregledal predvsem prevod Siraha, kjer je bilo med drugim treba z izvirnikom uskladiti variante iz hebrejske predloge, navedene v opombah. V komisijskem preverjanju popravkov je sodelovala Erika Mihevc-Gabrovec.

Krašovec je posebej skrbel za revizijo prevoda hebrejskega in aramejskega dela Stare zaveze in pri tem preveril izpis novozaveznih besedil, ki so kot citati ali priredba citatov prevzeti iz Stare zaveze. Tako je bilo mogoče doseči enako verzijo v izvirnem starozaveznem besedilu in v njegovem novozaveznem citatnem navedku. Ker nekateri prevodi niso bili dovolj v skladu z izvirnikom, jih je bilo treba korenito predelati. Krašovec je posebno natančno revidiral prevod 1 Kr, 2 Kr, Iz, Oz, Vp in Est; pri reviziji Ezk in dela Jer pa je sodeloval Milan Holc.

Zadnje obdobje je bilo odločilno za uveljavljanje zastavljene naloge, da celoten prevod pripravimo čimbolj dosledno v skladu z izvirnimi besedili. Pri uveljavljanju tega načela so sodelovali tudi nekateri predstavniki protestantskih Cerkva na temelju preverjanja našega prevoda s standardnimi prevodi v drugih jezikih: Matjaž Črnivec, Martin Hlastan, Jože Jensterle, Franc Kuzmič, Mihael Kuzmič, Vladimir Miselj, Pavel Repnik, Gustav Škalič in Mihael Virtič. Tudi ti so se odločno zavzemali za skladnost celotnega prevoda z izvirnikom. Njihovo ugotavljanje neskladnosti med prevodi je prevajalca nagnilo, da je sporne primere ponovno preveril. Tako je s skupnimi napori prišlo do prvega slovenskega prevoda, ki je v celoti pripravljen v skladu z izvirnimi besedili. Kjer je v sedanji končni verziji stopnja skladnosti manjša kakor v povprečju, to pomeni odgovornost prevajalca. Ker so pri reviziji prvič v večjem obsegu sodelovali tudi protestanti v imenu svojih Cerkva, novi prevod upravičeno velja kot prvi ekumenski prevod Svetega pisma. Ekumenska izdaja iz leta 1974 je namreč v bistvu le ponatis katoliškega prevoda t. i. mariborske izdaje iz leta 1958.

Revizija prevodov, usklajevanje celotnega prevoda Stare in Nove zaveze in usklajevanje prevoda, uvodov, opomb ter preglednic je zahtevalo izredno veliko skupnih sestankov in posamičnih pogovorov. V fazi usklajevanja je prišlo do številnih sklepov glede prevajanja povedi in posameznih besed. V prevodu hebrejskega in aramejskega dela Svetega pisma Božje ime nadomešča beseda *GOSPOD* stavljena s kapitelkami; v uvodih, opombah in preglednicah pa namesto imena *Jahve* uporabljamo oznako *Bog*, izjemoma pa pišemo tetragram *JHVH*. Beseda *postava* se piše z veliko začetnico le, kadar je enoumno, da gre za oznako Mojzesovega Peteroknjižja, sicer pa z malo začetnico. Zaradi vsebinske različnosti judovske in krščanske *velike noči*, večinske evropske prevodne prakse in sodobnega ekumenskega gibanja v razmerju do Judov je tako v Stari kot v Novi zavezi ostala izvirna beseda *pasha*, ki jo v nekaterih prejšnjih prevodih nadomešča *velika noč*. Izraz *velika noč* se torej uporablja le kot oznaka krščanskega praznika. V zvezi s to besedo nastopajo naslednje fraze: *obhajati pasho* (tj. praznik), *jesti pashalni obed* (nam. jesti pasho), *na praznik pashe*. V Stari in Novi zavezi imamo frazo *položeni hlebi* (prim. Neh 10,34; 2 Krn 13,11; Heb 9,2) *in hlebi obličja* (prim. 2 Mz 25,30), ne pa *hlebci razvrstitve* itd. V pesniških besedilih je večinoma ohranjeno izvirno zaporedje fraze *hiša Davidova, hiša Izraelova, hiša Jakobova, dan Gospodov* itd. V citatu iz 3 Mz 19,18 v Mt 19,19; 22,39; Mr 12,31.33; Lk 10,27; Rim 13,9; Gal 5,14; Jak 2,8 se uporablja formulacija *Ljubi svojega bližnjega kakor samega sebe* (nam. ... sam sebe v jubilejni izdaji NZ). Zaradi jasnejšega razločevanja med različnimi izvirnimi besedami *(demon, nečisti duh, zli duh* itd.) se v prevodu upošteva izvirna beseda *demon*. V Ef 4,25 prejšnji prevod *saj smo udje med seboj* nadomešča formulacija *saj smo deli enega telesa*. Tožilnik imena *Izrael* je *Izraela* tudi, ko gre za ljudstvo. Besedna izveza *kakor resnično živim* (prim. 5 Mz 32,40; Rim 14,11) je spremenjena v *kakor jaz živim (govori Gospod)*. Kadar je subjekt človek v odnosu do Boga, namesto *skušati (Boga), skušnjava* stoji *preizkušati (Boga), preizkušnja*. Po dolgotrajnih razpravljanjih se je odbor najprej odločil, da bo značilni obrazec *vajjehí-debár jhwh 'eláj le'mór*, ki pogosto stoji na začetku preroških govorov, preveden z *Beseda Gospodova se mi je razodela in rekla* (9. januarja 1995). Po ponovnem premisleku pa je padla odločitev, da se obrazec glasi: *Zgodila se mi je beseda Gospodova, rekoč* (9. aprila 1996), ker je ta verzija bolj v skladu z izvirnikom. Analogno temu obrazcu je tudi drugod v Stari in Novi zavezi upoštevana beseda *zgoditi se*, npr. v Lk 3,2: *Božja beseda se je zgodila Janezu, rekoč.*

Dalje je bil dosežen dogovor glede naslednjega besedišča:

Hebrejski izraz *šaddáj* se prevaja z nazivom *Mogočni* (nam. *Vsemogočni*). Beseda *repa'ím* se v ustreznem kontekstu prevaja z besedo *pokojni* in ne *duhovi*. Besede *Leviatán, Tehóm* (ali *brezno, ocean*) in Rahab se pišejo z veliko začetnico, ker označujejo mitološke pošasti. Namesto besede *dedina* povsod uporabljamo besedo *dediščina,* namesto *rodovina* besedo *rodbina*. Grška beseda *géenna* je prevedena s *peklenska dolina*. Namesto besede *blagovest* se uporablja izvirna beseda *evangelij* (gr. *euangélion*) povsod, tudi v evangelijih, kjer ima nekoliko drugačen pomen kakor v pismih. Namesto besede *hotnica* ali *nečistnica* se uporablja beseda *vlačuga*. Namesto *spolnjevati* stoji glagol *izpolnjevati*. Grška beseda *anomía* se prevaja z besedo *nepostavnost*. Grška beseda *thysía* se prevaja z besedo *žrtev*. Besedi *zveličanje, Zveličar,* ki sta v rabi v nekaterih prejšnjih prevodih, povsod nadomeščata ustreznejši besedi *odrešenje, Odrešenik* (hebr. *ješu`áh, moší`a*; gr. *sotería, sotér)*; vendar to ne pomeni nasprotovanja rabi navedenih besed drugod v religiozni in teološki literaturi.

Priprava novega prevoda, posebej še obdobje usklajevanja, je bila med drugim izziv za sloveniste. Vse od leta 1981 naprej so opravljali lektorsko delo Janez Gradišnik, Mirko Mahnič in Avguštin Pirnat. Da bi v fazi usklajevanja zadostili vsem lektorskim in korektorskim potrebam ter zahtevam, je Jože Krašovec od zimskega semestra 1994/1995 naprej k sodelovanju pritegnil še nekatere mlajše lektorje in korektorje: Ireno Avsenikovo, Rozano Čop-Prekovo, Karmen Kenda-Ježevo, Vlada Nartnika, Jerico Snojevo in Petra Weissa. Peter Weiss je med drugim največ prispeval k dokončnemu oblikovanju pravil pravopisne narave.

Jože Krašovec

Članek smo ponatisnili iz knjige „Sveto pismo – knjiga življenja". Zbornik, ki spremlja svetopisemsko razstavo Dušnopastirskega urada, je izšel ob izidu novega prevoda Svetega pisma v slovenščino. Knjigo so izdali Klaus Einspieler, Janko Merkač in Jože Marketz, založila pa jo je Mohorjeva založba v Celovcu.

„500 let Južne Amerike – noč še ni minila“

(2. del)

Erwin Kräutler

30 let med revnimi

Avstrijec Erwin Kräutler živi od leta 1965 v Braziliji, l. 1981 je postal škof največje brazilske škofije Xingu in živi z domačini v deževnem gozdu v Altamiri ob pritoku Amazonke Xingu. (Ob jubileju objavljamo del njegovega govora, ki smo ga natisnili v celoti v knjigi „Zlato Caxamalce“ Josefa Wassermanna. Ur.)

Veliki petek vse celine!

Kraljestvo Inkov je bilo država številnih narodov, združevalo je okrog 500 različnih ljudstev. Po zgodovinskih zapisih je bila to najbolje urejena država na celini. Ostanki namakalnih sistemov in poljedelskih teras, razvaline monumentalnih utrdb in palač pričajo o kulturi in nadarjenosti Inkov. 900.000 kvadratnih kilometrov je obsegalo kraljestvo, ki se je raztezalo od današnjega Ekvadorja preko Peruja, Bolivije in delov Čila ter Argentine. Poznali so že nekakšen poštni sistem, in živila so dovažali ob regionalnih krizah celo v najbolj oddaljene vasi. Cestno omrežje je bilo dolgo več kot 6000 kilometrov.

Nepismeni Francisco Pizarro, ki je bil v Španiji le svinjski pastir, se odloči, da bo kraljestvo Inkov osvojil za Španijo. 15. novembra 1532 doseže Cajamarco. Spet je petek, ta postane tokrat veliki petek za Inke! Pizarro, ki ga spremlja pater Vicente de Valverde, se sreča z neoboroženim inkovskim kraljem Atahuallpom. Redovnik s križem v eni in s Svetim pismom v drugi roki ukaže Atahuallpu, naj počasti križ. Kralj Inkov križa in Svetega pisma seveda ne pozna in ne ve z njima kaj početi. Vendar vzame sveto knjigo in si jo prisloni k ušesu, meneč, da bo tako zaslišal glas oddaljenega Boga. A ker ničesar ne sliši, spusti knjigo iz rok, da ta pade na tla. To je v očeh Špancev naravnost bogokletstvo. „Dol z neverniki!“

12.000 Inkov izgubi življenje

Atahuallpa primejo in ga javno obsodijo na smrt na grmadi. V tej stroki so si bili nabrali Evropejci številne izkušnje; saj so španski katoliški kralji nekaj desetletij pred tem sklenili obnoviti inkvizicijo. Pod pretvezo, češ da hočejo rešiti krščanstvo pred njegovimi sovražniki, sežigajo politične nasprotnike kot krivoverce. Da bi se rešil ognjene smrti, se Atahuallpa odpove svoji veri v sončnega boga in se da krstiti. Kot plačilo za svojo spreobrnitev ne pride na grmado, temveč ga „samo“ privežejo na kol in zadavijo. Leta 1533 pade Cuzco, „središče sveta“, prestolnica Inkov. Pogori do tal. Svetišča in hiše zravnajo z zemljo, umetnostne zaklade izropajo, tempeljske device posilijo. Preživele Inke zasužnijo. Zlatohlepni svinjski pastir iz Katalonije razbije kraljestvo Inkov in pri tem celo meni, da je opravil Bogu všečno delo!

Za Latinsko Ameriko se je 12. oktobra 1492 začel veliki petek trpljenja in krvi. Ta kri teče v potokih vse do današnjega dne, ne da bi bila kje na vidiku velika noč.

Nekateri cerkveni krogi in listine poskušajo v zvezi s „praznovanji 500-letnice“ tako imenovanega „odkritja in evangeliziranja“ Amerike nekdanje napake omiliti in jih opravičiti z že kar magično besedo o „časovni pogojenosti“. Mnogi izjavljajo, da so strašanska uničenja ljudi in ljudstev ter nepopravljiva razdejanja kultur in okolja le frivolni izrodki „črne legende“, ki jo je zapustil svetu Las Casas. Ta „legenda negra“ naj bi uporabila kalvinske Holandce za dokaz, da bi špansko katoliško kraljevsko dvojico, Ferdinanda in Izabelo, spravila na slab glas. To pa je tako, kot bi kdo skušal zakriti sonce s sitom. Tako zadržanje gotovo ne bo privedlo do bistvene spremembe.

Če na primer delovni osnutek IV. konference latinskoameriških škofov v Santo Domingu opisu razdejanja in surovosti španskih oblastnikov v „zahodni Indiji" izpod peresa Bartoloméja de Las Casasa sicer priznava „dobronamernost", očita pa mu „neobjektivnost", potem je to – glede na toliko drugih izpovedi tedanjih prič in listin – le cinizem ali pesek v oči. Nikakor to ni pogum glede resnice, kot naj bi ga pričakovali od kristjanov. Apostol Pavel piše Rimljanom: „Božja jeza se namreč razodeva iz nebes nad vsakršno brezbožnostjo in krivičnostjo ljudi, ki s svojo krivičnostjo dušijo resnico" (Rim 1, 18).

Resnica bo spet vklenjena

Svetovni škandal največjega genocida in razdejanja okolja, česar je Cerkev žal sokriva, omalovažujejo in pokrivajo z novim beležem. . .

Velike preroške osebnosti iz reda dominikancev, Bartolomé de Las Casas, Antonio de Montesinos, Pedro de Córdoba ali brazilski jezuit pater Antonio Vieira in še marsikateri drugi, ki so se zavestno postavili na stran prvotnih prebivalcev, so pač edina hvale vredna plat Cerkve v zgodovini osvojevanja, a ti ne morejo prekriti, da je uradna Cerkev žal odpovedala.

Ti branilci človekovih pravic so veljali vedno za nepoklicance. Bojeviti dominikanci so imeli vse življenje v lastnih vrstah mogočne in zaklete sovražnike. Uradni Cerkvi so bili taki glasovi vse prej kot pogodu. Pomislimo na njihovega redovnega predstojnika in poznejšega seviljskega nadškofa in kardinala Alonsa García de Loaysa, ki se je zavestno in brez zadržkov postavil proti lastnim sobratom. Antonio de Montesinos je dobil zapoved molka. Pomislimo na teologa Juana Ginésa de Sepulveda. Sam ni bil nikoli v „zahodni Indiji". Problemi prvotnih prebivalcev in misijonarjev so mu bili povsem tuji. Kljub temu se je vse življenje boril proti Las Casasu in se ni ustrašil zagovarjati celo natezalnice kot sredstva za spreobračanje Indijancev. Navajam ga dobesedno: „Po zaslugi natezalnice, v zvezi z verskim poukom, so ohranili krščansko vero!" Številni misijonarji, ki so se bili zavzeli za Indijance, so bili preganjani in opečateni za krivoverce. Mnoge od njih so zasledovali inkvizitorski sledniki, ki so vohali vsepovsod in vedno spraševali tujo vest, nikoli pa ne svoje. Šlo je za to, da bi odkrili pripadnike zmotnih naukov in iztaknili spletkarje proti katoliškim kraljem. Nekatere so zaprli ali jih pregnali iz dežele.

Kakor hvale vredno je bilo kritično stališče marsikaterega misijonarja, jim žal ni uspelo, da bi obrnili list okrutne zgodovine. Boj Bartoloméja de Las Casasa proti „tiranski kugi" tako imenovane „encomiende", uničujočega izkoriščanja delovne moči Indijancev, nas ne sme zapeljati, da bi pozabili, kdo je zgradil neštete katedrale in palače z vsem bogastvom kolonialne Amerike; gradili so jih Indijanci, a ne spontano in veselo, temveč vedno pod nadzorstvom kolonialnega gospodarja ali kakega redovnika. „Encomienda" se je takoj sprevrgla v trajno podložništvo in suženjstvo. In marsikateri duhovnik je zasužnjenje Indijancev in črncev ne le prenašal, temveč se je z njim celo okoristil.

Je to sploh bila evangelizacija?

Pravilneje bi bilo reči: Šlo je za presaditev španskega ali portugalskega cerkvenega in verskega vzorca, ne da bi prej preverili stopnjo sprejemljivosti vsajenih organov. „Compelle intrare" – „Prisili jih vstopiti" –, tudi če pri tem poginejo! Ljubši je mrtvi in krščeni Indijanec iz rodu Majev, kakor kak živ, ki se ni odpovedal svoji veri in kulturi!

„Doklej, o Vladar, ki si svet in resnicoljuben, ne boš sodil in maščeval naše krvi?" beremo v Razodetju. Potomcem teh na neštetih križih izkrvavljenih ljudstev se danes godi slabše, kakor se je godilo Hebrejcem pod faraoni v Egiptu in v babilonskem pregnanstvu ali rimskim kristjanom pod Dioklecijanom in Neronom. Toda do sodnega dne tem ljudstvom ni mogoče odrekati vsaj te pravice, da namreč vpijejo in se borijo proti vsem najrazličnejšim krivicam.

Nekdanje kolonialne sile so imele leto 1992 za priložnost, da z velikimi slovesnostmi praznujejo 500-letnico datuma 12. oktobra 1492. Toda mrtvi se dvigajo iz svojih brezimenskih grobov in preživeli iz blata svojih revnih četrti, iz prepadov svojih stisk, iz kronične revščine. Mrtve in še žive žrtve danes vpijejo, medtem ko se tedanji in današnji zavojevalci pripravljajo na praznovanje „praznika srečanja dveh svetov".

Zatirani sicer niso nikoli molčali in so vedno glasno grajali krivice kolonializma. Upirali so se tudi vsiljenemu pokristjanjevanju, ki z „veselim oznanilom" našega Gospoda ni imelo popolnoma nič skupnega, temveč je le z vero opravičevalo interese kolonialnih sil in njihov pohlep po oblasti. „Oh, prišli so in pustili naše rože zveniti, da bi cvetela le njihova roža . . ." je pesniško zapisal Indijanec iz rodu Majev med zavojevanjem.

Indijanci se danes upirajo tudi cerkveni nameri praznovanja „500-letnice" evangelizacije:

„Stoletja smo trpeli, uničevalni proces se od tedaj ni ustavil. (. . .) S trpljenjem in bolečinami smo Indijanci plačali tako imenovano odkritje Amerike," je dejal indijanski zastopnik Orlando Baré papežu 17. oktobra 1991 v brazilskem mestu Cuiabá. Na Indi-

jančevi majici je bila s kričečo barvo napisana grozo zbujajoča bilanca preteklih dveh let: „1500 mrtvih Jamomanov".

Razumljivo je, da so indijanski zastopniki razočarani povesili glave, ko je Janez Pavel II. v svojem nagovoru na Indijance začel govoriti o „veličastnem obdobju misijonarjenja". Škoda, da papež tega srečanja z Indijanci ni uporabil, da bi prosil za odpuščanje cerkvene sokrivde pri genocidu teh ljudstev, kakor je bil to storil v Afriki na Suženjskem otoku. Leto 1992 naj ne bo leto veselja, temveč leto premisleka. Za Evropo je bila Amerika „novi svet". Zato se začne tudi zgodovinopisje Latinske Amerike z letom 1492, ko so Evropejci stopili na celino, ki je bila do tedaj „staremu svetu" neznana. V resnici pa „novi svet" sploh ni bil nov, saj je bil naseljen že 40.000 let.

Danes je naša naloga, da se dejansko zavzemamo za „nov svet", za novo ureditev sveta, kjer bodo pravično razdeljene vse zemeljske dobrine, in naša naloga je, da se zavzemamo tudi za nove poti evangelizacije, ki bo dokončno opustila vsakršno kolonizacijsko obnašanje.

Cerkev mora postati Cerkev, ki služi

Vrnimo se k splošnim virom krščanskega življenja, k prvotnemu duhu evnagelija, kot je to terjal II. vatikanski koncil od redovniških ustanov. V latinskoameriški Cerkvi se mnogi redovniki, duhovniki in škofje odrečejo privilegijem in menjajo prebivališče. Pot jih vodi k revežem, kjer postanejo zagovorniki trpečega ljudstva; to pa je zelo neprijetno za vladajoči sloj, ki je že stoletja vajen, da ga Cerkev vselej krije in podpira. Po Medellinu se list nenadoma obrne: Politike, veleposestnike in visoke časnike uradni cerkveni predstavniki obdolžijo, da so odgovorni za nasilna dejanja, katerih žrtve so v vedno večji meri reveži, Indijanci, črnci, ženske in otroci. Škofje se selijo iz svojih palač na obrobje mest, redovne skupnosti zapuščajo gosposke predele in se naseljujejo v preprostih kočah v revnih četrtih, slumih ali indijanskih vaseh. S tam živečimi ljudmi delijo ubeštvo in revščino in mahoma doživijo preganjanje in krivico na lastni koži. Povsem konkretno se učijo, kaj se pravi biti ponižan, pohojen, izločen, zaničevan, sploh biti odveč. Njihova zvestoba evangeliju je postala za tiste, ki so odgovorni za krivice in zatiranje, nepreslišna obtožba, in odziv je temu primeren. Na strani revežev, izločencev, Indijancev, črncev, žensk in otrok so voditelji Cerkve na bazi, predstavniki sindikatov, odvetniki, redovnice, duhovniki in škofje zmerjani, obrekovani, preganjani, napadani, zaprti, umorjeni.

Prepričan sem, da imajo temeljne skupnosti in pastirji v Latinski Ameriki – pa naj že bodo ti pastirji laiki, ženske ali moški, redovniki ali redovnice, duhovniki ali škofje – zgodovinsko nalogo privesti katoliško Cerkev nazaj k njenim izvirom. To je bila v začetku Cerkev revnih in izrinjenih, nato Cerkev preganjanih. Končno mora najti nazaj v to, kar je bila, in namesto avtoritarno podrejajoče Cerkve postati Cerkev, ki služi.

Postane naj samarijanska Cerkev, kjer si bodo ljudje in narodi vzajemno pomagali, drug drugega upoštevali. „Ko ga je zagledal, se mu je zasmilil," beremo o Samarijanu, ki je prišel po poti. Naletel je na moža, ki je bil padel med razbojnike. Duhovnik in levit sta šla skomizgujoč in z zavihanim nosom mimo. Danes ne gre več le za posamično žrtev, celi narodi ležijo na cestnem robu, trpinčeni, zmrcvarjeni, pohojeni kakor govnači. Če Cerkev ob tem molči ali gre mimo, potem Jezusove želje ni razumela. Če ne razjaha in ne vlije olja in vina v rane, gre prav tako pot, kot sta šla duhovnik in levit v Jezusovi priliki. Postala bo spet sokriva smrti ljudi in uničenja narodov. Cerkev pa mora postati spet preroška Cerkev. Pogumno naj krivične in smrtonosne strukture v javnosti graja in naj ima pogum za stisko in smrt odgovorne poimenovati s pravim imenom. Njeno mesto je na strani revnih in izrinjenih, lačnih in žejnih, tujcev in beguncev, prizadetih in starih, brezdomcev in prostitutk, bolnih za aidsom in odvisnih od drog, na strani žensk in otrok. Njeno mesto je med tistimi, ki imajo drugačno barvo kože. V Latinski Ameriki so to Indijanci in potomci črnskih sužnjev, v Evropi Afrikanci, Indijci, Turki, Arabci, Vietnamci, ki so danes na javnih trgih in v cestni železnici prišteti med svojat. Cerkev ne sme nikoli več zaradi diplomatskih razlogov molčati, da ne bo ravnala ravno tako, kakor pravi brazilski rek: „Bogu in hudiču obenem prižigati svečo."

Cerkev mora postati bolj človeška, bolj krščanska, taka, kakršna je v temeljnih skupnostih Latinske Amerike. Oznanjati evangelij ne pomeni, naj bi trdno povit zahodnjaški paket verskih resnic vsiljevali ljudem drugih kultur. Prav tako ne gre pridigati evangelija s stalnim sklicevanjem na staro moralo. Pridigati evangelij se pravi – vpričo neštetih križev na trpljenja polni poti Latinske Amerike, ki traja zdaj že 500 let – oznanjati Kristusovo vstajenje. Najnovejši čudoviti božji pristanek k novemu človeku. Božji ‚da' k življenju. Potem bo sonce velikonočnega jutra končno predrlo temne oblake krute zgodovine, in noč bo minila.

Avstrijsko-brazilski škof **Dom Erwin Kräutler**

(predavanje 7. aprila 1992 v dunajskem rotovžu)

Prevedel France Vrbinc

Kako sem odkrival Čehe in Havla

O Pragi in Čehih sem slišal pripovedovati v družinskem krogu že v mladih letih, saj je očetov starejši brat Oton, navdušen Slovan, ki je tragično umrl star komaj 24 let, študiral več let medicino v Pragi. Zato sem obiskal češko glavno mesto ob prvi priložnosti, in sicer ob vrhu praške pomladi, aprila-maja leta 1968.

Nepopisni evforiji je sledila 21. avgusta 1968 okupacija, ki sem jo doživel kot poletni urednik Našega tednika in ki sem ji posvetil célo naslovno stran časopisa („Češkoslovaška zasedena"). V tem času so tudi začetki mojega učenja češčine, ki sem jo pozneje izpopolnjeval v sedemdesetih letih v Mongoliji, kjer sta mi bila dva starejša Čeha očetovska prijatelja in učitelja.

Z Václavom Havlom sem se „srečal" v sedemdesetih letih, ko sem o njem prvič bral in ga videl fotografiranega kot pomožnega delavca v trutnovski pivovarni. Slika me je tako pretresla, da sem jo izrezal iz časopisa in jo hranim še danes. Ponosen sem seveda bil, ko so v naslednjih letih na Dunaju uprizorili pet svetovnih premier dramatika Václava Havla, ter se veselil, da ga svobodni svet ceni in podpira. Tedaj seveda nisem mogel slutiti, da bom čez leta kot direktor avstrijskega kulturnega inštituta v Pragi predstavil v okviru posebne razstave ravno te dunajske gledališke dogodke.

Mohorjeva založba v Celovcu je izdala prvo knjigo češkega pisatelja in državnega predsednika Václava Havla v slovenskem prevodu „Živeti v resnici". Prevajalec, bivši avstrijski konzul na Češkem, Zdravko Inzko, jo je v Pragi osebno izročil avtorju.

Osebno sem pisatelja Havla prvič videl novembra 1989 v znameniti Laterni magiki in na Vaclavskem trgu, nekaj tednov pozneje pa že kot predsednika, ko me je dolgoletni prijatelj, skladatelj O. F. Korte, ki je sam sedel v nacističnih in pozneje v komunističnih zaporih, vzel s seboj na nepozabno silvestrovanje Olge Havlove in prijateljev disidentov. Že nekaj dni kasneje pa sem spremljal v Prago ministra E. Buska, s katerim sem se ponovno srečal s predsednikom Václavom Havlom; oblečen je bil še v pulover in farmerke. Sledilo je še več srečanj — eno na dan rojstva našega sina Simona, 8. marca 1990 —, vtis pa sem imel vedno enak: da stoji pred menoj izreden človek, človek, o katerem se je neko geslo v Laterni magiki glasilo „HAVEL = ČISTY CHARAKTER". O tem priča tudi majhno doživetje z njim in Buskom. Ministru sem predlagal, da ponudi Havlu organizacijo simpozija Politika in etika. Predsednik Havel je to ponudbo takoj sprejel, vendar je poimenoval simpozij Etika in politika.

Po preselitvi v Prago sem zato kmalu začel razmišljati o prevodu Havlove knjige, ker se mi je zdelo važno, da se tudi Slovenci seznanimo z njegovimi mislimi in z njegovimi pogledi na svet.

Češko-slovenski odnosi

Druga motivacija za moj prevod Havlove knjige „Živeti v resnici" v slovenščino je bila bolj splošnega značaja, namreč izredna medsebojna povezanost Čehov in Slovencev. Ta sega najmanj 725 let nazaj, ko je bil skupni vladar Čehov in Slovencev (seveda tudi Avstrijcev) kralj Přemysl Otokar II. (1269—1276), ki je bil med drugim ustanovitelj mesta Radgona na avstrijsko-slovenski meji (o tem govori tudi obisk moravsko-olomuškega škofa

KO KUPIŠ ZNANJE, KUPIŠ TUDI BOLEČINO.

GALSWORTHY

Schauenburga dne 28. junija 1269 v Radgoni).

Druga imenitna osebnost je menih in skladatelj Jakob Petelin Gallus, ki je deloval kot *regens chori* pri olomuškem škofu, svoje življenje pa je sklenil kot kantor-učitelj leta 1591 pri nekdanji cerkvi sv. Janeza na Brehu v praškem Starem mestu (v bližini stoji danes slavno gledališče Divadlo na zabradly). V to dobo spadajo tudi stiki, ki jih je imel Primož Trubar z enako mislečimi na Češkem.

Nadaljnje pomembno obdobje bi skoraj lahko imenovali dobo J. Dobrovskega (1753–1829), očeta češkega jezika, ki je osebno poznal ali pa si je dopisoval z velikim številom vodilnih Slovencev tedanjega časa, kot so: Pohlin, Metelko, Ravnikar, Dajnko, predvsem pa Kopitar, ki je korespondiral z Dobrovskim dve desetletji. Vpliv Dobrovskega na razvoj slovenskega jezika in na kulturno življenje Slovencev sploh je neprecenljivega pomena. Intenzivne stike s Čehi tedanjega časa so gojili še M. Čop, M. Kastelic, V. Vodnik, France Prešeren, koroška rojaka Urban Jarnik in Matija Majar-Ziljski, ki je umrl in je pokopan v Pragi. Pozneje seveda tudi slavni Fran Miklošič. V Pragi je deloval literarni, kulturni zgodovinar in etnolog Matija Murko (1861–1952). Kot predsednik praškega Slovanskega inštituta je organiziral prvi mednarodni kongres slovanskih filologov v Pragi. Za zasluge je dobil častni doktorat praške in ljubljanske univerze. Stiki s češkimi jezikovnimi velikani so v raznih valovih obogatili tudi slovenski jezik z neposrednim prevzemom čeških besed in izrazov, kot so: tabor, mesec, geslo, pisarna, pravnik, milo, vojak, blagoslov, parnik, stroj, časopis, dokaz, križem kražem, dežnik, plin in seveda pivo (v Rožu te besede v pogovorno slovenščino še nismo prevzeli in še dandanes uporabljamo besedo „vu"). Slovenskih besed v češčini je manj, vendar so med njimi tako pomembne kot dopisnica, dražba, itn.

Živahno je bilo sodelovanje na glasbenem področju, saj je veliko čeških pevcev, glasbenikov, skladateljev in dirigentov našlo svojo pot in lep sprejem na „Kranjskem", med njimi tudi svetovno znana kapelnika Gustav Mahler in Václav Talich, ki sta bila dirigenta Slovenske filharmonije (slednji se je celo oženil s Slovenko; že pred njim pa je več ko četrt stoletja dirigiral koncerte filharmonične družbe Čeh A. Nedved). Znano češko ime z glasbenega področja je še skladatelj A. Foerster, avtor slovenske opere Gorenjski slavček. Od narodnih pesmi s češkim besedilom pa je ponarodela pri nas moravska Teče voda teče – Zabučale gore, najljubša pesem predsednika T. Masaryka.

Na področju leposlovja je bilo prevedenih največ Cankarjevih del, sledi mu pa F. K. Meško. Zelo priljubljen je bil tudi A. Aškerc. Ravno tako znan je bil O. Župančič, prevajali so pa še druge, kot npr. Prešerna, Gregorčiča, Ketteja, Jurčiča, Levstika, Stritarja in celo Sketovo Miklovo Zalo. Pozneje še Ingoliča, Prežihovega Voranca, Finžgarja, Tavčarja, in druge . . .

Morali bi obširneje govoriti tudi o genialnem J. Plečniku, prvem arhitektu nove češkoslovaške države, o znamenitih študentih in absolventih praških visokih šol, kakor so M. Maleš, pa D. Jenko, A. Hajdrich, A. Bajec, F. Bezlaj, J. Vidmar, B. Jakac, T. Kralj, T. Kos, A. Trstenjak, G. Kolbič, S. Kregar, in drugi. V Pragi je študirala cela vrsta pravnikov, zdravnikov in seveda filmskih ustvarjalcev. Potrebno bi bilo omeniti tudi številne Čehe, ki so delovali v Ljubljani.

. . . Stiki med Čehi in Slovenci gotovo sodijo med najbolj intenzivne med dvema slovanskima narodoma v Evropi pred letom 1914. Presegalo bi okvir tega pregleda, če bi skušal našteti vse, zato sem se omejil samo na nekatera področja in na nekatere vidnejše primere.

Seveda bi bilo potrebno povedati več o letu 1885, ko je več sto Slovencev ob tisočletnici smrti sv. Metoda potovalo (po ovinkih) na moravski Velehrad, kjer je ta apostol Slovanov umrl leta 885, in o podobnem potovanju Čehov med Slovence avgusta leta 1887.

Če sem se osredotočil pri svojih razmišljanjih v glavnem na dobo pred letom 1914, potem to ne pomeni, da med Čehi in Slovenci ni več stikov. Nasprotno! Tradicionalni medsebojni odnosi se zopet začenjajo obnavljati, in ni izključeno, da se bodo dvignili na prejšnjo visoko raven. Obisk predsednika Havla leta 1993 v Sloveniji in napovedana Plečnikova velika razstava v Pragi pričata o tem.

Med najbolj zaslužne češke osebnosti sedanjega časa spada gotovo profesor František Benhart, ki je prevedel v češčino več ko 30 slovenskih knjig. Tudi slovenske koroške avtorje je upošteval . . .

Praga, februarja 1994

Zdravko Inzko

(odlomki iz spremne besede knjige V. Havla „Živeti v resnici," ki je izšla pri Mohorjevi v Celovcu)

Prerojena slovenska skupnost v Lemontu

V roke moramo vzeti zelo dober zemljevid Združenih držav Amerike, da najdemo na njem vasico Lemont, kakih 40 kilometrov iz Chicaga. Pa vendar je ta majhna vasica ameriškim Slovencem zelo dobro znana in priljubljena, saj se že več kot 70 let rojaki iz vse Amerike zbirajo na teh „Ameriških Brezjah" ob Mariji Pomagaj.

Zgodovina „Slovenskega" Lemonta sega v leto 1924, ko so slovenski frančiškani kupili kmetijo in tam zgradili lesen samotan s cerkvico Marije Pomagaj. Rojaki, ki so pobožnost do Marije, še posebej do Brezjanske Kraljice, prinesli iz domovine, so se začeli zbirati v cerkvici, ki je tako postala romarska. Leta 1940 sta bila blagoslovljena nov samostan in nova cerkev, ki še danes služita svojemu namenu.

S prihodom povojnih izseljencev je božja pot še bolj oživela. Rojaki so se zbirali na romanjih, kar je pomenilo mašo na prostem pri lurški votlini, morda križev pot ob kamnitih postajah okrog stiliziranega blejskega jezera, procesijo z lučkami ali rožni venec v dolini rožnega venca. Zbirali so se na duhovne vaje v romarskem domu in se veselili ob piknikih „na hribu". Vse to so bile lepe priložnosti, da so rojaki, raztreseni po širnem Chicagu in Ameriki, prišli skupaj. Slovence iz vse Amerike pa že od leta 1909 naprej povezuje list Ave Maria, ki ga še danes v Lemontu izdajamo slovenski frančiškani in je sedaj mesečnik.

Občutimo pa, da s smrtjo vsakega rojaka umre tudi del slovenske duše in da za mlade generacije pomeni slovenstvo nekaj drugega kot za tiste, ki smo sinovi domovine. Rojaki so se vedno bolj zavedali, da bo potrebno vložiti nove napore, da se slovenstvo na Chicaškem ohrani. Razmišljali so o skupnem domu, centru, ki bi jih še bolj združeval in povezoval ter hkrati pomagal ohranjati našo narodno in kulturno zavest. Po nekaj poskusih je postalo jasno, da je edini pravi kraj za takšen skupni dom samo Lemont. Leta 1990 smo bili priče dogodkom, o katerih smo si danes edini, da pomenijo novo rojstvo in preporod tukajšnje slovenske skupnosti. Pod vodstvom podjetnega prekmurskega rojaka Martina Hozjana se je izoblikovala ideja o Slovenskem domu in junija 1991 so bile zasajene prve lopate, kar pomeni začetek gradnje. Večja dela so opravila podjetja, ko pa je bila „lupina" stavbe gotova, so gradnjo vzeli v roke domači mojstri. Rojaki, še posebej tisti, ki so prišli sem po drugi vojni, so bili navajeni težkega dela. Skoraj za vsako delo in vsako obrt smo imeli koga, ki je bil pripravljen darovati čas in spretnost za našo skupno stvar. Tako je dom za nas tudi spomenik vsem, ki so se žrtvovali in dokazali, kaj zmoremo, če delamo skupaj in če imamo jasen skupni cilj. 18. novembra 1995 smo Slovenski dom slovesno odprli in blagoslovili ob prisotnosti mnogih dobrotnikov, gostov iz vse Amerike in domovine.

Dom, ki je oživel, še preden je bil dograjen in odprt, je nemudoma pričel izvrševati svoje poslanstvo. V njem so kulturne prireditve, nastopi, gledališke predstave, koncerti . . . V njem se radi zbirajo mladi in nekatere slovenske organizacije in društva za svoje sestanke. Odprt je tudi za družinske slovesnosti članov, ki lahko praznujejo krst, poroko ali pa se zberejo po pogrebu kot Slovenci v svojem drugem domu, kar Slovenski dom poskuša biti za vsakega rojaka.

Ker je z domom še bolj zrasel ponos na narodne vrednote in slovenski jezik tudi

Predsednik Martin Hozjan je ob odprtju Slovenskega doma novembra 1995 prerezal trak.

Slovenski dom v Lemontu

med mladimi, smo pričeli s poukom slovenskega jezika za otroke in odrasle in odprli Slomškovo slovensko šolo. Prvo leto oz. pol leta naj bi bilo predvsem poskusno, a se je priglasilo okrog 50 otrok in 11 odraslih. Zavedamo se, da je prav šola slovenskega jezika in kulture ena najpomembnejših dejavnosti Slovenskega doma, saj smo dom gradili za prihodnost, ki jo vidimo v naslednjih generacijah, in jim bo slovenska šola v pomoč, da bodo ostali zvesti svojim koreninam.

V Slovenskem domu je našla svoje prostore tudi knjižnica, ki je bila pred tem v Romarskem domu slovenskih frančiškanov. Otroci po smrti staršev radi odstopijo njihovo knjižnico Slovenskemu domu. Tudi če naslednja generacija ni več vešča slovenskega jezika, pa vseeno nosi v sebi ljubezen do slovenske besede in knjige. Tako je zbor Slovenska pesem, ki tudi deluje v Lemontu, začel zbirati to knjižno gradivo in med njim se najde veliko zanimivega in dragocenega.

V času nastajanja doma je ves čas tlela želja, da bi Lemont postal še bolj tudi versko središče rojakov, ne samo romarski kraj. Že od nekdaj so se rojaki spraševali, zakaj se pri Mariji Pomagaj ne morejo poročiti in zakaj ne morejo krstiti svojih otrok. Delitev zakramentov je pač vezana na župnijo, in tako so morali rojaki pripadati ali slovenski župniji v Chicagu ali svoji teritorialni župniji ali obema. Podprti z željami rojakov smo se frančiškani obrnili na chicaškega nadškofa kardinala Bernardina s prošnjo, da bi v Lemontu ustanovil slovensko župnijo. Septembra 1994 je bilo ustanovljeno Slovensko versko središče, ki je kmalu začelo z rednim delom. Ker se slovenski rojaki v glavnem selijo iz mesta na obrobja, postaja župnija sv. Štefana v Chicagu vse bolj osamljena. Še pred tridesetimi leti se je po cestah okrog cerkve govorilo slovensko, danes pa se sliši angleško in zlasti španski. Če bo potrebno župnijo v Chicagu zapreti, Slovenci kljub temu ne bomo ostali sirote. Sprejela nas bo Marija Pomagaj in Slovensko versko središče v Lemontu.

Lemont je tako danes središče ameriške Slovenije za rojake iz srednjega zahoda te prostrane dežele. Tukaj najdemo domačnost, tukaj najdemo slovensko besedo, slovensko vernost, slovensko družbo. Upamo, da se bo slovenstvo na ameriških tleh še dolgo ohranilo, četudi ne bo novega pritoka iz Slovenije, ki bi poživil naše narodno življenje. Daj Bog, da Slovencem nikoli več ne bi bilo potrebno zapuščati svoje domovine! Prepričani pa smo tudi, da smo s Slovenskim domom in slovensko župnijo naredili vse, kar smo najbolje mogli, da ohranimo slovenstvo živo. Prav Lemont je za to najtrdnejše zagotovilo. Trdno smo odločeni, da bomo slovensko versko in kulturno dediščino ohranjali in predajali naslednjim rodovom. Lemont ni več naš – z Ameriškimi Brezjami, s Slovenskim domom in Slovenskim verskim središčem smo mi sami del Lemonta.

P. David Šrumpf, Lemont

Reševanje krize zakonske in družinske duhovnosti

Uvod

Prehajamo v novo dobo človeštva. V vsakem takem zgodovinskem prehodu se pojavijo obdobja kriz. In če se kje kakšna kriza močno pozna, se gotovo tam, odkoder izhaja človek: to je v zakonu in družini.

Da bi prav razumeli razmišljanje o krizi duhovnosti v zakonu in družini ter o njenem zdravljenju, moram najprej določiti, kaj mislim z besedo „duhovnost". Nekoč – ne tako daleč nazaj – so umevali ta pojem bolj v ozkem pomenu besede. Duhovnost je pomenila le notranji svet človeka, mnogokrat še bolj določeno ali zoženo, verski svet. Govorili so predvsem o duhovniškem ali redovniškem življenju kot duhovnem ali duhovnosti.

„S svojo lastno nalogo"

Drugi vatikanski cerkveni zbor je vnesel v to preteklo miselnost pravi vihar Božjega Duha, ki je prečistil ozračje Cerkve in ga obogatil. V svojih dokumentih govori o „duhovnosti, ki je lastna laiškemu stanu" (prim. LA 29, 1). Potem prvič v zgodovini Cerkve sme trditi, da „v Cerkvi ne potujejo vsi po isti poti, toda vsi so poklicani k svetosti" (C 32, 3) in da „v različnih načinih življenja in ob različnih nalogah uresničujejo eno samo svetost" (C 41, 1). Kljub temu, da koncil govori o svetosti, zatrjuje, „da laiki morejo in morajo tudi sedaj, ko so zaposleni s časnimi skrbmi, izvrševati dragoceno delo za evangelizacijo sveta" (C 35, 4). In poudarja, da „laikom pripada posebna, njim lastna svetost" ter da „imajo po posebni poklicanosti nalogo iskati božje kraljestvo s tem, da se ukvarjajo s časnimi rečmi"; seveda tako, dodaja, da „jih urejajo v skladu z Božjo voljo". In sklene, da „tam", sredi sveta torej in svetnih poslov, „tam jih kliče Bog, da bi z izvrševanjem svoje lastne naloge in ob vodstvu evangeljskega duha kakor kvas od znotraj prispevali k posvečenju sveta" (C 31, 2).

Zdaj moram dodati samo še misel koncila o poročenih laikih, ki so v Cerkvi seveda velika večina. „Pri . . . nalogi evangelizacije sveta je zelo dragocen tisti stan, ki ga posvečuje poseben zakrament, namreč zakonsko in družinsko življenje" (C 35, 3). Za njih torej in za njihovo duhovnost trdi, da „morajo hoditi po svoji lastni poti" (C 41, 5). Zato lahko ponovim koncilski stavek o laikih na splošno in ga prenesem na poročene: „Tam" – v zakonu in družini torej –, „tam jih kliče Bog, da z izvrševanjem svoje lastne naloge prispevajo k posvečenju sveta" (C 31, 2).

Lahko navedem še del opisa „duhovne razsežnosti" kot tretje razsežnosti za „telesno" in „duševno" iz malega slovarja Strokovnih izrazov v logoterapiji (v: V. Frankl, Volja do smisla, str. 153): „Duhovna razsežnost pomeni prepoznavanje različnih možnosti za smiselno izbiranje z vidika vrednostne lestvice stvarnosti" (. . .), pomeni „sposobnost za odmik od sebe in preseganje sebe" ter „kljubovanje tragiki in popravek zmot".

Zanimiva je trditev Katekizma katoliške Cerkve: „Duhovnost (. . .) pričuje za inkulturacijo vere v človeškem okolju in njegovi zgodovini" (2684). Preprosto povedano: duhovnost pomaga človeku vedno in povsod prav živeti.

Duhovnost je torej tisto, kar usmerja človeka ali skupino ljudi k življenju, ki je vredno človeka. Zakonska duhovnost torej vodi poročenega človeka skozi dober zakon, krščanska zakonska duhovnost pa v zakon, kakršnega si je zamislil Bog in ki ga je Kristus vrnil v prvotno pristnost ter ga obogatil s sabo po zakramentu zakona.

Odnos jaz – ti

Zdaj lahko pogledamo po vrsti, kaj sodi v zakonsko duhovnost, kako se kaže kriza na teh področjih zakonskega in družinskega življenja ter kako to krizo premagovati. Seveda je pojem „duhovnosti" v zakonu zelo širok. Zato se bom omejil na tri glavna področja.

1 – A) Daleč pred vsemi drugimi potezami, ki sodijo k zakonski duhovnosti in brez katere ta sploh ni možna, je prav gotovo odnos med možem in ženo, je njun ljubezenski odnos jaz – ti. Saj ta odnos zakon gradi, ali pa je v pomanjkanju tega nenehnega pretoka sveta žene v možev svet in nasprotno zakon ogrožen. Za primerjavo vzemimo duhovnikovo duhovnost. Ta gotovo živi in se hrani od duhovnikove globoke povezave z velikim duhovnikom Kristusom in z njegovo Cerkvijo, se pravi s službo bratom in sestram, ali pa brez te peša in lahko tudi obnemore.

Pri tem zakonskem odnosu poročenega para seveda ne gre najprej za kakšno delovno sodelovanje, služenje vsakdanjega kruha. Vse to je seveda potrebno, a je le posledica prvega. Niti ne gre najprej za rojevanje otrok in njihovo vzgojo, čeprav je to brez dvoma velika in odgovorna starševska naloga. Pač pa gre najprej in pred vsem drugim za odnos, za njuno ponikanje v notranji svet drugega. Saj je ljubezen širjenje lastnega jaza ali izstopanje iz sebe in sestopanje v svet ljubljene osebe. Gre torej za veliko odprtost do notranjega sveta drugega. Gre za veliko prijateljevanje v najbolj žlahtnem pomenu besede. Od stopnje te živahne notranje povezave med možem in ženo je odvisna kakovost zakona. In prav gotovo si ne moremo zamisliti česa bolj istovetnega zakonski duhovnosti, kakor je prav ta ljubeč odnos med možem in ženo.

B) To jedro zakonske duhovnosti, ta skrajno osebni in živi odnos med možem in ženo pa je danes zelo močno ogrožen. Seveda bi lahko naštevali razloge za to: od nenaklonjenosti splošnega javnega mnenja mestu in važnosti zakona in družine v sodobni družbi, nepripravljenosti ali nepoučenosti kar večine mladih za tako zahtevno nalogo, kot je življenje v zakonski in družinski skupnosti, do poplave časopisnega, televizijskega in še kakšnega razvrednotenja lepega in zvestega odnosa med možem in ženo. Verjetno pa je najtežji razlog za krizo zakonske duhovnosti prav grozljivo in smrtno nevarno pomanjkanje časa za to, da bi mož in žena ta svoj odnos vzdrževala, gojila in razvijala. Poznate morda pianista ali kakšnega drugega glasbenika, ki bi mogel ostajati na visoki izvajalski ravni in se nenehno razvijati brez neprekinjenega, vsakdanjega napora, da vadi na svojem glasbilu?

Ali bi bilo mogoče s kom prijateljevati tako, da se komaj kdaj pomenimo z njim o njegovih ali naših problemih? Kako naj torej mož in žena živita svoj zakon polno, tako da sta pripravljena tudi na kakšne preizkušnje, če imata redko ali zelo redko čas, da si lahko odpreta duši? In če je to redko, kako takrat uspeti vse povedati in vse kolikor toliko razumeti, kar je ostalo neizrečenega in neizpovedanega iz prejšnjih dni ali tednov, morda celo mesecev? Kri v zakonskem organizmu je začela zaostajati, prihaja do strdkov in zato preži nevarnost kapi. Pohabljenje zakona bo vedno večje.

Nobenega dvoma torej ni, da je vsak zakonski par lahko kmalu v manjši ali večji krizi, krizi svoje zakonske duhovnosti, če nima več časa ali ga nima dovolj, da bi nenehno gojil svoj zakonski odnos. Prva kriza duhovnosti vsakega zakona je torej kriza časa, ki ga ni dovolj, da bi vzdrževal, gojil in razvijal resnično ljubeč prijateljski odnos med možem in ženo.

Seveda se lahko vprašamo, zakaj ni časa ali zakaj ga ni dovolj. Eden od odgovorov je gotovo naša zahodnjaška civilizacija, ki se ukvarja predvsem s predmeti, poenostavljeno povedano, z denarjem in močjo, ne pa s soljudmi. Danes človeka silijo, da kar naprej nekaj dela in se s čim ukvarja. Samo sam s sabo ali s sočlovekom se ne utegne ukvarjati. Jezus bi rekel: „Kaj koristi človeku, če si ves svet pridobi, ljubezen ali zakon pa izgubi!" (Mt 16, 26). Saj veste, da danes že otroci nimajo več časa biti otroci, ker so, podobno kakor starši, neprenehoma s čim zaposleni.

Moramo pa reči, da se Bog ni zmotil, ko je dal dnevu „samo" 24 ur. Dovolj ur ima vsak dan. Spet bi lahko navedli Jezusove besede: „Zadosti je dnevu njegova teža" (Mt 6, 34).

Postavlja se vprašanje, kako uporabiti čas, ki nam je na razpolago. Kako vrednotimo stvari, s katerimi bi se radi ukvarjali? Kako jih razporejamo po njihovi vrednosti in važnosti? Vemo, kaj vse je sposoben človek narediti, če začuti, da mu je življenje ogroženo. Ga ima pač za največjo vrednoto. Kaj vse so nekateri pripravljeni tvegati, da bi prišli do več denarja! Včasih izpostavljajo nevarnosti tudi svoje življenje. Pomislimo na prekupčevalce z mamili. Kaj vse so pripravljeni storiti drugi, da pridejo do oblasti ali višjega položaja! Za te svoje „vrednote" vedno najdejo čas in možnosti. Če kdo vedno znova ponavlja, da nima časa biti doma, torej da nima časa za ženo ali moža, lahko slutimo, kje je zanj ali zanjo sozakonec na lestvici vrednot, kje je nje-

gova ali njena „Cerkev", če uporabim Pavlovo izrazoslovje, da je ljubezen med možem in ženo podoba ljubezni med Kristusom in Cerkvijo (prim. Ef 5, 22), kar koncil poglablja in pravi, da je ljubezen med možem in ženo delež Kristusa in Cerkve (C 11, 2; C 41, 5; CS 48, 2).

Tukaj se nihče ne more izmikati in izgovarjati. Kot se ne bi mogel izgovarjati duhovnik, ki ne bi več imel časa za svoje duhovništvo zaradi prevelike zaposlenosti. Kdor nima časa biti poročen, se pravi časa za to, da nenehno goji resničen, globok, oseben odnos do sozakonca, ta naj se raje ne poroči. Kdor predvideva, da ne bo imel časa skrbeti za rože, jih zalivati, jih najbrž ne bo imel v svojem stanovanju ali vrtu. Če jih bo pa imel in jih bo nehal redno zalivati, se bodo posušile. Takšen je zakon narave tudi na področju ljubezni, se pravi v medčloveških odnosih, posebej v zakonski zvezi.

Morda komu te besede zvenijo preveč poenostavljeno. Naj pove, v čem drugem bo mogoče najti rešitev za hudo krizo zakonske duhovnosti – odnosa med možem in ženo – če ne v tem, da si bodo poročeni priborili čas za to, da bodo lahko res možje in žene, da se bodo lahko pogovarjali o sebi, se pravi o svojem notranjem svetu! Saj je vendar vsak človek tisto, kar je, prav po svojem notranjem svetu in ne po svojem videzu. Kako naj ga ljubi in razume nekdo, ki njegovega ali njenega sveta ne pozna ali ne pozna dovolj? Kako bi bilo mogoče ljubiti neznano rožo ali goro?

Dihanja, jedi in spanja najbrž ne boste odlagali na čas dopusta! Za čas dopusta se namreč marsikateri par pohvali, da sta se takrat kar lepo „ujela", kot pravimo. To bi bilo nekaj podobnega, kot če bi bili verniki z župnikom zadovoljni le dva tedna v letu. Za trajno vzdrževanje pristnega odnosa med možem in ženo bo nujno potreben „železen" urnik, v katerem ne bo smelo nikoli, ali le izjemoma manjkati časa za vaju. Tudi otroci nimajo prednosti pred vama. Če bosta zakonca ubrana, če bosta notranje potešena, bosta dobra ali odlična starša. Sicer bosta sitna, pusta, zlovoljna, nerazumevajoča, živčna in še kakšna. Otroci se bodo za take starše lepo „zahvalili" . . . Ali je res treba toliko ur presedeti pred televizorjem? Ali je res nujno prebirati vse strani vseh vrst časopisov, ko bi bilo dovolj za splošno obveščenost prebrati glavne naslove ali poslušati ena radijska poročila? Ali je res treba biti „povsod zraven"? Ali je za srečno življenje v zakonu in družini res treba vse, kar se da, zaslužiti in pridobiti na račun resničnega razumevanja med vama, na škodo zakramenta zakona, na škodo vajine zakonske duhovnosti?

Moram pa še nekaj dodati: kakor koli je res, da mnogokrat primanjkuje časa, vendar mnogi poročeni ne uporabijo časa za razvijanje medsebojnega osebnega odnosa tudi takrat, ko ga imajo. Pač pa se ukvarjajo s stvarmi ali se kako drugače udejstvujejo. Samo za pogovor o sebi se ne odločajo. Ta pogovor večkrat resda ni lahek. Je pa edina možna pot v pristen ljubezenski odnos. Morda še posebej možje čutijo težave pri tem prizadevanju za vzpostavljanje živahnega notranjega stika z ženami.

Seveda to težavnost lahko razumemo, če pomislimo, da je nekoč bilo govoriti o svojih občutkih, posebno ljubezenskih, nekako neprimerno, če ne celo nespodobno. Zato ni čudno, da starši, ki so bili na tem področju samorastniki, svojih otrok niso znali uvajati v tak način pogovarjanja o sebi. In ko so se ti otroci poročili, jim je bil tak način stikov v zakonu tuj in nedosegljiv. Zato moramo toliko bolj danes pomagati mladim, ki se pripravljajo na zakon, da se učijo govoriti o svojem notranjem svetu. Šola za zakon ima kot svoj prvi cilj prav to. Za že poročene pa so lahko odličen pripomoček pri učenju te umetnosti razodevanja

svoje notranjosti razne zakonske skupine, duhovne vaje zanje in podobno.

S temi besedami seveda ne mislim nikogar bremeniti z občutki krivde. To ni ne moja želja ne moja naloga ali pravica. Sodil si bo vsakdo sam in tako ga bo sodil tudi Bog. Gre pa za to, da se zavemo kritičnosti časa, v katerem živimo, in da vzamemo vajeti v svoje roke. Kajti to je vedno mogoče. V najtežjih časih so živeli največji kristjani. Tudi zakonci imajo izjemno možnost prepoznavati znamenja časa, kot bi rekel Jezus, in zgrabiti stvari v svoje roke.

Najodličnejši dar

2. Drugo veliko področje zakonske in družinske duhovnosti je prav gotovo rojevanje in vzgoja otrok. Kako je to res, naj zadostuje en sam navedek iz koncilskih besedil: „Zakon in zakonska ljubezen sta po svoji naravi naravnana na roditev in vzgojo otrok . . . Zato pravilno pojmovana zakonska ljubezen . . . teži za tem, da bi bili zakonci pripravljeni pogumno sodelovati z ljubeznijo Stvarnika in Odrešenika“ (CS 50, 1).

Seveda je tudi to drugo področje zakonske duhovnosti kot prvo – odnos med možem in ženo – v veliki krizi. Lahko govorimo o dveh delih tega področja: o načrtovanju, sprejemanju in rojevanju otrok, in o njihovi vzgoji za odraslo in samostojno življenje.

A) Kar zadeva odnos do otrok na sploh, se je v zahodnem svetu že zdavnaj spremenila lestvica vrednot. Nekoč je bil človek večja vrednota kakor danes in zato je bil tudi otrok bolj cenjen.

Koncil misli drugače. Po njem „so otroci najodličnejši dar zakona“ (CS 50, 1). Danes je zelo pogosto slišati, da se zakonci „bojijo otroka“. Seveda imajo v duhu odgovornega starševstva vso pravico in dolžnost, da odločajo ali načrtujejo, koliko otrok bi naj spočeli z ozirom na razne okoliščine. Vendar je res zanimiv ta večkrat kar temeljni „strah“ pred otrokom. (Seveda tega strahu ne morejo razumeti tisti zakonci – in vedno več je takih –, ki ne morejo imeti otrok, čeprav se morda kmalu tudi pri njih, če nekoč le pride do otroka, začne pojavljati podobno občutje pred naslednjim otrokom.) Brez dvoma lahko trdim, da je velika kriza zakonske in družinske duhovnosti danes v strahu pred nekoliko večjim številom otrok.

Kajpada na to krizo vpliva zahodnjaško okolje z vplivom mestnega načina življenja, ki se širi že v vasi, s svojo stanovanjsko stisko, z vprašanjem sredstev ali služb obeh staršev, z varstvom otrok, ozračjem med ljudmi v vrtcih, šolah in javnem mnenju. Tudi družba družinskega življenja ne spodbuja zadostno, ker ne podpira dovolj tistih staršev, ki bi želeli imeti več otrok. Pomislimo samo na porodniški dopust! Matere mnogokrat strašijo pred spočetjem z vnaprejšnjimi opozorili glede možnih poškodb otrok. Dovolj je samo pomisliti na odnos do splavov, razloge za njih in njihovo število, da se zavemo, kakšna kriza družinske duhovnosti je v odnosu do otrok na sploh danes v zraku.

Lahko pa pogledamo problem še z druge skrajnosti. Po novem otroke kar „delajo“ ali „proizvajajo“ v laboratorijih, ne meneč se za to, da je popolnoma nemogoče, da ne bi odsotnost osebnega odnosa moža in žene, očeta in matere torej, pri najbolj skrivnostnem dogodku spočetja novega človeka-osebe ne vplivala na duševnost ali osebnost otroka ter pokolenj, ki bodo izšla iz njih. Človeku ni treba biti znanstvenik, da bi vedel, kako je popolnoma nemogoče postaviti neki vzrok in da temu vzroku ne bi sledil sorazmerni učinek.

Na tem področju je še cela vrsta drugih vprašanj, ki omenjeno krizo družinske duhovnosti ali odnosa do otrok povečuje. Pomislimo samo na krizo naroda, ki nima dovolj potomcev! Mislim, da je dovolj že vse našteto, da razumemo, da ta kriza res obstaja in da je zelo ostra. Razmišljajoči zakonci in starši bi jo torej morali sami in v skupnosti z drugimi reševati. Gotovo najprej tako, da se takšni miselnosti upirajo ter da mislijo, govorijo in delajo drugače. Pri tem bi jim morali vsi pomagati. Z veseljem lahko trdim, da v Sloveniji ni več tako malo poročenih, ki tako že delajo in jim torej družinska duhovnost omogoča živeti res človeka vredno življenje.

B) Drugi del zakonske in družinske krize, ki zadeva odnos do otrok, je vzgoja. Spet je treba reči, da je najprej in predvsem odnos med možem in ženo tisto, kar vzgaja otroka ali jim nudi zdravo in primerno „podnebje“, v katerem se bodo lahko dobro razvijali. Nikoli ne bomo dovolj poudarjali, da je prav ta odnos med možem in ženo, o katerem smo govorili v prvem delu, popolnoma nenadomestljiv. In če je zelo dober, z vzgojo ne more biti zelo slabo.

Brez dvoma pa je potrebno veliko znanja in volje za tisto, kar morajo poleg domačega zdravega ozračja starši nuditi svojim otrokom. Kdo danes še pripravlja bodoče starše na veliko umetnost vzgajanja otrok? Kdo pomaga že poročenim pri tej nikoli dovolj naučeni umetelnosti oblikovanja enkratnih svobodnih bitij, otrok? Zato bi morali imeti posebne šole za vzgajanje ali šole za starše.

Kajpak otroka ne vzgajata samo starša, ampak kmalu tudi bratje in sestre, če jih je kaj. Zato večje

število otrok samo podpira uspešno vzgojo. Pozneje se seveda vpliv na otroke širi od soudeležencev otrok pri igri, v vrtcih in šolah do javnega mnenja z njegovimi sredstvi obveščanja, z „vsemogočno" televizijo, računalniki in raznimi igricami. (Moram reči, da me vedno znova neprijetno presenetijo sicer kar pametni starši, ki na tem področju nasedajo modi in muhastim zahtevam svojih otrok . . .). Dalje se starši upravičeno bojijo, kako bodo zmogli vplive od zunaj dovolj prečiščevati, jih otrokom pravilno ovrednotiti, jim najti primerno družbo ipd.

Rešitev te družinske krize duhovnosti bo treba iskati v zavestnem upiranju slabim vplivom, z vzpostavljanjem novih odnosov in povezav z enako trezno in krščansko mislečimi, pisati in govoriti v tem duhu, predvsem pa ravnati. Jasno, da imajo pri tem naporu staršev veliko vlogo in nalogo razne skupine v Cerkvi: od župnijskih skupin, veroukov, mladinskih srečanj do skavtov in podobnih skupin. Do vseh teh morajo biti starši zelo zahtevni, vendar tako, da so z voditelji teh skupin v rednem in živahnem stiku ter sodelovanju. Prvi vzgojitelji pa ostajajo še naprej starši.

Tudi pri tem drugem delu razmišljanja ne gre za kritiko, ampak za medsebojno osveščanje, spodbujanje ter povezovanje, z isto mislijo kakor prej: V najslabših časih so živeli najboljši kristjani!

3. Na koncu še nekaj besed o tretjem področju zakonske in družinske duhovnosti, o duhovnosti v ožjem pomenu besede ali verovanju, čeprav je morda to področje nekoliko bolj znano ali o njem večkrat govorijo.

Temeljna poteza zakonske duhovnosti je ljubeč odnos med možem in ženo, ki ga je treba nenehno vzdrževati, če hočeta, da bo ustvarjalen. Prav tako je odnos človeka ali krščanskega zakonskega para do Boga temeljen za kristjana in ga je mogoče vzdrževati samo s trajnimi in živahnimi stiki z Bogom na kakršen koli način.

Zakon je življenje v dvoje. Za poročenega kristjana je velika naloga zakonske duhovnosti, da skuša s sozakoncem tudi vero živeti v dvoje. To sicer ne pomeni, da se posameznik sme ali more odreči svoji osebni vernosti ali svojemu prijateljskemu stiku z Bogom. Pač pa, da se na tem skrajno osebnem in skrivnostnem področju človekove notranjosti usklajujeta in dopolnjujeta. Tudi tukaj bi lahko ponovili svetopisemsko besedo: „Kar je Bog združil, tega naj človek ne ločuje" (Mk 11, 9).

V NAJSLABŠIH ČASIH SO ŽIVELI NAJBOLJŠI KRISTJANI!

VITAL VIDER

To lahko zakonca dosegata z zakonsko molitvijo, molitvijo žene pred možem in moža pred ženo. Taka molitev je za poročenega človeka nujno dopolnilo osebne molitve. Zakonske molitve ne more zamenjati družinska molitev staršev skupaj z otroki. K temu molitvenemu ozračju spada seveda medsebojno odpuščanje, kar pomeni visoko stopnjo zrelosti, dobrote in ljubezni, te temeljne krščanske zapovedi, ki omogoča nenehno rast v zakonski duhovnosti kljub človeškim omejenostim.

Velika možnost poglabljanja družinske duhovnosti ali vernosti je družinsko bogoslužje, ki je ozko povezano z družinsko molitvijo, ko se življenje velike Cerkve razvija najprej pod domačim krovom, pod streho „male" ali „domače Cerkve": od petja verskih pesmi, skupnih molitev, branja Sv. pisma do pogovarjanja o verskem, Božjem in cerkvenem svetu. Vse to se najlepše dogaja okrog mize z vsemi družinskimi člani, njihovi starosti primerno, v nekakšnem „družinskem kotičku".

Duhovnost poročenih usmerja svoje nosilce tudi v odraslo prejemanje zakramentov. Najprej v vedno novem doživljanju posebne Kristusove navzočnosti med zakoncema in v družini po zakramentu zakona. Odtod bo vedno znova zorelo zaupanje v Božjo previdnost. Gre pa tudi za zrelo prejemanje zakramenta sprave. Da se denimo ne bi dogajalo, da bi se spovedovali otroci, ki spovedi skoraj še ne potrebujejo, ali starejši, ki je tudi skoraj več ne potrebujejo, poročeni sredi življenja bi pa ostali brez tega izjemnega sredstva zakonske in družinske duhovnosti. Ali pa, da bi se spovedovali „nezakonsko", se pravi tako, da o zakonskih zadevah skoraj ne govorijo, kakor da to področje ne bi bilo izjemno zahtevno in kot da ne bi potrebovalo Kristusovega odrešenja.

Sklep

Zakonska in družinska duhovnost, ki vsebuje vse zdrave človeške in krščanske vrednote, je bila in bo rešitev za človeka, tudi slovenskega.

Reševanje krize duhovnosti v zakonu in družini je tudi v temeljiti pripravi ali šolanju mladih za zakonsko in družinsko življenje. Za tiste, ki ga že živijo, pa je v nenehnem poglabljanju tega načina življenja in v nenehnem izobraževanju na tem področju, posebej z vključevanjem v skupine poročenih.

Vital Vider

Utrinki iz zgodovine pediatrije

Otrok ni le pomanjšana oblika odraslega

Rojstvo je od nekdaj v vseh civilizacijah in družbah pomenilo veliko skrivnost, pravi čudež življenja. Toliko neznanega in nepričakovanega se je skrivalo za prihodom novega bitja! Tudi dandanes radostno pričakujemo novo življenje, ki predstavlja neponovljiv dogodek za vsako mater in očeta. Otrokov prihod iz varnega zavetja materinega telesa je travma, dojenček ob rojstvu glasno protestira; okolica je hladna, svetloba moteča, hrup plaši. Mati ne more več dihati zanj, zrak nasilno vdre v nepredihana pljuča. Nebogljenost deteta, njegova nedolžnost in ljubkost ter večna želja človeškega rodu po potomstvu so od nekdaj nosečnico, mater in otroka postavljali v privilegiran položaj; dajali so jim zaščito, predvsem pa zdravstveno varstvo.

Tudi če se ne oziramo izključno po pisanih medicinskih virih iz starih in antičnih civilizacij, nam ohranjeni kipi, reliefi, mozaiki, slike in druge upodobitve razločno kažejo pozitivni odnos družbe do matere in otroka ter hkrati tesno navezanost obeh, njuno simbiozo. Tudi renesančni odnos je podoben; motivi Madon z otroki izpod čopičev znamenitih slikarjev Da Vincija, Michelangela, Rafaela to potrjujejo. Moralno-etični odnos družbe do matere in otroka ni bistveno drugačen tudi v naslednjih stoletjih, zdravstvena skrb za njiju pa sledi znanstvenemu napredku razvijajoče se medicine.

Čeprav je bila rodnost ženske nekdaj veliko večja kot danes, ko lahko reguliramo število rojstev, se populacija na zemeljski obli množi hitreje ko kdajkoli.

Kje so vzroki? Številni med njimi so transparentni: napredek medicinske znanosti, uspešno zatiranje nalezljivih bolezni, učinkovita zdravila, dovolj hrane, boljše življenjske razmere . . . Medicina še zdaleč ni edina zmagovalka v borbi z boleznimi, ima pa nesporno velike zasluge. Včasih so koze, kuga, pegavec, kolera, pa tudi davica, ošpice, škrlatinka in oslovski kašelj ob večnih vojnah in naravnih katastrofah zelo redčili prebivalstvo. Novorojenci in njihove matere na porodnih posteljah so umirali za nepojasnjenimi vzroki. Neodpornemu otroku so pretile nevarnosti na vsakem koraku: nečistoča je botrovala številnim boleznim prebavnega trakta, griže so malčke pogosto tako dehidrirale, da jim ni bilo pomoči. Pogosto so se banalni prehladi končali s pljučnico, za antibiotike pa vemo, da jih uporabljamo šele pol stoletja. Nič čudnega, da je še pred stoletjem vsak četrti do peti otrok umrl, umrljivost med dojenčki in otroki do prvega leta pa je na Kranjskem znašala celo 35 odstotkov. Koze, ena redkih bolezni, ki jih je človek zatrl (WHO, 1977), so pred uvedbo variolizacije bile strah in trepet ljudstev; v procesije so se zbirali ljudje vseh ras in veroizpovedi in prosili svoje priprošnjike, da jim pomagajo. Vse zaman! Šele po letu 1798, ko je Edward Jenner oživil že med starimi Kitajci znano zaščitno cepljenje proti kozam, so se umaknile z vodilnega mesta na seznamu vzrokov smrti. Redke so danes nove bolezni; davica in ošpice, pa norice in rdečke kakor tudi oslovski kašelj in otroška paraliza so človekove pradavne spremljevalke: vedno znova iščejo neprekužene skupine, v njih uveljavljajo svojo patogenost – vendar danes drugače kot nekdaj! Mi-

krobiologija in bakteriologija sta pred stoletjem pojasnili tisočletne uganke mikrobov. Mikroskop pa njegova elektronska varianta sta pokukala v bistvo njihovega obstoja, našlo se je protiorožje. Počasi so izdelali cepiva proti davici (1890), škrlatinki (1924), ošpicam (1933), otroški paralizi, uveljavilo se je BCG cepljenje (1924). Davica, ki je bila prava otroška kuga, je npr. leta 1894 v Ljubljani zahtevala 42-odstotno smrtnost, leto zatem pa, ko so prvič uporabili cepivo, je med 147 cepljenimi umrlo le 10 odstotkov obolelih; epidemija davice 1910 pa je med 200 obolelimi terjala 20 žrtev. Za ošpice je bilo cepivo na voljo kasneje; ne izolacija bolnikov niti razkuževanje prostorov niso mogli preprečiti epidemičnega širjenja. Pozimi 1895/96 je v Ljubljani med 557 obolelimi za ošpicami umrlo 50 otrok. Za škrlatinko niso tako pogosto umirali, ostajale pa so posledice, srčne napake, težave s sluhom, govorom, hojo . . . V skrbi za zdravje otrok in preprečevanje bolezni pomeni cepljenje temeljni kamen; obolevnost in smrtnost sta se bistveno zmanjšali.

Prosvetljenega duha je med Slovence prinesel prvi evropski zdravstveni zakonik Normativum sanitatis (1770). Njegov avtor, reformator zdravstva in zdravstvenega šolstva v habsburški monarhiji Gerhard van Swieten je v vseh deželah monarhije ustanovil babiške šole. Izredno visoka smrtnost med porodnicami, otročnicami in dojenčki je zahtevala širjenje znanja o porodništvu med zdravniki in babicami. Ta prva zdravstvena šola med Slovenci je od daljnega ustanovitvenega leta 1753 in do pred destletjem (1984), ko je prenehala delovati, vzgojila veliko babic. Prve so še poučevali v nemškem jeziku, spoznanje pa, da le-ta ni domač vsem, je leta 1782 prineslo prvo slovensko babiško knjigo Antona Makovica. Tudi na ljubljanskem kirurškem liceju (ustanovljenem 1782) so predavali porodništvo (Makovic, Matoušek, Pachner), prva ljubljanska porodnišnica, stala je na današnji Dalmatinovi ulici, pa se je v praksi precej neuspešno borila proti pogostemu umiranju mladih otročnic. Semmelweisovo spoznanje o nastanku porodne mrzlice zaradi okužbe otročnic (hemolitični streptokoki) iz leta 1847 je s preprostim napotkom, da si je potrebno, preden porodničar pregleda porodnico, vedno temeljito umiti roke, postopoma zniževalo število smrtnih primerov.

Prve otroške bolnišnice so nastale hkrati s prvimi katedrami za pediatrijo, vse na začetku 19. stoletja. Prva slovenska otroška bolnišnica je bila ustanovljena 42 let za dunajsko, njeno rojstno leto je 1865. Entuziazem dr. Viljema Kovača, njenega „očeta“, je iz skromne 12-posteljne bolnišnice na Poljanah 54 počasi pripeljal do izgradnje nove otroške bolnišnice na Ulici stare pravde, prav tako na Poljanah (1889); to zgradbo še danes uporabljajo pediatri. Več kot 60 let je bolnišnica zadovoljevala skoraj vse pediatrične hospitalne potrebe Ljubljane in širšega območja. Ambulantno svetovanje materam z malimi otroki se je razvilo po vsej Sloveniji šele po prvi svetovni vojni, razni zaščitni zavodi za slepe, gluhoneme, prizadete in vzgojno problematične otroke pa so začeli nastajati že v začetku tega stoletja.

Podatek, da je kranjska prestolnica s 30.000 prebivalci imela ob prelomu stoletja le 25 zdravnikov, govori o njihovem pomanjkanju; prva dva šolska zdravnika smo dobili leta 1909 (dr. Mavricij Rus, dr. Jernej Demšar), 1919 prvega pediatra – to je bil prominentni zdravnik dr. Bogdan Derč. Slovenska pediatrija je dodobra zaživela šele po prvi svetovni vojni (med vojno je stavbo zasedla vojska), ko so jo prevzeli Slovenci, dotlej je namreč bila v glavnem v nemških rokah, razen svetle izjeme dr. Kovača. Zaradi skromne opremljenosti bolnišnice na Poljanah je bilo treba vsak dan prevažati male bolnike s konjsko vprego v Splošno bolnico na Zaloško. Sami niso imeli ne laboratorija niti lekarne, kaj šele lastni rentgenski aparat. Korak k višji strokovnosti je bila ustanovitev Šole za zaščitne sestre leta 1924 v Ljubljani; v polletnih in enoletnih tečajih je vzgajala tudi otroške negovalke, sicer pa so otroke predano negovale redovnice usmiljenke.

Neverjeten napredek je v pediatrijo prinesel izum inkubatorja (1881); po sodobni doktrini neonatolog ohranja življenje nedonošenemu plodu od 400 gramov naprej, pred tem pa velikokrat tudi „dvekilogramske štruce“ niso mogle preživeti. Tehnika je tudi v pediatriji – podobno kakor v drugih vejah medicine – omogočila čudovito pomoč majhnim bolnikom, še posebej kardiološkim, onkološkim in nekaterim drugim, pri katerih z ultrazvokom, računalniško tomografijo ali magnetno resonanco postavijo zanesljivo diagnozo. Genetsko svetovanje je postalo način za preprečevanje prirojenih bolezni, sodobna zdravila pa vse več bolezni zdravijo, zavirajo ali vsaj blažijo bolečino. Otroci s prirojenimi srčnimi hibami so bili še pred pol stoletja obsojeni na kratko življenje, odkar pa so Američani (Gross, Blalock, Taussig) v tridesetih letih vpeljali operativno zdravljenje prirojenih srčnih hib, je tudi njim dano dalj živeti. Podobno bi lahko opisali pomembne dosežke na področju otroške onkologije, nevrologije, psihiatrije, alergologije in prenos teh znanj iz svetovnega v slovenski prostor.

Dve vojni in nestabilne politične razmere prve polovice 20. stoletja so zavirale razvoj slovenske pediatrije, vendar se je v času banovinske uprave začela hitreje razvijati in okoli leta 1940 se vse bolj

soočati s prostorsko utesnjenostjo. Svoboda leta 1945 je dala poleta vsem, tudi Medicinski fakulteti; že poleti se je razvila v popolno z desetimi semestri, med klinične predmete je bila uvrščena tudi pediatrija, njen prvi predavatelj je postal prof. dr. Bogdan Derč. V svojem prvem predavanju je ilustrativno opisal tedanje stanje v slovenski pediatriji, njene strokovne probleme, prostorske, kadrovske in finančne zagate . . . Bolnišnica v Ulici stare pravde se je preimenovala v Pediatrično kliniko, drugje po Sloveniji pa so nastajali v sklopu splošnih bolnišnic otroški oddelki. Da bi v Ljubljani vsaj delno ublažili prostorsko stisko, so kliniki dodelili še nekaj stavb: Dečji dom na Streliški 14 za opravljanje ambulantnega dela (1948), Jezuitski dom duhovnih vaj na Ulici stare pravde 11 (1949), za zdravljenje tuberkuloznih otrok pa še Čečevo vilo ob Gruberjevem kanalu. Prostorska razdrobljenost je otežkočala usklajeno pediatrično delovanje. Rešitev so našli leta 1953 s selitvijo v novozgrajeno stavbo Dečjega doma na Vrazovem trgu 2. V dveh letih se je vsa otroška bolnišnična dejavnost za ljubljansko regijo preselila na novo lokacijo. Štiri desetletja se je intenzivno razvijala, širila svojo diagnostično in terapevtsko dejavnost, postajala vse bolj vrhunska ustanova otroškega zdravstva za vso Slovenijo, vzgojila številne odlične domače strokovnjake, znotraj svoje hiše razvila posamezne oddelke, tako da danes predstavljajo za otroke do 14. leta starosti klinični center v malem in ohranjajo koncept unitaristične pediatrije. Večen razkorak med želenim in drugimi možnostmi so pediatri nenehno premoščali z lastnim entuziazmom, delom in iznajdljivostjo. Vse v dobro otrok! Sedaj pa je nasprotje med želenim in možnim postalo tolikšno, da je nova prostorska rešitev postala imperativ, če hoče pediatrična klinika slediti hitremu razvoju te vede v svetu.

Dr. Zvonka Zupanič Slavec

Nov spomenik pred Slomškovo stolnico

Odkar so pred nekaj leti na Slomškovem trgu v Mariboru postavili Slomškov spomenik kiparja Marjana Dreva, se tudi sama cerkev vse pogosteje imenuje Slomškova stolnica. Slomškov trg pa je postal bogatejši za še en spomenik. Ob obisku papeža Janeza Pavla II. v Mariboru so namreč pred stolnico postavili še fontano miru, ki bo tudi prihodnje rodove prebivalcev in obiskovalcev Maribora spominjala na visokega gosta, ki je obiskal mesto in Slomškovo stolnico.

Slomškova stolnica ima izredno bogato, skoraj tisoč let dolgo zgodovino, in velja za najstarejšo zgradbo v Mariboru. Romanskemu jedru zgradbe so konec 14. stoletja dozidali gotski prezbiterij, v začetku 16. stoletja so dvignili in obokali srednjo ladjo, v začetku 18. stoletja pa dozidali severno in južno kapelo.

Novi spomenik pred Slomškovo stolnico

Zavetnik te stolnice in stolne župnije je sv. Janez Krstnik. Nekdanja mestna župnijska cerkev je postala škofova cerkev-stolnica in s tem duhovno žarišče in mati vseh cerkva v škofiji, ko je leta 1859 škof Anton Martin Slomšek prenesel iz Št. Andraža na Koroškem sedež lavantinske škofije v Maribor. Istega leta je Slomšek v Mariboru ustanovil tudi bogoslovno šolo.

Danes šteje stolna župnija okrog 18 tisoč prebivalcev. V stolno župnijo sodijo še: cerkev sv. Alojzija (1769), grajska kapela Loretske Matere božje (1655), cerkev sv. Barbare na Kalvariji (1681), kapela šolskih sester v Strossmayerjevi ulici (1886) ter minoritska cerkev in samostan (1250).

Janko Štruc

Eneagram – devet obrazov človeške osebnosti

Ko so stari Grki pred nekaj tisoč leti v svetišču v Delfih zapisali stavek: Spoznaj samega sebe, verjetno niso pomislili, da zastavljajo s temi besedami sebi in rodovom za seboj zelo skrivnostno nalogo. V današnji družbi se je delfijsko svarilo spremenilo v navodilo „Spreglej svojega nasprotnika!" Najraje bi namreč z rentgenskimi očmi pogledali drugim na dno njihove duše, hkrati pa nikakor ne bi hoteli, da bi kdorkoli zaznal naše slabosti in pomanjkljivosti. In tako kot nočemo, da bi kdorkoli prepoznal, kakšni smo zares, tega velikokrat tudi sami nočemo vedeti. Čeprav je logika pri tej stvari jasna: Samo človek, ki pozna sebe, bo lahko drugim pomagal stopiti v njihov skrivnostni svet in v duše soljudi. Gre za načelo, ki ga je s slikovito primero postavil Jezus: „Če slepi vodi slepega, oba padeta v jamo" (Mt 15, 14).

„Eneagram – devet obrazov naše duše" je stoletja stara človeška tipologija, ki je dolgo veljala kot tajna znanost. Sredi našega stoletja so se začeli z eneagramom ukvarjati mdr. tudi ameriški jezuiti, ki so poznavanje eneagrama uporabljali predvsem pri delu v svetovalnicah. Na posebnih seminarjih so začeli približevati eneagram tudi širši zainteresirani publiki, kajti spoznali so, da je eneagram učinkovit pripomoček, da bolje spoznamo predvsem samega sebe, kajti samo, če bomo spoznali samega sebe, bomo sočustvovali tudi z drugimi.

Frančiškanski pater Richard Rohr je napisal knjigo „Das Enneagramm", ki je v nemščini izšla leta 1991 v založbi Claudius, salezijanec Alojzij Slavko Snoj je to knjigo v povzetku prevedel v slovenščino; prevod je izšel leta 1995 pri založbi Salve v Ljubljani. Iz omenjenih knjig vam hočemo na kratko predstaviti devet značajnostnih tipov eneagrama.

1 Prvi tip je človek, ki čuti globoko hrepenenje, da bi na svetu vladala resnica, pravica in moralni red. Težko sprejema lastne in tuje nepopolnosti.

Prvi tip je bil morda vzoren otrok („priden fantek, pridna deklica"). Že v otroštvu se je naučil, da si bo z izpolnjevanjem tega, kar ljudje pričakujejo od njega, pridobil ljubeznivo okolje. Pogosto je pri prvem tipu eden od staršev zahteven, malenkosten ali večno nezadovoljen: s pohvalo skopari, nadpovprečne podvige ocenjuje kot samo po sebi umevne. Prvi tip se nenehno sprašuje: „Sem dovolj dober?"

Prvi tip je zelo pedanten, njegovo stanovanje je vedno čisto in urejeno, zaveda se odgovornosti in dolžnosti. Je neverjetno točen in zelo resen človek. Ne pripoveduje šal ali jih ne zna pripovedovati. Sprostitev in razvedrilo si privošči samo takrat, ko je vse dolžnosti temeljito in zadovoljivo opravil. To pa se zgodi zelo redkokdaj.

Prvi tip potrebuje meditacijo in molitev, da je lahko v nepopolnem svetu kljub temu srečen.

Prvi tip je sam nase jezen. **Jeza je njegov temeljni greh.** Niti sebi niti pred drugimi ne prizna, da je napadalen. V notranjosti se jezi, ker je svet tako strašno nepopoln. Z ljudmi, ki bi mu očitali jezljivost, bi se prepiral, da to ni res. Sramuje se svoje jeze.

Past, iz katere se mora *neodrešeni* prvi tip osvoboditi, je njegova občutljivost. Naučiti se mora sprejeti sebe in druge, namesto da jih obsoja. Najprej mora odstraniti bruno iz svojega očesa (prim. Mt 7, 3–5). Prvi tip včasih doživi, da mu kdo reče: „Vam se ne morem odpreti. Bojim se, da me boste obsodili."

Prvi tip se mora učiti, da ni samo ene prave poti, temveč da „vsaka stezica povede te v Rim".

S prvim tipom lepo sodelujemo, če ga le ne vzamemo preveč resno. Izhod za ta tip značaja je vedno v tem, da sebe relativira in se loči od napačnega jaza. Znamenje velike svobode je nasmejati se na svoj račun, ko pridemo do spoznanja, da je lastna zaznava le del neke celovite podobe. Globoko v njem je ideal dobrote, resnice in lepote. V tem je njegova posebna moč. Spremlja naj ga spoznanje, da Bog tudi iz dvoumnih človeških nagibov naredi kaj dobrega.

ČE SLEPI VODI SLEPEGA, OBA PADETA V JAMO!

JEZUS KRISTUS

Posebno povabilo prvemu tipu je, naj sliši in si osvoji skrivnost, ki je skrita v besedi rast. Kar raste, še ni popolno, temveč je na poti.

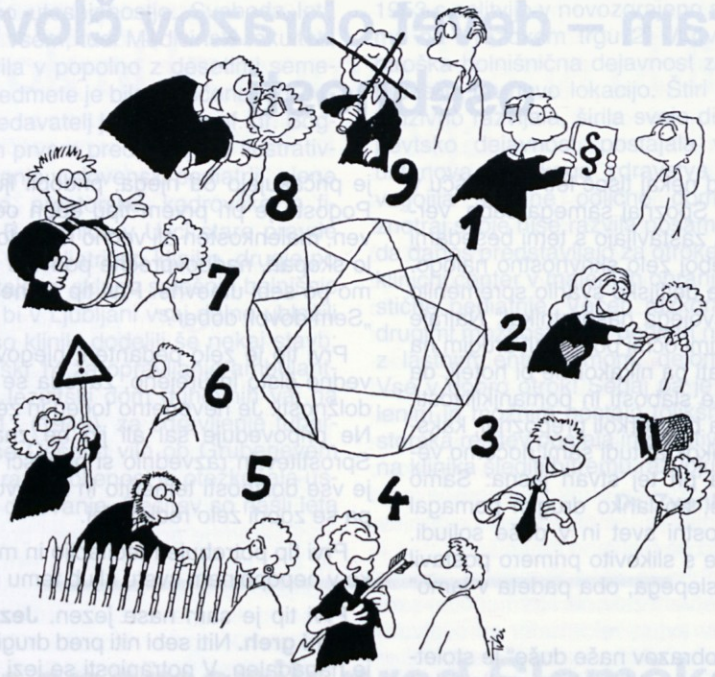

ENEAGRAM

ali
devet tipov človeka

2 Drugi tip čuti predvsem potrebo biti dober in pomagati. *Neodrešen* drugi tip želi, da bi ga soljudje stalno potrebovali, včasih je skorajda vsiljiv, ker si dela skrbi in stalno hoče pomagati, ne da bi ga kdo prosil za pomoč. Drugi tip je čuteč človek. Rad govori o medsebojnih odnosih in o ljubezni. Naša socialna mreža bi se strgala, če ne bi bilo ljudi drugega tipa, ki se žrtvujejo za blagor ljudi.

Velika skušnjava drugega tipa je v tem, da želi nenehno drugim pomagati in se na ta način izogibati samemu sebi. Identiteta drugega tipa obstaja v željah in potrebah drugih ljudi. To pomeni: zunaj samega sebe. To ima za posledico, da je njegovo čustveno življenje pogosto precej zmedeno. Nezrelemu drugemu tipu je težko najti lastno ravnotežje. Če je sam, mu pada streha na glavo.

Temeljni greh drugega tipa je napuh (ponos). Zaznavanje samega sebe pri *neodrešenem* drugem tipu lahko dobiva mesijanske poteze: „Jaz sem bolj ljubeč kakor drugi! Moja ljubezen bo rešila svet!" Dvomljiva plat posedovalne ljubezni je v tem, da z drugimi manipulira in jih napravlja odvisne prav z naklonjenostjo in skrbništvom.

Senčna stran *neodrešenega* drugega tipa je nepristna ljubezen. Napuh je v tem, da ima nepristno ljubezen za pristno in je užaljen, če drugi to ljubezen zavračajo. *Odrešeni* drugi tip pa je vajen resnične ljubezni, ki ni več umetno „nesebična", temveč igra z odprtimi kartami: lastne meje in potrebe zaznava, drugim pa pomaga.

Drugi tip naj se ogiba pasti: lastnih potreb naj ne potisne v podzavest in jih ne projicira na druge. Nima pravega pristopa do resničnih lastnih potreb, ker vedno misli na potrebe drugih. Jezusovo zlato pravilo, „Vse, kar želite, da bi ljudje vam storili, storite tudi vi njim!" (Mt 7,12) pri drugem tipu deluje kakor strup. *Neodrešen* drugi tip ima namreč silovito potrebo po razdajanju, hkrati se sramuje svojega hrepenenja po ljubezni.

Drugi tip hrepeni po povezovanju. Neprenehoma razmišlja, kdo gre s kom skupaj in povezuje druge ljudi med seboj. Ko opazi, da dvoje ljudi iz njegove-

ga kroga goji romantična čustva, gre na delo, da vzpostavi zvezo ali jo pospeši. Mnogi predstavniki drugega tipa radi berejo ljubezenske romane, kajti življenje v romantični ljubezni se jim zdi še enkrat lepše od siceršnjega.

Odrešeni drugi tip se je naučil ljubiti brezpogojno, nepreračunljivo in brez pomislekov.

3 Tretji tip je osrednji tip „srčnega človeka". To pa ravno ne pomeni, da je tisti človek, ki bi se najboljše znašel v svojem čustvenem svetu. Nasprotno: tretji tip ima med vsemi drugimi tipi eneagrama največje težave pri dojemanju lastnih čustev. Podobno kakor drugi tip ima tudi ta vedno buden čut, da „meri temperaturo" okolja. Toda ne vpraša se kakor drugi tip: „Me imate radi?", temveč: „Imam uspeh? Napredujem?" Kot otroka so ga nagradili in pohvalili samo, če je bil uspešen in posebno učinkovit. Vedno znova so poudarjali zmago in uspeh, da si je oblikoval geslo: „Dober sem, če zmagam!" Življenje tretjega tipa je konkurenčni boj. Gre za zmago ali poraz. On hoče vedno zmagati. Zato pogosto pride res daleč.

Tretji tip je uspešnež finega zunanjega videza, ki gre smejoč se skozi življenje. Zdi se, da po naključju doseže vse, kar hoče. V resnici ni nič naključnega. On trdo dela za svoj uspeh. Skrbi za to, da uspe v svojih namerah in vanje vlaga vso svojo energijo. Toda hoče, da je vse videti lahkotno, in ne dopušča, da bi opazili njegove napore.

Želja po uspešnosti tretjega tipa vodi do **njegovega glavnega greha, ki je laž in prevara.** Za zmago so tretji tipi pripravljeni tudi resnico širokosrčno obiti. *Neodrešen* predstavnik tretjega tipa najprej in najbolj laže samemu sebi. Zato laž še sam težko spregleda. Najprej se prepričuje, da je laž resnica. Potem (če je npr. politik) „vedro" stopi pred mikrofon ali novinarja in izjavi, da je vse v najlepšem redu, in zanj je morda res tako.

Simbol za tretji tip je *kameleon.* Okolju se zna duhovito prilagajati. Tretji tip je zato v nevarnosti, da mnoge različne vloge in maske zastrejo izvirno lastno podobo, do katere nima več dostopa.

Povabilo za tretjega tipa je klic k upanju. Upanje tudi pomeni, da življenja ne načrtujemo zgolj po lastnih ciljih, temveč po Božji volji. Jezus pravi: „Iščite najprej Božje kraljestvo in njegovo pravico in vse drugo vam bo navrženo" (Mt 6, 33).

4 Četrti tip uporabi darove za to, da v svojem okolju prebudi smisel za lepoto in harmonijo. Četrti tip stremi, da bi bil estetsko privlačen, nekaj posebnega, ustvarjalen, v nekaterih primerih celo ekscentričen in eksotičen. Četrti tip noče biti navaden: oblači se v pravih ali nepravih kombinacijah, vse je skrbno izbral, namreč z namenom, da bi izstopal od drugih.

Četrti tip zlahka prepoznamo. Najprej je navezan na staromodno nošo, ne skriva svoje otožnosti, njegove prednostne barve so črna ali vijoličasta. Kakšen se oblači prav čudaško. Mnogi predstavniki četrtega tipa so vegetarijanci, varuhi živali, nekatere ženske so feministke ali privrženke kakšnega posebnega nauka o zdravju.

Četrti tip je v nenehni skušnjavi, da si krčevito prizadeva za pristnost. Otroci, narava in vse, kar odseva prvotno čistost, mu vzbuja hrepenenje po tisti preprostosti in naravnosti, ki jo je nekoč izgubil. Kolikor bolj se *neodrešeni* četrti tip trudi, da bi bil pristen, toliko bolj „udarjeno" deluje na okolje.

Glavni greh četrtega tipa je nevoščljivost. Hitro opazi, kdo ima boljši slog, več okusa in nadarjenosti, svežih idej in ustvarjalnosti. Ve, kdo je preprostejši, naravnejši, bolj zdrav in „normalnejši" kot on. Nevoščljivost se lahko izraža kakor ljubosumnost, kadar gre za razmerja. Taki ljudje živijo vedno v strahu, da bi kdo drug kot partner bil lahko privlačnejši, izvirnejši in zanimivejši kakor oni.

Odrešeni predstavniki četrtega tipa lahko bolje kakor mnogi drugi spremljajo in razumejo soljudi v duševni stiski. Ne bojijo se težkih, navzkrižnih ali temnih občutkov drugih, saj so vse to že sami doživeli.

K življenjskim nalogam tega tipa spada razvijanje zdravega realizma in stremenje po dosegljivih ciljih. Truditi se mora, da je njegova pozornost usmerjena v sedanjost, ne pa vedno v preteklost ali prihodnost.

Brez četrtega tipa ljudi bi bil svet revnejši za večji del umetnosti in poezije. Če se četrti tipi naučijo s svojimi darovi drugim služiti, bodo človeštvu prispevali pomemben delež in z lepoto osrečevali ta svet.

5 Peti tip je objektiven, natančen in globoko misleč, ker hoče stvari v podrobnosti utemeljiti. Je dober poslušalec, ker hoče vse natančno izvedeti.

Prvotna izkušnja mnogih predstavnikov petega tipa je neke vrste praznina. Zato hrepenijo po izpolnitvi. Nekateri so imeli psihično ali fizično vsiljive starše ali so odraščali v tesnem stanovanju. Njihov notranji svet je bil edini svoboden prostor, v katerem so se nemoteno gibali. Drugi zopet so doživeli navidezno nasprotje. Kot otroci so prejeli malo nežnosti in bližine. Zato se ni razvila njihova sposob-

nost za zunanje izražanje čustev in njihovo telesno izražanje. Peti tip potrebuje zaprt in zavarovan zasebni krog.

Da bi si pridobili bogate vtise in znanje, mnogi petega tipa radi potujejo, kajti to jih oblikuje. Z veseljem študirajo neznane tuje kulture, šege in navade.

Glavni greh petega tipa je lakomnost. Dajanje ni njegova lastnost. Nagiba se k temu, da kopiči svoje duhovno in gmotno premoženje. Na tej točki mora narediti zahteven korak v svoje „ozadje": „Sedaj je čas, da končno prineseš na dan svoje zaklade."

Past za peti tip je skopost. Predvsem je skop do samega sebe. Večina petega tipa je v resnici skromna v svojih zahtevah in je nagnjena k askezi. Njihova prva življenjska izkušnja je pogosto ta, da niso dobili tistega, kar so pravzaprav potrebovali. Morali so se zgodaj navaditi na to, da so z malim zadovoljni.

Ljudje petega tipa so lahko izredni pastoralni delavci. Lahko sledijo izpovedim drugih ure in ure. Kaže, da imajo neomejeno sposobnost poslušanja in dojemanja vsega. Njihova sposobnost, da čustveno stopijo nazaj, lahko tistim, ki iščejo nasvet, pomaga, da lastno okoliščino jasneje, iskreneje in bolj stvarno ocenijo. Oddaljenost (distanca) je resnično obenem dar in pomanjkljivost petega tipa.

Premišljevanje in molitev sta za peti tip najpomembnejša vira moči. Gojiti mora svoje notranje življenje, da bi našel moč za razmerje do zunanjega sveta.

6

Mnogi, ki že leta delajo z eneagramom, so prepričani, da je šesti tip v zahodni družbi najpogostejši. Pripadnik šestega tipa je čustveno bolj odvisen od drugih kakor od samega sebe. Želi si avtoritete, a se je obenem boji. Obenem je poslušen in neposlušen. Pripadnik tretjega tipa je po naravi zmagovalec, predstavnik šestega tipa pa poraženec. Težko sprejme pohvalo. Domneva, da se v njej skriva kakšna ukana. Kdor se mu hoče približati, mora pohvali pridati tudi vsaj kanček konstruktivne kritike, da bo pohvala verodostojna.

Skušnjava šestega tipa je nenehno stremljenje po gotovosti. Ljudje šestega tipa iščejo hierarhijo, avtoriteto in gotovost. Zato je med njimi več navdušenih militaristov kakor pri drugih tipih. Rad ima „pravoverne" zaprte sisteme. Nagnjenje ima do islamskega, krščanskega, znanstvenega „zelenega" ali „rdečega" fundamentalizma.

Zakoni in vse, kar je povezano z njimi, večino ljudi šestega tipa očara. Mnogi od njih iščejo zaposlitev, v kateri imajo opravka z zakoni – bodisi tako, da jih varujejo, bodisi tako, da jih prelamljajo. Sodniki, tožilci, odvetniki, detektivi, policijski komisarji, kriminalisti, pisatelji kriminalk in kriminalci odražajo lastnosti šestega tipa.

Šesti tip ima bujno domišljijo za apokaliptične strašljive scenarije in pogosto računa na najhujše. **Glavni greh šestega tipa je strah.** Zlasti ljudje, ki so na oblasti in hočejo druge nadzorovati z ustrahovanjem, najdejo zanj vedno novo zakrito ime: npr. lojalnost ali pokorščina.

Med življenjskimi nalogami za šesti tip je tudi ta, da se uči osamosvajati od nenehnih zunanjih „voditeljev in avtoritet" ter prevzemati odgovornost za svoje življenje.

Humor in sposobnost, da se ponorčuje iz lastnih pretiranih strahov, lahko pripomore k temu, da bo ta tip človeka strah pregnal.

7

Ljudje sedmega tipa izžarevajo optimizem in veselje. Življenje lahko otroško občudujejo in ga čutijo kot dar.

Značajske lastnosti sedmega tipa so: sproščenost, dobra volja, bogata domišljija, sijoč obraz, pripravljenost za igro, razorožujoča šarmantnost . . . Na prvi pogled ne kaže lastnosti razumarja. To je v ospredju vse dotlej, ko nekega dne spozna, da mu vse to služi za varovanje pred napadi, strahovi in bolečinami.

Sedmi tip je „večni otrok". Ljudje sedmega tipa so radovedni v pravem pomenu besede. Kakor da to, kar poznajo in imajo, ni dovolj. Potrebujejo spremembo, poživitev, nova doživetja.

Ljudje sedmega tipa navadno niso specialisti, temveč povprečneži. Pri njih je vedno več žogic v igri, ker vedno puščajo odprte vse možnosti in si nezavedno prizadevajo, da se na kako stvar ali na določenega človeka ne bi navezali premočno.

Ti ljudje lahko v nekaterih okoliščinah živijo leta in leta tako, da senčnih strani življenja in sveta ne dojamejo. Navadno potrebujejo dosti časa, da dojamejo senčne strani kakega razmerja ali lastne osebnosti. Hočejo, da je vse lepo in dobro, zato izključijo druge vidike resničnosti.

Glavni greh sedmega tipa je nezmernost ali – kakor so rekli včasih – požrešnost. Mnogi govorijo preveč, ker so na splošno nagnjeni k pretiravanju. Poskrbeti morajo za to, da postanejo modrejši in bolj umirjeni.

„Sedmico" kritizirati ali napasti ni preprosto. Vse zna zaobiti z lepim nasmehom in z nekaj smešnimi pripombami.

Dar ali sad duha sedmega tipa je preudarnost. To ne pomeni, da naj bi na poti do osebne integracije postal žalosten cmok. Življenjska energija sedmega tipa je veselje in to naj ostane.

Povabilo sedmemu tipu se glasi: „Sodeluj z Bogom." *Neodrešena* „sedmica" meni, da je sama kovač svoje sreče, zato vedno znova načrtuje nove oblike izboljšanja življenja. Če sodeluje z Bogom, združuje različnosti: postavlja se pred resničnost sveta, ki je mešanica veselja in žalosti, in tako sprejme obe strani življenja. Skozi življenje gre z Bogom; iz smrti v vstajenje. Postaja sposobna prinašati veselje in upanje tja, kjer je žalost.

Za ljudi sedmega tipa je pomembno, da v globini najdejo in sprejmejo samega sebe. V globini srca bodo odkrili, da jih Bog in najbrž tudi nekaj ljudi, ki so jim blizu, ne sprejemajo samo zaradi njihove sončne strani, temveč popolnoma in v celoti.

8 Ljudje osmega tipa pravijo o sebi: „Sem močan. Močnejši sem od drugih." Moški osmega tipa so pogosto športniki ali vsaj atletske postave. Mnogi radi uporabljajo močne izraze, s katerimi razkazujejo svojo moč.

Ljudje osmega tipa uživajo, ko napadajo druge (to je zanje ena od oblik za navezovanje stikov), na druge pa to deluje pogosto kot agresivno obnašanje.

„Osmica" se izogiba podrejenosti, slabosti in videza, da si ne zna pomagati. Hoče imeti vedno prav in biti nad vsemi, samo da se drugim ne bi zdela kot slabič.

Obrambni mehanizem osmega tipa je tajitev. „Osmica" zmore v nekaterih okoliščinah zatajti vse, kar ne sodi v njeno pojmovanje resnice in pravice.

Ni jih sram, če kakor slon stopijo v trgovino s porcelanom. Če osmi tip zakolne ali zagode kakšno „mastno", ga tega ni sram. To se mu prilega. Ljudje osmega tipa ne postanejo diplomati. **Glavni greh osmega tipa je nesramnost.** Ta greh se pri osmem tipu lahko kaže na vseh življenjskih področjih. Neodrešena „osmica" ne spoštuje dostojanstva in nima čuta za ranljivost drugega. Človek osmega tipa nerad pogleda v svojo notranjost, da bi odkril svoje nežne strani.

Povabilo ljudem osmega tipa se glasi: usmiljenje, sočustvovanje. *Neodrešeni* predstavniki so namreč samih sebe in do drugih brez usmiljenja. Le srečanje z resnico jih lahko osvobodi. Resnica jim lahko pomaga, da svojo slabost uvidijo in spremenijo. Iz te izkušnje se lahko naučijo, da razumejo in sprejmejo tudi slabosti drugih ljudi.

9 Predstavniki devetega tipa so ustvarjalci miru. Imajo dar, da druge ljudi jemljejo brez predsodkov. Zato se mnogi čutijo od njih z razumevanjem sprejete.

Ljudje devetega tipa so prijetni. Preprosto jih moramo imeti radi. Včasih sicer delujejo tako ljubko in mehko, da jih kot osebnost komaj še zaznamo. Večina od njih ne bo spremenila sveta, ker se izogibajo najmanjšemu soočenju in se bojijo sprejemati odločitve.

Skušnjava devetega tipa je zapostavljanje samega sebe. Na prvi pogled deluje ponižno. V resnici je za tem skrita ponarejena skromnost in strah, da bi se pokazal. Včasih vstopi v kak prostor, kjer so ljudje, in odide, ne da bi ga kdorkoli zaznal. Ne pritegne pozornosti drugih in ne stori ničesar, da bi jo vzbudil. Pričakuje, da ga drugi opazijo in pristopijo k njemu.

Zato je malo vodilnih ljudi devetega tipa. Ker se nimajo sami za tako pomembne, jih drugi pogosto spregledajo. Hitro pozabijo nanje. Obrambni mehanizem predstavnikov devetega tipa je omama. **Glavni greh devetega tipa je lenoba.** Past devetega tipa je ležernost in mirnost. Njegova naravnanost je: „Saj ni vredno! Vse je preveč zahtevno in težko. Zakaj bi moral stati, če lahko sedim ali celo ležim?"

Lahko se komu zgodi, da se spoprijatelji z „devetico" in šest mesecev ne dobi od nje nobenega življenjskega znaka. Ko ji potem piše ali jo pokliče po telefonu, se razveseli, da nanjo misli in da hoče govoriti z njo. *Neodrešena* „devetica" redko pride do ideje, da bi sama navezala stike in gojila povezave. To lahko vzbuja vtis, da koga ne mara.

Osebno strukturo devetega tipa imenujejo tudi pasivno-agresivno. To je drža: „Jaz se ne bom zavzel."

Pasivna agresija se izraža predvsem v nekakšni trmi. Če „devetica" česa noče, potem pri tem vztraja. Nihče je ne more prisiliti, da bi storila kaj, kar je zanjo preveč težko in zahtevno.

Svetla stran hrepenenja ljudi devetega tipa po harmoniji je v tem, da postanejo izjemni posredniki in ustvarjalci miru. *Odrešeni* ljudje devetega tipa lahko brezpogojno ljubijo bolj kakor drugi.

Pripravila Milka Hudobnik

Literatura:

Richard Rohr, Andreas Ebert: DAS ENNEAGRAMM, založba Claudius, München

Alojzij Slavko Snoj: „KDO JE KDO PO ENEAGRAMU", založba Salve, Ljubljana

Vpliv Lune na človeka

Andrea Caldera

Že naši predniki so natančno opazovali in izračunavali potek nebesnih teles ter po njem uravnavali tudi svoje življenje. Tako so glede na položaj Lune in Sonca izračunavali pratike, katere so uporabljali za pregled določenih sil, impulzov, ki na naravo, človeka in žival vplivajo samo ob določenem času in se vračajo v pravilnih časovnih presledkih. Ugotovili so, da so številni naravni pojavi, kot so plima in oseka, rojstvo, vremenski dogodki, ženski ciklus in še veliko drugega, povezani z Luno. Ugotovili so:

– da ptice zbirajo material za gnezda samo ob določenem času, tako da se gnezda po dežju hitro spet posušijo;

– da je učinek vsakodnevnih opravil, kot so sekanje drv, kuhanje in uživanje hrane, striženje las in nohtov, uporaba zdravil in zdravilnih sredstev, odvisen od naravnih ritmov;

– da so zdravilna zelišča, zdravila ter shujševalne in druge kure ob določenih dnevih učinkovitejše kakor sicer.

Uspeh tistega, kar nameravamo storiti, torej ni odvisen samo od naših sposobnosti in sredstev, ki so nam na razpolago, temveč tudi od časa ukrepanja.

Človek si je ustvaril zvezdno uro, iz katere je lahko razbral, kateri vplivi so prevladujoči, ali so vplivi za njegovo nameravano ravnanje pozitivni ali negativni.

Še danes je veliko naših praznikov odvisnih od stanja Lune. Tako npr. Veliko noč od 2. stoletja po Kristusu praznujemo vsako prvo nedeljo po prvi pomladanski polni luni.

Proti koncu 19. stoletja je znanje o posebnih ritmih narave šlo skoraj popolnoma v pozabo, kajti doba moderne tehnike in medicine, ki se je začela, je obetala hitrejše rešitve vseh problemov. Uporaba gnojil in pesticidov je prinesla bogato žetev in večji pridelek, čemu bi torej še pazili na naravne ritme? Danes začenjamo počasi razmišljati drugače, saj je kvaliteta pridelkov zaradi izropane zemlje močno padla. Škodljivci so postali odporni, žetev je kljub moderni tehniki vedno skromnejša.

Ritme narave pa velikokrat spregledamo preprosto iz nevednosti. Naj vam zato razložim nekaj temeljnih Luninih ritmov.

Poznamo sedem različnih men Lune in sicer: mlaj, rastoča luna, polna luna, pojemajoča luna, položaj lune v enem izmed zodiakalnih znamenj, luna v dviganju, luna v padanju.

Ob **mlaju** je Luna zmeraj v istem zodiakalnem znamenju kot Sonce. Mlaj pomeni rast in vitalnost. Vsa energija je zbrana v eni točki, zato so prihajajoči impulzi posebno močni.

Energija je sveža, neporabljena, izvirna. Po obdobju poduhovljenja pride čas raznolikosti idej in aktivnosti. Treba je premagati duhovno in intelektualno togost in tvegati, načrtovati. Zato je to najboljši čas za nove začetke.

To je tudi najprimernejši čas, da se znebimo slabih navad. A pri tem naj bo preudarnost pred dejanji: ničesar ne bomo dosegli, če se postavimo proti samemu sebi, če hočemo kaj izsiliti z razumom. Samo tisti, ki sam pri sebi dojame, zakaj je odvisen od steklenice, od cigaret, od pretirane količine hrane, bo lahko začel živeti boljše, bolj zdravo in zavestno. Pri tem mu bo pomagal tudi mlaj.

Za zdravje pomeni mlaj največjo možno pripravljenost telesa na razstrupljanje. Če bi se na ta dan vsak mesec postili, bi se lahko izognili marsikateri bolezni.

Duhovno je mlaj najboljši čas, da začnemo s projekti, ki zahtevajo veliko samozavesti, ter uredimo zadeve, pri katerih se moramo znati uveljaviti.

Nekaj ur po mlaju se začne faza **rastoče lune**, ki traja 6 dni do polmeseca in ki jo imenujemo tudi prva četrtina.

V tej Lunini fazi bomo odločitve, ki smo jih sprejeli ob mlaju, zagotovo uresničili. Vedno bolj jasno spoznavamo, kam nas vodi življenjska pot. V tem času k nam dotekajo energije, zaradi katerih smo dinamični in odločni, še posebej se okrepijo samozdravilne moči telesa. Vse v naravi se naravna k sprejemanju in rasti. Impulze in informacije željno sprejemamo in jih odločno spreminjamo v dejanja.

Vse, s čimer telo tudi sicer okrepimo, deluje naslednja dva tedna dvakrat blagodejno. Zdaj je čas za pitje čajev iz zdravilnih zelišč. V tem času lahko okrepimo šibke dele telesa. Pri preutrujenih očeh uporabimo komprese. Pri ponavljajočih se bronhitisih bodo prsni čaji bolj učinkoviti.

Rdeča naglavka (Rotes Waldvögelein)

Rdeča murka (Steineralpen-Kohlröschen)

Rumeno pegasta kukavica (Holunder-Knabenkraut)

Jesenska škrbica (Herbst-Drehähre)

Pegasta kukavica (Geflecktes Knabenkraut)

Čmrljeliko mače uho (Hummel-Ragwurz)

Bezgova kukavica (Holunder-Knabenkraut)

Lepi čeveljc (Frauenschuh)

Uravnovesimo tudi raven mineralnih snovi in vitaminov. Vsekakor pa velja, da se v tem času množijo tudi kalorije, zato naj predebeli ljudje jedo manj, kajti tudi izkoristek maščob, ogljikovih hidratov in beljakovin je boljši kakor ob pojemajoči luni.

Masaža v tej fazi nadgradi, uravnava in krepi. Intenzivno učinkujejo tudi kozmetični posegi. Bolj ko Luna narašča, toliko bolj neugodno pa lahko poteka celjenje ran ali operativni posegi, narašča tudi nevarnost krvavitev.

Za dušo dober čas za ureditev težavne korespondence, kajti uspelo nam bo najti pravi ton in izraz.

Naslednja postaja Luninih men je **polna luna**. Njena energija je jasno izražena. Vse je posebej močno: zdravilna zelišča, zdravilna sredstva in zdravila delujejo zelo intenzivno. Jejte pretežno lahke jedi. Previdnost pred preveliko težo. Pazite na telo in krvni obtok. Če je le možno, se izogibajte operacijam, kajti nevarnost krvavitev je ob polni luni večja kot sicer. Agresivnost se okrepi, mesečni ljudje hodijo v spanju, zdravilna zelišča, ki smo jih nabrali tega dne, so posebej učinkovita, celo število rojstev se poveča.

Za telo je to čas umiritve. Dostop k lastni duši, k lastni podzavesti je v tej energije polni fazi posebej dober.

Počasi se začenja tretja faza, **pojemajoča luna**. V tem času bi morali narediti vse za razstrupljanje in razbremenitev telesa. Operacije so uspešnejše, in tudi če v tem času več jemo, se ne bomo toliko zredili.

Pojemajoča luna je primeren čas za naslednje posege pri zobozdravniku: odstranjevanje zobnega kamna, puljenje zob, namestitev kron in mostičkov.

Za telo je to dober čas za operacije.

V fazi pojemajoče lune lahko naredimo uspešne shujševalne kure, razne diete, zdravljenje črevesja kot npr. dieta po F. X. Mayru. Zdravljenje alergij z biorezonanco je učinkovitejše kot sicer. To je čas za urejanje in čiščenje kože, las in nohtov. Bradavice in kurja očesa bomo laže odstranili, zdravljenje aken bo učinkovitejše. Ob koncu pojemajoče lune se razvojna faza zaključi in polni zaupanja čakamo na prihodnje dogodke. V hiši odstranimo plesen.

Poleg Luninih men pa na človeka vpliva tudi položaj Lune v vsakokratnem zodiakalnem znamenju. Ko kroži Zemlja okoli Sonca, je Sonce – gledano z Zemlje – en mesec v enem izmed znamenj zodiaka. Vsak od nas pozna osebe, rojene v Vodnarju, kar pomeni, da se je sonce od 21. 1. do 19. 2. zadrževalo v zodiakalnem znamenju Vodnarja. Tudi Luna v svojem 28-dnevnem kroženju prehodi teh 12 zodiakalnih znamenj, pri čemer se v vsakem znamenju zadrži približno dva dni in pol. Dvanajst različnih sil, povezanih s položajem Lune v zodiakalnem znamenju, le redko začutimo tako neposredno kakor moč polne lune, a jih ob pozornejšem opazovanju prav tako jasno razpoznamo.

Vsako znamenje zodiaka pripada nekemu delu telesa. Pravilo je, da nikoli ne operiramo tistega organa, katerega znamenje Luna ravnokar prečka. Pri tem so seveda izključene nujne operacije. Vse, kar naredimo v blagor tistega dela telesa, pa je učinkovitejše kot sicer, vse, kar ga ogroža, je bolj škodljivo.

Primer: Vstop Lune v zodiakalno znamenje Bika zelo vpliva na grlo. Vse, kar vašemu grlu škoduje, mu tega dne škoduje dvojno. To pomeni: če pijete mrzle pijače, boste ob teh dneh prej dobili bolečine v grlu kot sicer. Prav tako pa bodo čaji proti hripavosti učinkovali v dvojni meri.

Luna v Raku vlada nad naslednjimi organi: prsi, prepona, pljuča, mlečne žleze, jetra, žolč in želodec. Torej moramo ob teh dneh paziti na žolč in jetra, a tudi tu velja, da čaj za jetra učinkuje dvojno, kajti kar je blagodejnega, učinkuje posebej dobro. Zdravilno učinkovitost pa lahko še povečamo, če je Luna v rastoči fazi.

Luna v dviganju in **luna v padanju** sta pojma, ki sta povezana s položajem Lune v zodiakalnem znamenju, ne pa z Luninimi menami. Vsa zodiakalna znamenja, ki jih Sonce prehodi od 21. decembra do 21. junija (torej Kozorog, Vodnar, Ribi, Oven, Bik) imajo v sebi dvigajočo moč, počasno naraščanje signalizira širitev in rast. V drugi polovici leta, torej ob Raku, Levu, Devici, Tehtnici in Škorpijonu, vlada padajoča moč, torej zrelost, žetev, počitek.

Dvojčka in Strelec sta na prelomnici in ju ne moremo tako enostavno razvrstiti. Te sile delujejo seveda tudi pri potovanju Lune skozi zodiak.

Znamenji Oven in Bik sta dvigajoči in vladata zgornjim okončinam od glave do vratu in ramenskega obroča, znamenja Strelec, Kozorog, Vodnar in Ribi so prav tako dvigajoča in vladajo spodnjim okončinam. Znamenja od Dvojčka do Strelca zadevajo notranje organe in so padajoče moči. Tako so vsi ukrepi za razstrupljanje tudi pri znamenjih s padajočo močjo bolj učinkoviti kot pri znamenjih z naraščajočo močjo, ker notranjim organom vladajo znamenja s pojemajočo močjo.

Upam, da sem s tem referatom podal vsaj prvi vtis o vplivih Lune. Za sklep pa še ustrezen rek iz enega od koledarjev Luninih men:

Svoboden si le toliko, kolikor si pripravljen sprejeti odgovornost za svoje mišljenje in ravnanje.

Prevedla Bisa Lazar

Prostornina hlodov

Je premer ali debelina hlodov (cm)	potem je srednji obseg (cm)	Dolžina hloda v metrih													Premer v cm
		1	2	3	3.5	4	4.5	5	5.5	6	6.5	7	8	9	10	
		potem je hlodova prostornina toliko kubičnih metrov														
10	31 4	0 01	0 02	0 02	0 03	0 03	0 04	0 04	0 04	0 05	0 05	0 05	0 06	0 07	0 08	10
11	34 6	0 01	0 02	0 03	0 03	0 04	0 04	0 05	0 05	0 06	0 06	0 07	0 08	0 09	0 10	11
12	37 7	0 01	0 02	0 03	0 04	0 05	0 05	0 06	0 06	0 07	0 07	0 08	0 09	0 10	0 11	12
13	40 8	0 01	0 03	0 04	0 05	0 05	0 06	0 07	0 07	0 08	0 09	0 09	0 11	0 12	0 13	13
14	44 0	0 02	0 03	0 05	0 05	0 06	0 07	0 08	0 08	0 09	0 10	0 11	0 12	0 14	0 15	14
15	47 1	0 02	0 04	0 05	0 06	0 07	0 08	0 09	0 10	0 11	0 11	0 12	0 14	0 16	0 18	15
16	50 3	0 02	0 04	0 06	0 07	0 08	0 09	0 10	0 11	0 12	0 13	0 14	0 16	0 18	0 20	16
17	53 4	0 02	0 05	0 07	0 08	0 09	0 10	0 11	0 12	0 14	0 15	0 16	0 18	0 20	0 23	17
18	56 5	0 03	0 05	0 08	0 09	0 10	0 11	0 13	0 14	0 15	0 17	0 18	0 20	0 23	0 25	18
19	59 7	0 03	0 06	0 09	0 10	0 11	0 13	0 14	0 16	0 17	0 18	0 20	0 23	0 26	0 28	19
20	62 8	0 03	0 06	0 09	0 11	0 13	0 14	0 16	0 17	0 19	0 20	0 22	0 25	0 28	0 31	20
21	66 0	0 03	0 07	0 10	0 12	0 14	0 16	0 17	0 19	0 21	0 23	0 24	0 28	0 31	0 35	21
22	69 1	0 04	0 08	0 11	0 13	0 15	0 17	0 19	0 21	0 23	0 25	0 27	0 30	0 34	0 38	22
23	72 3	0 04	0 08	0 12	0 15	0 17	0 19	0 21	0 23	0 25	0 27	0 29	0 33	0 37	0 42	23
24	75 4	0 05	0 09	0 14	0 16	0 18	0 20	0 23	0 25	0 27	0 29	0 32	0 36	0 41	0 45	24
25	78 5	0 05	0 10	0 15	0 17	0 20	0 22	0 25	0 27	0 29	0 32	0 34	0 39	0 44	0 49	25
26	81 7	0 05	0 11	0 16	0 19	0 21	0 24	0 27	0 29	0 32	0 35	0 37	0 42	0 48	0 53	26
27	84 8	0 06	0 11	0 17	0 20	0 23	0 26	0 29	0 31	0 34	0 37	0 40	0 46	0 52	0 57	27
28	88 0	0 06	0 12	0 18	0 22	0 25	0 28	0 31	0 34	0 37	0 40	0 43	0 49	0 55	0 62	28
29	91 1	0 07	0 13	0 20	0 23	0 26	0 30	0 33	0 36	0 40	0 43	0 46	0 53	0 59	0 66	29
30	94 2	0 07	0 14	0 21	0 25	0 28	0 32	0 35	0 39	0 42	0 46	0 49	0 57	0 64	0 71	30
31	97 4	0 08	0 15	0 23	0 26	0 30	0 34	0 38	0 42	0 45	0 49	0 53	0 60	0 68	0 75	31
32	100 5	0 08	0 16	0 24	0 28	0 32	0 36	0 40	0 44	0 48	0 52	0 56	0 64	0 72	0 80	32
33	103 7	0 09	0 17	0 26	0 30	0 34	0 38	0 43	0 47	0 51	0 56	0 60	0 68	0 77	0 86	33
34	106 8	0 09	0 18	0 27	0 32	0 36	0 41	0 45	0 50	0 54	0 59	0 64	0 73	0 82	0 91	34
35	110 0	0 10	0 19	0 29	0 34	0 38	0 43	0 48	0 53	0 58	0 63	0 67	0 77	0 87	0 96	35
36	113 1	0 10	0 20	0 31	0 36	0 41	0 46	0 51	0 56	0 61	0 66	0 71	0 81	0 92	1 02	36
37	116 2	0 11	0 22	0 32	0 38	0 43	0 48	0 54	0 59	0 65	0 70	0 75	0 86	0 97	1 08	37
38	119 4	0 11	0 23	0 34	0 40	0 45	0 51	0 57	0 62	0 68	0 74	0 79	0 91	1 02	1 13	38
39	122 5	0 12	0 24	0 36	0 42	0 48	0 54	0 60	0 66	0 72	0 78	0 84	0 96	1 08	1 19	39
40	125 7	0 13	0 25	0 38	0 44	0 50	0 57	0 63	0 69	0 75	0 82	0 88	1 01	1 13	1 26	40
41	128 8	0 13	0 26	0 40	0 46	0 53	0 59	0 66	0 73	0 79	0 86	0 92	1 06	1 19	1 32	41
42	131 9	0 14	0 28	0 42	0 48	0 55	0 62	0 69	0 76	0 83	0 90	0 97	1 11	1 25	1 39	42
43	135 1	0 15	0 29	0 44	0 51	0 58	0 65	0 73	0 80	0 87	0 94	1 02	1 16	1 31	1 45	43
44	138 2	0 15	0 30	0 46	0 53	0 61	0 68	0 76	0 84	0 91	0 99	1 06	1 22	1 37	1 52	44
45	141 4	0 16	0 32	0 48	0 56	0 64	0 72	0 80	0 87	0 95	1 03	1 11	1 27	1 43	1 59	45
46	144 5	0 17	0 33	0 50	0 58	0 66	0 75	0 83	0 91	1 00	1 08	1 16	1 33	1 50	1 66	46
47	147 7	0 17	0 35	0 52	0 61	0 69	0 78	0 87	0 95	1 04	1 13	1 21	1 39	1 56	1 73	47
48	150 8	0 18	0 36	0 54	0 63	0 72	0 81	0 90	1 00	1 09	1 18	1 27	1 45	1 63	1 81	48
49	153 9	0 19	0 38	0 57	0 66	0 75	0 85	0 94	1 04	1 13	1 23	1 32	1 51	1 70	1 89	49
50	157 1	0 20	0 39	0 59	0 69	0 79	0 88	0 98	1 08	1 18	1 28	1 37	1 57	1 77	1 96	50
51	160 2	0 20	0 41	0 61	0 71	0 82	0 92	1 02	1 12	1 23	1 33	1 43	1 63	1 84	2 04	51
52	163 4	0 21	0 42	0 64	0 74	0 85	0 96	1 06	1 17	1 27	1 38	1 49	1 70	1 91	2 12	52
53	166 5	0 22	0 44	0 66	0 77	0 88	0 99	1 10	1 21	1 32	1 43	1 54	1 76	1 99	2 21	53
54	169 6	0 23	0 46	0 69	0 80	0 92	1 03	1 15	1 26	1 37	1 49	1 60	1 83	2 06	2 29	54
55	172 8	0 24	0 48	0 71	0 83	0 95	1 07	1 19	1 31	1 43	1 54	1 66	1 90	2 14	2 38	55

P r i m e r : Imamo hlod s premerom 77 cm in dolžino 8 metrov. Kubične metre hloda dobimo iz zgornje tabele tako, da poiščemo v levi rubriki številko 77 in gremo vodoravno do kolone, ki stoji pod dolžino 8 m. Tam dobimo številko 3 73. To pomeni, da ima naš hlod 3,73 kubičnih metrov (Festmeter).

brez skorje ali luba

Je premer ali debelina hloda (cm)	potem je srednji obseg (cm)	Dolžina hloda v metrih													Premer v cm
		1	2	3	3.5	4	4.5	5	5.5	6	6.5	7	8	9	10	
		potem je hlodova prostornina toliko kubičnih metrov														
56	175 9	0 25	0 49	0 74	0 86	0 99	1 11	1 23	1 35	1 48	1 60	1 72	1 97	2 22	2 46	56
57	179 1	0 26	0 51	0 77	0 89	1 02	1 15	1 28	1 40	1 53	1 66	1 79	2 04	2 30	2 55	57
58	182 2	0 26	0 53	0 79	0 92	1 06	1 19	1 32	1 45	1 59	1 72	1 85	2 11	2 38	2 64	58
59	185 4	0 27	0 55	0 82	0 96	1 09	1 23	1 37	1 50	1 64	1 78	1 91	2 19	2 46	2 73	59
60	188 5	0 28	0 57	0 85	0 99	1 13	1 27	1 41	1 56	1 70	1 84	1 98	2 26	2 54	2 83	60
61	191 6	0 29	0 58	0 88	1 02	1 17	1 32	1 46	1 61	1 75	1 90	2 05	2 34	2 63	2 92	61
62	194 8	0 30	0 60	0 91	1 06	1 21	1 36	1 51	1 66	1 81	1 96	2 11	2 42	2 72	3 02	62
63	197 9	0 31	0 62	0 94	1 09	1 25	1 40	1 56	1 71	1 87	2 03	2 18	2 49	2 81	3 12	63
64	201 1	0 32	0 64	0 97	1 13	1 29	1 45	1 61	1 77	1 93	2 09	2 25	2 57	2 90	3 22	64
65	204 4	0 33	0 66	1 00	1 16	1 33	1 49	1 66	1 83	1 99	2 16	2 32	2 65	2 99	3 32	65
66	207 3	0 34	0 68	1 03	1 20	1 37	1 54	1 71	1 88	2 05	2 22	2 39	2 74	3 08	3 42	66
67	210 5	0 35	0 71	1 06	1 23	1 41	1 59	1 76	1 94	2 12	2 29	2 47	2 82	3 17	3 53	67
68	213 6	0 36	0 73	1 09	1 27	1 45	1 63	1 82	2 00	2 18	2 36	2 54	2 91	3 27	3 63	68
69	216 8	0 37	0 75	1 12	1 31	1 50	1 68	1 87	2 06	2 24	2 43	2 62	2 99	3 37	3 74	69
70	219 9	0 38	0 77	1 15	1 35	1 54	1 73	1 92	2 12	2 31	2 50	2 69	3 08	3 46	3 85	70
71	223 1	0 40	0 79	1 19	1 39	1 58	1 78	1 98	2 18	2 38	2 57	2 77	3 17	3 56	3 96	71
72	226 2	0 41	0 81	1 22	1 43	1 63	1 83	2 04	2 24	2 44	2 65	2 85	3 26	3 66	4 07	72
73	229 3	0 42	0 84	1 26	1 46	1 67	1 88	2 09	2 30	2 51	2 72	2 93	3 35	3 77	4 19	73
74	232 5	0 43	0 86	1 29	1 51	1 72	1 94	2 15	2 37	2 58	2 80	3 01	3 44	3 87	4 30	74
75	235 6	0 44	0 88	1 33	1 55	1 77	1 99	2 21	2 43	2 65	2 87	3 09	3 53	3 98	4 42	75
76	238 8	0 45	0 91	1 36	1 59	1 81	2 04	2 27	2 50	2 72	2 95	3 18	3 63	4 08	4 54	76
77	241 9	0 47	0 93	1 40	1 63	1 86	2 10	2 33	2 56	2 79	3 03	3 26	3 73	4 19	4 66	77
78	245 0	0 48	0 96	1 43	1 67	1 91	2 15	2 39	2 63	2 87	3 11	3 34	3 82	4 30	4 78	78
79	248 2	0 49	0 98	1 47	1 72	1 96	2 21	2 45	2 70	2 94	3 19	3 43	3 92	4 41	4 90	79
80	251 3	0 50	1 01	1 51	1 76	2 01	2 26	2 51	2 76	3 02	3 27	3 52	4 02	4 52	5 03	80
81	254 5	0 52	1 03	1 55	1 80	2 06	2 32	2 58	2 83	3 09	3 35	3 61	4 12	4 64	5 15	81
82	257 6	0 53	1 06	1 58	1 85	2 11	2 38	2 64	2 90	3 17	3 43	3 70	4 22	4 75	5 28	82
83	260 7	0 54	1 08	1 62	1 89	2 16	2 43	2 71	2 98	3 25	3 52	3 79	4 33	4 87	5 41	83
84	263 9	0 55	1 11	1 66	1 94	2 22	2 49	2 77	3 05	3 33	3 60	3 88	4 43	4 99	5 54	84
85	267 0	0 57	1 13	1 70	1 99	2 27	2 55	2 84	3 12	3 40	3 69	3 97	4 54	5 11	5 67	85
86	270 2	0 58	1 16	1 74	2 03	2 32	2 61	2 90	3 19	3 49	3 78	4 07	4 65	5 23	5 81	86
87	273 3	0 59	1 19	1 78	2 08	2 38	2 68	2 97	3 27	3 57	3 86	4 16	4 76	5 35	5 94	87
88	276 5	0 61	1 22	1 82	2 13	2 43	2 74	3 04	3 35	3 65	3 95	4 26	4 87	5 47	6 08	88
89	279 6	0 62	1 24	1 87	2 18	2 49	2 80	3 11	3 42	3 73	4 04	4 35	4 98	5 60	6 22	89
90	282 7	0 64	1 27	1 91	2 23	2 54	2 86	3 18	3 50	3 82	4 14	4 45	5 09	5 73	6 36	90
91	285 9	0 65	1 30	1 95	2 28	2 60	2 93	3 25	3 58	3 90	4 23	4 55	5 20	5 85	6 50	91
92	289 0	0 66	1 33	1 99	2 33	2 66	2 99	3 32	3 66	3 99	4 32	4 65	5 32	5 98	6 65	92
93	292 2	0 68	1 36	2 04	2 38	2 72	3 06	3 40	3 74	4 08	4 42	4 76	5 43	6 11	6 79	93
94	295 3	0 69	1 39	2 08	2 43	2 78	3 12	3 47	3 82	4 16	4 51	4 86	5 55	6 25	6 94	94
95	298 4	0 71	1 42	2 13	2 48	2 84	3 19	3 54	3 90	4 25	4 61	4 96	5 67	6 38	7 09	95
96	301 6	0 72	1 45	2 17	2 53	2 90	3 26	3 62	3 98	4 34	4 70	5 07	5 79	6 51	7 24	96
97	304 7	0 74	1 48	2 22	2 59	2 96	3 33	3 69	4 06	4 43	4 80	5 17	5 91	6 65	7 39	97
98	307 9	0 75	1 51	2 26	2 64	3 02	3 39	3 77	4 15	4 53	4 90	5 28	6 03	6 79	7 54	98
99	311 0	0 77	1 54	2 31	2 69	3 08	3 46	3 85	4 23	4 62	5 00	5 39	6 16	6 93	7 70	99
100	314 2	0 79	1 57	2 36	2 75	3 14	3 53	3 93	4 32	4 71	5 11	5 50	6 28	7 07	7 85	100

Ajda – slovenska ljudska jed

Pečen ajdov povitjak in domač kruh

Čeprav gojimo ajdo na Slovenskem in v Evropi že več sto let, je njena domovina Daljni vzhod. V Koreji, na Kitajskem in Japonskem je še danes zelo priljubljena jed, zlasti v obliki ajdovih testenin. Ajdo so v 13. stoletju prinesli v Rusijo mongolski osvajalci. V 14. stoletju je prišla na Balkan, od koder so jo križarji razširili po deželah srednje in zahodne Evrope.

Na Slovenskem se je ajda pojavila zelo zgodaj. Stari urbarji poročajo o njej že leta 1426. Imenovali so jo „pagana". Gotovo pa so jo sejali že desetletja predtem, saj je trajalo nekaj časa, preden so jo uvrstili med dajatve. V 16. stoletju so jo poznali že po vsej Sloveniji. Razlikovali so že prašno (spomladansko) in strniščno (jesensko) ajdo. Posebno strniščna je bila zelo razširjena. Pridelovali so jo več kot kateregakoli drugega žita, ponekod celo več kot vseh drugih žitaric skupaj. Že ta podatek nam pove, kako pomembno vlogo je imela ajda v ljudski prehrani, in po pravici lahko rečemo, da je bila do konca preteklega stoletja ena od najbolj tipičnih slovenskih ljudskih jedi. Prodrla je celo v ljudske pravljice in pesmi. Neka pripovedka pravi, da je Kurent rešil človeka pred svetovnim potopom, zato pa mu je moral obljubiti, da bo vedno ljubil dve sveti rastlini: vinsko trto in ajdo.

Iz ajde so naši kmetje pripravljali vse mogoče jedi: ajdov močnik, žgance, kruh, različne kolače in pogače, štruklje, krapce, kašo idr. Najpogostejši so bili močnik in žganci. Navadno so jih jedli z mlekom ali kislim zeljem. Žgancem so včasih dodajali krompir ali pa ječmenovo ali koruzno moko.

Največkrat je bil na mizi ajdov kruh. Ker se ajdova moka slabo veže, so ji dodajali oves, ječmen, krompir, proso in celo fižol. Ajdov kruh so pekli na kmetih vse do nedavnega. Zdaj ga je dokončno zamenjal pšenični kruh, ajdovega pa še pečejo v manjših količinah v mestih kot kulinarično specialiteto, vendar mu dodajajo pšenično moko.

Ajdovo kašo so pripravljali v lesenih nožnih stopah. Uživali so jo v mleku, vodi, z njo so polnili klobase. Staroslovenske krvavice so vsebovale največ ajdove kaše. Škoda, da večina današnjih krvavic vsebuje le riž in ječmen.

V preteklosti so jedli nekatere ajdove jedi ob posebnih slovesnostih, zdi se, da so imele tudi obredno vlogo. V Prlekiji so npr. jedli pred dnevom mrtvih ajdove krapce, pogačo iz ajdove moke, pečeno s smetano in jajci. Ponekod so jedli za praznike ajdovo potico in pisani ajdov kruh. Na Štajerskem so ob kolinah in za košnjo pripravili ajdove štruklje, ki so jim rekli ajdinščeki.

Gojenje ajde pri nas propada. V Sloveniji pridelajo v primerjavi z začetkom stoletja samo še desetino ajde.

Ajda ima zelo podobne sestavine kot druga žita: vsebuje 9% beljakovin (zlasti levcina in lizina), 2% maščob, 71% ogljikovih hidratov, 3% surovih vlaken, 8% rudnin (fosfornih, kalcijevih in železnih spojin) ter nekaj limonske, jabolčne in oksalne kisline in vitaminov B1 in B2. Rudnin je več kot v drugih žitih (pšenica jih ima samo 2%) in v tem pogledu ima ajda pred njimi prednost. Rudnine so za normalno delovanje organizma nujno potrebne.

Jedi iz ajdove moke pa zelo vpijajo maščobo, zato so nasitne in težko prebavljive. To popravimo z manjšimi količinami maščobe. Na trgu imamo danes tudi nekaj instant ajdovih jedi, ki so lahko prebavljive in jih skuhamo v rekordnem času.

Glavna prednost ajdovih jedi je v njihovem edinstvenem okusu. Ajda ima poseben, zelo prijeten okus, ki ga nima nobena druga žitarica in sploh nobena druga jed na svetu (le vrsta z nazivom „tatarska ajda" je grenka in se je v kulinariki izogibamo). Zato se danes uveljavlja kot kulinarična specialiteta. Ni več „sredstvo za polnjenje želodca", temveč želja sladokuscev. Nekoč je bila kmečka jed, danes pa jo pripravljajo v najboljših restavracijah. Njena cena je razmeroma visoka. S podeželja pa je malone izginila.

Ptičarju Alešu Paulinu ob stoletnici rojstva

Aleš Paulin s papagajčkom leta 1931

29. februarja 1896 se je rodil Aleš Paulin na stari domačiji pri Francku v Podbrezjah. Oče Alojz je sicer skrbel za krmljenje ptic pozimi, urejal valilnice v prvem večjem sadovnjaku na Gorenjskem, teta Zefa, poročena z edinim slovenskim feldmaršalom v Avstriji Tomšetom, je vedno pripotovala z Dunaja s papagajem v kletki, a večjega ptičjerejca v družini ni bilo. Aleš pa je že s petim letom začel z rejo kanarčkov, jih oglašal v časopisih kot „Wetterharte Kanarienvögel" (vremensko odporni kanarčki) in jih tudi prodajal.

Prva svetovna vojna mu je pretrgala študij in ptičjerejo. Kot poročnik je bil pri topništvu na avstrijsko-italijanski fronti na Tirolskem.

Po vojni je prevzel po očetu vinsko trgovino in se ukvarjal z dirkalnimi konji. A ne dolgo, kmalu se je spet posvetil ptičjereji. V glavnem je gojil eksotične ptice: trobarvne in rdečeglave popagajamadine, razne goldmadine, astrilde (Binsenastrilde, Wieners Astrilde, Gemalte Astrilde), cebrafinke, diamantfinke, japonske galebčke, rdeče čižke. S slednjimi je imel posebno veselje. S križanjem tega rdečega čižka in navadnega kanarčka je prišel do nove rase, do oranžnega in rdečega kanarčka in bil v tridesetih letih v svetovnem vrhu tovrstne – danes bi rekli biološke – znanosti. Bodi omenjeno, da je takrat veljalo barvanje ptic s kajenskim poprom – kot se dela danes – za nepošteno, za goljufijo.

Letno je izvozil tisoč in več ptičev v Nemčijo, Avstrijo, Italijo, Češko, Madžarsko, Nizozemsko, Belgijo, Francijo. Njegova farma eksotičnih ptičev je bila tedaj največja v kontinentalni Evropi. Med obiskovalci je bil tudi srbski kraljevi dvor s prestolonaslednikom Petrom. Ptičarska prijatelja sta med drugimi bila nemški veleposlanik v Moskvi, grof Schulenburg, in Theresie Neumann iz Kornersreutha, ki je sedaj v postopku za blaženo. Uspela so mu težka ali celo prvič izvedena križanja tudi med domačimi ptiči in eksoti. O svojih znanstvenih dosežkih je poročal v na tem področju tedaj vodilni reviji Gefiederte Welt in deloma v češkoslovaškem časopisu Zpravodaj. Seveda takrat ni bilo nobenega denarja za raziskave kot danes – vsa znanost se je vršila „po lastnem trošku"; enako kakor Schliemannovo odkritje Troje.

Že je divjala II. svetovna vojna. Napad na Jugoslavijo je Aleš Paulin pričakal kot rezervni kapetan I. klase na fronti proti Italiji na Blokah. Po zlomu jugoslovanske armade se je v civilni obleki, da je ušel ujetništvu, vrnil domov na Gorenjsko. Po načrtih naših nemško-avstrijskih sosedov naj bi od 170.000 Gorenjcev – v smislu etničnega čiščenja – 100.000 izselili s kovčkom in 50 RM po osebi v Srbijo. V tem času, nekako junija 1941, si je prišel Paulinovo ptičjo farmo ogledat visok nacistični uradnik iz Berlina – torej Prus. Oče mu je rekel: „Ni mi hudo, da bom ob premoženje, hudo mi je, če bo ta ptičjereja uničena." – „Zakaj?" – „Saj se nas namerava izseliti." – Prus je odločno odgovoril: „Ne, ne boste izseljeni! Tudi take ljudi rabimo!"

Kot na stara leta poznam zgodovino, si upam trditi, da je tudi ta pogovor o ptičji farmi pripomogel, da je – v nasprotju z avstrijsko – obvladala teza iz Berlina in je 100.000 izselitvi namenjenih Gorenjcev ostalo na svojih domovih.

Z začetkom vojne se je neusmiljeno začela državna kraja premoženja te stare gorenjske rodbine. Težko je bilo krmariti med Scilo in Karibdo, med rjavim in rdečim. Toda kljub vsemu je oče še nekako pripeljal vsaj del ptičjereje skozi vojne grozote. Po osvoboditvi je sledila obsodba na dvanajst let ječe in izgon iz stare rojstne hiše prednikov in otrok. Tako rekoč zastonj je prodal Aleš Paulin ves ptičji rod v Švico samo zato, da je reja v kontinentalni Evropi ostala živa.

Toda živeti je bilo treba naprej. Pred prvo svetovno vojno je Aleš Paulin gojil kanarčke in po drugi je spet začel z istimi, tokrat s harškimi vrvivci. Toda sedaj ni imel nikogar, da bi jih krmil in negoval. Sam je to delal z veliko ljubeznijo. Morda so mu ti majhni prijatelji pomagali spet dobiti duševni mir po mnogih udarcih, ki jih je doživel po razbitju Jugoslavije aprila 1941.

Pa tudi v tem svojem tretjem obdobju, po drugi svetovni vojni, je kot ptičar žel uspehe. Kot edinemu mu je uspelo s prvim mestom, katerega je dobil tri leta zapored, osvojiti prehodni lovorov venec. Jugoslovanski ptičarji so mu pod predsedstvom prof. Frana Šušteršiča podelili častno članstvo. Leta 1967 mu je podelilo častno članstvo tudi Avstrijsko ornitološko društvo.

Zadnja leta je opustil tudi rejo kanarčkov. Na dan sv. Jakoba, farnega patrona rojstnih Podbrezij, je 25. julija 1976 v Gospodu mirno zaspal.

Škofjeloško ptičje društvo je svojemu društvu dalo ime po Alešu Paulinu-Francku iz Podbrezij.

A. P.

Stoletni koledar

Leta 1801—1900				Leta 1901—2000				Meseci J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D
01	29	57	85		25	53	81	4	0	0	3	5	1	3	6	2	4	0	2
02	30	58	86		26	54	82	5	1	1	4	6	2	4	0	3	5	1	3
03	31	59	87		27	55	83	6	2	2	5	0	3	5	1	4	6	2	4
04	32	60	88		28	56	84	0	3	4	0	2	5	0	3	6	1	4	6
05	33	61	89	01	29	57	85	2	5	5	1	3	6	1	4	0	2	5	0
06	34	62	90	02	30	58	86	3	6	6	2	4	0	2	5	1	3	6	1
07	35	63	91	03	31	59	87	4	0	0	3	5	1	3	6	2	4	0	2
08	36	64	92	04	32	60	88	5	1	2	5	0	3	5	1	4	6	2	4
09	37	65	93	05	33	61	89	0	3	3	6	1	4	6	2	5	0	3	5
10	38	66	94	06	34	62	90	1	4	4	0	2	5	0	3	6	1	4	6
11	39	67	95	07	35	63	91	2	5	5	1	3	6	1	4	0	2	5	0
12	40	68	96	08	36	64	92	3	6	0	3	5	1	3	6	2	4	0	2
13	41	69	97	09	37	65	93	5	1	1	4	6	2	4	0	3	5	1	3
14	42	70	98	10	38	66	94	6	2	2	5	0	3	5	1	4	6	2	4
15	43	71	99	11	39	67	95	0	3	3	6	1	4	6	2	5	0	3	5
16	44	72		12	40	68	96	1	4	5	1	3	6	1	4	0	2	5	0
17	45	73		13	41	69	97	3	6	6	2	4	0	2	5	1	3	6	1
18	46	74		14	42	70	98	4	0	0	3	5	1	3	6	2	4	0	2
19	47	75		15	43	71	99	5	1	1	4	6	2	4	0	3	5	1	3
20	48	76		16	44	72	00	6	2	3	6	1	4	6	2	5	0	3	5
21	49	77	00	17	45	73		1	4	4	0	2	5	0	3	6	1	4	6
22	50	78		18	46	74		2	5	5	1	3	6	1	4	0	2	5	0
23	51	79		19	47	75		3	6	6	2	4	0	2	5	1	3	6	1
24	52	80		20	48	76		4	0	1	4	6	2	4	0	3	5	1	3
25	53	81		21	49	77		6	2	2	5	0	3	5	1	4	6	2	4
26	54	82		22	50	78		0	3	3	6	1	4	6	2	5	0	3	5
27	55	83		23	51	79		1	4	4	0	2	5	0	3	6	1	4	6
28	56	84		24	52	80		2	5	6	2	4	0	2	5	1	3	6	1

Dnevi							
N	1	8	15	22	29	36
P	2	9	16	23	30	37
T	3	10	17	24	31	
Š	4	11	18	25	32	
Č	5	12	19	26	33	
P	6	13	20	27	34	
S	7	14	21	28	35	

Uporaba: Na kateri dan pride npr. 4. september 1951? Najprej poiščemo v levi tabeli leto 1951. Najdemo ga v drugem stolpcu tega stoletja. V isti vrsti poiščemo v desni tabeli v stolpcu S (september) število. V našem primeru dobimo število 6. To število prištejemo k datumu, torej 4 + 6 = 10. V tabeli „Dnevi" potem poiščemo število 10 in vidimo, da je bil 4. september 1951 torek.

poslovno
prireditveni
center
gorenjski sejem
kranj, p.o.

Metamorfoza nekega spomenika ali kako se je iz Nemčije spet porodila Koroška

Rosegg/Rožek, Kärnten, 1938

Rožeški spomenik, najbrž na dan njegovega odkritja, pod zastavami s kljukastim križem.

„Ko Nemčija ležala v sramoti in bolečini je . . .“

14. avgusta 1938 je nacionalsocialistični okrožni vodja (Gauleiter) Klausner slavnostno odkril v Rožeku, zagrnjenem z nacističnimi zastavami, plebiscitni spomenik. „Mesečnik za kulturnopolitično življenje na južnem Koroškem“, tako imenovani „Heimatkreis“, ki ga je izdajal „Kärntner Heimatbund“, je v svoji septembrski številki istega leta v napihnjeno patetičnih in nemškonacionalnih besedah orisal „zgodovinski pomen“ tega dneva:

Žareče sonce je sijalo nad lepo poletno nedeljo, ko se je zbralo skoraj 6000 sonarodnjakov iz vseh krajev naše dežele, da bi prisostvovali prazničnemu odkritju spomenika v Rožeku. Sinje modro se je razpenjal firmament nad zgodovinskim krajem bivšega plebiscitnega ozemlja.

Kakšen dan v novem rajhu! Še pred enim letom je bila vsaka svobodna nemška beseda v tem najzvestejšem okrožju strogo prepovedana, toda danes svetijo zmagovite rune kljukastega križa na livade in gmajne, visijo na vseh strešnih čelih in ob vseh poteh führerjeve občine Rožek. Daleč se vidi transparent, ki je razpet na dravskem mostu: „Tu so pomagali graditi nemško južno mejo!“

V vedno novih odredih prikorakajo stranke, SA, SS, HJ in BdM z mnogimi zastavami in obdani z mnogimi motornimi vozili. Tudi 7. kompanija gorskega lovskega bataljona št. 139 iz Beljaka je prikorakala, da bi sodelovala pri tej svečanosti.

Posebna pozornost je veljala močnemu odredu koroških abwehrkämpferjev pod vodstvom poročnika Karla Fritza. Njegova politična biografija prikazuje neomajno vdanost „nemški domovini“ in kontinuiteto znotraj nemškonacionalnih organizacij na Koroškem pred drugo svetovno vojno in po njej: Karl Fritz se je udeležil koroškega abwehrkampfa v vodstveni funkciji in je bil pri koroškem Heimatdienstu (KHD) odgovoren za plebiscitno propagando v odseku Zgornji Rož (Rožek). Po letu 1920 je naprej aktivno sooblikoval politiko v nemškonacionalnih organizacijah. Karl Fritz je sodeloval v desnoekstremni paravojaški organizaciji „Kärntner Heimatschutz“ kakor tudi v koroškem Heimatbundu, to je

bivšem koroškem Heimatdienstu. Nato je 1. julija 1932 vstopil v nacionalnosocialistično stranko (NSDAP) in že leta 1934 je za nekaj mesecev prevzel vodstvo koroške SS-Standarte. Po anšlusu marca 1938 je bil med tistimi, ki so se najprej na Koroškem in potem v okupiranih predelih Slovenije ukvarjali z zatiranjem in s preganjanjem slovenskega prebivalstva. V nacistični hierarhiji je dosegel čin SS-Sturmbannführerja. Po drugi svetovni vojni Karla Fritza spet najdemo v delovnem krogu nemško-nacionalnih organizacijah. Koroški Heimatdienst je leta 1970 izdal njegov spis z značilnim naslovom „Heimatland – Ahnenland. Kärntens jahrhundertealter Kampf um seine Freiheit!" (Domovina – dežela prednikov. Stoletja stari boj Koroške za njeno svobodo!)[1]

Na zravnanem in z belim prodom posutem prostoru med cerkvijo in bivšo okrajno sodnijo so zgradili iz sivih kvadrov spomenik, ki so ga odkrili 14. avgusta 1938. Na spomeniku je bilo pod nacionalsocialističnimi zastavami napisano tole:

„10. oktobra 1920,
ko Nemčija ležala v sramoti in bolečini je,
tedaj po hudem boju dali smo 59,6
od sto za koroško mejo na Karavankah.[2]

10. aprila 1938,
ko je Adolf Hitler klical domovino, tedaj je bilo izpolnjeno poslanstvo naše marke z vsemi glasovi v naši obmejni občini."[3]

S tem napisom so dogodke v letih 1918 do 1920 neposredno povezali z anschlusom Avstrije leta 1938 in tako preinterpretirali koroški abwehrkampf v jasno zgodovinsko odločitev za nemško narodnost. Na spominski plošči, ki so jo pritrdili na bok spomenika in ki je bila posvečena županu Aloisu Zimku (1833–1903), je bilo napisano: „Delal je za Nemčijo!" Prav tako je spominska plošča padlim v prvi svetovni vojni z vso apodiktično ostrostjo oznanjala: „Umrli so za Nemčijo."

Tako je nacionalsocialistična propaganda, ki je propagirala nacistični režim kot izpolnitev koroške zgodovine, širokosrčno zlorabljala „koroški freiheitskampf" v svoje namene. Že omenjeni časopis „Heimatkreis" v svojem poročilu o odkritju spomenika o taki interpretaciji ne dvomi: *„Tega dne je cela Koroška – na teh tleh vročih bojev, na tleh, ki so doživela toliko trpljenja in ki so videla mnogo solza, – z odkritjem tega spomenika potrdila svojo v kamen vklesano odločitev za nemško domovino 10. oktobra 1920 in svojo zaobljubo führerju 10. aprila preteklega leta [1938] pred vso javnostjo. [. . .] Tako stoji spomenik kot prispodoba najzvestejšega straženja ob južni meji Velike Nemčije, kot spomenik, da nam ne sme biti nobena žrtev prevelika in nobeno delo prenaporno, da ne bi služili Adolfu Hitlerju in našemu narodu. Iz spomenika ne doni sovraštvo, temveč sprava in mir z vsemi tu v domovini; spomenik pa tudi priča, da se je naše hrepenenje uresničilo: povrnili smo se domov v veliki rajh, za katerega so se sinovi naše dežele borili in trpeli. [...] Tako stoji prvi spomenik časa v Velikonemškem rajhu na koroških tleh kot zgodovinski dokument v tisti deželi, ki je že pred dvajsetimi leti krvavela za rajh Adolfa Hitlerja [. . .]."*

Tudi iz časopisa „Wochenblatt der Landesbauernschaft Südmark. Amtliches Organ des Reichsnährstandes" z dne 28. avgusta 1938 lahko razberemo, da so posamezni slavnostni govorniki pri odkritju spomenika naravnost tekmovali, da bi v svojih govorih podčrtali odločitev Koroške za „nemško domovino" in za nacionalsocialistično gibanje. Tako je npr. krajevni vodja nacionalsocialistične stranke poudarjal, *„da predstavlja ta spomenik, ki so ga zgradili v skupnem delu, odkrito in nacionalsocialistično mišljenje prebivalcev celotnega Roža in njih zvestobo narodu"*. Nato je govoril še vodja koroškega Heimatbunda, deželni svetnik Maier-Kaibitsch, z religiozno svečano besedo o tem, *„da je zemlja, na kateri stojimo, sveta in da je prav tako svet tisti boj, ki je že za nami. Ta spomenik je znamenje časti in zvestobe in naj zdaj preko meja oznanja mišljenje Koroščev"*. Kaj je mislil Maier-Kaibitsch, vodeči funkcionar koroškega Heimatdiensta in koroškega Heimatbunda ter dolga leta glavna oseba Slovencem sovražnega delovanja na Koroškem, z „mišljenjem Koroščev" je razvidno iz njegovega dejanskega delovanja. Od leta 1934 član nacistične stranke, je bil Alois Maier-Kaibitsch v vodstvu gaua ilegalne NSDAP pristojni referent za jezikovno mešano ozemlje. Pri tem se je koroški Heimatbund popolnoma podredil nacistični stranki NSDAP. Celo Odilo Globocnik, eden izmed glavnih pri uničevanju Judov na Poljskem („Aktion Reinhard"), je v priporočilnem pismu z dne 16. maja 1938 posebno pohvalil to delovanje Maierja-Kaibitscha pred anschlusom: *„Kot vodja koroškega Heimatdiensta je imel stotnik Maier-Kaibitsch mnogo priložnosti za podpiranje ilegalnega delovanja stranke. Te možnosti je takoj širokosrčno bil pripravljen podrediti v korist stranke in je nato opravljal zelo dragoceno pomoč."*

Po anšlusu je postal Maier-Kaibitsch deželni svetnik in vodja tako imenovane „Volkstumsstelle". V njegovi osebi so bili združeni različni uradi. Postal je koordinator nasilnih ukrepov proti koroškim Slovencem, kot npr. pregona „narodu in državi so-

vražnih" slovenskih družin. 10. oktobra 1938 (torej na dan obletnice plebiscita) so sprejeli Maier-Kaibitscha v SS, v kateri je potem napredoval do SS-Standartenführerja.[4]

Okrožni vodja Klausner je v svojem govoru spomnil, da so se v koroškem abwehrkampfu herojsko žrtvovali. To pripravljenost za žrtvovanje pa naj bi prenesli tudi v nacionalsocialistično gibanje. Klausner ni mogel prehvaliti abwehrkampfa, Heimatkreis piše: *„Tu so Korošci spet brez ukaza vzeli v roke orožje in branili svojo drago domovino do zadnjega trenutka. Kajti tu na Koroškem je vsak junaško dokazal, da se razume na junaško smrt. Po apelu, naslovljenem na ‚vindišarje', je okrožni vodja poudaril globoko miroljubnost celotnega nemškega naroda. Tu je mogočen zid, ki ga tvori 75 milijonov ljudi z ojeklenelimi telesi, in vsi so kot en mož za tem prečudovitim gibanjem našega führerja."*

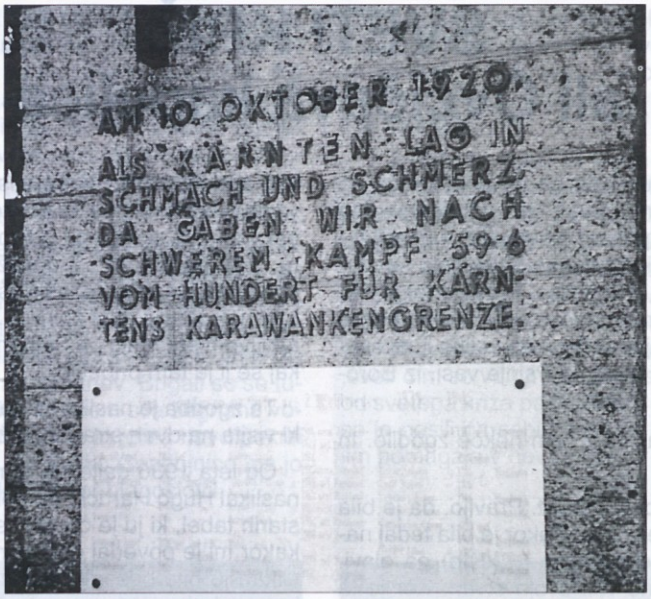

Spomenik v Rožeku po denacifikaciji (slika iz leta 1995)

„Boj za mejo na Karavankah," piše časopis Heimatkreis dalje, *„je v nagovoru Klausnerja bil deležen posebnega priznanja: ‚Šele poznejša generacija zanamcev bo prav spoznala veličino tega zgodovinskega dejanja. Ko so sovražne sile celotni nemški narod prisilile na kolena in so Nemci brez časti in brez možnosti obrambo ležali na tleh, se je dvignila peščica ljudi, deblo iz velikega drevesa, in se odpravila, da bi se branila. Nekoč bodo ta junaška dejanja zapisana v zgodovinsko knjigo'."*

„ . . . v boju za svobodo za nemško Koroško"

„Miroljubnost celotnega nemškega naroda", kar je zatrjeval Klausner, in *„prečudovito gibanje"* führerja nista samo strmoglavila Koroške v vojno, katere potek in konec sta narekovala, da nekatera poglavja v tej zgodovinski knjigi na novo napišemo.

Med denacifikacijo javnega življenja in prostora so vse znake in simbole oblasti nacionalnega socializma ter komprimitirajoče politične izjave in drobce, ki so spominjali na nacistični režim, odstranili z vseh objektov. Obenem so iz kolektivnega spomina poskušali zbrisati nacionalsocialistično preteklost dežele in ustrežljivo sodelovanje premnogih Avstrijcev pri samooblikovanju režima.[5]

To v posebni meri velja za Koroško. Na spomeniku v Rožeku so rajhovskega orla zamenjali z jeklenim križem, besedo „Nemčija" v napisu o 10. oktobru 1920 z besedo „Koroška" ter besedo „Nemčija" na spominskih ploščah za župana Zimka in padle v prvi svetovni vojni z besedo „domovina".

Tisti del, ki naj bi spominjal na glasovanje 1938, pa so prekrili s ploščo v spomin na padle v drugi svetovni vojni. Ločitev od proklamiranega nemštva Koroške pa je le navidezna. Na plošči, ki je prav tako pritrjena na boku spomenika in ki spominja na padle v koroškem abwehrkampfu, pa slej ko prej lahko javno preberemo, za koga ali kaj so bile žrtve potrebne: *„Po štirih letih svetovne vojne so še enkrat vzeli v roke orožje in padli v boju za svobodo nemške Koroške."*

Michael Koschat
Prevedel Hanzi Filipič

---

[1] Prim. Kladivo. Časopis za koroške razmere, št. 9/87

[2] Pri koroškem plebiscitu 10. oktobra 1920 je 59,6% glasovalnih upravičencev v občini Rožek, ki je tedaj bil glavni kraj v distriktu A, glasovalo za Avstrijo.

[3] Zaradi tega rezultata pri glasovanju za anschlus 1938 se je Rožek lahko ponosno ponašal s pridevkom „Führergemeinde".

[4] Prim. Kladivo. Časopis za koroške razmere, št. 8/87.

[5] Prim. Peter Malina, Zur „Entnazifizierung" der Denkmäler. In: Denkmal und Erinnerung (Wien 1993).

SVETI KRIŽ ali Ovčíčava kapelica

V preteklem stoletju in pa še do nedavnega so imeli Rožani in Gorjanci ‚Sveti križ' v kotmirski fari pod Čahorčami – na poti od Nuvînjaka v Preblje – zelo v časteh. Pa tudi dandanes obiskujejo še številni častilci Sveti križ in kapelico. Prej enkrat so romali posebno na kvatrno nedeljo naši verni predniki v procesijah tja. Tedaj je prišlo tam veliko ljudi skupaj. Hodili so čírfat iz Sveč, iz Psinje vasi, iz Borovelj in pa seveda tudi z Gur.

Zanimalo me je, kaj se je tam nekoč zgodilo. In zvedel sem tole:

Nekoč je šla neka dekla služit. Pravijo, da je bila Kranjica in je prišla čez gore. Kakor je bila tedaj navada, je nosila leseno skrinjico (= kišto) na glavi, kjer je imela spravljene vse svoje stvari. Ker je ta ‚kufrč' že težko nosila, ga je postavila tam pri lesenem križu na tla, da bi se malo odpočila. Ko pa je hotela dati skrinjico spet na glavo, se ji to ni več posrečilo: skrinja je bila za deklo pretežka, ni imela več zadosti moči. V tej stiski je začela žebrati in vzdihovati. Tedaj pa se je vzel neki mož ter ji pomagal vzdigniti skrinjo na glavo. Ko ga nato dekla bara: „Htú pa ste vi?", ji pokaže roke. Tedaj je dekla spoznala, da je to Ježeš Krišteš, ker je imel rane na rokah. Potlej je mož zginil. – Dekla je po tem presenetljivem srečanju pri Svetem križu vsem povedala, kaj se ji je tam pripetilo...

Ta zgodba je naslikana na dveh tablah v kapelici, ki visita na dveh straneh križa.

Od leta 1936 dalje sta tam dve novi tabli, ki ju je naslikal Hugo Harrich, po poklicu žandar, po vzorcu starih tabel, ki ju je domači slikar naredil leta 1804, kakor mi je povedal domačin Jozi Pak. Na prvotnih slikah je bilo besedilo napisano v stari slovenščini in pa v bohoričici, na sedanjih tablah pa je vse besedilo, ki razlaga zgodbo, samo nemško.

V Svečah mi je leta 1977 povedala Fina Furtner malo drugačno zgodbo o nastanku te romarske ka-

Popravljeno kapelo je kotmirški župnik Maks Michor blagoslovil na Veliko Gospojnico leta 1989.

pelice: „Neka kmetica (pâvrinja) je nesla kruh in druge reči v jerbasu (kûrpu) na glavi v Celovec. Pri križu pa postavi jerbas na tla in se malo spočije. Ko ga pa hoče nato spet na glavo vzdigniti, ga ne spravi več na viš. Zato vzdihne: ‚Sveti križ božji, pomagaj (pumáj)!' Pa pride velik mož in ji pomaga vzdigniti kurp na glavo. Ko se mu hoče zahvaliti, moža ni bilo več nikjer. Tako je nastala tam kapelica."

Ker je prihajalo potlej vedno več ljudi tja h križu, so Ovčíčavi iz Prebelj zgradili tam pri križu kamnasto kapelo in zanjo skrbeli. Posebno rajni Ovčíčev dedej, ki so umrli leta 1938, so križ vedno pospravljali: kapelo so pometali, skrbeli za sveče in jih prižigali po naročilu pobožnih romarjev. Brigali so se tudi za to, da je v kropilniku zmerom bila žegnana voda. Zadnjič so popravili kapelo in jo na novo pokrili leta 1989. 15. avgusta, na Veliko Gospojnico, pa jo je kotmirški župnik Maks Michor blagoslovil.

K Svetemu križu prihajajo ljudje še zmerom radi in tam žebrajo za vse: za svoje duhovne potrebe, za zdravje in tudi za domačo živino. V zahvalo so prinesli tja tudi veliko votivnih tabel, ki visijo v kapeli in ob križu.

V Ovčíčavi kapeli je lesen križ, na katerem visi sveta martra, kateri menda brada raste. Deblo križa je obrezano, ker so bili verni ljudje prepričani, da je ta sveti les dober proti skrmini (proti skrníni ali udnici) in proti zobobolu. Zato so odrezali vsakokrat košček lesa in ga vzeli domov ter ga ob potrebi dali na žerjavico. Zraven so priložili še nekaj ‚prantljovih' vejic (nekaj cvetja) in suhega rožmarina. Tak ‚svet' dim so vdihavali ali pa so se pokadili. Košček od svetega križa pa je bil tudi dragocena svetinja, ki so jo nosili pri sebi: varovala jih je pred nesrečo in jim pomagala v nevarnosti.

Anton Feinig

Obrezani križ v Ovčíčavi kapelici.

Nagovor pri žalni seji za g. Vinkom Zaletelom 14. decembra 1995 v Vogrčah

Oziramo se na dolgo življenjsko pot in se v spoštovanju klanjamo pred bogatim klasjem, ki ga je pokojni g. Vinko Zaletel spravil v božjo žitnico. Samega sebe je rad šaljivo predstavljal kot „podjunskega sruteja". Osebno je resda živel zelo skromno, bil pa je velik in bogat v stvareh, ki jih molj ne razjeda.

Bil je velik prosvetni delavec.

Odkar se spominjam, sta bila zame predavanje z diapozitivi in Vinko Zaletel sinonima. Tako sem ga srečal že kot otrok. V šestdesetih letih sem kot dijak doživljal, kako so bila njegova predavanja v polni Kolpingovi dvorani za Slovence v Celovcu pravi družbeni dogodki. Malo prej, preden se je preselil k šolskim sestram v Pliberk, je imel še željo, da bi preuredil nekaj slik o sveti deželi. Asistiral sem mu, ker mu je vid že skoraj ugasnil. Pogledal sem diapozitiv in opisal motiv in ni bilo slike, ki je ne bi poznal in često je povprašal po kakem detajlu.

Predavanj je imel skoraj toliko, kolikor štejemo let po Kristusovem rojstvu.

Leta 1965, ko je bil ustanovljen Katoliški delovni odbor in je v tem okviru dobilo tudi prosvetno delo svojo formalno obliko, mu je škof dr. Jožef Köstner zaupal nalogo duhovnega asistenta Katoliške prosvete. Sam je o tej nalogi dejal: „Čim bolj se razvijata znanost in tehnika, tem bolj se izgublja smisel za duhovne vrednote, tem bolj enostranski postaja človek. Zato je tem bolj potrebno izvenšolsko izobraževanje odraslih. To nalogo sem zmeraj smatral tudi za svojo in sem jo na dvojezičnem ozemlju vršil v okviru KKZ ter Katoliške prosvete."

Tri poteze njegovega zavzetega prosvetnega dela zame posebej izstopajo:

a) Bil je radoveden in željan spoznati čimveč lepot sveta. Na neki karikaturi je upodobljen kot svetovni popotnik. V župnišču je imel sliko Franceta Goršeta „Romarji".

Tega, kar je doživel in spoznal, pa ni zajel le na diapozitive in ni obdržal zase, „. . . če imam slike, jih skušam pokazati in tako me žene v predavanja, da še ne neham z njimi".

b) Njegova velika skrb je bilo spominjanje. V vsakem rodu naj bi si človek skušal predstavljati, kakor da bi sam doživel izhod iz Egipta. S temi besedami začne oče v judovski družini obredno praznovanje velike noči.

Kot duhovnik se je pokojni vsak dan pri praznovanju sv. maše spominjal odrešenjskega življenja in smrti Jezusa Kristusa.

V njegovi osebni zgodovini pa je bil tudi dogodek, ki ga je hotel obvarovati pred pozabo. Globoko sem to doživel, ko sem ga smel spremljati iz vetrinjske cerkve na vetrinjsko polje in ko sem ga slišal pridigati pri sv. maši za žrtve vetrinjske tragedije.

c) Imel nas je izredno rad. Ob svoji 70-letnici je svojo ljubezen tudi razodel: „Hvaležno čutim, da sem tako spojen, združen s Koroško, kakor ženin z nevesto, da jo ljubim, zanjo delam in sem ji posvetil dobro polovico svojega življenja. Vesel sem seveda najprej in najbolj, da sem lahko duhovnik in potem, da sem prišel na Koroško in mogel nekaj napraviti. Povezan pa hočem biti tudi z vsemi rojaki po svetu." Kot malokdo je resnično živel Cankarjev ideal: mati – domovina – Bog.

V adventu smo prejemali od pokojnega gospoda Vinka voščila. Letos smo prejeli osmrtnico s sporočilom, da se je njegov advent dopolnil. Praznika Gospodovega rojstva ne bo praznoval ob vogrških jaslicah, temveč sta se srečala z Gospodom iz obličja v obličje.

Vse življenje je skušal zajeti lepoto stvarstva. Naj zdaj zre lepoto Stvarnika, ki jo lahko v polnosti doživlja brez fotografskega objektiva in brez svetlobe očesa!

Janko Merkač

Katarina Blüml – Šlemčeva mama

Vidim te pred križem stati,
grčave dlani poklanjaš Bogu, mati,
kakor meni nekdaj kruha krajec.

Ti Balantičevi verzi bi bili lahko napisani za Šlemčevo mamo. Upodobiti bi jo mogli s hlebom kruha v roki; vsakomur, ki pride mimo, odreže kos ter mu ga ponudi s smehljajem na ustih.

Gospa Katarina Blüml, roj. Gabriel, je bila doma pri Tišlerju v Št. Janžu v Rožu. V rojstni vasi je živela in tam umrla 25. avgusta 1996. Njeno truplo čaka vstajenja na pokopališču poleg romarske cerkve Marije v Plamenu. Vse življenje je usmerila po geslu „Moli in delaj". Pridno je gospodinjila in gospodarila na znani slovenski Šlemčevi domačiji. Rada je sodelovala pri izobraževalnem društvu. Zgodaj je postala vdova. Moža Valentina, doma iz Ziljske doline, je preživela za 60 let. Z veliko ljubeznijo in modrostjo je vzgajala pet otrok. Posredovala jim je ljubezen do Boga in do naroda. Druga hiša, ki jo je z veseljem obiskovala in negovala, je bila farna cerkev v Št. Janžu.

Pri Šlemcu je bil tudi mutni mlin. Sama je mlela žito in pekla kruh. Razdajala ga je in s kruhom vred izžarevala dobroto in ljubezen. Imela je odprto srce za vse potrebne. V času onemoglosti so jo otroci ljubeče oskrbovali.

Vzorni ženi in materi naj bo Bog bogat plačnik!

Salvatore Venosi

Težko, zelo težko je jemati slovo od dolgoletnega prijatelja, od dolgoletnega člana deželnega vodstva Slovenske skupnosti. Slovenske skupnosti, tiste z veliko in tiste z malo začetnico.

Koliko večernih in nočnih ur sva pod njegovo domačo toplo streho premlela vse slovenske probleme. S tem mi je Salvatore pomagal, da sem se počutil bližjega problemom naših ljudi v naši dolini.

Hvala Ti za to prijateljstvo!

Govoriti slovensko v Kanalski dolini

Kako preprost je ta stavek! Ko mi ga je prijatelj Salvatore Venosi predlagal za naslov knjige o slovenskem šolstvu v Kanalski dolini, ki je njegovo zadnje delo (skupaj z Ireno Šumi), se mi je naslov glede na vsebino knjige zdel dokaj nenavaden. Pa vendar. Govoriti slovensko v Kanalski dolini je bil smisel vsega njegovega življenja. Govoriti slovensko, učiti govoriti slovensko, peti slovensko. Skratka, skrbeti za to, da slovenska beseda v Kanalski dolini ne izumre. Salvatore je dobro poznal naše ljudi. Vedel je, da tu ni lahko govoriti o narodni pripadnosti ali o narodni zavesti. A učenje jezika kot materinščine vendar zaznamuje človeka.

Salvatore je to dobro vedel, saj je to najprej okusil on sam. Od doma je sicer poznal domače slovensko narečje in iz cerkve slovensko molitev, šele v slovenski šoli v Gorici pa se je naučil knjižnega jezika. Salvatore je namreč bil sad, žal edini, neke akcije za vpis Žabničanov v slovensko šolo.

Napravil jo je neki visok vatikanski prelat, ki je mnogo poletnih počitnic preživel v Žabnicah. Od peščice mladeničev, ki so tisto jesen odšli v Gorico, je kot osveščen in aktiven pripadnik svoje skupnosti ostal samo Salvatore. Drugi so se izgubili.

Salvatore se je po kratki šolski izkušnji na tržaškem Krasu vrnil v rodno dolino in pričel s tihim, a vztrajnim delom na domači narodni njivi. Skrb za jezikovno in glasbeno šolo Tomaž Holmar, jezikovne počitnice, Prešernova proslava, Primorska poje, Koroška poje. Referati in publikacije, zbiranje podatkov in raziskave za Slori, katere krajevno po-

družnico je vodil, pisanje v časopise, skupno delo s peščico prijateljev v Kulturnem klubu Planika. To je bilo njegovo vsakdanje, pogosto nevidno, večkrat nehvaležno delo.

Kot prijatelj in kot zdravnik sem vedel, da je bil Salvatore bolan na srcu. In včasih me je prešinila misel, ki sem jo skušal takoj pregnati: Bog ne daj, da bi zmanjkal!

Sedaj se je to zgodilo.

Salvatore se je malokdaj nasmehnil, vedno je bil resen, zato je veljal za hladnega, včasih celo osornega človeka. Sedaj pa je njegovo srce ugonobilo prav čustvo, ko je obiskal bolno hčerko, ki jo je imel zelo rad.

Ko me je pred nekaj dnevi prosil, da bi se pri jeseniških kolegih pozanimal za bolezen njegove hčerke, mi je mimogrede zaupal svojo bojazen: Bog ne daj, da bi izgubil še njo!

Ko sem mu po pogovoru z jeseniškimi kolegi obrazložil, da hčerkina bolezen sploh ni huda, in mu izrecno svetoval, naj nadaljuje s pripravami za njen vpis v tržaško šolo, ki ji jo je namenil, sem ga morda v glavi prepričal, v srcu pa je gotovo ostala bojazen, ki nam ga je vzela.

Kako pomembno je bilo njegovo dolgoletno delo in kako globoka je praznina, ki je nastala v Kanalski dolini z njegovim odhodom, lahko oceni samo, kdor ve, kako trda je narodna njiva v Kanalski dolini. Reči, da je ta izguba za kanalske Slovence nenadomestljiva, zveni morda na prvi pogled patetično, a žal ni daleč od resnice. Vsi se moramo zavedati, da zapuščeno njivo kaj kmalu prerase osat in plevel. Od nas je odvisno, če bo njegovo delo preživelo, če ne bomo pozabili na odročno slovensko skupnost, za katero se je Salvatore tako zagnano zavzemal. Bog ne daj, da bi se to zgodilo in da bi bil njegov dolgoletni trud zaman!

dr. Rafko Dolhar

O DOMOVINA

KADAR SPREGOVORIM O TEBI
IN TE HVALIM IN KUJEM V ZVEZDE,
GOVORIM JASNO IN GLASNO
V JEZIKU, KI GA RAZUME VES SVET.

TAKRAT RAZGLAŠAM SVOJO LJUBEZEN,
SVOJE VESELJE IN PONOS.
IN HVALIM SVOJ ROD.
IN POJEM O UPANJU.

KADAR PA SPREGOVORIM O RESNICI
NAJINIH SPEČIH IN BDEČIH RAN,
GOVORIM TIHO
IN PO SLOVENSKO.

TONE KUNTNER

SPET V LESU

GREŠ V ZELENO IN RJAVO LUČ
KAKOR PRVI ČLOVEK
MEHKA SVETLOBA RAZLITA
V MLADI MAH

KDO JE VKLESAL TE POTI
SREDI STRMINE?
NA VALOVIH TÁL
SI SPET GOLI OBČUTEK
MED DREVESI SREČAŠ
SMEHLJAJOČO SE LJUBEZEN

KAKOR V MAJHNI VASI
PREJKDAJ
SAMO ZIDI IN OKNA
TESNO SKUPAJ
KRAVE IN KONJI SE GLEDAJO
V JUTRANJI ZÁRJI

JOSEF STRUTZ,
STRANČIČE PRI CELOVCU, 1992

Slovanska mitologija in slovensko bajeslovje

Glavni problem za raziskovalce, ki se ukvarjajo s poganske religijo starih Slovanov, je pomanjkanje tako imenovanih prvotnih virov, t. j. opisov verovanj, šeg in mitov iz dobe, ko je poganstvo bilo uradna religija slovanskih plemen. V nasprotju z na primer grško mitološko tradicijo, kjer imamo veliko prvotnih virov – Homerov ep, Hesiodovo *Teogonijo*, Apolodorovo *Mitološko biblioteko* in druga dela, ki nam natančno opisujejo ves mitološki in religijski sistem starih Grkov, – se moramo za slovansko tradicijo zadovoljiti le s poznimi, fragmentarnimi in zelo subjektivnimi poročili srednjeveških kronistov.

Tudi takšnih virov ni veliko. Obstajajo samo za vzhodnoslovansko tradicijo in za tradicijo baltskih Slovanov, t. j. plemen, ki so živela ob Baltiku, na obali Severnega morja in na otoku Rujnu (nem. *Rügen*). O teh dveh tradicijah vemo, da je v njih obstajal poganski panteon, da so bili maliki, templji in zelo verjetno tudi razred žrecev-svečenikov.

Za predkrščanske religije vzhodnih Slovanov, t. j. Kijevske Rusije, je najvažnejši dokument Nestorjeva kronika. To je letopis, ki ga je napisal menih Nestor konec 11. stoletja in na začetku 12. stoletja. V tem letopisu je poročilo, da je leta 980 knez Vladimir poskusil osnovati uradni poganski panteon. Na hribu pred svojo palačo v Kijevu je postavil kipe bogov: lesenega boga groma in bliska *Peruna* s srebrno glavo in z zlatimi brki, nato *Horsa, Dažboga, Striboga, Semargla* in edino žensko božanstvo *Mokoš*. Ni izključeno, da je ta panteon bil umeten in eklektičen (zaradi političnih razlogov). Nakateri znanstveniki mislijo, da sta *Hors* in *Semargl* božanstvi iranskega porekla, drugi bogovi pa so slovanski. V drugih poročilih iste kronike je rečeno, da je pod hribom bil *Volos* oziroma *Veles,* bog živine. Na podlagi tega letopisnega gradiva in poznejših folklornih virov je mogoče domnevati, da sta glavni božanstvi poganskih Slovanov bili nebeški *Perun* in htonski *Veles/Volos*, ki se med seboj stalno bojujeta. Ruska znanstvenika V. Ivanov in V. Toporov trdita, da je dvoboj med Perunom in Velesom glavni mit slovanske mitologije. Ta mit ni registriran v pismenih virih, toda je lahko rekonstruiran na podlagi sekundarnih folklornih in lingvističnih podatkov različnih tradicij.

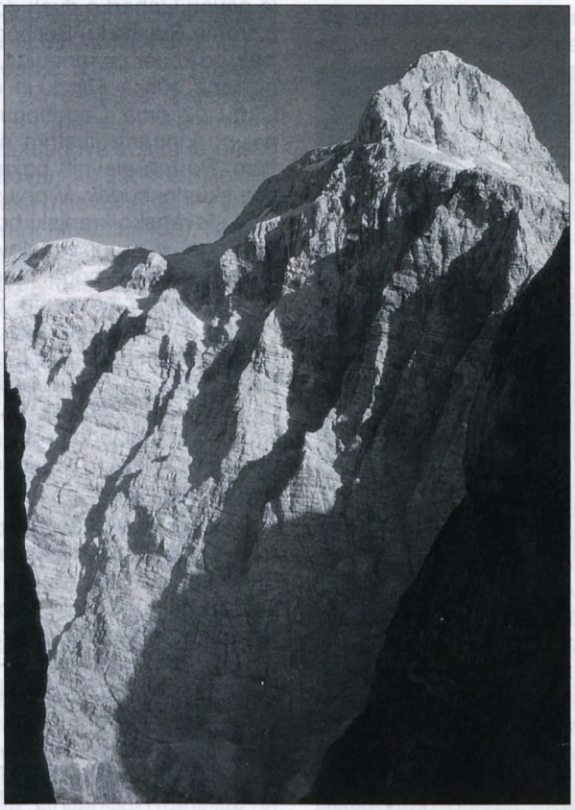

Med tako imenovane dobre slovanske bogove spada tudi bog Triglav, ki ga povezujejo z goro Triglav.

Toda že leta 988 se je Vladimir odločil sprejeti krščanstvo. Zato je uničil vse malike: sežgal jih je ali razsekal na kose ter vrgel v Dnjeper. Vsekakor po sprejemu krščanstva vera v poganska božanstva še ni bila takoj uničena. Še dolgo je obstajalo tako imenovano dvoverstvo. Skupaj s krščanskim Bogom so ljudje častili bivša poganska božanstva, ki so postala demoni. Posamezni krščanski svetniki so prevzeli funkcije poganskih bogov. Na primer sv. Ilija in sv. Jurij sta dobila atribute Peruna, sv. Frol pa je postal zaščitnik živine, t. j., dobil je vlogo Velesa.

O religiji baltskih Slovanov nam poročajo kronisti Thietmar iz Merseburga (umrl je leta 1018), Adam iz Bremna (konec 11. stoletja), trije biografi ško-

fa Otta (Ottona) iz Bamberga – menih iz Prieflinga, Ebbo in Herbord (12. stoletje). Eden od važnejših virov je tudi *Cronica Slavorum* Helmolda (napisana v letih 1164–1168). Veliko zanimivega gradiva vsebuje *Gesta Danorum* Saksa Gramatika (napisana konec 12. stoletja, tiskana pa prvič šele l. 1514). Na podlagi podatkov kronistov lahko poskusimo rekonstruirati imena in funkcije glavnih božanstev baltskih Slovanov. To so: *Sventovit,* ki je verjetno bil prvo in glavno božanstvo v Arkoni, imel je štiri glave in belega konja; *Triglav* s tremi glavami na črnem konju, *Svarožič, Jarovit, Rujevit, Porevit, Porenut, Černeboh, Prove, Pripegala, Podaga* in *Živa,* edino žensko božanstvo baltskih Slovanov. O vlogi teh bogov v panteonu vemo zelo malo. Pogosto se ve samo za ime božanstva. Razen tega kronisti zelo pogosto niso znali slovanskih jezikov, zato je lahko njihova informacija tudi napačna, ker niso dobro razumeli tega, kar so jim poročali tamkajšnji slovanski prebivalci. Kronisti so gledali na poganstvo slovanskih plemen zelo negativno in zaničevalno, zato je jasno, da so bila njihova poročila tendenciozna.

Za zahodne in južne Slovane skoraj nimamo prvotnih virov. Edini dokument, ki se očitno nanaša na prednike južnih Slovanov, je zelo staro poročilo bizantinskega zgodovinarja Prokopija iz Cezareje iz leta 562 (*De bello Gothico,* III, 14), ki pravi, da so Slovani prepričani, da „je en bog, tvorec strele, edini vrhovni gospodar vseh stvari, in njemu žrtvujejo živino in druge žrtve".

Zaradi takšnega položaja glede prvotnih virov slovanske mitologije je treba iskati druga pričevanja, ki naj nam pomagajo razumeti sistem verovanj starih Slovanov. Gre predvsem za folklorne vire raznih slovanskih lokalnih tradicij, s katerimi lahko poskusimo rekonstruirati predhodno stanje slovanske mitologije. Folklorna pričevanja so seveda poznejša in sekundarna, toda nadaljujejo originalno ljudsko tradicijo in že zaradi tega jih moramo upoštevati.

To velja tudi za slovensko mitološko tradicijo. Ker se je pokristjanjevanje Slovencev izvršilo precej zgodaj, verjetno v 8. stoletju (prim. najstarejše znano slovensko besedilo *Brižinski spomeniki,* ki obsegajo dva krščanska spovedna obrazca in pridigo in so nastali konec 10. stoletja, izvirajo pa verjetno že iz sredine 9. stoletja), ne vemo skoraj ničesar o poganskem kultu pri Slovencih. Toda imamo več informacij o ostanku starih verovanj. Te informacije dobimo v slovenskem bajeslovju, in nam kažejo visoko razvit sistem mitoloških postav in motivov. Na podlagi folklornega gradiva je možno domnevati, kakšen je bil tudi starejši sloj slovenskega poganstva.

Slovenski znanstveniki, zgodovinarji in pisatelji so začeli precej zgodaj opisovati slovanske in slovenske starine. Že l. 1689 je Janez Vajkard Valvasor v svoji znameniti *Slavi vojvodine Kranjske* (v nemščini) pisal o poganskih bogovih starih Kranjcev in o pokristjanjevanju na Kranjskem (v 8. stol.!). V opisu starih slovanskih božanstev, Valvasor se opira na dela Prokopija in Helmolda, domneva, da so te bogove poznali tudi kranjski Slovani. Ni znano, ali je res tako, toda že sam poskus opisati stare poganske kulte pri Slovencih je zelo pomemben.

Za Valvasorjem je orisal kranjsko mitologijo A. T. Linhart. V svojem delu *Poskus zgodovine Kranjske in ostalih dežel južnih Slovanov Avstrije,* 2, 1791 je poskusil sestaviti slovenski poganski panteon. To je bil seveda tudi eklektičen poskus, ker je del Linhartovega panteona vzet iz zgodnjih virov (od Helmolda do Karla Antona, 17. stol.), drugi del pa je naveden na podlagi lastnih avtorjevih opazk ali se vsaj nanaša na originalno kranjsko bajeslovno in etnografsko gradivo.

V devetem poglavju drugega zvezka svojega dela govori Linhart o dveh dobrih bogovih Svantevidu oziroma Svetividu, Belibogu oziroma Belincu (*Belinez,* od koder po mnenju Linharta izvira tudi germanizirana oblika *Flinz*), in o enem zlem božanstvu Čartu oziroma Černibogu (*Zhart, Zhernibog*), kar naj po Linhartu ilustrira slovanski poganski dualizem. Po teh glavnih božanstvih navaja Linhart še dve skupini bogov. V prvi se pojavljajo tako imenovani slovansko-kranjski bogovi z lastnostmi dobrega boga, v drugi pa slovansko-kranjski bogovi z lastnostmi zlega boga. Med prve spadajo: 1. Triglav (ki ga Linhart povezuje z goro Triglav na Kranjskem); 2. Radegast, bog veselja; 3. Živa (*Shiva*), boginja življenja; 4. Koleeda, bog praznikov; 5. Božič (*Boxich, Boshak, Boshizh*), „mali bog", bog gostoljubja; 6. Pohada, Pahod, bog vremena ali nevihte; 7. Provo, bog pravičnosti; 8. Kurenet, Kurent, slovanski Priap; 9. Krodo, Grodo, Gruden slovanski Saturn, bog časa.

V skupini bogov z lastnostmi zlega pa naj bi bili: 1. Vrag; 2. Zlodej (*Slode*); 3. Hudič (*Hudizh*); 4. Škrat (*Shkrat*); 5. Mora. Kakor vidimo, so v prvi skupini nekateri Helmoldovi bogovi, pa tudi nekatera južnoslovanska *(Božič, Gruden)* ali prav slovenska božanstva *(Kurent).* Druga skupina je vsa sestavljena iz poznejših slovenskih mitoloških bitij. Seveda bi bilo zelo naivno meniti, da je takšen panteon res obstajal. Toda Linhartovo poročilo more vsebovati neke aluzije na relikte starih verovanj, po drugi strani pa aluzija na tedanje stanje slovenske demonologije.

V 19. stoletju so imeli Slovenci veliko zvestih zbi-

ralcev narodnega bajeslovnega blaga. Za zbiranje in opis slovenske folklore so veliko napravili J. Trdina, D. Trstenjak, J. Navratil in drugi, ki so tiskali zbrano gradivo v različnih etnografskih časopisih („Slovenski Glasnik", „Novice", „Kres", „Letopis Matice Slovenske" idr.). Čeprav so jih poznejši znanstveniki pogosto obtoževali pretirane fantazije ali celo mitomanije (prim. I. Grafenauer o D. Trstenjaku: „nekritičen in glede besedil nezanesljiv mitologoman"), vse najbolj znane in v strokovnih člankih večkrat navedene zbirke slovenskega bajeslovja in folklore (J. Pajek, J. Kelemina) upoštevajo podatke teh zbiralcev. Lahko domnevamo, da je Trstenjak rad dodajal nekatere svoje interpretacije, toda ni verjetno, da je popolnoma izmislil vsa svoja številna poročila.

Drugo pomembno gradivo za preučavanje slovenske tradicije je bilo zbrano v štirih zvezkih *Slovenskih narodnih pesmi* Karla Štreklja (prvi snopič je izšel l. 1895, zadnji, 16., pa že po Štrekljevi smrti l. 1923); v knjigi J. Pajka *Črtice iz duševnega žitka štajerskih Slovencev* (l. 1884), in v drugih izdajah.

Na podlagi vseh teh podatkov je l. 1936 slovenski folklorist Jakob Kelemina izdal zbirko *Bajke in pripovedke slovenskega ljudstva,* v kateri je poskusil dati sistemski pregled slovenskega bajeslovja *(Predgovor)*. Dandanes se nekateri Keleminovi zaključki zdijo naivni, toda njegova zbirka je doslej eden najboljših virov za slovansko ljudsko mitologijo. V njej srečamo celo neka mitološka bitja z imeni praslovanskih bogov (Perun, Mokoška idr.). Ni zelo verjetno, da bi bila ta bitja ohranjena še iz dobe vseslovanskega poganstva, toda odločilnih dokazov, da Slovenci niso poznali teh božanstev oziroma teh imen, tudi ni. Poleg tega lahko na podlagi Keleminovih besedil domnevamo, da imajo nekatere mitološke postave za prototipe stara slovanska božanstva. Na primer Kresnik ima mnoge atribute in funkcije slovanskega boga bliska in groma (Peruna?). V zbirki je zelo dobro predstavljena slovenska demonologija s številnimi poročili o raznih bajeslovnih bitjih (Divji mož, Gorni mož, Škrat, Škopnjak, Čatež, Kurent, Vile, Rojenice, Belin, Mora, Trutamora in dr.).

Hkrati s Keleminom in za njim so zelo produktivno zbirali in sistematizirali etnografsko gradivo F. Kotnik, V. Möderndorfer, N. Kuret, P. Zablatnik idr. Hkrati se pojavlja nekaj znanstvenih člankov o slovanskem bajeslovju. Eden od prvih poskusov je prispevek J. Mala o slovenskih mitoloških starinah (1940), toda ta je bil preveč kaotičen in nediferenciran, ker ni ločil poznejše slovenske tradicije od praslovanske in se je včasih opiral na dvomljive vire. To Malovo delo je izzvalo kritiko F. Bezlaja, a ta na žalost v svojem članku iz leta 1952 ni navedel konstruktivnega mnenja o predmetu, katerega bi lahko imenovali „slovenska mitologija". Malo prej (1942-45) je izšla vrsta resnih znanstvenih študij I. Grafenauerja na konkretne mitološke teme (slovenske prakulturne bajke o stvarjenju sveta in človeka; Bog-daritelj; Rojenice-Sojenice in dr.). Znana so tudi etnografska dela N. Kureta, zlasti njegovo *Praznično leto Slovencev,* v katerem je obilje gradiva o šegah in običajih slovenskega ljudstva. Toda večji del Kuretovih podatkov je vzet iz že natiskanih zbirk. Leta 1989 je drugi znani in produktivni slovenski folklorist M. Matičetov v časopisu „Traditiones" poskusil opisati aktualno stanje v poznovanju slovenske mitologije. Njegov pregled je precej kritičen, ali tudi prekratek. Raziskovalec meni, da so bila mnoga „slovenska mitološka" poročila izmišljena ali napačno fiksirana in da so mnoge mitološke postave samo sad fantazije nekompetentnih zbiralcev (kot na primer *Kurent*). S takšnim mnenjem se je težko strinjati, ker se vsebine več poročil iz raznih krajev in časov pogosto ujemajo, kar potrjuje neodvisnost ter avtentičnost posameznih folklornih virov.

Kurent

V zadnjem času je izšla v slovenščini še ena resna knjiga o slovanski in slovenski mitologiji. Njen avtor je etnograf, folklorist in mitolog D. Ovsec, ki po eni strani poskuša opisati in posplošiti vse to, kar vemo o slovanski religiji, in po drugi strani o lokalnih demonoloških tradicijah (in med njimi tudi o slovenski).

Razumljivo je, da raziskovanja na področju slovanske in slovenske mitologije niso končana in se ne morejo zaustaviti. Za preučevanje slovenske mitološke tradicije bi bilo nujno nadaljevati zbiranje etnografskega gradiva na Slovenskem, pa tudi med Slovenci v Avstriji in Italiji, in nato še enkrat poskusiti znanstveno pripraviti in sistematizirati vse zbrane podatke.

GLAVNA LITERATURA V SLOVENŠČINI O SLOVANSKI IN SLOVENSKI MITOLOGIJI

a) Folklorni viri in zbirke

A. Gabršček, *Narodne pripovedke v Soških planinah,* Gorica 1910.

J. Kelemina, *Bajke in pripovedke slovenskega ljudstva,* Celje 1930.

F. Kotnik, *Storije*, I, II, Celovec 1957-58.

Kotnikov zbornik, Celje 1956.

P. Merkú, *Ljudsko izročilo Slovencev v Italiji,* Trst 1976.

M. Miklavčič, J. Dolenc, *Leto svetnikov,* 1-4, Ljubljana 1968-73.

Möderndorfer V., *Narodno blago koroških Slovencev,* Maribor 1947.

Möderndorfer V., *Verovanja, uvere in običaji Slovencev,* I (V), II, Celje 1946-48.

V. Möderndorfer, *Koroške narodne pripovedke,* Celje 1946.

J. Navratil, *Slovenske narodne vraže in prazne vere,* „Letopis Matice Slovenske", 1885-1888; 1890, 1892, 1894, 1896.

J. Pajek, *Črtice iz duševnega žitka štajerskih Slovencev,* Ljubljana 1884.

R. Radešček, *Slovenske ljudske vraže,* Ljubljana 1984.

J. Scheinigg, *Narodne pesmi koroških Slovencev,* Ljubljana 1889.

Slovenske ljudske pesmi, I, *Pripovedne pesmi,* Ljubljana 1970.

J. Šašelj, *Bisernice iz belokranjskega narodnega zaklada,* I, II, Ljubljana 1905, 1909.

J. Šašelj, F. Ramovš, *Narodno blago iz Roža,* „Arhiv za zgodovino in narodopisje", 2, Maribor 1936-37.

Štrekelj K., *Slovenske narodne pesmi,* I-IV (snop. 1-16), Ljubljana 1895-1923.

b) Znanstvena literatura

F. Bezlaj, *Nekaj besedi o slovenski mitologiji v zadnjih desetih letih,* „Slovenski etnograf", III-IV, 1951.

A. Goljevšek, *Mit in slovenska pesem,* Ljubljana 1982.

A. Goljevšek, *Med bogovi in demoni. Liki iz slovenske mitologije,* Ljubljana 1988.

I. Grafenauer, *Prakulturne bajke pri Slovencih,* „Etnolog", 14, 1942.

I. Grafenauer, *Bog-daritelj, praslovansko najvišje bitje, v slovenskih kozmoloških bajkah,* „Bogoslovni vestnik", 24, 1944.

I. Grafenauer, *Slovensko-kajkavske bajke o Rojenicah-Sojenicah,* „Etnolog", 17, 1944.

I. Grafenauer, *Narodno pesništvo, Narodopisje Slovencev,* 2, Ljubljana 1945.

I. Grafenauer, *Ali je praslovanska beseda Bog iranska izposojenka?,* „Slovenski etnograf", V, 1952.

I. Grafenauer, *Slovenska pripovedka o ujetem divjem možu,* „Zgodovinski časopis", VI-VIII, 1952-53.

V. Ivanov, V. Toporov, *O svetem. Slovanska mitologija,* „Nova Revija", 8, 1987/88, Ljubljana 1989.

F. Kotnik, *Slovenske starosvetnosti,* Ljubljana 1943.

N. Kuret, *Maske slovenskih pokrajin,* Ljubljana 1984.

N. Kuret, *Praznično leto Slovencev,* 2. izd., 1-2, Ljubljana 1989.

J. Mal, *Slovenske mitološke starine,* „Glasnik Muzejskega Društva Slovenije", 21, 1940.

J. Mal, *Pripombe k slovenskemu bajeslovju,* „Slovenski etnograf", V, 1952.

M. Matičetov, *O bajnih bitjih na Slovenskem s pristavkom o Kurentu,* „Traditiones", 14, 1985.

V. Möderndorfer, *Ljudska medicina pri Slovencih,* Ljubljana 1964.

R. Nahtigal, *Svętovit,* „Slavistična revija", IX, 1-4, 1951.

Narodopisje Slovencev, I, II, Ljubljana 1944-45.

D. J. Ovsec, *Slovanska mitologija in verovanje,* Ljubljana 1991.

D. Trstenjak, *Raziskovanja na polju staroslovanske mythologiae,* „Letopis Matice Slovenske", 1870.

P. Zablatnik, *Od zibelke do groba,* Celovec 1990.

Nikolai Mikhailov
Univerza v Pisi (Italija)

Ocean v kapljicah vode ali o pomenu knjig

Tako smo živeli 1, 2, 3. Življenjepisi koroških Slovencev

Uredila Marija Makarovič

Krščanska kulturna zveza in Slovensko narodopisno društvo Urban Jarnik, Celovec – Tinje 1993, Celovec 1994, Celovec 1995.

Tri knjige iz serije življenjepisov *Tako smo živeli, Življenjepisi koroških Slovencev* prinašajo življenjepise 52 Slovencev, od tega 38 žensk in 14 moških iz raznih krajev na avstrijskem Koroškem, največ iz Podjune (26) in Roža (20). Življenjepisi so zapisani po pripovedovanju ali pa gre za avtobiografske zapise, ki obdelujejo življenje bodisi v celoti začenši z otroštvom, ali pa s prikazom posameznih življenjskih obdobij. V ta namen je urednica zbirke Marija Makarovič sestavila metodični pripomoček – vprašalnik za preučevanje življenjske zgodbe, ki je objavljen na koncu prve knjige. Vprašanja v njem so bila tudi v pomoč njenim sodelavcem, ki so ji pomagali zbirati življenjske zgodbe (Aleksander Tolmaier, Maja Logar, Micka Mišk ulnik), in Koroščem, ki so bili pripravljeni pisati o sebi.

Vprašanja so organizirana v skladu z glavnimi obdobji pridobitnega življenja v širšem smislu in zajemajo: otroštvo, mladost, življenjskega sopotnika, otroke, sedanjost, podedovana in pripovedovalčeva sporočila, doživljanje sprememb, domačijo, prosti čas, delo, odnos do narave, vero, občutenje slovenske identitete. Vsebine življenjskih zgodb so namenjene bolj razkrivanju splošnih razmer in okolja ter časa, kakor pa notranjim dogodkom pripovedovalčevega življenja. Po svoji strukturi so blizu memoarom ali „spominski ljudski književnosti". Zgodbe razkrivajo mnogostransko identiteto posameznikov, ki pa jo je teže meriti in kvantitativno analizirati, saj gre za subjektivne izpovedi. Pripovedovalci so zapisali ali pripovedovali v okviru vprašalnika o tem, kar se je njim zdelo pomembno, da se ohrani. Iz tega pa se lahko izluščijo vrednote (najmanj) dveh generacij na Koroškem. Kriteriji za izbiro pripovedovalcev so bili namreč poleg slovenske pripadnosti še starost – najstarejša pripovedovalka je bila rojena 1896, najmlajša pa leta 1934 – in podeželsko poreklo. Zgodbe torej pripovedujejo o koroških Slovencih na vasi v prvi polovici 20. stoletja, o njihovih življenjskih razmerah, druženju, družini, delu, praznikih, vojni, plebiscitu in duhovnih vrednotah, včasih tudi v obliki pesmi. Največji del pripovedovanj se nanaša na obdobje odraščanja in na mladost. Skozi to optiko in zaradi dejstva, da je vsaka mladost, naj bo še tako zelo naporna in težka, vendarle najlepši čas v življenju vsakega posameznika, pa tudi skozi optiko vrednot in družbenih norm iz njihove mladosti, so pripovedovalci včasih tudi merili in presojali današnje življenje.

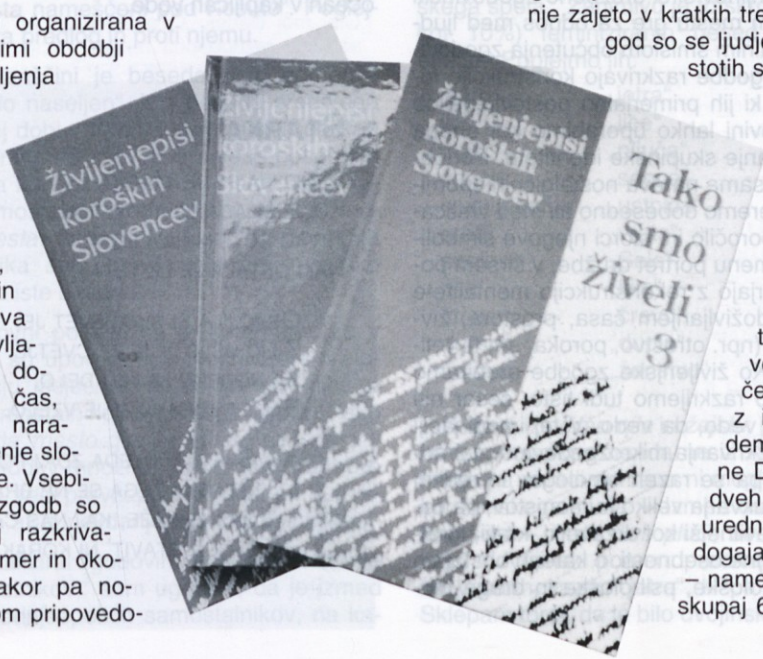

Dolžina zgodb je različna, pri nekaterih je življenje zajeto v kratkih treh odstavkih, drugod so se ljudje razpisali tudi na stotih straneh. Na splošno pa velja, da so zgodbe v prvi knjigi krajše, zato pa jih je več, v vsaki naslednji pa so vse obširnejše. V prvi knjigi so opremljene s fotografijami pripovedovalcev na začetku pripovedi in z ilustracijami akademske slikarke Jane Dolenc. Pri drugih dveh knjigah se je urednica odločila, da dogajanje dokumentira – namesto z risbami – s skupaj 69 fotografijami iz

družinskih arhivov, ki so jim dodani podnapisi s krajem in časom dogajanja.

Zgodbam v drugi in tretji knjigi sledi slovarček narečnih izrazov, s katerim je olajšano razumevanje teksta. Besedila v knjigah je lektoriral in priredil za objavo dr. France Vrbinc.

Knjige *Tako smo živeli* lahko imenujemo prvi arhiv življenjskih zgodb koroških Slovencev, saj so v njih ohranjeni enkratni spomini in življenjske izkušnje ljudi, katerih pripovedi bi se sicer izgubile. Nove možnosti, ki jih ponuja biografsko gradivo, omogočajo vpogled na dogodke, čustva, odnose med ljudmi, življenjske razmere ipd., ki so skriti pod velikimi zgodovinskimi dogodki. S takim načrtnim zbiranjem biografskega gradiva pa si lahko ustvarimo popolnejšo podobo preteklosti. Načrtno zbiranje življenjskih zgodb s sodelavci različnih profilov pod mentorstvom Marije Makarovič pa vodi k vzpostavljanju mreže in načrtnemu usposabljanju ter svetovanju o metodah dela na terenu in možni interpretaciji v okviru etnologije.

Bralcem, predvsem tistim iz Koroške, pa so knjige zanimiv dokument o notranjem – prav zanje napisanem – pogledu na način življenja Slovencev na vasi v prvi polovici 20. stoletja. Zgodbe preprostih ljudi so namenjene domačinom, ki se v njih prepoznavajo in odkrivajo včasih že pozabljene elemente identitete lastnega okolja. O tem, da so popularne, pa ni dvoma, saj je prva knjiga že razprodana.

Kaj pa nam pravzaprav še govorijo življenjske zgodbe, v čem je njihov širši družbeno-zgodovinski pomen? Na prvem mestu gre za odnos med ljudskim in profesionalnim smislom občutenja zgodovine. V tem oziru zgodbe razkrivajo konstrukcijo lokalnih spominov, ki jih primerjalno postavljene ob bok uradni zgodovini lahko uporabimo kot enega od virov za določanje skupinske identitete. Podobno vlogo ima tudi sama narava nostalgičnih spominov, ki jih lahko beremo dobesedno ali med vrsticami. Imaginarno sporočilo in vzorci njegove simbolike so v ožjem pomenu portret družbe, v širšem pomenu pa se ukvarjajo z rekonstrukcijo mentalitete ljudi, z njihovim doživljanjem časa, prostora, življenjskih mejnikov (npr. otroštvo, poroka, smrt), religije, narave ipd. Ko življenjske zgodbe prebiramo na ta način, lahko razkrijemo tudi tisto, česar niti pripovedovalci ne vedo, da vedo. V tej imaginaciji pa tiči možnost razkrivanja mikrozgodovine „navadnih ljudi". Z njimi pa se razen etnologov in redkih zgodovinarjev ne ukvarja veliko humanistov, pa čeprav so mnogo številnejši kot državniki, kralji, igralci in druge slav(lje)ne osebnosti, o katerih obstajajo zgodovinske, sociološke, psihološke in druge biografije.

Človeška izkušnja pa je tako raznolika in kompleksna, nanjo vpliva toliko različnih elementov, da bi ji bilo zares škoda delati silo s presojanjem o tem, kdo je pomembnejši in kdo bolj vpliva na zgodovino.

To vedo tudi številni raziskovalci po svetu, ki so se leta 1996 že devetič srečali na mednarodni konferenci ustne zgodovine (IX International Oral History Conference) v Göteborgu na Švedskem. Ustna zgodovina je že dobrih petdeset let zelo razvejena disciplina. Različnim profilom raziskovalcev ponuja možnosti raziskovanja različnih načinov, metod in ciljev preučevanja ohranjanja, razširjanja in uporabe ustnih pričevanj. Na konferenci v Göteborgu je bilo predstavljenih 134 referatov in filmov z 238 referenti iz več ko 40 držav in različnih disciplin. Etnologi, zgodovinarji, folkloristi, sociologi, lingvisti, socialni in kulturni antropologi, religiologi, socialni delavci, pravniki, psihologi idr. so predstavili svoja dognanja, največ iztržke iz doktorskih disertacij.

Nadaljevanje zbirke *Tako smo živeli* je torej lahko odlična podlaga za študije in rekonstrukcijo življenjskih razmer ter duhovnega obzorja koroških Slovencev v prvi polovici 20. stoletja. Poleg vsebinskega vidika pa objava življenjskih zgodb prav zaradi enotnih kvalitetnih kriterijev zbiranja pomeni možnost za nova metodološka izhodišča za interpretacijo biografskega materiala nasploh.

Zgodba na zgodbo je torej kakor kapljica na kapljico v oceanu življenjskih izkušenj, in nasprotno – ocean v kapljicah vode.

Mojca Ramšak

STARKA

VESELILA SE JE MARKA,
KO JE MLADA BILA STARKA.
HITRO SO JI MINILA LETA,
NAM OSTALA JE LE TETA.

OSVOJILA SI SVOJ SVET JE,
Z LIC UŠLO JI JE ŽE CVETJE.
ZA NOBENO NI VEČ DELO,
PAMET ZDRAVO JI JE VZELO.

SVET JO GLEDA ZDAJ POSTRANI,
STARKA TEGA SE NE BRANI.
JASNO KAŽE, KAJ NAS ČAKA,
MOČ USTAVIT' NI KORAKA.

FRANC DAVID

Ob imenu vasi „Sele“

Sele-Šajda

V tej beležki bi rad predlagal, da odslej ime vasi Sele nad Borovljami ne bo več množinsko, kakor je to do sedaj v navadi, ampak dvojinsko: da na primer namesto „Sele so nameščene pod Košuto“ rečemo „Sele sta nameščeni pod Košuto“. Poglejmo razloge za ta predlog in proti njemu.

1. V praslovanščini je beseda *selo* pomenila „kraj, kjer je kdo naseljen“. Kot beseda srednjega spola se je v tej dobi v treh imenovalniških oblikah glasila tako: ednina *selo;* dvojina *sele* (s posebnim vokalom ‚jat‘ za končnico), množina *sela,* tako kakor navadni samostalniki srednjega spola, npr. *mesto, meste, mesta.* Iz tega sledi, da je današnja množinska oblika *sele* istovetna s praslovansko dvojinsko obliko iste besede.[1]

Ampak jezikovni položaj se je spremenil: že v srednjem veku so uporabljali v marsikaterem slovenskem narečju, vključno s koroškim, končnico *-e* za množico samostalnikov srednjega spola[2], tako da se je beseda *mesto* glasila *meste* ne samo v dvojini, ampak tudi v množini. To pomeni, da more sodobna oblika *sele* pravzaprav izhajati ali iz nekdanje dvojinske ali iz nekdanje množinske oblike.

2. Ko sem analiziral zgodovino in sodobno stanje selskih samostalnikov,[3] sem ugotovil, da je izmed 111 prvotno srednjespolnih samostalnikov, na katere sem naletel v svojih pogovorih v Selah, 100 takih, ki so dandanes moškega spola, na primer: *jutər* „jutro“, *mutuviv* „motovilo“, *hoqən* „okno“. Ostalih 11 samostalnikov srednjega spola pa je postalo ženskega spola.[4] Zanimivo je to skromno število (manj kot 10%) feminiziranih besed. Zakaj prav teh enajst? Poglejmo jih:

jeətri	„jetra“
lici	„lice“
pluči	„pljuča“
sənci	„sence“
wusti/husti	„ustnica“
urati	„vrata“
seəli	„Sele“
qila	„kilo“
čriəva	„črevo“
dumpu	„duplo“
žejstu	„ženstvo“

Najprej izločimo *qila* in *žejstu*: prva beseda je jasna izposojenka (menda ne iz Kilo ampak iz Kila), druga pa zaradi pomena ni mogla postati drugačna kot ženskega spola. – Izmed ostalih devetih pa jih ima šest – *jeətri, lici, pluči, sənci, wusti* ali *husti, urati* – dvojinski pomen: predmeti obstajajo običajno v parih, razen „jetra“, ki pa izgleda neenotno. Sklepam torej, da je bilo dvojinsko število izhodišče

za večino prvotno srednjespolnih samostalnikov, ki so postali ženski v selščini. Zato tudi predlagam, da naj mednje štejemo tudi besedo Sele.

V svojevrstnem kraju najdemo marsikatero posebnost . . .

3. Sedaj pa si oglejmo pomen. Zgodovinar Milko Kos meni o besedi *selo* v slovenščini nasploh: „Kakor se kaže, je bilo *selo* v prvotnem smislu in pomenu ena sama naselitvena in gospodarska enota, kmetija, dvor ali podobno."[5] Če pa dandanes gledamo iz ptičje perspektive na selsko naselje,[6] vidimo, da obstajata pravzaprav dve dejanski zaključni celoti, dve majhni skupini hiš: ena pri cerkvi, druga pa v soseščini gostilne Trkl; vse druge hiše in kmetije so raztresene. Ali ni mogoče, da sta prvotno veljali kot dve enoti?

Hans Tuschar[7] pa piše: „Der Freibach . . . war schon seit altersher die Grenze zwischen der Grafschaft Friaul und der Grafschaft Jaun gewesen und blieb auch im Hochmittelalter als Trennung zwischen den Landgerichten der Hollenburg im Westen und von Rechberg im Osten bestehen." To pomeni, da so zelo verjetno imeli naselje pri cerkvi in za naselje tam, kjer sedaj stoji Trklova gostilna, dve ne samo administrativno, ampak tudi dejansko oddeljeni, posamezni seli.

4. Vendar vse to ni dokaz za to, da se je ime „Sele" brez dvoma razvilo iz dvojinske oblike. Če pogledamo v *Atlas Slovenije*, najdemo še devet drugih naselij in zaselkov, ki se imenujejo „Sele", in noben izmed njih ne izgleda na karti tako, da bi bil moral imeti tovrstno dvostransko zgodovino, kot jo imajo/*imata* Sele pod Košuto. Na drugi strani Kos dodaja: „Znana so naselja z imenom Selo, kjer je bila ena sama kmetija"[8]; potrebno bo podrobno raziskovati zgodovino vsakega kraja: mogoče je, da sta v katerem izmed njih nekoč bili dve kmetiji.

Tudi je mogoče nasprotovati tezi, da ima sodobna selščina žensko dvojino z ničelno končnico *(ena baba, bia bab)*, kar ne ustreza moji argumentaciji. Pravzaprav ničelno končnico pričakujemo v selskem imenovalniku dvojine vseh prvotno ženskih samostalnikov; vendar predvsem govorimo o prvotnih srednjespolnih; poleg tega večina Selank in Selanov dandanes ne pravi *bia bab*, ampak *bia babi*. Menim, da ta pomislek ne drži.

5. Za sklep. Beseda „Sele" more izhajati ali iz nekdanje dvojine ali iz nekdanje množine; teža dokazov pa usmerja pozornost na dvojino. – Zato predlagam, da naj bi Selanke in Selani odslej ponosno govorili, da „sta Sele nameščeni pod Košuto". Kot je znano, je dvojinsko število zelo redek pojav v jezikih sveta. Predlagam svojevrstno število za ime svojevrstnega kraja.

Tom Priestley

---

[1] Glej moj članek „O popolni izgubi srednjega spola v selščini: raznodobna rekonstrukcija", Slavistična revija 32 (1984) št. 4, str. 357–372, kjer sem poskušal zasledovati zgodovino vseh prvotno srednjespolnih samostalnikov v selščini.

[2] Prim. Lucien Tesnière, Les formes du duel en slovène, Paris, 1925, str. 149–156; Fran Ramovš, Morfologija slovenskega jezika, Ljubljana 1952, str. 44.

[3] Gl. tudi moj članek „O popolni izgubi srednjega spola v selščini: enodobni opis", Slavistična revija 32 (1984), št. 1, str. 37–47.

[4] Ta silna maskulinizacija je že davno poznana v drugih slovenskih narečjih: neobičajno je bilo, kot sem dokazal, da je selščina navidezno prvo izmed vseh slovanskih narečij, ki je popolnoma izgubilo srednji spol.

[5] Milko Kos, „‚Vas' in ‚selo' v zgodovini slovenske kolonizacije", Slovenska akademija znanosti in umetnosti. Razred I, razprave 5 (1966), str. 79–98.

[6] Tu namenoma prezrem Zgornji in Srednji Kot, ki sta delno spadala pod Bajdiše.

[7] Hans M. Tuschar, Zell/Sele. Herz der Karawanken/Srce Karavank. Celovec, 1993, str. 16–17.

[8] Kos, prav tam.

Družina Ipavcev med medicino in glasbo

Zveza medicina-glasba ni nova, o njej je bilo že marsikaj zapisano, največ pa gotovo v zvezi z glasbeno terapijo psihičnih obolenj. Znano dejstvo, da se številni zdravniki zanimajo za glasbo, nas navaja k misli, da je glasba nasprotni pol ob razumskosti zdravniškega poklica, uravnoveša človekovo razumsko in čustveno plat. Redkejši so primeri, da se zdravniki pojavljajo tudi kot uspešni komponisti.

V slovenskem prostoru je družina Ipavec pravi prototip te vrste. Genealoško sledimo pojav obeh poklicev, zdravniškega in skladateljskega, že od druge polovice 18. stoletja naprej. Jurij Ipavec, kirurg v Gradcu in Beli krajini, je imel sinova Maksimilijana, ta je bil prav tako zdravnik v Laškem, ter Frana, ki pa je bil kirurg v takratnem Št. Juriju pri Celju (današnji Šentjur). Slednji se je – tem biografskim podatkom se preprosto ne moremo izogniti – poročil z umetnico Katarino Schweinhofer; imenitno je igrala na klavir in harfo. Imela sta več otrok, med njimi tudi tri sinove Alojzija, Benjamina in Gustava. Vsi so bili medicinci in glasbeniki. Muzikalna nadarjenost se je v rodu nadaljevala, ohranjala pa se je tudi privrženost zdravniškemu poklicu. Gustav Ipavec je imel sinova Josipa in Benjamina. Oba sta bila zdravnika, Josip tudi komponist. Na Slovenskem ne poznamo nobene družine, v kateri bi se glasbena nadarjenost pojavljala v toliki strnjenosti in v tako dolgem časovnem razponu. Z rodovnikom te družine se je ukvarjal oče slovenske zgodovine medicine, doc. dr. Ivan Pintar.

Alojzij Ipavec, neredko zapisan tudi Ipavic ali po nemško Ipawitz (1815–1849), najstarejši Franov sin, je bil vojaški zdravnik in nadarjen skladatelj. V svet glasbe ga je uvedla njegova mati. Odlično je obvladal kompozicijsko tehniko in skladal v stilu zahodnoevropske glasbene romantike. Njegovi samospevi kažejo na vpliv Franza Schuberta; Alojzij ga je očitno dobro poznal in se po njem tudi zgledoval. Pisal je tudi klavirske skladbe, v njih je viden Chopinov vpliv. Žal je umrl mlad, zato njegov opus ni obsežen.

Tudi Benjaminove (1829–1908) prve korake v svet glasbe je skrbno vodila mati. Med tremi bratimuziki se je ravno Benjamin glasbeno najbolj razvil. Drobne klavirske skladbe, gavote, poloneze in valčke je začel skladati že pri štirinajstih letih. Prvim uspešnim klavirskim pokusom so sledile kompozicije za godalni trio in lažje orkestralne skladbe. V njih je decenten, preprost, melodično in harmonsko jasen in prikupen. Takšna je tudi Serenada za orkester, zvočno čista, sočna, z učinkovitim harmonskim stavkom. Serenada je popularna še danes in spada med standardne skladbe slovenskih koncertnih sporedov. Benjamin Ipavec se po promociji na dunajski medicinski fakulteti 1858 ni vrnil v rodni Št. Jurij, ostal je v Gradcu. Ob zdravniškem delu je sprva svojo potrebo po glasbi zapolnil z vodenjem slovenskega pevskega zbora. Pomanjkanje zborovske glasbe ga je pripeljalo do komponiranja le-te, kasneje pa je pri Wilhelmu Mayerju študiral kontrapunkt in instrumentacijo. Plod tega novega znanja je spevoigra – Benjamin jo je imenoval opereta – Tičnik (Der Käfig). Odlikujejo jo izvrstno skomponirani parti za klavir, solo, duet, tercet, kvartet, kvintet in zbor. Ker takrat še ni bil vajen harmonizacije, jo je zanj opravil Čeh Josef Fabian. Tičnik je harmonsko sočen, njegove melodije so tekoče, stilno pa spada v poznoklasicistično obdobje, z nadihom zgodnje romantike. Krstna izvedba je bila v Ljubljani leta 1866 in je doživela velik uspeh.

Benjamin Ipavec

Morda je med Slovenci bolj znana lirična opera Teharski plemiči, zrelo delo šestdesetletnega skladatelja. Melodično je domiselna, zvočno široka, arhitektonsko učinkovita. Krstna izvedba je bila leta 1892 v ljubljanskem deželnem gledališču, tri leta zatem pa tudi v Brnu.

Kljub obsežnim že imenovanim delom predstavlja vrhunec Benjaminovega umetniškega ustvarjanja samospev. Odlikujejo ga spevne in izvirno zasnovane melodije, harmonsko pestre, oblikovno dognane in izrazno globoke. V njem so sprva prisotni vplivi evropskega romantičnega samospeva, vendar je Benjamin Ipavec kot kreativna osebnost kmalu razvil svoj pristni in izvirni izraz. Najlepši so njegovi samospevi Ciganka Marija, Nezakonska mati, Oblaku, Mak žari idr... Nastali so v zrelih letih njegovega dolgega življenja. Z njimi je ustvaril dela, enakovredna najboljšim dosežkom evropske ro-

Gustav Ipavec

mantične glasbene literature te vrste. Za Slovence pa ni nepomembno, da je skladbam vtisnil tudi poseben slovenski značaj. Čeprav je Benjamin Ipavec deloval v nemškem okolju, je ustvaril bisere slovenske glasbe, pa najsi bo komorne, instrumentalne, operne ali vokalne in zborovske skladbe.

Benjaminov mlajši brat Gustav (1831–1908) je prav tako študiral medicino na Dunaju, po promociji leta 1859 pa se je vrnil domov v Št. Jurij. Doma ni imel tolikšnih možnosti za glasbeno izobraževanje kot brat v Gradcu, a je ustvaril obilico imenitnih zborovskih skladb, kot Slovenec sem, Slovensko dekle, Dve utvi, Planinska roža . . . Veliko svetlejša skladateljska prihodnost je čakala njegovega sina Josipa (1873–1921).

Dr. Josip Ipavec – slovenski „Mozart“

Tudi on je bil zdravnik; študiral je v Gradcu in promoviral leta 1904. Prva zdravniška leta je preživljal kot vojaški zdravnik na Dunaju (1904–1905). Temeljito je izkoristil glasbene možnosti, ki mu jih je ponujala prestolnica ob Donavi, in se ob vsakdanjem delu vojaškega zdravnika učil instrumentacije pri takrat dobro znanem učitelju Aleksandru Zemljinskem; slednji je bil dvorni kapelnik Volksopere in svak Arnolda Schönberga, znamenitega skladatelja 20. stoletja. Tukaj pridobljeno znanje je bilo tudi osnova za njegovo največje glasbeno delo Princesa Vrtoglavka (Princess Tollkopf – nem., Crackbrained Princess – angl.).

Žal je imela vojaška služba ob svojih prednostih tudi hibe; danes je bil Josip Ipavec še na Dunaju, naslednji dan so ga poslali že v Zagreb. Tako ga l. 1905 srečamo v Zagrebu. Barle piše, da „vojaška suknja ni ugajala njegovi muzikalni naturi“, zato je zapustil vojaški stan; čutil je, da je tako prav, ker je v rodnem Št. Juriju zbolel oče in se je zato vrnil domov. Prevzel je njegovo domačo ordinacijo. Josipa Ipavca torej spremljata vse življenje bela halja in notni papir v majhnem podeželskem kraju, polnem naravne lepote in očarljivosti, a tudi ujetosti njenih prebivalcev v podeželsko in malomeščansko miselnost, vse življenje.

Ali je bil Josip za glasbo čudežno nadarjen? Že kot otroka ga biografi opisujejo kot zelo muzikalnega. Oče, prav tako skladatelj, je sina kmalu posedel za klavir in dal mu je v roke tudi violino. V benediktinskem samostanu v St. Lambertu je pel kot „Sängerknabe“, že med gimnazijskimi leti pa je uglasbil za slavnega baritonista Feryja Leona Luleka, ki je bil kasneje direktor opere v Cincinnatiju v ZDA, nekaj pesmi. Kot študent je leta 1901 napisal glasbo za prvi slovenski balet, imenovan Možiček (Hampelmännchen – nem., The Manikin – angl.). V njem je uporabil klasično zgodbo commedie dell'arte. To je bil čas, ko so podobna dela nastajala po vsej Evropi in se naslanjala na tradicijo commedie dell'arte; tako je bil npr. z Mascagnijevo opero Le Maschere, ki je v istem letu v sedmih italijanskih hišah doživela premiero, malo kasneje tudi z opero Harlekin Ferruccija Busonija in Glumači Ruggiera Leoncavalla. Verjetno si je zaradi navedenih dejstev Možiček pridobil veliko večjo naklonjenost publike in kritikov v tujini kakor pa doma. Kritika pravi, da je glasba zelo izrazita, da klavir spremlja vsak gib molčečih igralcev, skratka, po Barletu – da glasba pove, kar usta zamolče. Možička so uprizarjali v Mariboru, Ljubljani, Novem mestu, Celovcu in Gradcu, leta 1908 pa tudi v Olomoucu na Češkem. Dr. Schwab, prav tako slovenski zdravnik in skladatelj, je v Gradcu doživel Ipavčevega Možička pod avtorjevo taktirko in zapisal, da je presrečen, ker je skladatelja videl v trenutku njegove največje slave in sreče. Publika ga je „čudovito občudovala in oboževala, v priznanje za svoje delo pa je prejel velik lovorjev venec in vihar aplavzov“.

Tudi ob predstavitvi Josipa Ipavca ne moremo mimo njegovih vokalnih stvaritev. Samospevi so najvidnejši del skladateljevega ustvarjalnega opusa. Nastajali so od gimnazijskih časov približno do leta 1910. Njihova glasbena govorica se giblje v območju baladnih in elegičnih tonov, včasih zavzema tudi trubadurski položaj. Ta glasba oživlja besedila velikih mojstrov poezije, predvsem Heineja, Goetheja in Lenaua, in to izključno v originalnem nemškem jeziku. Josip Ipavec je bil ustvarjalec „glasbe srca“ in ne abstraktne glasbe. Njegov veliki vzornik je bil Pietro Mascagni, zanj pa vemo, da se je držal prepričanja, da je glasba govor, in če ne govori, torej ni glasba. Kvaliteto Josipovih samospevov je potrdila mednarodna publika, saj sta jih izvajala vsaj dva svetovno priznana pevca: že poprej

imenovani baritonist Ferry Leon Lulek in sopranistka Lucie Weidt; njo je v dunajsko opero povabil sam Gustav Mahler.

Največje Josipovo delo „komična opera v starem številčnem slogu" Princesa Vrtoglavka je avtorja stala največ truda in poguma. Josipov stric Benjamin je sicer uspel s svojo opero Teharski plemiči in Leoš Janaček jo je celo uvrstil na program operne hiše v Brnu, vendar je veljala za zelo podeželsko. Morda si je zato Josip želel ustvariti nekaj modernejšega, kar bi z lahkoto našlo pot v široki svet. Izbral je zelo moderen libreto tedaj priznane pisateljice Marije pl. Bergsove, rojene v Livornu. Libreto je literarno sicer silno vznemirljiv, piše I. Grdina, vendar je neodpustljivo dolg. Vsebuje nekaj žanrskih klišejev, tako veliko zabavo v drugem dejanju, kjer ima osrednjo vlogo bajno bogati ruski veljak, od predmetov pa velika ura; to ni nič posebej novega, saj poznamo podobne primere npr. že iz Straussovega Netopirja (Fledermaus). Vendar je Bergsova uporabila tudi zelo moderno dramaturgijo, ki jo je povzela po Flaubertovem romanu Skušnjava sv. Antona. Spremno besedilo k tej Flaubertovi knjigi v slovenskem jeziku pravi, da je pripoved niz slik, ki prehajajo druga v drugo kot v filmskih sekvencah, s presenetljivimi nizi. Tudi Glasbena matica na Slovenskem je pisala po koncertu 5. januarja 1914, ko so bili prvič izvedeni trije odlomki iz Princese Vrtoglavke, da je glasba imenitna, instrumentacija izvrstna, le da „manjkajo prehodne glasbene misli". Skratka, skladatelj ni bil razumljen. Josip Ipavec si je zaman prizadeval za uprizoritev svojega dela; hvalili so ga vsi od Zemljinskega do Wilhelma Kienzla in Oskarja Nedbala in vsi ti so ga tudi obiskovali v Št. Juriju. Kmalu zatem se je na odru pojavila opereta Oskarja Nedbala Poljska kri, svetovna uspešnica, ki je imela za čuda tudi prizor z uro, vendar so le redki vedeli za skrivnost, da je ta nenavadno podoben pesmi o urici iz Vrtoglavke . . .

Po libretistkini smrti leta 1910 so avtorju različni ljudje predlagali predelavo besedila, vendar na koncu ni bilo iz vsega tega nič. Verjetno je tudi, da je skladatelj takrat na Dunaju obiskal Franza Leharja, Leona Falla in druge operetne mojstre, vendar nekako Princesi Vrtoglavki, ki si jo je sam predstavljal kot vrhunec slovenske glasbene ustvarjalnosti, očitno ni bilo usojeno zaživeti. Še eno upanje se je pojavilo, ko je bil o delu seznanjen Leoš Janaček in objubljal uprizoritev v Pragi. Tedaj pa se je začela prva svetovna vojna, z njo so zaspale še večje stvari, kot je ta opereta, žal pa je tudi avtor zbolel za podobno boleznijo, ki je ugonobila tudi Huga Wolfa. (Zanimivo je, da so Wolfovi predniki po očetovi strani izvirali prav tako iz Št. Jurija pri Celju.)

Josip Ipavec po nastopu svoje bolezni ni več skladal; zavedal se je svoje bolnosti in ni si dopustil, da bi bila patološka tudi njegova glasba. 8. februarja 1921 je umrl. V Gradcu so mu spisali pietetni nekrolog in ga imenovali „slovenski Mozart". Žal je bila usoda Josipa Ipavca podobna usodi Adriana Leverkuhna v znamenitem delu Thomasa Manna Doktor Faustus.

Sklep

Koliko znanja, poguma, dela in zagotovo genialnosti je potrebno, da se porodi umetnina, biser; koliko razumnosti, širine in nacionalnega čutenja, da sadove domačega umetnika doživljamo kot enakovredne stvaritvam drugih narodov! Ipavci sicer predstavljajo povezanost glasbene in zdravniške dejavnosti v slovenskem prostoru, vendar v mladi slovenski državi ob potrjevanju njene nacionalne pokončnosti in identitete zaslužijo vidnejše mesto. Veseli moramo biti, da se je med Slovenci našel dr. Igor Grdina ter si postavil za nalogo obrisati prah pozabe z del protagonistov te družine. Pa ne samo to! Pozabljeno in neuprizorjeno Princeso Vrtoglavko bo v letu 1997 na njegovo pobudo najverjetneje uprizorila mariborska opera pod umetniškim vodstvom Staneta Jurgeca. Dobro bi tudi bilo, če bi glasbo Ipavcev posneli in jo ponudili Slovencem na tržišču. Samospeve Benjamina Ipavca je izvajal eden najvidnejših slovenskih pevcev Anton Dermota, ki mu domovina tudi ni mogla dati kruha; v dunajski državni operi pa so bili zelo veseli, ko so jim njegovi oboževalci desetletje polnili blagajno . . .

Zvonka Zupanič Slavec

LITERATURA

[1] Barle J.: Ipavci. Prilog k zgodovini slovenske pesmi. Ljubljana, 1990.

[2] Smerdu F.: Poslanstvo slovenskega zdravnika. Ljubljana: Slovenska matica, 1965: 346–358.

[3] Grdina I.: Dr. Josip Ipavic med glasbo, literaturo in medicino. V: Zupanič-Slavec Z. Med medicino in literaturo. Ljubljana: Inštitut za zgodovino medicine MF, 1994: 195–200.

[4] Grdina I.: Meščanska kultura med medicino in glasbo. V: Badovinac T. To in ono o meščanstvu v provinci. Celje: Pokrajinski muzej, 1995: 47.

[5] Grdina I.: Josip Ipavic med glasbo, literaturo in medicino. V: Kronika. Časopis za slovensko krajevno zgodovino. Ljubljana: Zveza zgodovinskih društev Slovenije. Sekcija za krajevno zgodovino, 42; 1994; 47–66.

Stenski okras radiške cerkve

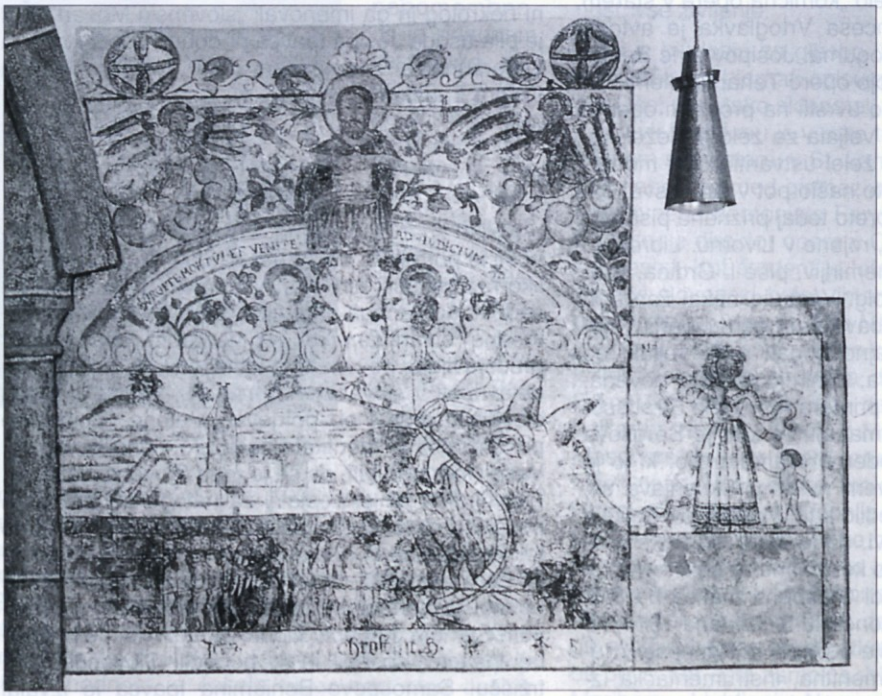

Freske v cerkvi na Radišah

Kot bi se vasica naselila v ponvici, ležijo Radiše na obronku Gur. Proti jugu jih stražita dve znamenji. „Riža," je dejal Nužej. Nekam čuden izraz – dokler se mi ni posvetilo, da naši Rožani vendar izpuščajo -k. „Mimo teh križev in kapelice gredo procesije," je nadaljeval.

Cerkev na obodu vasi pa straži župnišče v tri nadstropja, ki nekam spominja na obrambni stolp. Nužej je pojasnil, da je bila to nekdaj imenitna oskrbnikova hiša. Nad vhodom je vzidan grb vikarja Jurija Kobrerja iz leta 1535.

Pokopališki portal je prenovljen; na starih podbojih je ohranjena v kamen vsekana letnica 16–27.

Cerkev obdaja pokopališče: vsepovsod slovenski priimki in lepi slovenski verzi, vklesani na spomenikih. Saj vendar to ne bo edino, kar bo od nas ostalo na Koroškem? Za to izgoreva naš Nužej!

S poletne pripeke vstopimo v hlad cerkve. Pred oltarjem je v molitev pogreznjen starček duhovni svetnik Ludvik Jank: gospod opravljajo brevir. Pregljevska idila!

V listini iz leta 1216 je cerkev omenjena kot kapiteljska župnija proštije Gospa Sveta. (1,484). Današnjo stavbo nosi poznogotski mrežasti obok iz začetka 16. stol., oprema je baročna. Nas pa zanima to pot predvsem njen stenski okras.

Freska poslednje sodbe

Naslikana je na severni notranji ladijski steni. Odkrili so jo 1900. Napis v gotski minuskuli pod njo pa je žal ostal nečitljiv. Razbrali bi morda le: . . . Jezu(s)? . . . chrost. . . h.

Velika kvadratna kompozicija je omejena s preprosto črto. Nad njo so cvetoče vitice, podoba pa je v smislu srednjeveške ikonografske zasnove razdeljena v tri pasove:

1. zgoraj je upodobljeno nebo, ki ga vrsta stiliziranih oblačkov deli od

2. srednjega dela, kjer se dogaja vstajenje mrtvih, in

3. spodnjega pasu delitve zveličanih od pogubljencev, ki morajo v velikansko peklensko žrelo, segajoče še v desno tretjino srednjega dela.

Pa si oglejmo dogajanje malo podrobneje.

1. Zgoraj je zvesto tradiciji upodobljena skupina „Deisis": Kristus Sodnik sedi na mavrici, ki ponazarja nebeški obok – pa tudi upanje. Ob njegovih nogah klečita Mati Božja in Janez Krstnik (in sicer brez atributa – vendar je stalni inventar) kot prošnjika človeštva. Angela na oblakcih iz obeh zgornjih kotov s pozavnama pozivata k vstajenju in sodbi, kar oznanja pod njima napis v latinski majuskuli:

SVRGITE . MORTVI . ET . VENITE . AD . IVDICI

Iz Kristusove glave izhaja na njegovi desni lilija – znamenje nedolžnosti zveličanih, in na levi meč – grožnja pogubljencem. Zemeljska krogla služi za podstavek njegovim nogam.

Ozadje ornamentalno izpolnjujejo stilizirane šipkove vejice („horor vacvi" preproste umetniške duše), ki naj bi pomenile lepoto raja.

2. V srednjem pasu je narisano pokopališče s cerkvico sredi protiturškega obzidja. Grobovi se odpirajo, iz njih vstajajo mrtvi. Krempljast hudič leti proti gričevju v ozadju, kjer drugi lovi grešnika. Repasti hudič celo samotež vozi hudobno dušo proti peklu, medtem ko se naslednji bojuje z vitezom v oklepu.

3. Spodnji pas in del zgornjega obvladuje odprti gobec, peklensko žrelo, s strašnimi zobmi in plameni večnega ognja. Lucifer s petelinjimi krempljи na okončinah in kozorogovim rogovjem na prašičji glavi sprejema gole pogubljence, povezane z verigo, ki jo drži hudič na oslu, z burklami v roki.

Zveličani odhajajo po večno plačilo na levi dosti manj spektakularno, saj je srednjeveško domišljijo bolj vzburjala drastična upodobitev usode prekletih.

Slogovne značilnosti

Že bežen pogled na opisano nam pove, da gre pri tej freski za stilno kakor tudi ikonografsko skromen, pozen poganjek zamirajočega, nekdaj bujno razvitega in cvetočega stenskega slikarstva. Od bogate in slikovite gotske umetnosti je ostala le risba. Linearni način upodabljanja in osiromašeno dogajanje, pa razkroj podedovanega scenarija na skoraj golo ornamentiko, nas vodi v čas zatona srednjeveškega cerkvenega freskantstva – v 16. stoletje.

Ikonografski pregled

Upodobitve poslednje sodbe naj bi ilustrirale, poleg številnih mest v Sv. pismu Nove in Stare zaveze, citat Mt 16, 27: „Sin človekov bo namreč prišel v slavi svojega Očeta s svojimi angeli in takrat bo povrnil vsakemu po njegovih delih." Ali pa zadnji del „Apostolske vere": „Verujem . . . in v Jezusa Kristusa . . . , ki bo prišel sodit žive in mrtve. . . Verujem. . . v vstajenje mesa in večno življenje."

Poslednja sodba je bila ves srednji vek izredno priljubljena ikonografska tema. Dokončno se je izoblikovala že v 12. stoletju: freska v Torcellu, reliefi na portalih francoskih katedral. Na Koroškem se med drugim pojavi v Mariji na Zilji že v 13. stoletju, na Krčanjah nad Grebinjem na kostnici okrog leta 1360 in v Gmündu l. 1400. Beljaška delavnica jo je naslikala v prvi polovici 15. stoletja v Večni vasi in v tretji četrtini 15. stoletja na Ziljski Bistrici. Iz istega časa je Poslednja sodba v Vogrčah in Tomaža Beljaškega v Vratih. V Št. Štefanu prelomi srednjeveško tradicijo, ker se že naslanja na Michelangelovo novo videnje v Sikstini. Naj omenimo še baročno sliko v Mariji v Grapi, ko je že tako ogabno sadistična.

Za Poslednjo sodbo je običajno rezervirano mesto na prezbiterijski strani slavoloka, na zapadni steni ladje ali počelju, za Koroško je značilna namestitev kostnica. Ta mesta imajo že sama simbolični pomen, praktično pa pomenijo primeren prostor za kompozicijsko členitev idejne zgradbe.

Radiška freska predstavlja v tem pogledu izjemo, kakor tudi v tem, ker je v standardnem obrazcu raznih podrobnosti, s katerimi je mistična fantazija poznega srednjega veka obogatila temeljno zasnovo, izpustila: apostole, angele z orodji Kristusovega trpljenja, Kristusa kot „Rex Gloriae" v mandorli, Abrahamovo naročje, nebeški Jeruzalem, drastične muke pogubljencev v peklu, pametne in nespametne device, in podobno. Predvsem pa je izjemna v tem, ker je dodala ženo s kačami in otroka. Ta navadno ne spada v železni repertoar, je pa z njo v zvezi po svoji simboliki.

Žena s kačami in otrok

Manjša slika na desni Poslednje sodbe prikazuje ženo v meščanski renesančni obleki. Na glavi nosi nekakšno pokrivalo iz lovora s križcem na sredini. V desnici drži bržčas jabolko, levico steguje proti golemu otroku, ki se je dotika z desnico.

Dve kači ji pikata prsi, tretja pa se zvija po tleh na levi.

Izza ženinega krila kuka na levi hudič v podobi kozlove glave. Na zgornjih kačah sta še dva majcena hudiča, desni drži na rami senene vile.

Kaj le pomeni ta slika?

Na prvi pogled bi sodili, da gre za „Luxurio", ki v

srednjeveški ikonografiji pooseblja nečistost, razvratnost in se pogosto pojavlja kot samostojen dodatek Poslednji sodbi. V bližini jo najdemo v Murauu na avstrijskem Štajerskem. Upodobljena je v cerkvi sv. Ane na konzoli v začetku 15. stoletja, gola, s kačo in krastačo. V hrvaškem Zagorju v cerkvi Marije Gorske pri Loboru je spet gola, kakor je gola lepotica tudi velika Luxuria Janeza Ljubljanskega, sina Friderika Beljaškega, na Visokem pod Kureščkom pri Ljubljani iz l. 1443.

Gola ženska s kačo (1,163) je v srednjem veku skoraj vedno simbol hudega, medtem ko kačo doječa žena v antiki pomeni Mater Zemljo. Z bizantinsko umetnostjo (Sopočani) je prišla na zahod, kjer pa se je spremenila v simbol grešnosti in zavrženosti. Med najstarejšimi upodobitvami je relief v Moissacu iz druge polovice XII. stoletja. Romantika jo je razširjala po Franciji in Španiji, redkeje Nemčiji in Italiji.

Praviloma nastopa pregrešno gola, najdemo pa tudi oblečeno, na primer v Sainte-Croix v Bordeauxu (XI. stol.): Luxuria poleg Avaritie (skoposti) ima razgaljene samo prsi, da jo vanje grizeta kača in krastača (v šestih primerih). Štirikrat pa je poleg tudi hudič. Oblečen je zelo pogosto v burgundski umetnosti, kakor tudi na Montegrazie 1493. Razgaljeno ima samo koleno, da se vidijo temne dokolenke in koničast čevelj.

Po vsem navedenem bi se radiška gospa, kljub svoji visoko zapeti, nadvse dostojni noši, še lahko uvrščala v ikonografski svet Luxurie. E. Cevc navaja (1,166), da mu je Otto Deums v pogovoru zatrdil, češ, to je gotovo Luxuria. Ker pa ima na glavi lovor s križcem, E. Cevc sklepa, da gre v bistvu za nasprotje, za zmago nad napadajočo pohotnostjo.

Podobna razlaga je v „Dehio" (2,485): „Upodobitev matere z otrokom v desnem stranskem polju s kačami simbolizira skušnjave človeškega rodu po podedovanem prvem grehu; lovorov venec s križem na ženini glavi pomeni odrešenje in zmago po krščanskem krstu."

Tudi slikar T. Melicher ima svojo razlago, ki jo navaja P. Grüber v *Die Kirche am Radsberg in Kärnten* (Mitteilungen DZK, N. F. XXVII, 1901, str. 151).

Še vedno pa ostaja nerešena največja uganka: otrok!

P. Fister (3,144) razloži Poslednjo sodbo na Radišah „z danes skoraj nerazumljivimi simboli: kače ob Mariji z otrokom so pomenile izvirni greh, lovorov venec s križem na njeni glavi je pomenilo odrešenje s krstom. Priljubljenost Marije kaže tudi ohranjen kipec Marije z otrokom iz l. 1513 v oltarju . . .".

Pred njim je E. Cevc (1,166) ponudil izvirno razlago na podlagi Alberichove vizije, nastale l. 1129, ki opisuje muke v peklu. Med drugim je v neki dolini pekla videl ženske, viseče na ostrih drevesih, razparane prsi pa so jim sesale kače. Ta strašna kazen jih je doletela, ker niso hotele dojiti osirotelih otrok.

Pa imamo vkup vse tri elemente: žensko, kače, ki grizejo prsi, in sirotico!

Naj še dodamo, da predstava nečistnice, ki jo v peklu grizejo kače, med ljudstvom ni izginila vse do praga naših dni.

E. Cevc je našel (1,168) v prepisu slovenskega prevoda Eksemplarskih bukev, ki so naštevale trpljenje pogubljenih in zglede zveličanih še l. 1869, med primitivnimi ilustracijami „deklco, ki se ni uprla razvojsdanosti tega sveta", pa jo zato v peklu v družbi „rogatih mladenčev ovijajo in grizejo kače". Torej motiv Luxurie, ki pa je prenesen na konkreten „eksempel". Tudi koroška pripovedka iz Mežiške doline (4,119) pozna motiv žene, ki ni hotela otrok, pa mora zato po smrti dojiti kače. Morda ne smemo prezreti, da je bilo pod sliko Žene z otrokom in kačami še eno poslikano polje, ki pa je že popolnoma uničeno in je ostal samo še okvir. Mogoče pa bi se v tej spodnji sliki skrival ključ uganke, kaj predstavlja podoba nad njo.

Kakor koli že si vso to simboliko razlagamo, na območju srednjeveškega cerkvenega slikarstva je bila legenda o ženi s kačami nadvse grozljiva in gnusna prispodoba kazni za greh, ki naj bi nepismeno ljudstvo opominjala s cerkvene stene („Bibliae pauperum"). V mejah govorjene besede pa je bil v ta nazoren primer zavit moralni nauk.

Če so Trubarjevi očitki (2,169) v Katekizmu 1575 vsaj malo resnični, so bila taka svarila kaj na mestu (5,123) (6,30).

Tudi v srednjem veku so bili ljudje vse prej ko angeli!

PRIMERJAJ:

1. E. Cevc: Luxuria z Visokega pod Kureščkom, Kronika VII, Lj. 1959, štev. 3
2. Debio, Handbuch: Die Kunstdenkmäler Österreichs, Kärnten, Verl. A. Scholle & Co., Wien 1796
3. P. Fister: Ta hiša je moja, pa vendar moja ni. Arhitektura Zilje, Roža, Podjune, Mohorjeva založba, Celovec 1989
4. V. Möderndörfer, Koroške narodne pripovedke, Celje 1946
5. M. Rupel, Slovenski protestantski pisci, Ljubljana 1934
6. I. Gruden, Cerkvene razmere med Slovenci v 15. stol., Ljubljana 1908

Breda Turk-Vilhar

Ob 100-letnici rojstva Franceta Goršeta

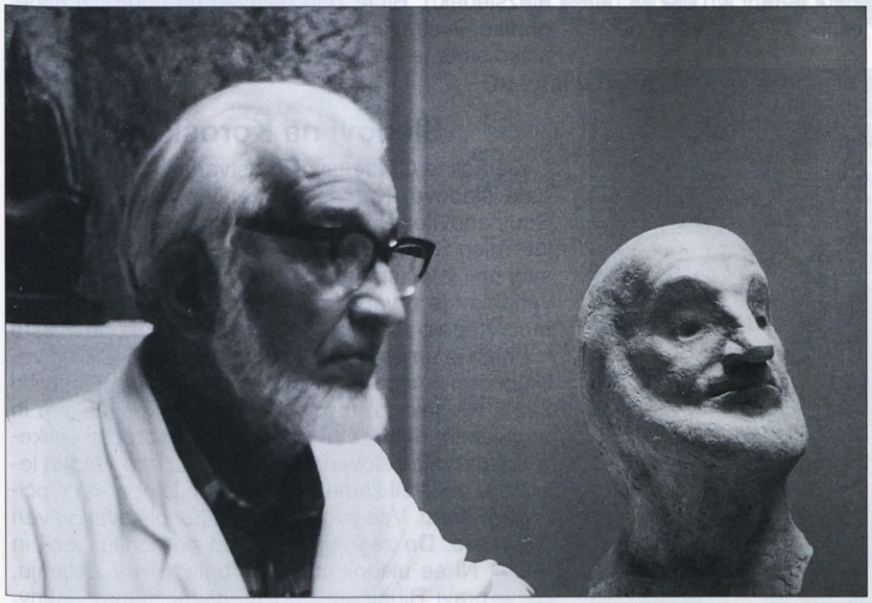

Gorše ob lastnem portretu

Iskal in našel je Resnico in Lepoto

France Gorše se je rodil 26. septembra 1897. leta v Zamostecu pri Sodražici. Oče Martin je bil knjigovez, mati Marjeta, rojena Brinšek, pa dninarica. France je bil sedmi od dvanajstih otrok. Po končani osnovni šoli je odšel v Ljubljano, kjer se je vpisal na obrtno šolo. Leta 1920 je prišel na Akademijo v Zagreb, kjer mu je bil učitelj med drugimi tudi Ivan Meštrović. Leta 1925 je uspešno zaključil študij in prejel Meštrovićevo nagrado. Goršetova življenjska in ustvarjalna doba je bila razgibana. Razpet je bil med Primorsko, Goriško, Ljubljano, Ameriko in Koroško. Njegova dela so v muzejih, galerijah, cerkvah, parkih in še posebej po slovenskih domovih in v zasebnih zbirkah. Stalna razstava njegovih umetnin v galeriji Božidar Jakac v Kostanjevici na Krki pomeni veliko priznanje kiparjevemu bogatemu opusu. Leta 1986 se je njegova življenjska pot iztekla. Pokopan je v Svečah na Koroškem, kjer je živel od 1972 do 1986.

O kiparju Francetu Goršetu, njegovem slogu in dosežkih so umetnostni zgodovinarji, esejisti, pisatelji napisali veliko ocen, razprav, analiz in spominskih člankov. Izšle so odlične monografije. Izvrstni katalogi so spremljali občasne razstave, ki jih je obiskalo nešteto ljubiteljev umetnosti. Galerija v Svečah in stalna razstava v Kostanjevici na Krki pa omogočata stalen pristop do Goršetovih del. Cenili in doživljali smo ga predvsem v zamejstvu. Še najmanj so ga poznali v ožji domovini. V Sodražici in v Ribnici se mu bodo rojaki oddolžili v spominskem letu 1997.

Gorše – slovenski Ahasver

Nikjer se ni ustavil za več kot dvajset let. Nazadnje ga je spet vleklo v domovino. Domovina je le mati, tujina pa mačeha. Pavlova beseda Korinčanom (11, 21–23) bi bila lahko tudi Goršetova tožba: „Se trudi čez mero, z ranami v izobilju, s smrtno nevarnostjo pogostoma. Mnogokrat sem bil na poti, v nevarnosti pred rojaki, v nevarnosti pred neverniki in nevarnostih v mestu, na morju, med lažnivimi brati, v trudu in naporu, v pogostem bedenju, v lakoti in žeji, v mrazu in nagoti . . .“ Pa ga domovina leta 1972 ni sprejela! Že urejena razstava v Lamutovem likovnem salonu v Kostanjevici na Krki je bila kratkoročno odpovedana. Ostal je obširni katalog s spremno besedo Franceta Steleta. Prepoved s strani režima je Goršeta hudo prizadela.

Gorše v Svečah na Koroškem

Po kratkih vmesnih postajah v Rimu, Kortah, Št. Jakobu in Tinjah se je Gorše leta 1973 za stalno

naselil v Svečah. Še zdaj ga vidim pred seboj: moža, ki je 75-leten pri Vrbniku v Svečah začel urejati kmečko hišo in spreminjati gospodarsko poslopje v atelje in galerijo, sadni vrt pa v gaj koroških kulturnih ustvarjalcev. Bil je izredno delaven in discipliniran. Pokorni so mu bili vsi materiali. Tanil je bakreno pločevino, dolbel les, gnetel glino, upogibal žico, vlival beton, se izražal v orešcu (lastni izsledek!). Bil je zelo delaven na področju risbe, grafike, ilustrativne in knjižne opreme. Svojo umetniško smer je imenoval moderno gotiko.

Pridigar, 1970

Sledovi na Koroškem

Kjerkoli je Gorše bival in ustvarjal, je zapustil bogate sledove. Koroška je z njim veliko pridobila. Soustanovitelj Družbe sv. Mohorja, Andrej Einspieler, rojen Svečan, je pred Goršetovim domom dobil svoj prvi javni spomenik. Vrt koroških kulturnih ustvarjalcev je prva in edina galerija naših zaslužnih mož. Kapelo pri šolskih sestrah v Št. Jakobu in tisto v Tinjah je umetniško uredil France Gorše. Bil je velikodušen mecen vseslovenske revije Celovški Zvon. Njegova pisma, ki so romala k prijateljem in prosvetnim delavcem po svetu, so sporočila velikega poznavalca slovenske kulturne scene. Vsako leto se je udeležil zamejskih srečanj „Draga" na Opčinah pri Trstu. Vse svoje življenje je oblikoval po veri in iz vere. Do zadnjega je delal po vodilu „moli in delaj". Ni se uklonil številnim boleznim v življenju. Bil je pravi Ribničan: trdoživ, bister, šegav, iskriv. Njegova vélika ljubezen je bila umetnost. Ta ga je preživela in nas še zmeraj razveseljuje, kakor piše nad vhodom v atelje:

ARS LONGA VITA BREVIS
(Umetnost ostane, življenje mine).

Marija Inzko

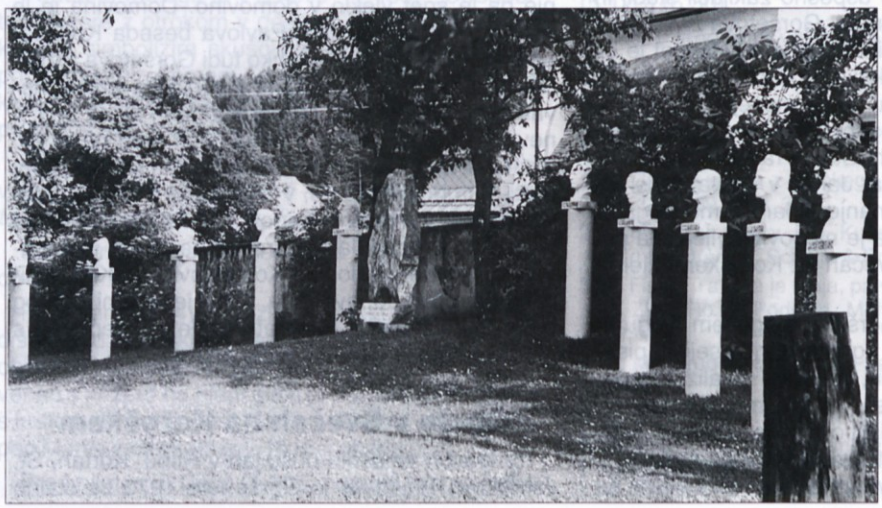

Vrt slovenskih koroških kulturnikov v Svečah

SLIKANJE ME JE VEDNO ZANIMALO

Pogovor s slikarjem samoukom Hanzijem Mlečnikom

Hanzi Mlečnik

Rojen 25. aprila 1967 v Celovcu.

Obiskoval je ljudsko šolo v Selah na Kotu, nato Slovensko gimnazijo. Zatem se je preselil v St. Pölten v šolo za knjigotržca. Izučil se je v knjigarni Drave Naša knjiga. Zdaj nastavljenec Mohorjeve knjigarne v Celovcu.

Cilja: Samostojna in skupna razstava samoukov.

Od kdaj ustvarjaš oz. se ukvarjaš s slikanjem?

Slikanje, barve in papir, to me je že zmeraj zanimalo, odkar sem pač bil zmožen držati v rokah svinčnik. Zelo rad opazujem motive narave, človeške obraze, ljudi – sploh vse.

Kdaj ustvarjaš?

Moje ustvarjanje je odvisno od razpoloženja. To se pravi, da se ne ukvarjam s slikanjem vsak dan, temveč samo tedaj, ko začutim poželenje po ustvarjanju. Za ustvarjanje potrebujem mir in duševno ravnotežje. Problem je pač ta, da če si v službi, ti potem primanjkuje časa za slikanje . . .

Hanzi Mlečnik, pretiravanje, 1996.
Črna pastelna barva in radirka.

Si po kom podedoval ta talent?

Mislim, da ne! Talent oz. skrito žilico, bodisi pesniško ali sploh umetniško, ima vsak človek. Vprašanje je le, ali si ga zmožen iskati in ga potem tudi najti. Nato te lahko spremlja celo življenje – ampak samo s pogojem, da ga ceniš in ga vedno spet izzivaš.

Obiskuješ tudi kakšne tečaje?

Ne! Oziroma samo enkrat sem obiskoval neki tečaj, ki mi pa v bistvu ni ničesar prinesel.

Zakaj ne?

Zato, ker sem mnenja, da mora likovni samouk sam prekoračiti meje in sposobnosti svojega umetniškega delovanja.

Si v zadnjem času kaj ustvarjal?

Letos poleti sem se napotil s papirjem in barvami v Grčijo na neki samoten otok. Stanoval sem v preprosti hiši na skalnatem griču s prelepim pogledom na morje in otok.

Zakaj si se odločil ravno za Grčijo?

Pravzaprav zaradi neke znanke, ki že več let obiskuje Grčijo. Biti kje na samotnem kraju, brez vpliva od zunaj – to lahko samo pospeši likovno ustvarjanje. Tudi okolje vpliva na človeka čisto drugače, če je oddaljen od svojega rojstnega kraja!

Kaj ustvarjaš oz. kakšno tehniko uporabljaš?

Zanima me v prvi vrsti človek: oblika obraza, postava, drža – sploh upodabljanje človekovega telesa. Uporabljam različne materiale, ki jih na papirju lahko oblikujem tudi s prsti.

Ukvarjam se tudi s perspektivo, pri kateri pa rad tudi pretiravam. Kar zadeva tehniko, pa izzivam. To se pravi, da se ne držim striktnih navodil akvarela, slikanja s pastelnimi barvami itd., ampak skušam združiti razne tehnike. Tako nastanejo spet drugačni „efekti".

Imaš za prihodnost kakšne cilje, načrte?

Zanimivo vprašanje. Rad bi ustvaril nekakšno „Poletno akademijo samoukov". Ta zamisel se mi je porodila, ko sem z neke visoke gore v Rožu gledal na vas Sveče, ki v zadnjih letih slovi po zanimivih razstavah. Načrt bi bil ta, da bi se na leto za 14 dni srečali kje na Koroškem samouki (pet do deset oseb). Nato bi svoja dela v večjem obsegu predstavili očinstvu v Celovcu; a zelo zanimivo pa bi bilo biti tudi navzoč na podeželju.

Konkretno mislim na Rož, Podjuno in Ziljo.

Brižinski spomeniki

Ob koncu drugega tisočletja po Kr. mineva v Vzhodnih Alpah tisoč let od nastanka dveh srednjeveških dokumentov, ki se svojemu času najbrž nista zdela posebej pomembna, vendar pa sta zaradi poznejšega zgodovinskega razvoja postala naravnost nepogrešljiva v kulturi in identiteti dveh sosednjih narodov. V mislih imamo Brižinske spomenike kot najstarejše do danes ohranjeno pričevanje o jezikovnem razvoju v smeri slovenščine in listino iz leta 996, v kateri se prvič omenja ime Ostarrichi, se pravi Avstrija. Po spletu okoliščin sta oba dokumetna povezana z dejavnostjo freisinške škofije, ki je bila okoli leta 1000 pomemben dejavnik ne le cerkvenega, temveč tudi posvetnega političnega življenja, saj so ji otonski (saški) cesarji podelili obsežno posest v vzhodnoalpskem prostoru.

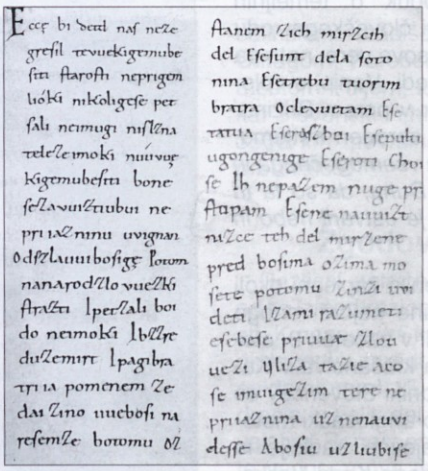

Začetek drugega Brižinskega spomenika.

Z imenom Brižinski spomeniki označujemo tri verska besedila, ki so bila odkrita v začetku 19. stoletja v nekem latinskem kodeksu freisinške cerkve. 169 listov obsegajoči kodeks, ki ga danes hrani münchenska Bavarska državna knjižnica pod signaturo Clm 6426, je postal znamenit prav zaradi devetih pergamentnih strani, na katerih so zapisani verski obrazci v jeziku, ki je neposredni prednik današnje slovenščine. Vsebinsko gre za dve spovedni besedili (1. in 3. Brižinski spomenik) ter za pridigarski pouk o grehu, pokori in pravem krščanskem življenju (2. spomenik). Drugi in tretji spomenik je zapisala roka, ki jo srečujemo tudi v listinski „pogodbi" o zamenjavi posesti na Zgornjem Koroškem med freisinškim škofom Abrahamom (umrl leta 994) in njegovim sorodnikom, plemenitim klerikom Ruodharijem. Omenjena listina je najzanesljivejši opornik določitve časa nastanka in kraja uporabe Brižinskih spomenikov. Zaradi dejstva, da ti predstavljajo prvi do danes ohranjeni zapis kakšnega slovanskega jezika v latinici, morebiti pa celo najstarejši ohranjeni zapis katerega koli slovanskega jezika sploh (tudi najstarejši do danes ohranjeni spomeniki glagolice so bili zapisani okoli leta 1000), se je namreč med učenjaki različnih narodnosti razvnela dolgotrajna pravda o tem, čigavi pravzaprav ti spomeniki so. Še dandanes z nacionalističnim duhom nasičeni ljudje mislijo, da je življenje v sedanjosti kaj imenitnejše, če se človek oziroma narod lahko ponaša s kupom znamenitih prednikov in „slavno" (to po navadi pomeni krvavo) zgodovino. Žal so se takšnim idejam zapisali tudi nekateri znanstveniki, ki so hoteli dokazati, da Brižinski spomeniki dejansko pripadajo Slovakom, Hrvatom in bogve komu še. Vendar so tovrstni glasovi v našem času vse bolj osamljeni, saj jih ni mogoče podpreti z znanstveno neoporečnimi dokazi. V Brižinskih spomenikih je namreč samo 6% besed, ki dandanes niso znane v slovenskih narečjih in govorih, medtem ko je njihovo besedišče drugim slovanskim jezikom dosti bolj tuje. Seveda je pri tem treba upoštevati misel Ivana Prijatelja, ki je dejal, da je jezik večni mladenič in se zato nenehno spreminja. Tudi moderna nemščina se močno razlikuje od tiste, ki se je rabila okoli leta 1000. Enako velja za italijanščino. Vsaj kot zanimivost gre poudariti, da so prvi spomeniki italijanskega jezika, t. i. Carta di Capua, Carta di Teano in Carta di Sessa Aurunca, iz približno istega časa kot Brižinski spomeniki (omenjena prva pričevanja o obstoju italijanskega jezika izvirajo iz let 960–963).

Prvi Brižinski spomenik se začenja s pozivom *Glagolite po nas redka slovesa*, kar bi se v sodobni slovenščini glasilo *Govorite za nami teh malo besed*. To pomeni, da je spovedni obrazec najprej izgovarjal duhovnik, ki je zaradi svojega dostojanstva imel pravico do uporabe majestetične množine („za nami"), za njim pa so ga ponavljali laični verniki, ki jih je posvečenec ogovoril („Govorite"). Majhnost črk namreč izključuje možnost, da bi bilo besedilo namenjeno skupinskemu branju in bi torej množinska oblika osebnega zaimka izhajala od tod. Nasploh je treba reči, da ima kodeks Clm 6426 značaj škofovskega priročnika in najbrž ni služil navadni duhovniški uporabi.

Drugi Brižinski spomenik se začenja z besedami *Eče bi ded naš ne segrešil (Če bi ded naš ne grešil* – misli se na pradeda človeškega rodu, na Adama, in na izvirni greh), tretji pa *Jaz se zaglagolo zlodeju*

i vsem jego delom (Jaz se odpovem zlodeju in vsem njegovim delom). Obe besedili, ki sta v kodeksu vpisani eno za drugim, sta zanimiva celota: najprej gre za duhovnikov pouk o temeljnih krščanskih resnicah in zgodovini človeškega rodu do mučeniških pričevalcev Kristusove vere, nato pa za „odgovor" laikov v obliki spovedi. Vanjo je vpleten tudi del obrazca Vere, česar v prvem Brižinskem spomeniku, ki je vsebinsko soroden tretjemu, še ni srečati *(„. . .verujem v Boga vsemogočnega in v njegovega Sina in v Svetega Duha, da so ta tri imena en Bog, Gospod sveti, ki je ustvaril nebo in zemljo").*

Čeprav so bili Brižinski spomeniki zapisani okoli leta 1000, pa so njihove korenine najbrž mnogo starejše in segajo na konec 8. ali v začetek 9. stoletja po Kr., v obdobje utrjevanja krščanstva v Karantaniji in Spodnji Panoniji. Predniki Slovencev so namreč bili pokristjanjeni po irsko-anglosaški metodi, ki je močno upoštevala krajevne tradicije in običaje. V obdobju do nastopa vlade Karla Velikega, ki ga dandanes mnogi razglašajo za „prvega Evropejca" (kajpak to velja le v političnem smislu, saj je vladal večini dežel sedanje Evropske zveze), so se v Karantaniji že oblikovale temeljne krščanske molitve v domačem jeziku. To vemo zato, ker je v najzgodnejših do danes ohranjenih slovenskih zapisih Očenaša namesto besede kraljestvo beseda bogastvo. Slovenska beseda „kraljestvo" je namreč nastala iz osebnega imena Karla Velikega, očenaš pa je bil v naš jezik očitno preveden že prej (ker je tisti, ki kraljuje, praviloma bogat, se je kraljestvo prevedlo kot „bogastvo"). Zdi se, da so Slovenci vse do druge polovice 16. stoletja ohranili prvotni obrazec očenaša, saj je celo Primož Trubar tožil nad pojavljanjem „bogastva" namesto „kraljestva" v Gospodovi molitvi.

Krščanski verski obrazci v domačem jeziku, ki so se iz Karantanije oz. Koroške razširili še v Spodnjo Panonijo, so vplivali tudi na misijonsko poslanstvo sv. bratov Konstantina Filozofa (Cirila) in Metodija, nadškofa panonske oz. moravske Cerkve. Med spisi njune književne šole se najdejo dela, ki so podobna Brižinskim spomenikom. To pomeni, da so njihovi viri zares starejši od do sedaj ohranjenih zapisov, saj so bili učenci sv. bratov iz Srednje Evrope izgnani že sredi 80. let 9. stoletja. Včasih se je mislilo, da so duhovniki salzburške in freisinške Cerkve prevzemali besedila od cirilmetodijanskih duhovnikov, ki so uporabljali glagolsko pisavo in da gre torej vir latiničnih Brižinskih spomenikov iskati na vzhodu. Vendar je to zgodovinsko nemogoče, saj so se posvečenci, ki so izhajali iz današnjega bavarskega in avstrijskega prostora, pred svetima

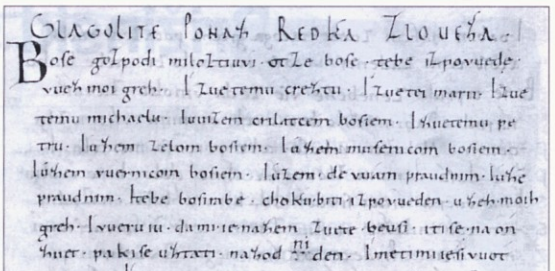

Začetek prvega Brižinskega spomenika

bratoma najprej umaknili iz Spodnje Panonije, nato pa so njuno delo v celi Srednji Evropi neusmiljeno zatrli.

Brižinski spomeniki so danes prevedeni v več svetovnih jezikov. V latinščino jih je prevajal že Jernej Kopitar v 1. polovici 19. stoletja, brati pa jih je mogoče tudi v nemščini, angleščini in italijanščini. Ob obisku papeža Janeza Pavla II. v Sloveniji je bil narejen tudi poljski prevod, ki so ga predstavniki slovenske znanosti, kulture in umetnosti izgočili vrhovnemu poglavarju katoliške Cerkve v mariborski stolnici.

Raziskovanje Brižinskih spomenikov se je prav v zadnjih letih močno razmahnilo. Na srečo ni več omejeno na nekaj med seboj do konca in še naprej sprtih profesorjev, ki se ihtavo prerekajo o njihovi „nacionalni pripadnosti", temveč je postalo lep primer nadnacionalnega znanstvenega sodelovanja in dialoga. Od Rusije na vzhodu do Združenih držav Amerike na zahodu in od Italije na jugu do Nemčije in Britanije na severu je mogoče najti ugledne jezikoslovce in zgodovinarje, ki se ukvarjajo s tem pomembnim poglavjem iz zgodovine prednikov današnjih Slovencev. Tako se v praksi uresničuje delček ideje o novi Evropi, ki hoče biti osvobojena predsodkov in omejenosti nekdanjega sveta med seboj sovražnih si nacionalizmov.

Igor Grdina

Istrski svet Marjana Tomšiča

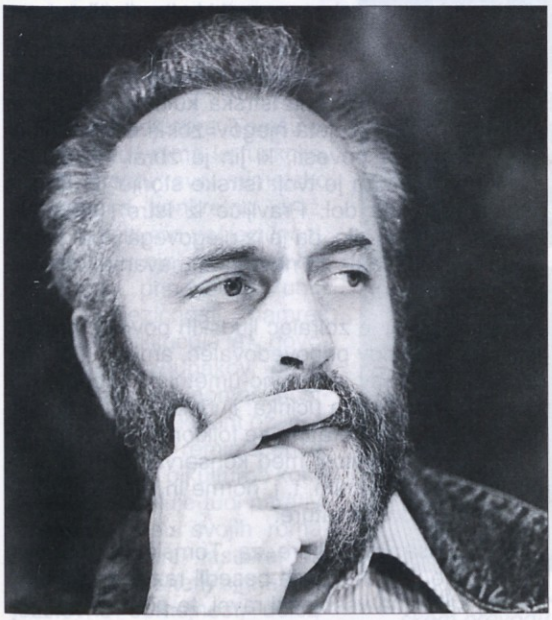

Marjan Tomšič

Trikotnik med mesti Trst, Reka in Pulj je področje kulturnega stika in večjezične govorice, odkar pomnijo ljudje. Istri so v stoletjih vtisnili svoj pečat različni politični sistemi in gospodovalci, priseljevanje in načrtno naseljevanje različnih vrst prebivalstva iz sosednjih pokrajin in z drugih področij Balkanskega polotoka: predzgodovinskim ljudstvom Venetom, Histrijanom, Ilirom in Keltom so sledili Rimljani, Goti, Bizantinci, Langobardi in Franki, oglejski patriarhi in – z dolgotrajnim vplivom – Benečani. Poleg teh in za temi so srednji Istri od 14. stoletja vladali Habsburžani; od leta 1813 naprej, potem ko je Istra nekaj let bila del Napoleonovih Ilirskih provinc, je bil pod njimi vse do prve svetovne vojne ves polotok. Zatem je Istra prišla pod Italijo, po drugi svetovni vojni pa pod Jugoslavijo. Ozemeljsko vprašanje je bilo leta 1954 mednarodno urejeno z londonskim memorandumom, na bilateralni ravni pa leta 1975 z italijansko-jugoslovansko pogodbo, podpisano v Osimu. Od leta 1991 sta preko dežele potegnjeni dve državni meji: pod Italijo spada severozahodni del Istre z mestom Muggia (slov. Milje), pod Slovenijo severni del do reke Dragonje, s pristaniškim mestom Koprom ter kopališkima krajema Piranom in Portorožem; pod Hrvaško je srednji in južni del s celinskim središčem Pazinom, obalnimi mesti Umagom, Porečem in Rovinjem ter s pristaniškim mestom Puljem, ki je hkrati največje mesto polotoka. Slovenski in hrvaški del obsegata skupaj skoraj 3500 km^2 površine, kjer danes živi okoli 300.000 prebivalcev.

Zgodovinska pogojenost

Različni politični sistemi v zgodovini Istre so le eden izmed razlogov njene današnje multikulturnosti. K nenavadni kulturni pestrosti so vodili tudi drugi dogodki: zaradi vpadov Turkov in zaradi številnih epidemij med 15. in 18. stoletjem so bili cela področja in velik del vasi opustošeni in oropani prebivalstva. Benečanski in habsburški vladarji so se zato vedno znova trudili, da bi gospodarsko zmogljivost polotoka ohranili s priseljevanjem in naseljevanjem. Podobno je tudi zadnje veliko premikanje prebivalstva, izhod več ko 200.000 Italijanov, a tudi številnih Slovencev in Hrvatov, bilo v letih po drugi svetovni vojni nadomeščeno z naseljevanjem iz drugih delov Jugoslavije.

Zaradi stoletja trajajočega menjavanja številnih zunajistrskih centrov vpliva in moči ter zaradi medsebojnih stikov različnih jezikov, kultur in oblik življenja se je počasi razvila kultura nacionalne indiferentnosti, ne-pripadnosti, po drugi strani pa se je izoblikovala komplementarna socio-kulturna stalnica – istrska identiteta, ki presega kulturne in jezikovne okvire.

Vse istrske etnične in kulturne skupnosti: Italijani, Slovenci, Hrvati, Črnogorci v Perojih na jugozahodu polotoka, pa istroromunska manjšina, ki živi v hrvaškem delu v nekaj vaseh na srednjem vzhodu v bližini gore Učke – vsi se najprej označujejo kot Istrani in šele zatem pri treh večjih skupnostih, pri Italijanih, Slovencih in Hrvatih, pride zraven še nacionalna kategorija. Nadnacionalni pojem „Istra“ je v zadnjih letih za različne kulture v deželi postal šifra za plurikulturno regionalno identiteto.

To se izraža tudi v jezikovnih razmerah. Kot uradni veljajo trije nacionalni standardni jeziki slovenščina, hrvaščina in italijanščina. Dejansko pa v jezikovnem vsakdanjiku prevladujejo dialekti, bodisi južnoslovanski – hrvaščina v svoji čakavski, kajkavski in štokavski varianti (po trojni obliki vprašalnega zaimka „kaj“), medtem ko se slovenščina bolj drži svoje standardizirane oblike, čeprav ima v pogovorni na leksikalni in gramatikalni ravni velik delež itali-

janskih in hrvaških elementov – bodisi romanski dialekti, npr. istro-benečanski oz. istro-beneški in še starejši, predbenečansko-ladinski, s furlanščino in retoromanščino sorodna istrščina oz. istroromanščina. Le-ta se še dandanes govori v štirih ali petih občinah na jugozahodu (npr. v krajih Rovinj, Vodnjan in Bale) in je ustvarila celó pisno literaturo, kar dokazujejo pesmi Rovinjčana Ligia Zaninija kakor tudi tako v italijanščini kakor v istrščini pišoča lirikinja iz Vodnjana Loredana Bogliun. Kot nadaljnji romanski jezik je končno treba omeniti prav tako samo v narečni obliki živečo istroromunščino. Področje Istre je tako kakor Koroška ali Furlanija torej področje s križanjem romanske, slovanske in nemške jezikovne kulture.

Drugače kakor na Koroškem in v mnogih drugih večjezičnih regijah živijo različne jezikovne skupnosti v Istri ne le druga ob drugi; dvo- in večjezičnost je tu vsekakor razširjena tudi v vsakokratni večinski kulturi, kajti Trst je regionalno mestno središče večine istrskega prebivalstva. Posledica tega je, da so standardni jeziki italijanščina, hrvaščina in slovenščina v mnogih literarnih besedilih zaradi pomešanosti z drugimi jeziki in narečnimi oblikami kakor tudi nenazadnje zaradi bogate tradicije istrohrvaške in istroromanske narečne literature radikalno dialogizirani in decentrirani: italijanski avtorji navajajo slovanske narečne besede in stavke, slovenski in hrvaški avtorji vključujejo romanske besede, fraze ali kar cele odstavke, vse tri skupnosti pa s to jezikovno pomešanostjo opozarjajo na latentni komparativni položaj konkretne socialne, kulturne in jezikovne polifonije, v kateri se njihova besedila gibljejo. Na tej babilonski glasovni, jezikovni in narečni raznovrstnosti nekateri avtorji, kot npr. hrvaški lirik, romanopisec in esejist Milan Rakovac, razvijajo svoj specifični koncept „vesele slovnice", koncept poetike polifone pisave, katere jezikovno „središče" ni nobeden izmed nacionalnih standardnih jezikov, ampak „hibridna" mešanica različnih jezikov in narečij.

Istran iz Maribora

Razen istroromunščine ima vsak istrski jezik svoje velike pisatelje. Kar so Fulvio Tomizza za italijanščino, Ligio Zanini in Loredana Bogliun za dve narečji istrščine in Milan Rakovac za hrvaščino, je za slovenščino Marjan Tomšič. Tomšič velja v sodobni slovenski literaturi za istrskega avtorja, pa čeprav ni rojeni Istran: kot priseljenec iz daljnega vzhoda slovenskega jezikovnega področja – rojen je bil v Mariboru – je v poznih 70. letih prišel v Istro in tam kot učitelj našel delo na različnih šolah. Odločujoči dejavniki, ki so sodoločali stil in teme njegovih del, morda celó vso njegovo pisateljsko eksistenco, so bili morje in drugačna, mediteranska, pokrajina, različne življenjske oblike istrskega prebivalstva in slovansko-romanski kulturni stik.

Marjan Tomšič je ta čas v Istri najpomembnejši slovenski prozaist in izključno prizorišče njegove literature je Istra. Da ima istrska kultura zanj poseben pomen, dokazujeta njegovi zbirki istrskih (ljudskih) pravljic in povesti, ki jih je zbral in zapisal: „Noč je moja, dan je tvoj. Istrske storije" (1989) in „Glavo gor, uha dol. Pravljice iz Istre" (1993). – Prav mogoče bi bilo, da je iz njegovega „tujega pogleda" prišel impulz za novo razumevanje tudi drugih istrskih kultur.

Tomšič pa ni le zbiralec ljudskih povesti, pravljic in mitov ter njihov pripovedovalec, ampak tudi preporoditelj. Njegov jezikovno-umetniški spoprijem s to snovjo poraja dva učinka: ljudska kultura dobi literarno obliko in literatura se folklorizira; iz tega nastaja plodna napetost med konservativnim in subverzivnim, anarhičnim, t. j. norme in klišeje razbijajočim principom literature.

Pomen istrske kulture za Tomšičevo literarno ustvarjanje je iz njegovih besedil razviden tako na izrazni kakor na vsebinski ravni, to pomeni na jezikovno-topografskem in na semantičnem področju. Od njegovega prvega istrskega romana „Šavrinke" (1985) o ženah iz Šavrinskih brd (iz zaledja Kopra, Izole in Pirana) do romana „Zrno od frmentona" (1993) je pri Tomšiču moč najti nenavadno visok delež romanskih in drugojezičnih narečnih besed, med njimi tudi nemške izposojenke, kot na primer: „šrajat" (kričati), „tancat" (plesati) ali „šrafat" (kaznovati). Kakor Tomizza za italijanske, opremlja Tomšič svoje knjige za neistrske slovenske bralce s slovarčki. Vendar pa se v prevodu mik regionalne večjezičnosti skoraj popolnoma izgubi, kajti možnosti reproduciranja ali prevajanja so omejene.

Jezikovni vplivi se pri Tomšiču kažejo predvsem na leksikalni ravni, po neštetih izposojenkah ali tujejezičnih navedkih, kot npr. „anka" (tudi, it.: anche), „cimiter" (pokopališče, ital.: cimitero), „deštin" (usoda, ital.: destino), „fačolič" (robček, ital.: fazzoletto), „forši" (mogoče, ital.: forse), „kamera" (soba, ital.: camera), „kantat" (peti, ital.: cantare), „kantina" (klet, ital.: cantina), „konfin" (meja, ital.: confine), „kontent" (zadovoljen, ital.: contento), „štimati" (imeti rad, ital.: stimare), „štupido" (nor, norček, ital.: stupido), „šufito" (podstrešje, ital.: soffitta), „tokat" (zgoditi se, ital.: toccare). Poleg tega pa so opazne tudi idiomatske in gramatikalne interference, tako na primer nikalni imperativ za drugo osebo ednine, ki se loči od slovenskega standarda, saj je

po italijanskem vzorcu narejen z nedoločnikom (npr. v Zrnu od frmentona: „Tonina, ne je poslušati." – Tonina, ne poslušaj je.)

Večjezična besedila

Polifona tekstura Tomšičevih romanov nima le funkcije, da na izrazni ravni mimetsko reproducira konkretno družbeno in kulturno večjezičnost, ampak je v njej razpoznavna že globlja pripovedna funkcija. Večjezičnosti namreč Tomšič ne vključuje le v govorico literarnih junakov, da bi tako z jezikovno pomešanostjo izrazil lokalni kolorit oz. notranjeeksotične reminiscence, ampak takšno bikulturno kompetenco dodeluje tudi narativnemu diskursu svojih romanov. Večjezični nastavek na dveh ravneh s tem signalizira jezikovno obmejnost, deležnost pri dveh ali več kulturah in s tem jezikovno, kulturno in literalno decentralizacijo, t. j. odstopanje od standardnojezikovne norme.

Magična novela „Oštrigeca" je v nemškem prevodu izšla pri Mohorjevi založbi v Celovcu.

Z jezikovno decentralizacijo, dvigom regionalnega jezika (regionalnih jezikov) na raven literarnega jezika je povezano povečanje veljave province. Podobno kakor Tomizza tudi Tomšič svojim bralcem neutrudno vedno znova predstavlja seznam krajevnih imen svoje regije, rastline, barve in vonje posameznih pasov dežele, skozi katere prihajajo in odhajajo njegovi protagonisti. Medtem ko Tomizzevi pripovedovalci največkrat ostajajo v župniji, občini, majhnem mestu kot nasprotju središča, je osnovni vzorec Tomšičevih povesti in romanov nenavadno, a kljub temu skoraj vedno zelo natančno lokalno določljivo fantazijsko miniaturno potovanje: po domači pokrajini, po osrednji in obalni Istri, od Buzeta do Kopra in iz slovenskih v sosednje hrvaške vasi; to potovanje se samo zategadelj ne izgubi v provincialnosti, ker se odvija v znamenju imaginarnega preseganja meja – kulturnega, jezikovnega, geografskega, zgodovinskega in metafizičnega. Istra pri tem postane popkovina do sveta, a kljub temu ostaja skrivnost.

Tomšičevi protagonisti so potniki, ki pa niso kratko malo sprehajalci, vozniki in pohajkovalci, ampak popotniki med kulturami, med stoterimi notranjimi in zunanjimi svetovi in časi, čeprav protagonisti pravzaprav ne zapustijo svoje male istrske dežele. Protagonisti so taki popotniki bodisi iz potrebe in tradicije, kot žene iz Šavrinskih brd, katerim je z romanom „Šavrinke" postavljen spomenik, bodisi ker so – kakor Boškin v magično-fantastičnem romanu „Oštrigeca" (1991; pri celovški Mohorjevi založbi je roman izšel v nemškem prevodu s spremno besedo Johanna Strutza) – na skrivnosten način izgubili rep, katerega Boškin kakor nesrečnež svojo senco išče križem kražem po vsej Istri, ob tem pa nanj vedno znova pozabi – ter na koncu spozna, da ga sploh več ne potrebuje.

V čem konkretno se odkriva Tomšiču očarljivost istrske kulture? Na zavihku knjige svojih novel „Olive in sol" (1983) piše Tomšič: „Dobrih petnajst let hodim po Istri. Z magično močjo sem se zaljubil vanjo. Šel sem za svojim notranjim klicem in v njenih ljudeh odkril brezmejne razsežnosti, v njihovih dušah zaklade. Večkrat sem slišal: Ta uboga Istra, vdova tožna, zaostala Istra... Zdaj vem, da to ni res. Zato pravim: Ta bogata Istra, polna skrivnosti in polna prečudovitih ljudi!... Istrski svet je resnično svet še vedno žive in delujoče magije, ki jo prodirajoča mestna civilizacija razkraja... A po vaseh globlje v deželi ljudje še vedno dihajo v ritmih tisoč let starega, z modrostjo prepredenega žitja. Želel sem upodobiti predvsem te njihove obraze."

V času, ko so pomočniki, kakršen je Boškin, sosedska pomoč sploh, postali redki in ko grozi, da bo narava postala žrtev ekonomske racionalnosti, se morda ravnanje kakšnega potepuha, vagabunda, brezdomovinca, prosjaka in popotnika Boška Boškina dejansko zazdi ali skrivnostno ali travmaturgično. Pravi čudež današnjega časa, spoštovanje do drugega, pa bi se moral zgoditi že prej. Tomšič o njem ne le govori, ampak v njegovi govorici ta čudež živi.

Johann Strutz
Prevedel in priredil Stanislav M. Maršič

Politična orientacija v Selah od leta 1900 do leta 1938

Uvod

Občina Sele je bila že večkrat predmet znanstvenih in znanstveno-ljubiteljskih raziskav, ki so izšle tudi kot knjižne publikacije[1]. Knjiga Tuscharja in monografija Makarovičeve se nista v širšem okviru lotila političnega razvoja, kar pa tudi ni bil njun namen. Pričujoči članek je kratek oris političnega razvoja v selski občini v letih 1900 do 1938.

Občinske volitve v Selah pred prvo svetovno vojno

Občine, ki so jih osnovali leta 1848 kot najmanjše državotvorne enote z določeno mero samoupravljanja, so leta 1861 – po dobi neoabsolutizma – dobile pravico, da iz svoje srede izvolijo občinski svet in občinskega predstojnika oz. župana. Občinska volilna pravica pa ni bila niti enaka niti tajna in ne splošna ter neposredna.

Za leta 1861 do 1882 je zelo malo gradiva, ki bi nas bolje seznanilo s tedanjimi razmerami. Šele doba od osemdesetih let preteklega stoletja, ko se je razmahnil nacionalni in politični boj z ustanavljanjem političnih strank, nacionalnih društev, časopisov itd., nam ponuja več virov. Najvažnejši vir je v našem primeru slovenski koroški časopis „Mir", ki je izhajal v letih 1882 do 1920.

Politična in nacionalna mobilizacija je našla pot tudi v gorske vasi selske občine. Najbolj strastni so bili boji v času volitev. Tako je Mir poročal o občinskih volitvah leta 1903/1904:

„Kakor je ‚Mir' že poročal, so pri občinskih volitvah v Selah Slovenci zmagali in sicer v drugem in tretjem razredu popolnoma, in deloma tudi v prvem razredu, akoravno so se nemčurji na vso moč trudili, da bi še nekoliko svojih podrepnikov v odbor spravili, pa se jim ni posrečilo."[2]

Ob tej priložnosti si je treba bolj podrobno ogledati občinski volilni red. Vse volilne upravičence so razvrstili po padajoči višini davkov v volilni imenik[3] – od tistega, ki je plačeval največ davkov, do onega, ki je plačeval najmanj davkov in je bil na zadnjem mestu. Nato so izračunali celotno vsoto davkov in jo razdelili na tri dele. Tako so volili v prvem volilnem razredu tisti, ki so plačevali prvo tretjino davkov, od prvega, ki je plačeval največ, do tistega, pri katerem je vsota dosegla prvo tretjino davkov. V drugem razredu so volili tisti, ki so plačevali drugo polovico davkov, in v tretjem razredu tisti, ki so plačevali tretjo tretjino davkov. Seveda je bilo v prvem razredu vedno manj volilcev kot v drugem, in v drugem manj kakor v tretjem. V vseh treh volilnih razredih pa so volili enako število odbornikov v občinski svet. Žene do prve avstrijske republike niso smele voliti.

Kakor v večini drugih občin na južnem Koroškem je bil učitelj med prvimi, ki so ponesli nemško-nacionalno miselnost v Sele. Od dežele, ki je bila vseskozi v nemškoliberalnih rokah, plačani učitelji so nemškoliberalno politično strujo ponesli v najbolj oddaljene gorske vasi. S tem pa je postal učitelj v večini primerov tudi politični nasprotnik slovensko-konservativnega vaškega duhovnika.[4] Ti dve struji sta bili tudi edini dve nasprotujoči si politični stranki do druge svetovne vojne. Socialno-demokratska stranka v tem času v Selah ni igrala pomembne vloge. Prvi uradno nastavljeni in od dežele plačani učitelj je deloval v Selah šele od leta 1895 naprej.[5] Po občinskih volitvah leta 1903/1904 in najbrž tudi že prej je bila slovensko-konservativna stranka v občinskem svetu v premoči. Dve leti kasneje beremo v Miru:

„Sele so, lahko rečem, ena izmed najzavednejših občin na Koroškem, Mac-Nevin [bivši okrajni glavar] žalostnega spomina je enkrat imenoval Sele – slovensko republiko."[6]

Sele nad Borovljami. (Volitev župana.) V nedeljo dné 17. prosinca izvolil je novi odbor svoje predstojništvo. Za župana je izvoljen odločen Slovenec, Šimen Pristovnik p. d. Hus, kmet v Selah. Kot svetovalca sta izvoljena Janez Užnik p. d. Gregic, gostilničar, in vrli národnjak Jožef Oraže, p. d. Spodnji Jug, kmet v Selah. Novemu odboru želimo srečen vspeh ter kličemo polni zaupanja: „Vrli slovenski možje, borite se neustrašeno za svete pravice materinega našega jezika, ter pokažite, da se častna slovenska trobojnica v Selah ne bode nikdar nemškim agitatorjem in domačim národnim izdajalcem uklonila. V to ime: Bog daj srečo!

Mir, 29.12.1906, 307

Odlomek iz Časopisa Mir, 29. 12. 1906, 307

Naslednje občinske volitve leta 1906 v Selah so bile v znamenju močne agitacije s strani nemškoliberalnega učitelja J. L.[Lulek].[7] Toda tudi tokrat brezuspešno. Slovenska stranka je v vseh treh volilnih razredih zmagala.[8] Mir je o izidu volitev veselo pisal:

„Zanimivo je razmerje glasov na naši in na nasprotni strani. V III. razredu oddanih je bilo 36 glasovnic. Od teh je naših 30, nasprotnih 6; v II. razredu od 14 glasov naših 10, nasprotni 4; v I. razredu od 11 glasov naših 7, nasprotni 4.“[9]

Kakor vidimo iz navedenega citata, je v Selah prevladovala slovenska stranka, ki se je opirala na župnika in skorajda vse kmete. Nemško-liberalna oz. pozneje nemško-nacionalna politična struja je bil v Selah osamljena in brez politične moči. Torej je Mirov dopisovalec iz Sel s ponosnom dostavil, da *„so v občinskem odboru sami značajni Slovenci, na čelu jim zavedni župan, kateri se bodo ob vsaki priliki potegovali za slovensko stvar“.*[10]

Pri občinskih volitvah leta 1910 za slovensko stranko ni steklo vse po maslu. Mir poroča, da so po vročem volilnem boju le zmagali Slovenci.[11] V prvem volilnem razredu je slovenska stranka bila poražena, tretjega je sicer dobila, čeprav je prišlo s strani gozdarjev – tako poroča Mir – do hudega pritiska. V drugem razredu pa je bil izid očitno neodločen, ker so odbornike izžrebali. Župan je izžrebal imena treh slovenskih odbornikov. Tako je tudi tokrat imela slovenska stranka v občinskem odboru večino.

Dober teden po sarajevskem atentatu na prestolonaslednika Franca Ferdinanda julija 1914 in tri tedne pred začetkom prve svetovne vojne je „Mir“ zadnjikrat v habsburški monarhiji lahko poročal o sijajni slovenski zmagi v Selah:

„Pri občinskih volitvah v Selah je prodrla nad nasprotniki lista slovenske narodne stanke. Še prvi razred, ki so si ga prej nemškutarji prisvojili, so narodni možje priborili nazaj. Ljudstvo pač povsod uvideva gnjilobo nasprotnikov in se sramuje grdega odpadništva.“[12]

Državno- in deželnozborske volitve

Dejstvo, da je velika večina Selanov pred prvo svetovno vojno volila slovensko stranko, razberemo tudi iz rezultatov državnozborskih volitev leta 1907 in 1911. Volitve leta 1907 so še posebej zanimive, ker je prvič veljala splošna (moška), enaka, neposredna in tajna volilna pravica.

V Selah je izmed 245 volilnih upravičencev pri državnozborskih volitvah leta 1907 šlo na volišče 223 volilcev.[13] 208 Selanov se je odločilo za slovenskega kandidata in edinega koroškega slovenskega poslanca v državnem zboru na Dunaju Franca Grafenauerja. Štirinajst glasov je dobil nemško-nacionalni kandidat Seifritz in en Selan se je odločil za socialnodemokratskega kandidata Kristana. To se pravi, da je na Grafenauerja odpadlo približno 93% oddanih glasov. Tudi pri državnozborskih volitvah 1911 je slovenski kandidat odnesel iz Sel nadpoprečno veliko glasov. 180 Selanov (oz. 89%) je volilo slovenskega poslanca Grafenauerja in le 22 nemškoliberalnega kandidata Schumyja.

Društva in šola

V boju za oblast na občinski, a tudi deželni in državni ravni so igrala društva pomembno vlogo. Vsako tedaj ustanovljeno društvo je imelo predvsem tudi politične oz. nacionalne namene.

Društveno življenje se je v primerjavi z drugimi občinami v Selah razmahnilo pozno.[14] Prvi nam znani organizirani zametki društvenega življenja segajo v leto 1902.[15] Nemško-nacionalnih društev tedaj očitno ni bilo. V decembru leta 1909 se je ustanovila podružnica „Slovenskega šolskega društva“.[16] Ustanovitev društva se ujema s konflikti, ki jih je tedaj imel slovenski krajevni šolski svet z okrajnim in deželnim šolskim svetom v Celovcu.[17] Dve leti pozneje pa so Selani ustanovili Katoliško slovensko izobraževalno društvo „Planina“.[18] Slovensko društveno življenje se je prav razmahnilo šele v prvi avstrijski republiki.[19]

Najhujši spori so se raznetili zaradi šole in njene ureditve. Ko je dežela leta 1895 v Selah uradno nastavila učitelja, se menda nihče v krajevnem šolskem svetu in v občinskem svetu ni izjavil za slovensko šolo. Tako so uredili utrakvistično (dvojezično) šolo. Te utrakvistične šole pa so bile sredstvo za ponemčevanje. Toda že leta 1898 so Selani uspešno zaprosili za slovensko šolo, v kateri naj bi se nemščina poučevala le kot prosti predmet tri ure na teden.[20] To prošnjo je podprla večina Selanov, tako da je bil deželni šolski svet prisiljen, da poleg enorazredne utrakvistične šole ustanovi tudi enorazredno slovensko šolo. Slovensko šolo je obiskovalo 78 šolarjev, utrakvistično pa 36.[21] Pravi spor zaradi šole pa se je naposled šele pričel. Svoj višek je dosegel v šolskem štrajku.[22] Spor je bil predvsem politične narave in sicer med nemško-liberalnem učiteljem, okrajnim in deželnim šolskim svetom na eni strani ter župnikom in slovensko stranko v Selah na drugi strani. Prav žolčna poročila iz Sel, ki jih je napisal zaupnik slovenske stranke v Selah in ki čikajo na učitelja, so dokaz za ta hudi politični spor.[23]

Če na hitro preletimo obdobje pred prvo svetov-

no vojno, ugotovimo, da je slovenska stranka v Selah jasno dominirala. Močna opora so ji bili slovenski župnik, slovenski župan in večina kmetov. Nemškoliberalni učitelji, ki v Selah niso našli zadostne opore, svojih političnih nazorov niso mogli uveljaviti. Tako slovensko-nacionalna oz. slovensko konservativna politična orientacija v Selah ni imela resnih tekmecev.

Avstrija ali Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev

V občini Sele se je pri plebiscitu leta 1920 odločilo 511 Selanov za priključitev h Kraljevini SHS, to je bilo 96,78% vseh veljavnih glasovnic. Tako visokega odstotka ni dosegla nobena druga občina na Koroškem.

Upravičeno se sprašujemo, zakaj se je v Selah ogromna večina odločila za Kraljevino SHS. Razlogov za to je več.

1. Sele so bile gorska občina z močno lokalno zavestjo, odrezana od svoje bližnje okolice. Mestna centra Borovlje in Celovec za občino nista bila tako pomembna kakor za druge občine, t. j. Sele so bile z gospodarskega vidika neodvisne od svoje okolice. Argument, da je Koroška geografska in gospodarska enota, v Selah ni zalegel.

2. Na občinski ravni je popolnoma prevladovala slovenskonacionalna stranka.

3. „Abwehrkampf" v Selah je bil vse drugo kakor časten. Bil je naravnost roparski pohod. O tem nam dovolj zgovorno priča poročilo selskega župnika:

„V ‚Volkswehr' je bilo tudi mnogo temnih elementov. Častniki niso imeli dosti veljave. Tako [so] zagrešili mnogo nečastnih dejanj. Ropali so po hišah, v župnišču so bivali dobre tri tedne in odnesli vso obleko, perilo, obujo, živila. [...] V cerkvi so razbili nabiralnike, odnesli več perila, prtov, dve mašni obleki, boljši vesperale. Vlomili so v tabernakelj, stresli sv. hostije po oltarju in navrh postavili mrtvaško lobanjo. Razbili so en kelih in odnesli srebrno kupo. Med temi Volkswehrovci so bili tudi Podljubeljčani, Borovljanci in Žihpoljčani. Ker se jim ni posrečilo zajeti jugoslovanske čete, so se znosili nad civilisti. Prijeli so 22 Selanov in jih gnali v Borovlje in nato peš čez Žihpolje v Celovec. Povsod jih je nahujskana drhal zmerjala, psovala, opljuvala in bila."[24]

Tako početje „volkswehra" je bila najboljša propaganda za Kraljevino SHS.

4. Župnik nadalje piše, da *„so se Selani nadejali, da jim bo napovedana agrarna reforma, ki bi veleposestnike zadela, prinesla velike gospodarske koristi".*[25] Upali so, da bodo razlastili veleposestnike in razdelili gozd med tamkajšnje kmete. V nekem drugem župnikovem poročilu[26] piše, da so od začetka leta 1919 pod jugoslovansko zasedbo Selani na lepem sekali les v Wittgensteinovih in Voigtovih gozdovih. Tudi divji lov tedaj očitno ni poznal meja.[27] Med veleposestniki v Selah in tamkajšnjimi kmeti je bilo že od nekadaj mnogo trenj. Po plebiscitu so se veleposestniki kmetom za njihovo početje v letih 1918–1920 očitno maščevali.[28]

Sele v prvi avstrijski republiki

Razočaranje nad izidom plebiscita je bilo v Selah nedvomno veliko. Po plebiscitu je „gospod glavar v Celovcu" (najbrž koroški „Landesverweser" Arthur Lemisch) imenoval za gerenta, t. j. neke vrste začasnega župana, Matthiasa Treppla, ki je v občinski volilni komisiji v času plebiscita zastopal avstrijske interese. Pri prvih občinskih volitvah – občinski zastopi so se prvič volili na podlagi splošne, enake, direktne in tajne volilne pravice – pa se je izkazalo, da je slovenska stranka slej ko prej najmočnejša. V Selah se je volitev udeležila samo slovenska stranka.[29]

Tudi pri prvih državnozborskih volitvah 19. junija 1921 se je Koroška slovenska stranka dobro odrezala.[30] Dobila je kar 90% oddanih veljavnih glasov. Tako kakor je dejstvo, da je pri občinskih volitvah leta 1921 in 1924 nastopila samo slovenska stranka, edinstveno na Koroškem, tako je bil tudi uspeh slovenske stranke pri državnozborskih in deželnozborskih volitvah edinstven. Sele so bile v tem času zares „slovenska republika".

Občinske volitve v Selah v prvi avstrijski republiki

	KSS		Socialni demokratje		Gospodarska stranka		Komunisti	
leto	odb.	gl.	odb.	gl.	odb.	gl.	odb.	gl.
1921	12		0					
1924	12	268	0					
1928	12	263	1	28	3	96		
1932	10	246	1	24	3	68	2	66

Državnozborske volitve v Selah v prvi republiki

leto	KSS	Kršč. soc.	Bb/Lb	Soc. dem.	Kom.	Schobl.	El.	Hbl.
1921	409	0	4	40	0	- -	- -	- -
1923	418	0	13	39	8	- -	- -	- -
1927	446	14	15	24	15	- -	14	- -
1930	385	2	- -	78	20	24	- -	5

legenda: odb. = odborniki; gl. = glasovi; KSS = Koroška slovenska stranka; Bb/Lb = Landbund/Bauernbund; Kršč. soc. = Krščanski socialna stranka; Soc. dem. = Socialdemokratska stranka; Kom. = Komunistična stranka; Schobl. = Schoberblock; El. = Einheitsliste; Hbl. = Heimatblock.

Ta prevlada slovenske stranke je leta 1927 dosegla svoj višek.

Tudi pri občinskih volitvah leta 1924 je kandidirala samo Koroška slovenska stranka. Pri občinskih volitvah leta 1928 pa je le prišlo do hujših političnih nasprotovanj. Koroški Slovenec je poročal, da so volitve kljub temu pokazale, „da so Sele še vedno trdno v taboru slovenske stranke".[31] „Naši najbesnejši nasprotniki landbündlerji," tako slovenski časopis, „ki so si nadeli vabljivo ime ‚Kmetska in delavska volilna zveza', pa bi se morali po resnici imenovati vsaj ‚Kmetska-forštnarsko-učiteljska zveza'". V občinskem svetu pa so sedeli tudi trije odborniki Gospodarske stranke, t. j. landbundovske, in en socialdemokratski odbornik.

Pri občinskih volitvah leta 1932 si je tudi komunistična stranka priborila dva odbornika, ki sta se ločila od slovenske stranke.[32] Glavni je bil gostilničar p. d. Mažej, Tomaž Ogris, ki je bil prej eden izmed osrednjih osebnosti v slovenski stranki.[33]

V dobi avstrofašizma je naprej županoval slovenski župan Ferdinand Pristovnik. Marca 1938 ga je zamenjal selski učitelj, kar se je zgodilo tudi v drugih koroških občinah (npr. v Bilčovsu). Tu naj omenim samo to, da so bili učitelji skoraj povsod že prej simpatizerji nacionalnih socialistov ali pa že prej člani nacistične stranke.

Hanzi Filipič

[1] MAKAROVIČ, Marija: Sele in Selani. Narodopisna podoba ljudi in krajev pod Košuto (Celovec 1994). TUSCHAR, Hans M.: Zell/Sele – Herz der Karawanken/Srce Karavank (Klagenfurt 1993).

[2] Mir, 28. 1. 1904, 14.

[3] Volilni oz. davčni imenik iz leta 1896 je objavil Hans Tuschar v svoji knjigi na str. 275-278.

[4] Primerjaj: MORITSCH, Andreas: Einleitung und Problemstellung. In: Vom Ethnos zur Nationalität. Der nationale Differenzierungsprozeß am Beispiel ausgewählter Orte in Kärnten und im Burgenland. Izd. MORITSCH Andreas (Wien 1991) 23-24.

[5] Tuschar, 45; KURZ, Maria: Zur Lage der Slowenen in Kärnten. Der Streit um die Volksschule in Kärnten (1867-1914) (= Das Kärntner Landesarchiv 17, Klagenfurt 1990) 274.

[6] Mir, 10. 11. 1906, 263.

[7] Mir, 8. 12. 1906, 287.

[8] Mir, 22. 12. 1906, 300.

[9] Prav tam.

[10] Mir, 19. 1. 1907, 15.

[11] Mir, 4. 6. 1910, 137.

[12] Mir, 11. 7. 1914, 192.

[13] Mir, 18. 5. 1907, 157.

[14] Primerjaj: DROBESCH, Werner: Vereine und Verbände in Kärnten (1848-1938). Vom Gemeinnützig-Geselligen zur Ideologisierung der Massen (= Das Kärntner Landesarchiv 18, Klagenfurt 1991) 52-57.

[15] Makarovič, 389-390; Mir, 24. 7. 1902, 121.

[16] Drobesch, 55; Mir, 29. 1. 1910, 27.

[17] Glej Kurz, 274-291.

[18] Mir, 3. 2. 1912, 29; Drobesch, 56.

[19] Tajniški zapisnik izobraževalnega društva „Planina", 26. decembra 1930.

[20] Kurz, 274-291.

[21] Kurz, 276.

[22] Kurz, 281.

[23] Mir, 8. 12. 1910, 287; Mir, 22. 12. 1906, 301; Mir, 8. 12. 1913, 39.

[24] Veliko navdušenje. Iz koroških farnih kronik 1918-1920 (Celovec/Klagenfurt 1989). Premerjaj tudi Tuschar, 152-154, 160. Tuschar citira hišno kroniko Janeza Kelicha.

[25] Veliko navdušenje, 80.

[26] Kopijo tega poročila hrani avtor.

[27] Tuschar, 159. Tuschar na tem mestu citira kroniko Simona Koziana.

[28] Primerjaj KS; 6. 4. 1921, 4.

[29] KS, 3. 5. 1921, 3.

[30] KS, 29. 6. 1921, 3.

[31] KS, 2. 5. 1928, 3.

[32] KS, 4. 5. 1932, 1.

[33] Tuschar, 121; Pfarrchronik; Simon Kozian: Občinska kronika. Občina Sele.

Predmeti vsakdanje rabe v hiši in gospodinjstvu v okolici Djekš

V našem prispevku smo se osredotočili na predmete vsakdanje rabe v hiši in gospodinjstvu, ki so bili še pred nekaj desetletji v teh krajih v uporabi. Sem sodijo kuhinjski pribor, lonci, *rinje* in potičnice, lesene sklede, vrči, škafi in polovnjaki, košare in podobno. Naleteli smo pa tudi na razne druge predmete vsakdanje rabe, kot so šivalni in likalni stroji, razne omare, da naštejemo le nekaj primerov.

Koroška črna kuhinja

Kmečka kuhinja

Mlajši poznamo *črno kuhinjo* le še iz pripovedovanj. Navadno so bile večje kot v sodobno zgrajenih hišah in domovih, zidane in imele so odprto ognjišče. V njih se je kuhalo, delalo, jedlo in stanovalo. Šele na začetku tega stoletja so v naših krajih polagoma izginile, ko so gospodinje začele uporabljati štedilnike na drva. Starejši štedilniki so bili navadno večji. Po drugi svetovni vojni se je število uporabljenih predmetov povečalo, uveljavila pa se je tudi tako imenovana „ameriška kuhinja" z električnim štedilnikom.

Sklede in kuhinjske predmete so shranjevali na lesenih policah ob zidu, na *skledivnjakih*. Na *vešalo* je gospodinja obesila vse kuhinjsko orodje, ki se ga je dalo obesiti, od pokrovk do cedil in zajemalk. Za shranjevanje pribora so uporabljali lesene, pogosto okrašene, rezljane ali poslikane žličnike. Njihovo mesto je bilo običajno ob ognjišču.

Stenskih omar nekdaj ni bilo. Zato so imeli marsikje stenske vdolbine, v katerih so shranjevali nekatera najbolj nujna živila kot sol, sladkor in začimbe. Zidane hiše na Djekšah in Kneži so imele vgrajene tudi zidne omarice, v katerih so shranjevali zdravila, pratiko, molitvenik, žganje in še kaj. Kruh so shranjevali v posebnih, na zidu visečih stojalih, povečini v kleti. Ker je gospodinja vedno spekla kruh za več dni, ga je spravila v klet na posebno polico, tako da se je kruh zračil in ni prehitro splesnel. Kruh za vsakdanjo potrebo pa so hranili v miznem predalu.

Večje zaloge so hranile gospodinje v posebnih skladiščih in shrambah. Ponekod so imeli kmetje izven hiše posebno hišico (kaščo) z enim samim prostorom, kjer so bile skrinje z žitom in skrinje za prekajeno meso. Kašča pri Lubeju na Tolstem vrhu je iz 17. stoletja. Včasih so tam shranjevali prekajeno meso, predvsem suhe klobase in *špeh*. Za shranjevanje pridelkov, hrane, vode, posod, obleke, orodja in drugih reči, ki jih človek rabi v hiši, so kmetje uporabljali skrinje, omare, stenske omarice, police, sklednike, žličnike, šatulje, zaboje in pleteno pohištvo.

V *črni kuhinji* je gorel odprti ogenj, v kamrah so svetili z bukovimi ali borovimi trskami, ki so jih vtikali v *„svetnjak"*. V steni so imeli odprtine za odvajanje dima. Pozneje se je predvsem uveljavila petrolejka. Redkokje (npr. na gumnu pozimi pri delu) pa so tudi uporabljali lesene luči iz *kiəna*, smolenega lesa, ki so ga vtaknili v posebno za to namenjeno držalo. Sveče so rabili le bogatejši. Masti in olja za svetilke in sveče revni niso imeli. Morali so šteditи, kar je pred več kot sto leti izrazil ljudski pesnik Franc Leder-Lesičjak v pesmi o ubogem *pavru*: *„Hlapec driəmle, dekla spi, uboga luč zastonj gori."*

Predmeti za kuho in gospodinjstvo

V času, ko so gospodinje kuhale že na odprtem ognju, je bil *kesl* (kotel) zelo pomemben. Bil je iz bakra ali gline in je stal na oglu oz. visel na verigi tako, da ga je gospodinja samo nagnila, če je črpala vodo iz njega, je vedela povedati informantka iz Hudega kraja.

Važni predmeti črne kuhinje so bili poleg kotla železne trinoge, sklede na tri noge, razna bodala, železni *movžarji* in glinasti lonci. Pri p. d. Opriesniku so uporabljali *kozo za mast*. Johanna Peterschinek je vedela povedati, da je njena mama kuhala v kozi na tri noge na zidu. Spominja se *eselna* oz. *vatov-*

ce, ki pri njih ni imela nog. Pločevinasto cedilo, kot ročni izdelek starejšega izvora, imajo še pri Kočmarju na Krčanjah. Z njim še danes odcejajo *grumpe* od masti, ker se stari *cedivnek ne zaməši tək hitrə*. Vse te predmete lahko vidimo tudi v *Dješki sobi* v velikovškem muzeju. Kuhinjske posode so imele po navadi dolge ročaje, kar je olajšalo kuhanje na odprtem ognju.

Manjše kuhinjske predmete kot lesene žlice, maslenice, nože za rezance, koritice za zmanjšanje mesa s sekljačem ipd. so kmetje izdelovali sami. Veliko luknjasto žlico so uporabljali za zajemanje kuhanih rezancev iz vode. Z globoko leseno žlico so ponekod posnemali smetano z mleka; uporabljali pa so jo tudi za skuto in sir. Pri Harniku jo imenujejo *posnemavkə za smetanə*.

Predmet, ki ga imenujejo v naših krajih *špruədla* (narejena iz smrekovega vrha), *špruədlar za miəšat*, *lesena berdla* (Peterschinek – njen mož jo sam izdeluje), *brgelca za jajce zbrglat* ali *krohlca*, so, kakor je omenilo več informantov, izrezljali iz zgornjega vrha božičnega drevesca, preden so ga vrgli (okoli svečnice) proč. Izredno močno izdelano imajo pri Waraschu na Djekšah. Starejši informanti se spominjajo še lesenih skled, iz katerih so jedli. Izdelovali so jih iz lipovega lesa.

Za peko nujno potrebna je bila tehtnica, s katero je treba urediti razmerje pridatkov. Lepe in zanimive tehtnice smo videli na Tolstem vrhu in Kneži.

Pripombe o vsakdanji hrani

Kot v vsakem kraju, so tudi pri nas določene jedi sodile h kmečkemu vsakdanu. Jedli so, kar so pridelali doma. Za zajtrk (*kasivco*) so pri nas največkrat jedli *brenko* – prenano župo ali pa *hedove* (ajdove) oz. koruzne, turške ali pšenične žganke. Rž in pšenico, ponekod tudi ajdo, sejejo tu in tam še doma, koruzno moko, zdrob in razne druge moke pa gospodinje večinoma že kupujejo.

Stare kmečke jedi za južino in večerjo so močnik, žganci in polenta, rezanci in razni izdelki iz moke. Pri Kočmarju na Krčanjah so bili glavna jed *bulani nudlni*, rezanci, *močnikova župa* in *bucelni* (Schupfnudeln). Žganci niso bili redna jed, ker ajda tako visoko ni uspevala. Meso so jedli samo ob praznikih. V naših krajih so pogosto pripravljali *repični močnik*, ki so ga jedli z rezanci. Ajdovi žganci so še danes prav tako priljubljeni kakor nekdaj. Zabelili so jih po možnosti z ocvirki (*hrumpi*) in jih jedli k mleku ali h kavi. Če ni bilo ajde, so ponekod jedli *polento*, ki je nadomeščala celo kruh.

Zelo stara jed je *zelje*, ki so ga naši predniki naribali v kadi, ga pustili skisati, da so ga pozimi jedli. Še danes velja za zdravo jed. Med poljske sadeže, ki so bili na tedenskem jedilniku, spadajo razne vrste fižola. Odlična jed poleti pa so bile *naribane kumrce* s kislim mlekom, ki so posebno teknile poleti v hudi vročini, kadar so se delavci izmučeni vrnili s polja. Pri Harniku so precej radi jedli tople *štranklne* in solato.

Najosnovnejše *mlečne* jedi so bile maslo (*putr*), kislo mleko, skuta in sir. Sadje so uživali takšno, ki je bilo posušeno na soncu, v peči ali na njej. Posušeno sadje so skuhali (hruške, jabolke, češplje itd.) v kompot, ki so ga pojedli drugi dan.

Nedeljska pogača

Zajtrkovali so *prenano župo* (prežganko), brenko in kruh ali pa *hedove žhanke* in mleko (zabeljeni so poleti posebno teknili koscem).

Za malico so v času žetve dopoldne jedli špeh ali kaj drugega mastnega, pozimi pa so *mavžnali* kuhano repico in kruh. Za mavžno popoldne so po navadi jedli *ksewe mlikə s kumramə in kruhom* (z zaseko zabeljene kumare niso bile tako dobre).

Za kosilo so prišli na mizo rezanci (*pantleji*) in repični močnik, *zabeljeni knedlni*, topli *štrankeljni* in solata ali pa *bulani nudelni* (kar je bilo že nekaj posebnega), *šnetice* (zlasti za Florjanovo), masovnjak (*nohšpajs za sejem*, sladica za žegnanje), *pačane hličeje* (kašo) in zraven so pili kislo ali pa sladko mleko.

Večerjali so ob ponedeljkih navadno zabeljen, mehko kuhan bob; ob torkih ričet; ob sredah mnogokrat stročnine kot npr. fižol (zabeljen ali kisel ali pa *zaprenan*), lečo ali *melqo* in *farflnovo župo*; ob četrtkih tudi ričet; ob petkih *melko*, fižol ali pa lečo; ob sobotah tudi župo ali pa mleko in kruh in fižol; ob nede-ljah, kar je ostalo od južine; včasih *zelhano župo s hličejem* in malo mesa zraven; *župe* (juhe): repično, *melko*, riž v mleku skuhan, lečno, *turščen* močnik, ki je bil v mleku skuhan in ki se je potem je-

del s cimetom in sladkorjem, *fedranje* (neke vrste cvrtnjak). Pri Kočmarju *ričat, melko* z zabeljeno repico ali brez nje.

Lončarstvo in njegovi izdelki za gospodinjstvo

Lončarstvo je bila nekoč najbolj razširjena domača obrt, ki je omogočala revnemu ljudstvu dodatni zaslužek. Številna osebna ali hišna imena kot *Piskernik, Lončar* (Lontschar), *Töpfer, Hafner, Pečar, Brenner* spominjajo na domačo obrt. V preteklosti so zlasti revnejši lončarji lončarili kar v hiši. Lončarstvo se je podobno kot druge domače obrti prenašalo iz roda v rod. Izdelovali so sklede, pekače za gibanice (gibančki), pekače za meso in močnate jedi (cimpreti), lonce za kislo mleko (dukli), cedila za sir, lonce za pranje in kuhanje, velike vrče za shranjevanje kisa, pinje za izdelovanje masla (motijance), vrče za vodo (putre), vrče za vino (ročke), pekače za pogačo, potico (rebrca, bidrarca) in druge.

Koritnica s sekljačem

Lončeni piskri za mast so ali iz črne ali rjave gline. Včasih so mleko hranili v rinjah, da bi se skisalo; mleko so posneli in smetano (*zmat*) hranili v loncih za smetano.

Prva skupina izdelkov so sklede, vrči za vodo in vino, lonci in kozice. Vrči (ročke, majolike) so pogosto na trebušastem delu okrašeni z najrazličnejšimi pregovori in verzi. V okolici Djekš še dobro poznajo posodo za vino in mošt. Na Krčanjah jo imenujejo *grča*; v njej mošt ostane dolgo hladen. Pri Opriesniku v Hudem kraju jo uporabljajo še danes.

Rinje ali pekače za pogačo najdemo v različnih oblikah. Navadno so že nove zapletli, *da manj poknejo*. Na Krčanjah menijo, da so takšne sklede zelo stare. Pri njih so precej visoke in jih še danes uporabljajo. Nizke zvezane sklede pa smo videli mdr. tudi pri Lubeju.

Med stare posode sodijo tudi take, v katerih so naši predniki navadno shranjevali živila: velike lončene posode za mast ali olje, vrči, sklede itd. Živila so ohranjevali s sušenjem na soncu, zraku (sadje, sir, meso), v dimu (meso, klobase), s soljenjem (meso, sir, zelje), s kisanjem (jesih, mošt, mleko, žganje), z vlaganjem v mast (klobase) ali v žito (sadje, meso).

Sodarstvo: škafi in čutra

Pred prvo svetovno vojno in deloma tudi še pozneje so prebivalci, ki so se ukvarjali s sodarstvom in podobno obrtjo, prodajali svoje izdelke na številnih letnih sejmih, *jormakih*. Največji podjunski sejem je v začetku septembra *pliberški jormak*, kjer še danes najdemo prodajalce sodarske obrti.

Vsaka gospodinja je poznala pinjo. Za manjše količine smetane je zadostovala *štohəlca*, za večjo količino pa se je gospodinja poslužila pinje na stojalu. Maslo je gospodinja oblikovala s *putrmodlni*, ki so bili različne velikosti. Po navadi so jih spretni kmetje izdelovali sami.

Dežo za mast ali vedrico so uporabljali pri raznih kmetih. *Diəža* za zaseko je bila nekoliko večja in za *biəlej* so imeli pri hiši podoben sod, ki so ga imenovali *vedrica*, je vedel povedati p. d. Lubej na Tolstem vrhu. Vedrico imajo še v mnogih gospodinjstvih – včasih s pokrovom, včasih brez njega. Agnes Lobnig v Hudem kraju imenuje diəžo *vedrico za fetne*. Deloma lepo izdelane vedrice za žito, *mevtro* ali *veliko mevtro*, so včasih vključili v nevestino balo.

Žehtarje so uporabljali, da so z njimi napajali teleta, služili so pa tudi umivanju nog. Gospa Peterschinek v Hudem kraju je povedala, da so mevtre za vodo izdelovali sami in jih prodajali znancem. Pri Kočmarju na Krčanjah imenujejo posodo za vodo *totrman(dlc)*.

Iz lesa so izdelovali tudi razne sode oz. kade (zelov ali zeljni škaf idr.), piskrče za merjenje žita in polovnjake (ponjok za mošt/putrh). Danes jih deloma nadomeščajo izdelki iz plastike ali drugega materiala.

Košare in drugi pletarski izdelki

Za dela, kot na primer pletenje, je imelo na kmetih veliko ljudi zlasti pozimi dosti časa. Priskrbeli so si zadostno število vrbovih in leskovih šib in slame, iz česar so nastajali pletarski izdelki. Glede na uporabo razlikujemo izdelke: košare za krompir, dvojne in enojne košare, peharje, enostavne cekarje in koše. Splošno poznamo izdelke iz vrbe, slame, koruznega ličja, leskovih viter, smrekovih šib, kostanjeve in gabrove palice itd.

Košare s *haklji* za na drevo obesiti so uporabljali

zlasti za obiranje sadja. Tega se spominja tudi Marta Lobnig, p. d. Opriesnikova v Hudem kraju. Opriesnik imenuje podobno košaro *ranc*, s katerim so nosili čebele. Srednje veliko košaro rabijo za *žegen nositi*; imenujejo jo *korp* ali *jerbas* (velika košara za velikonočni žegen). Veliko so rabili kmetje v hribovitih krajih kot na Djekšah in okolici nahrbtne koše ali *pukljače* (*pukloč*), *koəš za fuətr*, za steljo *za telečji fuətr dov nanosit* ali za tisto *seno, ki ni šlo več na voz*, za sv. Miklavža pa so ga *nucali partlni* (dva koleja in rdeče nogavice).

Staro rešeto iz leskovih šib so uporabljali še pred nekaj leti pri Lubeju. Na njem so sušili češplje, slive in drugo sadje. Včasih so na kmetih pridelovali mnogo različnih vrst semen in so za to tudi imeli *rədiseje* z različno velikimi luknjami.

O preji, šivanju, pranju in likanju

Vse do druge polovice preteklega stoletja je bilo domače laneno in konopno platno in sukno edino blago za izdelovanje obleke in perila. Platno in sukno so tkali v statvah iz lanene, konopljene in volnene preje. Pridelovanje lanu, njegova priprava za prejo in nato tkanje je bilo predvsem delo žensk in deklet. Zlasti teritev lanu je pomenila neke vrste praznik. Zato so marsikje ob takih priložnostih več pojedli in še več popili, kot je bila vrednost celotnega pridelka. Pripravili so pušeljc in znano je bilo, da so terice tako *lačne babe*, da jih ni mogoče do konca *nafuətrati*. S posebnimi glavniki, *rifli*, ali gradašami so ločili lanove glavice od stebel. Nato so stebla namakali in jih sušili, da je zunanja skorja odstopila od stebla in se je razmehčalo lepilo med vlakni. Medtem so omlatili tudi glavice, da so dobili laneno seme za naslednje leto. Lanena stebla so postala krhka zaradi velike vročine v sušilnicah ali sušilnih jamah (*sušle*), kamor so jih pokladali. Posušen lan so ženske trle na *trlicah*, na katerih so se stebla zlomila in odpadla, tericam pa so ostajala v roki le vlakna za predivo. Vlakna so razčesale in čistile, nato pa so jih povezale v kite. Predivo so spredle na kolovratu in ga pripravile za tkanje.

Iz izdelkov so nato tkali *prt* za domačo rabo. Od srede 19. stoletja naprej so industrijski *prti* vedno močneje nadomeščali domače izdelke in s tem ukinili po drugi svetovni vojni domačo izdelavo platna. Povsod v velikovški okolici je znan *kolovrat* in *kozel za prejo*. Volna je predstavljala osnovni material za izdelavo sukna. Seveda se razlikujejo kolovrati/*kovovrati* (Tolsti vrh) ali *Spinnradle* (Hudi kraj, nem.) v izdelavi in imajo različne označbe. P. d. Kočmar na Krčanjah jih izdeluje sam. Kozel služi za *pridiəvat*.

Predice so opravljale svoje delo zlasti pozimi, ko ni bilo dela na polju. Preja lanene ali volnene niti se

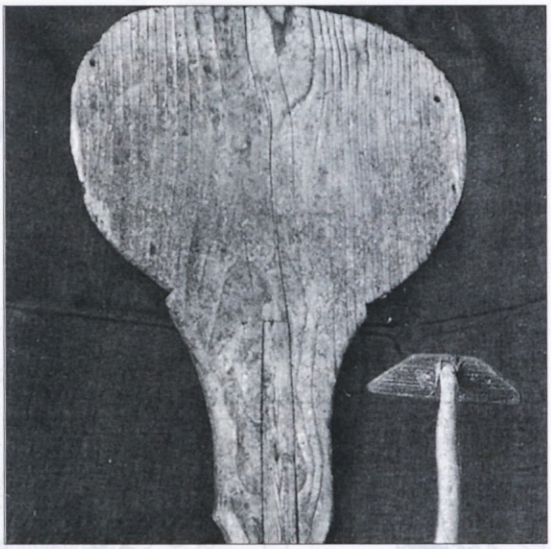

Lopar in šobej, po domače; Skandolf, Djekše

je začela s tem, da je predica zataknila predivo na rogovilo ali kozel. Z levo roko je pipala predivo in ga navijala kot nit, ki je nastajala med njenimi prsti, na vreteno, tega je vrtela z desno roko ali pa z nogo.

Ker si gospodinje pri nas mnogokrat niso mogle privoščiti narejenih kupljenih oblek, lepe pa so le hotele biti, jim ni ostalo drugega kot sesti za šivalni stroj ali obleko sešiti na roke. Druga možnost je bila, da so kupile v vaški trgovini blago po metrih, šle h krojaču, ki je živel in delal skoraj v vsaki vasi, in naročile obleko.

Pranje perila je bilo zahtevno delo. Perilo so gospodinje namočile čez noč v škafu, zjutraj so ga zmencale in v urni (visok lesen škaf) na perilniku/plohu oprale. Potem so dale perilo kuhati, zatem pa so ga šle prat na potok. Perilo so tolkle s pralno lopato. Umivalno desko za ročno pranje – *ribežen* – so imeli po l. 1900 v vsakem gospodinjstvu, preden so si nabavili pralne stroje.

Včasih so prale perice kar pri studencu, da jim ni bilo treba nositi vode. Na to spominja znana pesem *Pleničke je prala pri mrzlem studenc*. Perilo splakniti in ožeti je bilo težko delo. Nato so ga obesile na sonce, da se je posušilo. Tudi likanje ali *glihanje* prtov je bilo bolj zahtevno kakor danes. Z *rolovcem* so prt navijali, z desko pa *glihali*. Deska je bila včasih lepo izrezljana; takšno imajo pri Lubeju. Pozneje so imeli pri hiši različne likalnike na *oglje*. Likali so z ogljem, ki so ga dali v likalnik.

Zalka Kuchling

Članek je iz knjige: Robert Wlattnig, Diex. Sonnendorf auf der Saualpe; Klagenfurt 1995.

BRODOLOM

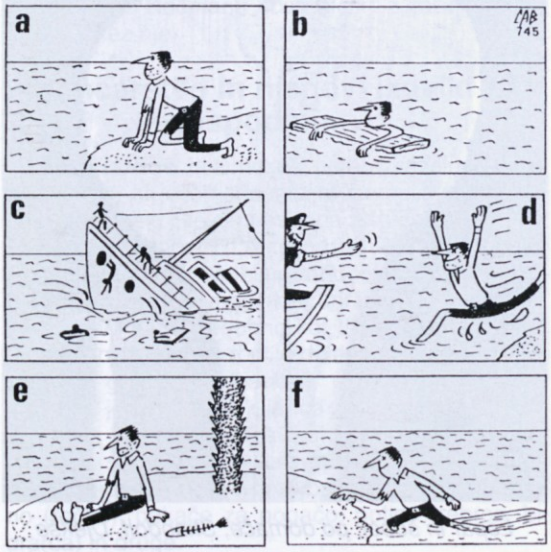

Razporedite slike v pravilnem, smiselnem zaporedju!

RAZLIKE

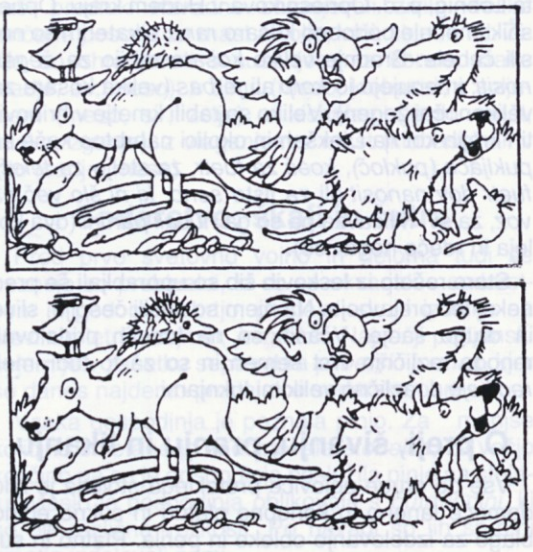

Ali najdete deset razlik med slikama?

SENCA

Katera izmed senc je čolnarjeva?

ZA DOBRO VOLJO

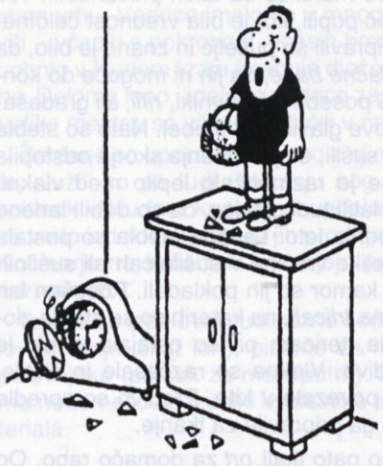

„Tika-taka,
tika taka, . . .“

Anekdota

Slavni nemški pisatelj Johann Wolfgang Goethe in na glasbenem polju enako veliki glasbenik Ludwig van Beethoven sta bila v toplicah v Karlovih Varih. Nekega dne sta šla skupaj na sprehod po promenadi. Kjerkoli sta se pojavila, so se ljudje na desni in levi ustavljali in ju spoštljivo pozdravljali.

Goetheja je to silno motilo in je ogorčeno rekel svojemu spremljevalcu: „Tega je že preveč. Še tu se ne morem izogniti poklonom!“

Beethoven pa ga je mirno zavrnil: „Ne razburjajte se, saj se le meni priklanjajo!“

Načrtovanje pri nas in drugod

1. To so si zaželeli otroci

2. To je načrtoval arhitekt

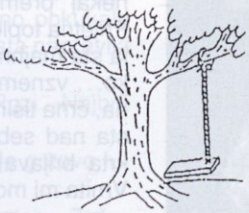

3. Osnutek gradbenega urada

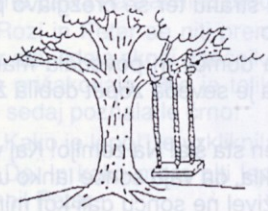

4. To so izračunali statiki

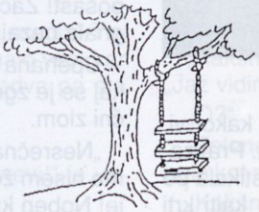

5. Tako so morali prilagoditi zakonu o gradnji

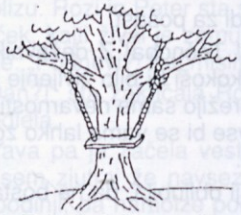

6. Tako je delo opravilo gradbeno podjetje

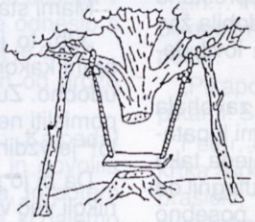

7. Predlog sanacije

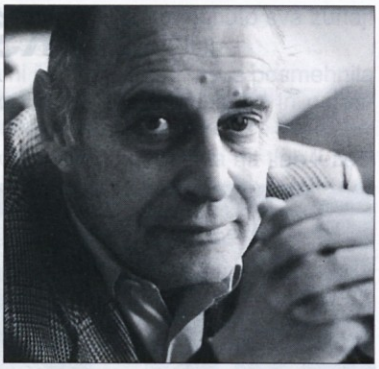

Aforizmi Žarka Petana

Jaz sem ateist, hvala Bogu.

Le kdor malo zna, si veliko upa.

Svobodo smo drago plačali, glede na njeno kakovost.

Ljubezen gre skozi želodec – kam?

Če komu ponudiš prst, pazi na prstan.

Kratek spomin je pogoj za dolgo kariero.

Vsak začetek je težak, predvsem pa začetek konca.

Prazne glave slej ko prej splavajo na površje.

Poglejte vase in tam ostanite.

Njegovo neznanje je temeljito.

Slovenci imamo zelo razvit smisel za humor: radi se smejemo drugim.

Delo je najbolj zabavna reč na svetu, če ga zate opravijo drugi.

Priznal je tuje napake.

Za totalne vojne se navdušujejo samo totalni idioti.

Zaustavite resnico.

Za smeh

Moški v knjigarni: „Rad bi kupil knjigo ‚Moški, gospodar v hiši'."

Prodajalka ga grdo pogleda in reče:

„Gospod, znanstveno fantastiko imamo v drugem nadstropju!"

* * *

Kdaj mora ženska priznati, da je stara?

Takrat, ko so svečke na torti za rojstni dan dražje kot torta . . .

Nekega moškega je ugriznil pes. Zaradi suma, da je bil pes stekel, ga pripeljejo v bolnišnico. Čez nekaj časa mu povedo, da je bil izid preiskave pozitiven in da bo verjetno zbolel za steklino.

„Dajte mi papir in svinčnik!" zahteva pacient.

„Tako hudo pa še ni, da bi morali napisati oporoko," ga mirijo.

„Ne, to ne. Naredil si bom samo spisek ljudi, ki jih bom ugriznil."

Kakšne barve je svet?

PETER IN ROZI NA KMETIJI

Desa Muck

Peter in Rozi ne moreta tako lepo risati kakor vi, ker ničesar ne vidita. Peter in Rozi sta krta. Pravzaprav sta krtova mladička. Cele dneve sta stikala po shrambi za deževniki, črvički in bramorji, kajti krti morajo neprestano jesti. Samo tri ure ne denejo ničesar v usta, in že lahko umrejo od lakote. To je čista resnica. Zato sta Peter in Rozi neprestano vreščala: „Lačen, lačen," dokler ni mama dobila živčnega zloma in rekla, naj sama izgineta lovit deževnike, če jima kaj ni prav. In sta šla.

Krti imajo odličen voh. Peter in Rozi sta zavohala deževnika, ko je bil še daleč proč. S svojimi lopatastimi prednjimi tačicami sta se pririla do njega tako hitro, da se ubogi deževnik še pokakati ni utegnil od strahu. Tako sta oni dan naletela na še posebno velikega deževnika. Peter ga je zagrabil, potegnil, vlekel. . . Toda deževnik se ni niti premaknil. Nasprotno! Vleči je začel na svojo stran z veliko močjo. Peter ga je od presenečenja izpustil in se zvrnil na Rozi, ki je stala pod njim. Kaj takega pa še ne! Superdeževnik! Zdaj je poprijela še Rozi in vlekla sta in vlekla kakor v pravljici o dedku in repi, a nič! Da bi ju premagal deževnik?! Ne! Zdaj sta vlekla še močneje in se z vso silo upirala ob tla, da je bil deževnik vedno tanjši in tanjši in tanjši in... Plop! Pretrgal se je na polovico in Rozi in Peter sta z njim vred padla na zadnjico, kot sta bila dolga in široka. Zgornja polovica deževnika je zavreščala: „Mama! Na pomoč!" in z vso hitrostjo izginila po rovu navzgor.

Peter in Rozi sta se pognala za njo, vedno više – in nenadoma okrog njiju ni bilo več teme, temveč mlečnobela megla! Peter je pozabil zapreti usta, prav tako Rozi, ki je prišla za njim. V tej megli se je nekaj premikalo, slišala sta nenavadne zvoke. Prijetna toplota je pobožala njuna kožuščka in videla sta majhno lučko, ki je brlela v daljavi. Bilo je tako... vznemirljivo. Čisto drugače je bilo, kakor vlažna, črna tišina, v kateri sta živela doslej! Nenadoma sta nad seboj zaslišala vreščeč glas: „Kaj buljita, krta brljava! Prva sem našla deževnika! Moj je! Vrnita mi mojo polovico! Kokokodak!"

Peter in Rozi sta zagledala nekaj velikega in temnega, kako se premika proti njima! Gotovo je pošast! Zacvilila sta od strahu ter se brezglavo pognala nazaj, pod zemljo.

Upehana sta pritekla domov in povedala mami, kaj se je zgodilo. Mama je seveda zopet dobila živčni zlom.

„Nesrečna otroka! Ven sta šla! Na zemljo! Kaj vama nisem že stokrat rekla, da vaju sonce lahko ubije! Noben krt še ni preživel ne soncu dalj kot minuto!"

Tista majhna lučka je bila torej sonce!

Mami sta povedala tudi za pošast.

„Oh, to je bila kokoš! Tečnoba! Z deževniki se hrani kakor mi, in brez kokoši bi bilo življenje prav udobno. Zunaj na krte prežijo same nevarnosti! Niti pomisliti ne smem, kaj vse bi se vama lahko zgodilo!" je vzdihovala mama.

Da bi jo pomirila, sta ji obljubila, da ne bosta šla nikoli več ven.

Toda Rozi in Peter sta bila radovedna mladička, prav kakor vi. In tega dne sta doživela nekaj silnega. Kaj se skriva v beli megli, ki se je prikazala pred njunimi očmi? In kakšna grozna, velikanska pošast mora biti ta kokoš! Oh, kaj bi dala, da bi videla! Toda kaj jima to pomaga, saj krti tako ali tako ne smejo pred obličje sonca. . . Toda, če bi šla ponoči, ali pa če bi čisto malo pokukala? Samo oko bi pomolila ven in hitro nazaj! Oh, ko bi lahko videla! Svojo željo sta zaupala mami.

„Vidijo samo bedaki!" je dejala mama, ko si je opomogla od živčnega zloma. „Zakaj naj bi pameten krt potreboval oči, če je v temi, pod zemljo veliko več deževnikov kakor na površini. In ko vidiš enega deževnika – si videl vse! Če bi bilo tako dob-

ro videti, potem bi šli vsi krti k okulistu, ki bi jim dal očala! Toda vsak pošten krt ve, da je škoda denarja za take neumnosti. Svet je povsod bolj ali manj črne barve in nad njim je smrtonosno sonce!"

Toda Rozi in Peter sta zdaj izvedela, kar sta hotela. Odšla sta k okulistu. Odnesla sta mu vso svojo zalogo deževnikov, črvov in ličink – in dobila sta vsak svoja majhna očala.

Rozi in Peter sta bila neskončno nestrpna, da bi videla, kako je zunaj. Izvedela sta, da kokoši ponoči spijo, zato sta se najprej hotela prepričati, če je zunaj noč. Napravila sta krtino in previdno pokukala ven. Zunaj je bilo kar varno. Pogumno sta napravila nekaj korakov... in se ozrla navzgor.

„Nobenih zvezd ne vidim!" je rekla Rozi. „Najbrž je oblačno!"

„Poglej, nekaj binglja nad nama! To je gotovo luna!" se je čudil Peter.

Nato se je začelo nebo premikati in tedaj... Začudeno sta strmela v trebuh velike živali, ki si je nad njima pasla na travniku pred kmetijo.

Rozi in Peter se niti premakniti nista mogla! To, kar sta videla skozi naočnike, je presegalo vse, kar sta pričakovala. Bilo je toliko barv, onadva pa sta do sedaj poznala le črno!

„Kako je lepo!" je vzkliknila Rozi.

„Da, in kako mora biti lepo šele podnevi!" je vzdihnil Peter.

Velika žival, katere trebuh sta imela za nebo, se jima je približala in si ju radovedno ogledovala čisto od blizu. Rozi in Peter sta se prestrašeno stisnila v kupček, kajti žival je zamukala, da ju je odneslo s krtine: „Podnevi?! Kaj mislita s tem?! Saj je dan!"

„Dan?!" sta zakričala Rozi in Peter in od groze omedlela.

Krava pa je začela vestno naštevati: „Kajpada! Saj sem zjutraj že navsezgodaj vstala in dovolila gospodinji, da namolze pol vedra mleka. In potem sem takoj odhitela na pašo! Pridne krave, ki dajemo veliko mleka, imamo vsako leto telička, smo čiste in prijazne z ljudmi, imamo veliko več možnosti za dolgo življenje. Tako, zdaj pa se bom poslovila, ker moram k potoku. Žejna sem. Vroče je, sonce danes že zgodaj pripeka."

„Sonce? Kje je sonce?" sta zavreščala Rozi in Peter.

„Za vama!" je dejala krava.

Obrnila sta se, si zakrila očala z velikima prednjima tačkama in se znova zvrnila vznak.

„Kaj pa je spet?" je vzdihnila krava. „Krti ste pa res živčni..."

„Mrtva sva!"

„Kaj pa čenčata?!" se je zavzela krava.

„Umrla sva! Že mnogo več kot minuto sva zunaj! Mama! Mamica!" sta zajavkala krtka.

„Zaradi sonca ni še nihče umrl!" se je posmehnila krava. „Čisto vsi umrejo zaradi mesarja! In naj nimam niti kaplje mleka več, če to ni res!"

Nato je s parkljem nežno pobezala na tleh ležeči kosmati kepici in čisto prijazno dejala: „Dajta no mir! Vstanita in pojdita z mano k potoku, da spoznata druge živali!"

Rozi in Peter sta se dvignila in ugotovila, da sta res živa. To bodo drugi krti gledali, ko jim bosta povedala, da tisto s soncem ni res! Torej je tudi to, da te pobere po treh urah brez hrane, navadna krtja vraževernost! Poslušno sta drobila za kravo ter si radovedno ogledovala svet.

Med potjo sta ves čas spraševala kravo: Ali bo tam tudi kokoš? Ali je tudi kokoš tako velika kakor krava? Katere živali bodo tam? Ali je krava že bila kdaj pod zemljo in kakšni se ji zdijo črvi? Kaj je to in kaj ono?

„In kako se reče vsem tem barvam, ki niso črna?" je vprašala Rozi.

„Kakšne barve?" je naveličano zamomljala krava. „Jaz vidim samo dve barvi: belo in zeleno!"

„O?"

„Zelene je sicer več vrst, toda bela je samo ena, bela kot mleko. Najlepša zelena je travnozelena!"

„Kakšne barve je potlej nebo?" se je zavzel Peter.

„Nebo je vendar nebesnozelene barve!" je krava zmajevala z glavo.

„In... in tole? Kakšne barve je tole?!" je pokazal na pikapolonico, ki je sedela na travni bilki in si urejala tipalke.

„Pikapoloničnozelene barve je, s temnozelenimi pikami! Si mogoče slep?"

Peter, Rozi in krava so prišli do potoka. Tam sta krtka zagledala polno neznanih živali: ležeče svinje s prašički, ki so se dojili, kobile z žrebičkom, ki je skakljal okrog, čredo ovac, ki se je pasla ob potoku, race z mladički, ki so se odpravljali v vodo, in seveda petelina ter nekaj kokoši.

Ko so živali zagledale Petra in Rozi, so padle v neusmiljen krohot.

„Na pomoč! Krta z očali! Počila bom!" vpije svinja, mali prašički pa se valjajo po tleh in presunljivo cvilijo od smeha.

„Kaj takega! Da jih ni sram! Ti tega že ne boš gledal, Robert!" vzdihuje kobila in svojemu žrebičku položi jezik čez oči.

Ovce stojijo in buljijo vanju z odprtimi gobci, iz katerih jim visijo šopi trave.

Race se od smeha utapljajo vreščeč: „Na pomoč! Utonila bom! Gaha gaha gaha!"

Le kokoš se odlepi od svoje kokodakajoče črede in prične razgrajati: „Zakaj si privlekla tadva razbojnika, krava?! Takoj izginita, od koder sta prišla! Me kokoši že tako težko pridemo do kakega deževnika, saj imate krti mnogo bolj razvit vonj kakor me, pa še pod zemljo lahko rijete. Zdaj pa so si gospodje nabavili še očala in nam bodo požrli čisto vse?! To ni pravično! Prav, si bom pa še jaz nabavila podzemeljska očala, pa baterijo, pa črvolim, pa mrežo za deževnike...!" je kokodakala kokoš.

„Saj, midva... Prišla sva samo malo pogledat, kakšen je svet. Nisva prišla krast. Res ne! Deževniki naju sploh ne zanimajo!"

Toda če sta bila čisto odkrita, jima je že začelo zavijati po želodčku. Tista dirka za kravo je naredila svoje in kakšen čeden deževnik bi bil prišel ravno prav.

Krava je prikimala.

„Res. Pojma nista imela o tem, kakšen je svet. Pomislite, še tega nista vedela, da je zelene in bele barve!"

„Odkod si pa pobrala tisto belo barvo, krava? Tega pa nisem pričakovala od tebe! Nikar je ne poslušaj, Robert!" je zgroženo zahrzala kobila.

Iz knjige „Dva in več"

„Ti nimaš pojma, krava!" se je razburila svinja. „Svet je izključno rumene barve! Pika!"

„Krava ima prav!" so v en glas zablejale ovce.

„Moder je!" so vreščale gosi.

„Oh, svet je rdeč, čudovito rdeč!" se je tako tiho oglasilo izza grma, da ni slišal prav nihče.

Bila je stara mačka, ki se je tamkaj delala, kakor da jo na vsem svetu zanima samo umivanje tačk. V resnici pa sta se ji počasna krtja mladička zdela vredna vse pozornosti. Miši so postale že prehitre zanjo.

Kokoš se je razščeperila pred vsemi: „Pustimo zdaj vse te barve pri miru, saj vsi vemo, da sta rumena in bela edini barvi na svetu! Zdaj je važno le, kaj storiti s tema malima potuhnjenima krtoma. Če nista prišla krast, potem morata delati pri kmetu, tako kakor mi vsi! Brez dela ni jela!"

Rozi in Peter sta bila že zelo potrebna hrane. Želodček se jima je oglašal kakor majhen jezen helikopter. Za enega samega črvička bi storila vse!

„Prav z veseljem bova delala. Le vzemite naju v službo!" sta vzkliknila.

„No, in kaj znata delati?" se je pozanimala kokoš.

Rozi in Peter sta se spogledala. V resnici sta znala samo jesti.

„Saj sem vedela!" se je razburila kokoš. „Pokličimo psa, pa naj opravi z njima!"

„Jaz ju vzamem v službo!" se ju je usmilila krava. Počutila se je odgovorno zanju.

„Kako?! Tvoje delo je vendar dajati mleko? Krti o tem nimajo pojma!" se je zadrla kokoš.

„Že, toda če hočem imeti dovolj mleka, moram veliko jesti in počivati. Lahko bi ležala v senci, krta pa bi mi nosila travo!"

Rozi in Peter sta se lotila dela. Toda natrgala sta komaj nekaj šopkov trave, pa sta se že zgrudila. Njune prednje šapice niso bile vajene takega dela. In še ta lakota! Travne bilke so jima kar plesale pred očmi.

„Midva... premalo močna sva..." sta zastokala.

„Saj sem vedela!" se je repenčila kokoš.

Rozi in Peter sta si goreče zaželela svoje mame in varne temne votlinice... in polne mize svežih rumenih ličink, ki bi jima tolažeče migotale po obupanem želodčku.

Oglasila se je raca: „Vesta kaj, pridita v vodo in skupaj nalovimo nekaj muh enodnevnic!"

„Peter mi lahko pomaga vleči voz, ti, Rozi, pa medtem čuvaj mojega Roberta!" se je pridružila kobila.

„En črv gor ali dol! Kaj tako težačiš, kokoš?" je zakrulila svinja. „Saj tudi jaz nič ne delam, pa dobim več hrane kakor vi vsi skupaj!" je prhnila svinja.

„Ker si tudi sama hrana!" jo je zavrnila kokoš.

„Ah, briga me! Ne ljubi se mi razmišljati o tem! Zadovoljna sem s tem, kar je. Pridita, krtka, gremo k meni v svinjak, kjer se bomo napokali krompirjevih olupkov in gnilih jabolk!"

Rozi in Petra je po teh besedah oblila mrzla slabost. Želela sta si pobegniti domov, v zemljo, toda bila sta že tako slabotna od lakote, da ne bi mogla več skopati niti majhne jamice za frnikolo.

Izza grma se je priplazila mačka.

„Mijav, ljubi moji, jaz ju vzamem v službo. Krti zelo dobro govorijo mišji jezik in vzela ju bom za prevajalca! Miškam bosta rekla, da jih zunaj čaka prijetno presenečenje, pokukale bodo ven – in, hop, presenečenje!"

To bi Rozi in Peter lahko delala. Edino govoriti sta še zmogla.

Odvlekla sta se za mačko na travnik. Nožice so se jima hudo tresle.

„Veš, kaj se mi vedno bolj zdi?" je šepnil Peter. „Tisto s soncem, tisto ni res, to pa, da krti umremo brez hrane že po treh urah, pa je res!"

Rozi je tiho zaihtela: „Zdi se mi, da gre tista tretja ura že h kraju!"

In imela sta prav.

Ustavili so se pri mišji luknjici.

„No, zdaj pa pokažita, kaj znata!" je zapredla mačka.

Rozi in Peter sta se spogledala. Miške so bile vedno tako prijazne. Kadar so se srečali v podzemnih rovih, so pozdravile: „Dober dan, Rozi in Peter!" In bile so vedno nasmejane, ko so tekale po svojih opravkih. In zdaj naj bi pomagala mački, da bi jih... O ne, tega vendar ne moreta!

„Kaj še čakata? Če ne bom do večera prinesla nobene miši pred prag, ne bom dobila mleka."

„Smilijo se nama."

„Mislita, da se meni majhne srčkane miške nikoli ne smilijo?! Toda škodljive so! Če jih ne bi polovila, bi kmetu požrle ves pridelek! Služba je služba, družba pa družba!"

Rozi in Petru se je vrtelo v glavi. Vedno bolj in bolj. Nato ju je zajela tema in od strašne lakote sta se nezavestna zgrudila na tla. To je bilo po svoje dobro. Vsaj nista slišala tistega, kar je sledilo, kajti minute so jima bile štete, s katerekoli strani si pogledal zadevo. Do treh ur brez hrane je manjkalo le še pet minut, pa tudi mačka je imela vse prej kakor poštene namene z njima . . .

Nenadoma ju je prebudilo ščegetanje v grlu. Odprla sta oči in zagledala nad seboj kokoš, še bolj razburjeno kakor po navadi. Basala jima je deževnike v usta in zasoplo kokodakala: „Uf, za las je šlo! Res, prav malo je manjkalo, pa bi za vedno odšla v krtovo deželo!"

Rozi in Peter sta si opomogla takoj, ko jima je kokoš pokazala velik kup deževnikov, ki se je zvijal pred njima.

„Vsi so za vaju. S kolegicami smo jih nalovile v trenutku. V slogi je moč!"

Zdaj sta Rozi in Peter opazila, da so prišle še druge kokoši, tam so bile ovce in svinja s prašičkom, kobila se je zaskrbljeno sklanjala nad njima, in topla, velika solza je padla nanju iz kravjega očesa, da sta bila vsa mokra. Le mačke ni bilo videti nikjer. Rozi in Peter sta se basala s slastnimi deževniki in poslušala kokoš, ki jima je pripovedovala, kaj se je zgodilo: „Šla sem pogledat, če res delata in ne goljufata. Videla sem, kako nezavestna ležita na tleh, in mačko, kako se sklanja nad vama in glasno razmišlja: ‚Kar požrla ju bom! Če ju nesem pred prag, bom še tepena, saj kmet pravi, da so krti koristni, ker rahljajo travnik in žrejo škodljivce!' No, in potem sem skočila na plano in zravsala mačko!"

Kokoš je privzdignila eno nogo, nagnila glavo in zadržano pristavila: „Opravičiti se vama moram, ker sem mislila, da ste krti na tem svetu brez koristi in smisla. Da samo drugim odžirate kruh oziroma deževnike. In kar predstavljajte si, kako bi bilo, ko bi naše travnike preplavili krti z naočniki!"

„Nihče na svetu ni brez smisla!" je zagodla svinja. „Če za nič drugega, je tu zato, da je hrana drugim! In tudi mačko je treba razumeti. Tik pred penzijo je."

Ko sta se krtka napokala, da sta bila kakor dve kosmati žogici, so jih živali predstavile svojim možem. Rozi in Peter nista vedela, kako se jim reče. Čeprav sta bila stara že tri mesece, sta rekla ovnu: „Pozdravljen, gospod ovčar!"

Kozlu sta rekla gospod kozjek in biku – kravjak, prašiču pa gospod svinčnik.

Petelinu sta rekla: „Obljubiva, da ne bova pripeljala drugih krtov z očali na travnik, gospod kurjek!"

Vsi samci so se samo vljudno smehljali, saj sta bila le otroka kakor vi. Čeprav vi že veste, kako se reče samcem na kmetiji. Ali ne?

Ko sta prišla domov, sta mamo našla na tleh, med njenim šestnajstim živčnim zlomom, odkar sta odšla. Kuhinjska votlinica je bila poplavljena od maminih solz. Dolgo časa ju je samo cvileč stiskala k sebi.

„Bila sem prepričana, da sta mrtva! Že davno so minile tri ure, odkar sta odšla! Tepčka moja, kako me je skrbelo! Kje sta pa bila?!" je končno iztisnila iz sebe.

Povedala sta ji prav vse.

„No, ali vama nisem rekla, kako nevarno je zunaj za krte! Mislita, da kar za šalo živimo pod zemljo?! Tukaj smo na varnem in tukaj opravljamo svoje delo! Kar povejta: Kaj imata od tega, da sta lezla ven?!"

„Videla sva, kakšen je svet, mami," sta rekla tiho.

„No, in kakšen je? Črn, kakor povsod."

„Svet je rumen, zelen, bel, moder, rdeč in črn. Zelo lep," je povedala Rozi.

„In kaj potem? Najlepša barva je tu, doma. In to

je deževnikovo črna!" je pribila mama in ju povabila k mizi.

„Ker sta povedala po pravici, vama tudi verjamem, da v bodoče ne bosta počenjala neumnosti," je rekla in jima postregla z obilno večerjo.

Rozi in Peter sta pohlepno planila po jedi, kajti bila sta lačna, kot so vedno vsi pošteni krti.

Ta večer dolgo nista mogla zaspati v svojih mehkih posteljicah.

„Veš, da si videti prav luštna, Rozi, še bolj kakor sem si te predstavljal," je šepnil Peter in dodal: „Nekoč bova ujela kresničko in jo prinesla domov, da bova videla, kakšna je mama."

„Obljubila sva ji, da ne bova šla več ven. . ." je zaspano zamrmrala Rozi. „Sicer pa sem jo v sanjah videla že stokrat. Najlepša mama na svetu je. Veliko lepša od krave, čeprav tudi ona ni slaba."

Naočnike pa sta vseeno skrila pod vzglavje. Nemara jima bodo še kdaj prišli prav.

Desa Muck

Dolgo slovo

X. poglavje iz istoimenskega daljšega besedila

Franc Erhat

rojen 1966 je rojak iz Koroške, ki je pred petimi leti odšel v Italijo in je od takrat pogrešan. Zapustil je nekaj daljših besedil, med njimi tudi besedilo Dolgo slovo, iz katerega objavljamo naslednji odlomek.

nerazumljivo, kaj vse se lahko zgodi. kakšen je že vendar bil izrek enega njegovih kolegov? – kdor verjame v boga, v svoj desni ali levi čevelj, ta je sam kriv. jaz verujem v samega sebe. tako imam vsaj nekoga, na katerega sem lahko ob potrebi tudi jezen. – če je ta izrek sedaj dober ali ne, je nepomembno. omeniti pa je treba, da je ta gospod imel svoje posebne kvalitete. s svojim diplomskim spričevalom je tekal po glavnem trgu in ga kazal vsakemu. bil je nekdo. razumeti pa ga ljudje tako ali tako niso mogli. premalo so ga poznali in mu namenjali tudi premalo pozornosti. vsaj malo je moral biti vsekan. bil je mlad, živel brez skrbi in brez vsakega pritiska.

nihče mu ni ničesar rekel. on ni nikomur ničesar žalega očital. spregovoril je samo, če je to bilo potrebno. ljubil je, če mu je bila potreba po tem. spretno je znal zamegliti svoja čustva. bil je nekdo, na katerega se je bilo mogoče sklicevati. živel je življenje polno skrbi, ki jih je skrival v prtljažniku čustev.

on ni razumel sveta. svet ne njega. ga tudi ni mogel. bil je genij. in svet tako omejeno majhen. preveč je mislil. bral je knjige in mislil. vse to pa je bilo temu svetu tuje. tega ni nihče razumel. ni mogel nihče razumeti, kajti njegove besede, vezane v knjige, so bile sežgane. ljudstvo v njegovih besedah ni znalo izbirati izpovedi. knjige je pisal še nadalje, kajti pepela temu svetu ni smelo primanjkovati. njegove knjige so dajale ognju plamena in toploto.

njegove knjige so bile najboljše. postale so žrtve ognja. zakaj naj bi se zaradi tega oddaljil od svojega poslanstva? zakaj naj bi njegov pisalni stroj ne tipkal z umazanih tipk, kar mu je nazadnje še ostalo? saj ima le te tipke in izkušnje, ki jih nimajo mnogi.

živeti do smrti, to mu je bilo preveč. jutri, to je vedel, se bo po dolgem času spet peljal v domovino in tam preživel nekaj ur. to je tam, kjer nihče z nikomur ne more govoriti. ob promenadi jezera bo skušal pozabiti. vse pozabiti.

soba je postajala mrtva. telefon je ponovno zvonil. on pa je še vedno skušal zapisati svoje spomine. spomine pišem, je zatulil v telefon. in odložil. vedel je, da ga nihče ne razume. toda edino, kar si je želel, je bilo to, da bi to žalostno poglavje življenja čimprej zaključil. imel je zadosti. vedel je, da mu bo lažje, ko bo to poglavje na belem papirju in zaklenjeno v skrivni predal pisalne mize. preveč je doživel v zadnjem času. bil je sicer mlad, a utrujen za celih sto let. nova misel mu je šinila v možgane. ta namreč, da genijev domovina ne ceni. brez priznanja so. da. sedaj mu je postalo jasno, da marsikaj ni pomembno. tako tudi njegov natančni opis, kako se je treba vesti ob njegovi krsti. in tako razume tudi željo mnogih po njegovi nesmrtnosti, kajti kdo pa bi bil rad med temi pravičnimi, ki bi skrbeli za izpolnitev njegove oporoke. saj je komaj predstavljiva slika krste brez sveč in pogrebni sprevod podoben veselemu razpoloženju na poročnem slavju. in nato še pogrebni govor s takimi besedami. ne. naj živi večno. da bi ga le ne bilo treba pokopati.

kako težko je bilo njegovo sliko, ki jo je z besedami skomponiral, razumeti, če pa komu ni dan foto-

grafski pogled za vsebino. razumeti ni bilo mogoče ničesar. bilo je, kot bi bil potisnjen ob rob. kdo je trkal na vrata razuma, kdo je pisal pisma neznanemu geniju? kdo se še vedno ni zavedal tega, da pisem že dolgo ne odpira več, da zanj ni več sporočil, ki bi ga še zanimala?

njegovo stanovanje je bilo pusto. skoraj nobenega pohištva. samo dvojna postelja, miza in skrinja s pijačami.

ta čas so njegove besede ustvarjale pesmi. kritikov je bilo dosti. ti so pesmi preklinjali kot nepesniške. toda poezija je zrak kljub temu napolnjevala. visoko nad glavami kritikov. duh se je odpovedal vsemu. razum se je potapljal v globinah nerazumevanja.

luč je bila zanj in za njo pekel. tudi fotografiranje se je zanj spremenilo v ta občutek. še nikdar mu ni uspelo sestaviti slike, ki bi vsaj v porodnih krčih nakazovala vzorec človeškega zanosa. bil je poseben ustvarjalec. svetle trenutke je spreminjal v sence teme. fotografijam je skušal vdahniti življenje. nikdar ni zlorabljal čustev. samo če drugače ni šlo, je to storil.

megle sanj se vlečejo nad omaro, podloženo s knjigami, nad njegovo glavo, naslonjeno v meglen jesenski večer. tokrat se spet spominja. skuša potegniti zadnjo črto pod zadnjih nekaj mesecev...

oštarija je bila zanj edino, kar mu je tisti čas ponujal. ljubil je temne sence luči v kotu ob točilni mizi. bil je spet popolnoma doma. v kotu lokala deklica. namig oči k njej. kaj sedaj? ona mu pomežikne. ves iz sebe je. kolikokrat jo je v svoji miselni akrobatiki pozdravljal pri sebi doma tam, kjer mu sicer delajo druščino knjige in jih od spanca trudna roka prisiljena polaga na mrzlo blazino. kolikokrat? bil je čisto iz sebe. ali je to mogoče? ko je bil še mlad, je sanjal o tem, da mu je bilo treba v vsaki diskoteki vreči v zrak samo ključ stanovanja in so se potem dekleta tepla, katera ga lahko spremlja v stanovanje. vendar so bile to le sanje. sedaj po njenem pogledu ima spet sanje. prisanjal si je prihodnost.

sedaj je sedela tam. čisto sama. srčni utrip. premik. on se usede k njej. čisto je iz sebe. prav tako ona. malo vina. malo pogovora. malo vina, spet pogovor in nato bliskovita ugotovitev: to je končno začetek po domnevnem koncu.

besede so se kotalile z njegovega jezika.

presenečen je, ko mu ponudi, da mu želi slediti. to mu vrne samozavest. skupaj se napotita domov. oba sta polna besed, ki jih v temi, ki jo je razkošno razsipala noč, ni več mogoče slišati. umaknile so se tudi sence.

noč je bila dolga. besede so se globoko zarisale v megleno jutro. z obraza na oknu nekega gornjega nadstropja nebotičnika se je umaknil obup. strle so ga odkrite besede, ki jih drugače nihče ne bi izrekel.

z njim je to noč po dolgem spet govoril človek.

bil je prvi odkriti človek po dolgem. in tega ne želi zgubiti.

morda obstajata v njegovem življenju še dva človeka.

Škrjančkova zadnja pesem

„Dedek, dedek, ati, me slišiš!" je Saša tresla očeta, ki je pred njo ležal na tleh. „Jožek, pridi mi pomagat!" Jožek je prihitel. „Kaj pa je, še rok si ne morem obrisati?!"

„Dedek je zaspal v naslanjaču in padel na tla. Ne morem ga sama dvigniti."

„Oh, dedek, kako si težek, daj, pomagaj Saša!" Dvignila sta ga na kavč.

„Saša, saj ne diha več! Čisto hladen je."

„Hitro pokliči zdravnika! Joj, ati, ati! Me slišiš!"

Dedek je ni slišal, bil je mrtev. Prišel je zdravnik, pa ni bilo pomoči. Šele tedaj, ko je zdravnik odšel, sta zagledala na preprogi mrtvega škrjančka. Saša je neutolažljivo jokala. Jožek jo je spravil v spalnico in kmalu je začela delovati injekcija, ki ji jo je dal zdravnik za pomiritev. Tiho se je vrnil v dnevno sobo in se skušal tudi sam pomiriti. „Tako malo časa smo živeli skupaj," je pomislil. „Dedek je živel na deželi. Ko mu je pred dvema letoma umrla žena, je prodal kmetijo in se preselil k nama v mesto."

„Kaj bi bil sam! Tu smo vsi skupaj," sta ga bila oba vesela. Saša je pričakovala sinčka, in očeta, ki se je veselil vnučka, sta kar oba že klicala dedek.

„Lepo bo, ko nas bo več!" je velikokrat rekel Jožek. „Ti je dolgčas, dedi? Pa pojdi kaj v mesto. Poglej si izložbe in čas, ko naju ni doma, bo hitro minil," sta mu prigovarjala. „Ni mi za ropot. Rajši posedim na balkonu," se je izgovarjal.

Tudi ta dan je bilo tako. Na balkonu je sedel na stolu in zrl preko rdečih streh.

Tam daleč je bila naša kmetija, je pomislil. „Polja travniki, vse je tako lepo dišalo, tu so pa le te suhe puste strehe. Zjutraj me je zbudilo ptičje petje, tu pa me zbudi ropotanje avtomobilov. Pa, kaj bi se pritoževal," je polglasno razmišljal. „Nič mi tu ne manjka! Vsaj popoldne smo vsi skupaj. Kaj bi sam na kmetiji? Res ni šlo. Prej še, ko pa je umrla moja Ankica, je postalo vse tako prazno. Ob glavnih delih kot je sajenje krompirja, spravilo sena, sta prišla na pomoč hčerka in zet, toda to je bilo le ob sobotah in nedeljah. Le malokdaj sta ostala kak dan dalje. Leto pa je dolgo. Živina mora vsak dan jesti, moraš jo napajati, pa sem bil za vse le sam. Ko sem se vrnil iz hleva, me je čakal mrzel štedilnik in zopet sem bil sam – sam. Ni se mi zdelo kuhati, le kako skodelo mleka ali kave sem spil. Še slabše je bilo čez zimo. Včasih se je oglasil kak sosed, pa kmalu odšel. Meni pa so ostale dolge noči, ko velikokrat dolgo nisem zaspal. Tudi moliti nisem več mogel, ker so mi misli vedno uhajale kam drugam. Ljubi Bog, zakaj si mi jo vzel, bi najraje kričal. Pa saj ne bi nič pomagalo. Zato sem se le premetaval sem in tja ter čakal jutra. Proti jutru sem zaspal, pa le za kako uro. Nazadnje sem se odločil: tako ne bo šlo v nedogled; nekaj se mora spremeniti. Ko sta prišla Saša in Jože domov, smo se dogovorili, da bom prodal in prišel k njima. Tu mi ničesar ne manjka. Zvečer dolgo gledam televizijo in tudi spim boljše. Zgleda, da sem se umiril kot mlad fant, ko se poroči," se je sam sebi nasmehnil. „Že res, da ima mesto svoje čare, toda kmet v mestu ostane le lepše oblečen kmet, saj mu mesto ne more vzeti spomina na prelepo podeželje in mladost. Sam si le vedno starejši. Starost pa ne da ničesar mestu. Tu živiš le kot odžagana veja. Ja, mladost! Kako sva bila srečna z Anko. Skupaj sva gospodarila in ustvarjala lepši dom. Lepo nama je bilo in skoraj nikoli se nisva prepirala. Tudi Saša in Jože sta taka. Tistega muljenja nisva nikoli poznala. To je za tiste, ki imajo čas – kmet tega nima nikoli preveč, saj se vedno kaj dogaja. Anka je spomladi občudovala piščančke, jaz sem pazil na kravo Muki in računal, kdaj bomo dobili telička. Anka se je veselila rož in lepega vrta. Pazila je na Sašo, ki je odraščala, ter kuhala, delala na vrtu in polju, jaz pa sem imel opravka z oranjem in žrebičkom. Ta leta so tako hitro minila. Naenkrat sva osivela in tudi Saša se je poročila," je razpredal svoje misli. Na nebu so se kopičili temni oblaki, pa jih ni videl. Šele takrat, ko je zapihal veter, ga je malo streslo.

„Piha, bolje, da se vrnem v sobo," se je dvignil. „Kaj si pa ti, Piki, tako žalosten? Doma si lepše pel. Tudi ti si tam čutil dihanje polja in gozdov. Anka te je pred leti kupila, – ja veš, oba se starava. Čakaj, odprl ti bom kletko, pa boš malo poletel," je govoril škrjančku in mu odprl kletko. Škrjanček je veselo zafrfotal po zraku in zapel, dedek pa se je vrnil na fotelj, kjer je pregnal mačka Čurija, ki ga je prav tako prinesel s sabo.

„No, ti lenuh, – tu še miši ni, da bi kaj lovil," je karal Čurija. „Čisto se boš polenil!" Čuri je skočil iz fotelja, se leno pretegnil. Piki je krožil okrog mize, potem pa opazil rožnato preprogo in si jo hotel pobliže ogledati. Takrat pa je hotel Čuri pokazati, da svoje spretnosti še ni pozabil. Skočil je na škrjančka in mu z ostrimi zobmi pregriznil vrat.

„Ne! Čuri, pusti ga!" je zakričal ded. Sklonil se je, da bi rešil škrjančka. Nenadoma se mu je stemnilo pred očmi in zgrudil se je na tla. Čuri je spustil Pikija, pa zanj ni bilo več pomoči. Še dvakrat ga je s tačko pobezal, pa se Piki ni zganil. Z lahkotnimi koraki je odšel proti drugemu naslanjaču. Zanj Piki ni imel več nobene vrednosti, zato se je leno pretegnil in mirno zadremal.

Jože je pogledal škrjančka in odprto kletko in takoj mu je bilo jasno, kaj se je dogajalo.

„Ti črnuh, kaj si naredil," se je jezno obrnil k mačku. Ta pa je le malo poškilil proti njemu, češ, to je pač moje delo, in mirno dremal dalje. Jože je odstranil škrjančka in odprl balkonska vrata. Zunaj je veter prinesel debele kaplje. Navpično so padale na razsušena tla, pa je veter zopet zapihal z druge strani in Jože se je vrnil v sobo ter za sabo pred dežjem zaprl vrata.

V sobi je mirno spala Saša, sam pa ni vedel, kaj bi storil. Iz prsi se mu je izvil vzdih: „O, dedek, kako te bomo pogrešali! Zadnjo pesem v slovo ti je zapel škrjanček, ter jo plačal s smrtjo. Z vama bo odšel lep spomin na domačijo, zelene travnike, njive in gozdove, kamor sem rad hodil."

Iz premišljevanja ga je predramil zvonec. Prišli so iz pogrebnega zavoda in odnesli dedka. Ko se je Jože vrnil v stanovanje, je pogledal v spalnico. Saša je še vedno mirno spala.

„Čez dober mesec bo rodila. Dedek res ne bo dočakal vnučka, toda dojenček bo nosil v spomin nanj njegovo ime. Veselo življenje se bo nadaljevalo," je pomislil in se nasmehnil.

Zunaj je prenehalo deževati. Skozi okno je posijal sonček, kakor da hoče zbrisati zadnje dogodke in vliti upanje v lepši jutri.

Jožica Krivec

O koroških pravljicah in povedkah nekoliko drugače

Če bi brskali po spominih, bi se morda spomnili, kako smo kot otroci poslušali pravljice in povedke, se enačili z njihovimi junaki in v mislih sami drzno reševali začarane kralje, princese in njih spremstva. Takrat smo v mislih (ali besedah) začeli premišljevati, kako naj ravnamo v vlogi glavnega junaka, in že smo ponavljali pravkar slišane besede in iskali nove za izražanje naših misli. V vlogi pravljičnih oseb smo v igri širili svoj besedni zaklad in s tem nevede osvajali nove besede, nove misli, ki smo jih prenašali v svoj vsakdanji nepravljični svet.

V šoli smo spoznavali pravljice in povedke kot del bogatega duhovnega izročila koroških Slovencev, ki sega v čas praslovanske predkrščanske dobe. Slišali smo o slovenskem bajeslovju in slovanski mitologiji, ko še nismo dojeli pomena teh dveh besed.

O kulturnem boju, ki se je na Koroškem v nedavni preteklosti razvnel zaradi prisvajanja pravljic in povedk za dokazovanje nemške in slovenske kulturne kontinuitete na Koroškem, smo razmišljali kasneje, na univerzi.

Zanimanje za pravljice in povedke koroških Slovencev je bilo vseskozi zelo močno prav zaradi idealizacije pravljic in povedk kot prič iz davne preteklosti, torej ne le med nami, ki smo jih kot otroci slišali od bic, dedijev in staršev. Zapisovali so jih mnogi posamezniki, da bi ob poskusih dokazovanja enotne nemške kulture na Koroškem opozorili na slovensko duhovno izročilo.

Kakor so bili (predvsem nemški) znanstveniki nekoč prepričani, da so pravljice in povedke delčki razbitega zrcala, iz katerega je mogoče rekonstruirati narodno mitologijo, se danes v času posprave nekritičnega mitologiziranja prepričujejo, da pravljice in povedke nikakor ne skrivajo v sebi davnega pogleda na svet.

Zanimanje za pripovedno izročilo je danes vse bolj usmerjeno v raziskovanje jezika pripovedi, v raziskovanje narečja. Znova smo (kakor nekoč kot otroci) začeli poslušati besede, s katerimi pripovedovalci pritegujejo zanimanje poslušalcev.

Ko sem pripravljala gradivo za zbirko koroških pravljic in povedk pod naslovom *Iz semena pa bo lipa zrasla*, sem skušala vključiti v tekst tudi način pripovedovanja posameznih pripovedovalcev, ki so svojo pripoved oblikovali sedaj resno ali hudomušno, včasih skopo informativno, včasih pa so pripoved didaktično raztegnili daleč v noč. Čeprav so pravljice in povedke koroških Slovencev bile objavljene v nekaj zbirkah (mnogi se bodo spomnili Kotnikovih *Storij* in Möderndorferjevih koroških pravljic in povedk ali pa pripovedi v *Mladem rodu* in slovenskih učbenikih), je še mnogo pripovedi, nepoznanih ne le po motivih, temveč tudi po načinu pripovedovanja.

Nekaj pripovedi v narečni obliki s „prevodi" v knjižni jezik iz zbirke koroških pravljic in povedk, ki bodo izšle v seriji *Glasovi* (v zbirki bo zajeto predvsem arhivsko tonsko gradivo), naj pokaže, kako so lahko že poznane pripovedi še vedno privlačne, kadar prisluhnemo pripovedovalcem.

1 Za(k)leta (k)ača

Pastirica je ovcé pasva. Je pa sedeva tamvə, je pa ana žana pəršva. Je pa rajtava: „(K) bə ti mohva məne pomahati, da bi jaz riəšena biva." Je pa rajtava: „Oh," je ra(k)va, „jə dro pomaham." No, je pa ra(k)va: „Morš jutre pərhnati pərhodi." Je ra(k)va: „Pa jaz bodam spreobrniva se." Je ra(k)va: „Pa morš na(k) batə se." Je rajtava: „Jez bodam že pəršva," je rajtava, „bom zvo pərrəžvava." Je ra(k)va: „Al pa bat se morš na(k)."

Dečva je pa riəsən ta(k) pərhodi hnava ovcé. So rajtali: „(K)a pa ta(k) pərhodi žaneš je?" „(K)oj ta(k)," je ra(k)va. Je pa sedva totam ne(k)am. (K)a(k) je buə, tiste jaz (k)ne viəm (k)orat. No, j pa sadeva tam. Je (k)oj (k)mavu, (k)a(k)ər je dov sedva, je pəršva ana ta(k)a vel(k)a (k)ača. Je pa (k)oj u(k)uəl ciər(k)le, u(k)uəl tistá – al je biva ciər(k)ov že bol je biv hrad – je pa (k)oj tam u(k)uələ začeva drsatə. Je dviəbarti šva, dečva, je pa našva. Tuə je vidva, da j an velči pušəl (k)lučuv meva u žnodrə. Da(k)le je pa zbava se, je pa pos(k)očəva ton pa ušva. Pole je pa (k)up uvzeva ovcé pa duəm hnava.

Druji den je pa spet pəršva. Je pa tə(k) jamrava: „Oh oh," je rajtava, „(k)a(k) bom jaz mohva səda še dovho trpeti, pre da bo tole." Je ra(k)va: „(K)a(k) bi ti srečna biva, (k) bi ti bohava. Bə ja ča storiva ti (k)ej. Zej bom mohva pa še ta(k) dovho trpeti, da bo tle na vohli an uráh zrastu." Je ra(k)va: „Te uráh bojə pa pudrl ha, bo pa ana zibov naret. Tantre se bo pa an otro(k) zibov, tist bo pa duhovnə(k). Tist bo məne riəšu."

1 Zakleta kača

Pastirica je pasla ovce. Je pa sedela tam, je pa prišla ena žena. Je pa rekla: „Ko bi ti mogla meni pomagati, da bi jaz bila rešena." Je pa rekla: „Oh," je rekla, „ja zares pomagam." No, je pa rekla: „Jutri moraš prignati zgodaj." Je rekla: „Pa jaz se bom spremenila." Je rekla: „Pa ti se ne smeš bati." Je rekla: „Jaz bom že prišla," je rekla, „bom zelo prirožljala." Je rekla: „Ampak bati se ne smeš."

Deklica je pa res tako zgodaj gnala ovce. So rekli: „Zakaj pa jih ženeš tako zgodaj?" „Kar tako," je rekla. Je pa sedla tja nekam. Kako je bilo, tisto jaz ne vem prav. No, je pa sedela tam. Je pa kar kmalu, ko se je usedla, prišla ena taka velika kača. Je pa kar okoli cerkve, okoli tistega – ali je bila že cerkev ali je bil grad – je pa kar tam okoli začela drseti. Je šla dvakrat, deklica, je pa našla. To je videla, da je imela v gobcu en velik šop ključev. Dekle se je pa zbalo, je pa poskočilo ven pa ušlo. Potem pa je zbrala ovce pa gnala domov.

Drugi dan je pa spet prišla. Je pa tako tožila: „Oh oh," je rekla, „kako bom jaz morala še sedaj dolgo trpeti, preden bo to." Je rekla: „Kako bi ti bila srečna, ko bi ti bila ubogala. Bi ja ne storila ti ničesar. Sedaj bom morala pa še tako dolgo trpeti, da bo tukaj na voglu zrasel en oreh." Je rekla: „Ta oreh bodo podrli, bodo pa naredili eno zibel. Tam notri pa se bo zibal en otrok, tisti bo pa duhovnik. Tisti bo mene rešil."

Povedala Žnidarjeva mati, Hodiše; vodja snemanja: dr. Pavle Zablatnik, 1960; posnetek ORF (65 SV), arhiv SNI Urban Jarnik (T 61).

2 Čiəra je moter riəšəva

Ambart je tuj ano bova, ana čiəra, je pa svoji moteri tək čudnu krodva, pa bogim lidəm dajova. Pa vsokəbart, ku je kiəri „Buəh vonej" reku, je pa štrih nardiva tək nətre u kasəlni, an mihən štrihej. Pva j pa čudnu vejku ži meva nətre.

Pva j pa moti umrva. Je prišva pa na vaknə trucat, da bi tiste dova. Je rjakva: „Ti si še mvoda, ti še tək vohkə nabereš." Da j tiste dova. Pva sa j pa prišva pa zahvoluva, da j riəšəva jə s tistemi štrihami.

Moti je bol vuəhrska bova, čiəra je pa krodva. Je vzava, da je le: „Buəh vonej!" dubiva, da j pva štrih nardiva nətre. Pva j pa rjakva moti: „No, ti jih boš pa še tək dubiva, ku s še mvoda, šəte pa mənе doš."

Štək su pravíli čosi. Noši moti su pəč riəkali: „Dvare diəve suəbə njaseš."

2 Hči je rešila mater

Enkrat je tudi bila ena, ena hčera, je pa svoji materi tako zelo kradla, pa dajala ubogim ljudem. Vsakikrat, ko je kdo rekel: „Bog lonaj," je pa naredila tako notri v omari črtico, eno majhno črtico. Potem je pa imela že zelo veliko jih notri.

Potem je pa mati umrla. Je pa prišla prosit na okno, da bi dala tisto. Je rekla: „Ti si še mlada, ti še itak lahko nabereš." Da je dala tisto. Potem je pa prišla in se zahvalila, da jo je rešila s tistimi črtami.

Mati je bila bolj skopa, hči je pa kradla. Je vzela, da je le „Bog lonaj!" dobila, da je potem naredila črto notri. Potem je pa rekla mati: „No, ti jih boš pa še itak dobila, ker si še mlada, te pa meni daš."

Tako so pravili včasih. Naši mati so pač pravili: „Dobra dela neseš s seboj."

Povedala Marija Razdertič, Blato pri Pliberku; posnela Tatjana Trampusch, 1990; arhiv Univerza Celovec, Inštitut za slavistiko (T 101 a).

3 Katarina je zod hoduva

Štu je ciərkov pugureva, pər Katarini. Pva su Katarinə pa gərta dali u Galicijə. Tista je pa zmiərm zod hoduva.

Štu gərta, pər Jernejə tam gər, pa pre ni bovə štək ljasa. Su pa zmiərm ne stupije bove. Pva su pa tək misleli: „Koj su štu gərta za ane stupije?"

Ambart pa le, je an pirfurman pir pelov. Ga je pa gəre nekeh ana žiənska umornvova. Je pa rjakva, či bi ja ne suəbu vzav. Je pa reku: „Pa tək vidiš, kək ži koji tažku vliəčeju." Je pa rjakva: „No, jaz misləm, da ne bom tək tažka, če ma suəbu vzameš." Je reku: „Jo, kor sadi gər." Je pa sedva gər.

Koji su pa tək lopə vliəkli, pa tək čistə nekə dərgoče, da sa nisə mrli tək čudnu mortrat. Pva pa pride štu, ku gra nad Strpnə ves pot pa sentər u Šmihov, je pa rjakva: „Štu zaj pa ubstuəj." Je pa ubstov, je pa dov zlezva. Je pa vidu, da je tam gərta šva, pu tisteh stupijeh.

Pva su pa riəkali, da zmiərm tam gərta Katarina hodi. Pva, šəti župnik su pa dvačeš uniəgali, da su ju zod dovse duəbli. Pa tuj ni venč stupij. Liəs je zarošen zaj, ku su Šercervi nasodli.

Pa pravijə, da je koj gvišnə bovə.

3 Sveta Katarina se je vračala

Tukaj je pogorela cerkev, pri Katarini. Potem pa so Katarino dali gor v Galicijo. Tista se je pa vedno vračala.

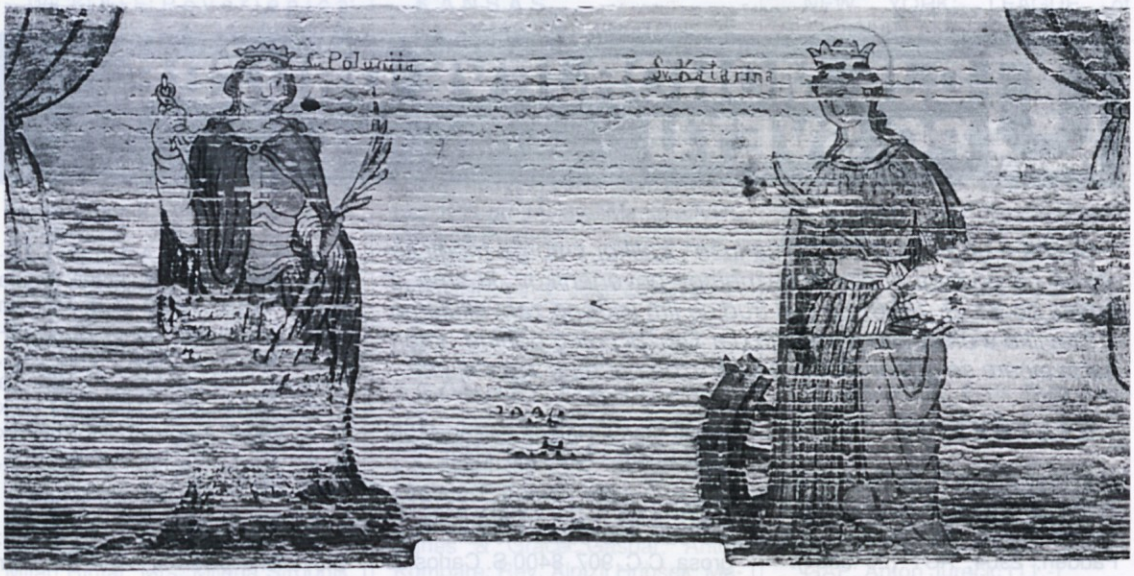

Panjska končnica: Sveta Apolonija in sv. Katarina

Tukaj gor, pri Jerneju tam gor, pa prej ni bil tak gozd. So pa zmeraj bile ene stopinje. Potem so pa tako razmišljali: „Kakšne stopinje so tukaj gor?"

Enkrat pa le, je en voznik, ki je vozil pivo, peljal pivo. Ga je pa gori nekje ogovorila ena ženska. Je pa rekla, če bi je ne vzel s seboj. Je pa rekel: „Pa itak vidiš, kako že konji težko vlečejo." Je pa rekla: „No, jaz mislim, da ne bom tako težka, če me vzameš s seboj." Je rekel: „Ja, kar usedi se gor." Je pa usedla se gor.

Konji so pa tako lepo vlekli, pa tako nekako čisto drugače, da se jim ni bilo treba tako truditi. Potem pa pride tukaj sem, ko vodi pot čez Strpno vas sem noter v Šmihel, je pa rekla: „Tukaj pa sedaj obstoj." Je pa obstal, je pa zlezla dol. Je pa videl, da je šla tam gor, po tistih stopinjah.

Potem so pa pravili, da tam gor zmeraj hodi Katarina. Potem, tisti župnik so pa tako dolgo prosili, da so jo dobili sem dol nazaj. Pa tudi ni več stopinj. Gozd se je sedaj zarasel, ko so Šercerjevi pogozdili.

Pa pravijo, da je le bilo res.

Povedala Ivanka Paulič, Šmihel pri Pliberku; posnela Martina Piko, 1993, arhiv SNI Urban Jarnik.

4 Kək lisica mrčes pregoja

Kək si lisica mrčes pregoja, kor vohkə puviəm. Dubi məhə povn gobəc, fajn suhega məhə. Pva gra pa h koke vadi in pa lopə pu molem, ta pruəve rap nətər u vadə, pa lopə zodənskə pa bol zodənskə, pa vuəs cajt bol zodənskə, tək dovgə, da je du gobca u vadi. Pva je pa vuəs tisti mrčes nətre u tistem məhə, ga pa spusti, je pa mrčesa fraj.

4 Kako lisica preganja mrčes

Kako lisica preganja mrčes, kar lahko povem. Dobi poln gobec mahú, lepo suhega mahú. Potem pa gre h kaki vodi in pa lepo počasi, najprej rep noter v vodo, pa lepo ritensko pa še bolj ritensko, pa vedno bolj ritensko, tako dolgo, da je do gobca v vodi. Potem je pa ves tisti mrčes notri v tistem mahu, ga pa spusti, je pa mrčesa prosta.

Povedala Marija Lienhard, Zgornje Libuče pri Pliberku; posnela Martina Piko, 1993; arhiv SNI Urban Jarnik.

Gradivo je iz zbirke koroških pravljic in povedk pod naslovom Iz semena pa bo lipa zrasla, *ki bo izšla v seriji Glasovi pri Kmečkem glasu.*

Zbrala in priredila Martina Piko

UDJE MOHORJEVE DRUŽBE PO SVETU

Seznam udov onstran „velike luže", kolikor smo ga mogli sestaviti na podlagi poslanih seznamov poverjenikov, ki smo jih prejeli do 31. 8. 1996. Za ves trud se jim iskreno zahvaljujemo. – Številke v oklepajih pomenijo dar Družbi poleg udnine. Vsem darovalcem se odbor Mohorjeve družbe prisrčno zahvaljuje.

AVSTRALIJA

AUSTRALIAN CAPITAL TERRITORY, FADDEN: Poverjenik: Cvetko Falež, 427 Budgen Ave, Fadden, 2904, ACT (20 udov). - Zvonko Bezjak, Pavla Božič, Slavica Brumec, Janez Černe, Franc Čulek, Roman Divjak, Franc Erpič, Cvetko Falež, Cvetko Falež ml., Ignac Feldin, Marta Falež, Stanko Grmek, Karl Horvat, Mary Hribar, Edi Jakob, Jože Kapušin, Lojze Kavaš, Frančiška Kavčič, Marjan Koren, Tončka Poklar, Marija Osolnik.

NEW SOUTH WALES: Poverjenik: Rev. p. Jenko Valerijan OFM, 311 Merrylands Rd., P.O. Box 280, Merrylands, NSW 2160 (10 udov).

EAST GEELONG: Poverjenik: Alojz Furlan, 8 Cosgrove Street, Breakwater, Geelong 3219 (4 udi). - Jager Vinko, Bole Ivan, Lozar Alojzij.

KARRIDALE: Ivan Strucell (10,-)

WEST HINDMARSH: Poverjenik: Rev. Janez Tretjak OFM, 47 Young Avenue, West Hindmarsh, S. A. 5007 (25 udov).

ARGENTINA

BUENOS AIRES: Poverjenik: Dušnopastirska pisarna (Rev. Alojzij Starc), Ramon Falcon 4158, 1407 Buenos Aires (30 udov).

BARILOČE: Poverjenik: Lovro Jan, Parroquia Medalla Milagrosa, C.C. 907, 8400 S. Carlos de Bariloche (Rio Negro) (20 udov). - Arnšek Ivan, Bertoncelj Dinko, Drajzibner Ivan, arh. Ecker Milan, ing. Eiletz Božo, Grohar Marjan, Jan Lovre, Jerman Lučka, Jerman Matjaž, Kambič Boris, Kastelic Tone, Magister Milan, ing. Marinič Milan, Markež Ciril, Mežnar Janez, Razinger Blaž, Slovensko planinsko društvo, Starič France, Škulj Drago, dr. Žužek Stane.

ZDRUŽENE DRŽAVE AMERIKE

OHIO

BURTON: Joseph Bizyak (1,-)

CLEVELAND: Marija Gostič (11,-), Franc Kovačič (6,-), Marija Javornik (6,-).

CLEVELAND: Poverjenik: Janez Prosen, 16211 Trafalgar, Cleveland, Ohio 44110 (26 udov). - Adamič Paula (1,-), Bohinc Ljudmila, Bojc Karol (1,-), Dreu Kati (1,-), Ferkul Stanko (6,-), Hočevar Ani (1,-), Hren Paule (1,-), Hočevar Angela, Juhant Josephine, Knez Rudi (1,-), Nemec Anton (1,-), Lavriša Anton (1,-), Pustotnik Paula (6,-), Pičman Janez (1,-), Pičman Justi (1,-), Prosen Janez (2,-), Rigler Janez (1,-), Ribič Marija (6,-), Škrabec Josephine, Staniša Frank, Tomc Jože , Urankar Frank (6,-), Vegel Anton (1,-), Vrhovnik Vinko (6,-), Volčjak Ivanka (6,-), Zalar Frank (11,-).

CLEVELAND: Poverjenik: Slovenska pisarna, 6304 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio 44103 (14 udov). - Francka Hočevar, Štefan Marolt, Kristina Rihtar, Stane Mrva (1,-), Jože Likozar, Marija Vera Zupan, Anuška Lekan, Viktor Tominec, Bajc Lojze, Jernej Zupan, Jerry Zupan, Stanko Vidmar, Antonia Dolenc, Slovenska pisarna.

EUCLID: Mary Ann Mlinar (21,-) v spomin na rajnega g. Vinka Zaletela.

EUCLID: Poverjenik: Lojze Jarem, 922 E., 214 St., Euclid, Ohio 44119 (9 udov). - Hren France (11,-), Jarem Lojze, Kastigar France, Kocjan Anton, Košir Ana, Medved Anton, Rus Joži, Vehovec Ciril (4,-), Wurzer Frank (11,-).

GIRARD: Ivanka Florjančič (11,-)

NEW MIDDLETOWN: John Meglen (41,-)

NORTH OLMSTED: Poverjenik: Jože Vrtačnik, 4036 Brendan Ln.#310 E, North Olmsted, OHIO 4470 (5 udov). - Dragica Pust, Milan Zajec, Frank Ferkulj, John Ferkulj, Jože Vrtačnik.

RICHMOND HTS: Nande Krnec, Ing. Miro Odar (21,-)

WICKLIFFE: P o v e r j e n i c a: Jože Jakopič, 29424 Armadale Ave., Wickliffe, Ohio 44092 (13 udov). - Eddie Gobetz, Frank Gorenšek, Pavle Intihar, Jože Jakopič, Danilo Kranjc, Frank Lovšin, Franc Mušič, Milan Pavlovčič (6,-), Marija Petelin (1,-), Mate Roesmann (3,-), Frank Rupnik, Vid Slemc, Tone Stepec.

WILLOUGHBY HILLS: P o v e r j e n i c a: Mira Kosem, 38360 Chimneyridge Trail, Willoughby Hills, Ohio 44094 (14 udov). - Mr. & Mrs. Miro Celestina, Mr. & Mrs. Janez Dejak, Mr. & Mrs. Janez Goričan (11,-), Mr. & Mrs. Marjan Kosem, Mr. & Mrs. Paule Košir, Miss Anka Mihelič, Mr. & Mrs. Frank Petek, Mr. & Mrs. Filip Perčic, Mr. & Mrs. Branko Pogačnik, Mr. & Mrs. Milan Rihtar, Mrs. Milena Stropnik, Mr. Niko Tomc, Mrs. Eda Vovk, Maria Cirnic.

ILLINOIS

DES PLAINES: Maria Muich (1,-)

ELMHURST: P o v e r j e n i c a: Fanika Goršič, 442 Ida Lane, Elmhurst, Ill. 60126 (12 udov).

LIBERTYVILLE, GREEN OAKS: Francka Opeka (11,-)

JOLIET: Antonia Rozman Mlinar, Stanko Šega (11,-)

JOLIET: P o v e r j e n i c a: Julia Kaluza, 3405 Black Rd, Joliet, Ill. 60435 (7 udov). -
Družina Jeretina, Albert Mavec, Mary Dolynka, Frank Cepon Sr., Felix Mavec, Stane Markun, Anton Kaluza.

CALIFORNIA

OAKLAND: John Makuc (6,-)

SAN FRANCISCO: Antonija Gregorin (11,–)

KANSAS

TACOMA WASHINGTON: dr. Karel Manetti (11,)

WASHINGTON DC: P o v e r j e n i k: Vladimir Pregelj, 237 9th St. SE, Washington, D.C. 20002 (5 udov). - Andrej Bevec, Nika Kovacic, Konrad Mejac, Marko Oven, Vladimir Pregelj.

WICHITA: rev. John Lavrih (6,-)

CONNECTICUT

ORANGE: P o v e r j e n i k: Anton Malenšek, 327 Ridge Road, Orange, CT 06477-2850 (11 udov). - Charles Bizilj, Rev. Milan Dimič, Agnes & Grace Gaspar, Anton Kompare, Rev. Alojzij Hribšek, Marija Lenič, Anton Malenšek, Bart Pšeničnik, Katarina Serca, Janez Zajec.

COLORADO

PUEBLO: Jože Škrjanc (1,-)

WHEAT RIDGE: Mr. & Mrs. Martin Globočnik (11,-)

MINNESOTA

GILBERT: P o v e r j e n i c a: Milka Škorjanec, Box 15, Gilbert, Minn. 55741 (5 udov). -

GILBERT MINNESOTA: Mr.-Mrs. John Tushar (1,-), Milka Škorjanec (1,-)

Babbit MINN.: Rev John Sustarsič

EMILY MINN.: Maria Štrukelj (1,-)

STATE COLLEGE PA.: Anica Kuntara (11,-)

NEW BRIGHTON: Franc Medved

NEW YORK: LEAGUE of SLOVENIAN AMERICANS, Inc. P. O. Box 32, Ridgewood, NY, 11385-860032, USA. Razpečevalec knjig: Tone Osovnik. LANSKI UDJE: A. Babnik, P. Prelog, dr. P. Remec, dr. S. Lango, D. Gril, A. Branc, T. Osovnik, M. Burgar, M. Correll, C. Petek, E. Klezin, H. Rolih, V. Burger, M. Pezdirc, I. Blejec, N. Zupan.

WISCONSIN

MILWAUKEE: Boris Nico Dellwoy (6,-), Janez Grum

PENNSYLVANIA

GAP: Anton Jurecic (11,-)

MC MURRAY: John Košir (3,-)

OSTALI KRAJI

GLEN BURNIE, MD: Valentin Wutschounig (12,-)

LENOX, MA: dr. Miloš Krofta (271,-)

SILVER SPRING: Dr. Cyril J. Mejač

TUCSOM, ARIZONA: Dr. Franc Brodar

KANADA

QUEBEC

LONGUEUIL: Family Ludvik Hozjan (2,-)

MONTREAL: P o v e r j e n i k: Franc Letonja (Mission Slovene - St. Vladimir), 3470 Boul St. Joseph E., Montreal, Que. H1X 1W6 (8 udov). - Rev. Franc Letonja, Marija Baša, Alojz Kovač, Ignac Jerebic,

Miro Zevnik, Jože Magjar, Jože Logar, Kustec Ignac.

ROUYN-NORANDA: Anton Tamše

ALBERTA

LETHBRIDGE: Poverjenica: Dimnik Anica, 3713 Redwood Road, Lethbridge, Alberta T1K 4J8 (2 uda).- Dimnik Anica, Boh Tončka (7,-).

ALTA

EDMONTON: Maria Brus, Tony Jelenc (107).

BRITISH COLUMBIA

NANAIMO: Ivan Čampa (6,-)

PENTICTON: Alojz Mlakar (5,-)

VANCOUVER: Rudi Della-Sciava (7,-)

VANCOUVER: Poverjenica: Kofol Anna, 1720 E. 47 Ave., Vancouver, B.C. V5P 1P7 (10 udov). - Ivo Bergant, Rudi Delasiciava, Iva Fidel, Mary & Anton Janže, Anna Kofol, Terezija Kustec, Marija Pistotnik, Terezija Plesec, Marija Prpič, Franc Vaupotič, Silva Plut.

WHITE ROCK: Frank Sterle

ONTARIO

ETOBICOKE: Poverjenik: (Župnija Naše Gospe s čudodelno svetinjo, Slovenian missionary, St. Vincent de Paul) Frank Osredkar, 739 Browns line, Etobicoke, Ont. M8W 3V7 (73 udov). - Ančimer Danica (2,-), Avsenik Jože (7,-), Bančič Janez, Berkopec Jurij, Babič Lojze, Blas Frank (57,-), Cerar Marica, Čemas Miro (2,-), Čerpnjak Frank, Čop Leopold (7,-), Ferkulj Edi, Ferkul Mija, Geisler Janez, Goričanec Rozi, Granar Lojze, Horvat Angela, Horvat Matilda, Hozjan Marija, Jereb Marija, Kat. Ž. Liga M. B., Kumer Janez, Končan Valentin (2,-), Kolenko Jože, Kotar Marko, Kastelic Ivan (2,-), Kastelic Jože (57,-), Kastelic Ignac (2,-), Kavčič Francka, Kus Rudi, Lebar Matija, Lavrenčič Stanko, Medved Stane (2,-), Mehle Pavle (1,-), Mate Franc, Mrvar Anica, Muhič Ciril (1,-), Marijine sestre, Matašič Janez, Meden Jože (2,-), Malič Jože, Novak Viktor, Oman Ciril, Oseli Florijan (5,-), Osredkar Frank, Rev. Plazar Ivan, Plut Jože, Platnar Lojze, Potočnik Blaž, Paznar Marija (2,-), Pleško Ciril, Perko Rafael, Ritlop Jože, Stajan Ludvik (2,-), Steinbacher Slavko, Smolej Janez (7,-), Sterle Martin (2,-), Sedej Matija, Skubic Anton, Strah Valentin, Štepec Franc, Sušnik Cilka, Štrukelj Rozi, Šubelj Slavko, Šubelj Brane, Tratnik Ivan (7,–), Ugovšek Stane (7,-), Vale Justi, Zakrajšek Martin, Živec Stane (2,-), Žbogar Robert, Žagar Viktor.

DOWNSVIEW: Poverjenik: Župnija Marije Pomagaj v Torontu - Janez Kušar (30 udov). - Ahlin Franc, Arvaj Terezija, Ažman Gabriel, Bajc Terezija, Balkovec Jože, Bartol Zlata, Bavdek Anton, Benko Polde, Čekuta Vilko, Gruntar Alojz, Hočevar Ana, Jerina Franc, Kokalj Janez, dr. A. Kuk, Kušar Janez, Kvas Jakob (2,-), Marentič Janez, Markeš Marija, Mihevc Jože, Mlakar Marija, Muhič Anton, dr. Porovne Franc, Preželj Ivan, Resnik Rudi, Skalič Ignac, Slobodnik Jože (7,-), Suhadolc Milan, Škulj Jože, Štrucelj Jože, Verhovšek Jernej.

HAMILTON: Poverjenik: Franc Slobodnik, župnija sv. Gregorija Velikega, 125 Centennial Parkway North, Ont. L8E 1H8 (17 udov). - Alič Frančiška, Bajec Jožko, Brest Marija, Demšar Janko, Ferko Karel, Hajdinjak Tereza, Jeraj Franc, Lovšin Albina, Majzelj Frank, Malevič Martin, Slobodnik Franc, Vegelj Ivan, Udovč Stane, Rossi Pasquale, Prezelj Ciril, Murovec Silvo, Pintar Franc, Sampl Alojz, Ray Štefan, Ceglar Karel, Malevič Anton, Horvat Toni.

LONGLAC: Ivan Oresnik (7,-)

MIDLAND: Franc Lajner

NORTH LANCASTER: Vincent Petkovšek

SUDBURY: Poverjenik: Vid Rovanšek, 529 Burton Ave., Sudbury, Ont. P3C 4K6 (4 udje). - Ermenc Rajko, Primčič Milan, Rovanšek Vid, Stopar Frančiška.

THUNDER BAY: Silvana Iskra (12,-), Janez Kramar

WINDSOR: Poverjenica: Mimi Martinčič, R.R. # 1, 6645 Maidstone, Ont. N0R 1K0 (16 udov). - dr. Stane Bah, Rudi Cepin, Frank Gacnik, Louis Gerkman, Janez Grebenc, Venc Hrovat, Milica Kropek, Frank Kuznik, Mary Kolar, Martincic Marija, Anica Novak, Jahn Rehbergar, Vinko Trojansek, August Zupanc, Marica Žagar, Steve Bencak.

DETROIT; USA: Poverjenica: Mimi Martinčič (2 uda). - Dr. Marjeta Jamsek-Tehlirian in Miha Kosir.

WINNIPEG: Alois Erjavec (7,-), Ivanka Fonda (2,-)

MONTREAL: Janez Medved (7,-)

AMHERST, N.S.: Maria Mc Carron - F. Verhnjak

Vsem našim poverjenikom in udom doma in po svetu se iskreno zahvaljujemo za izkazano zvestobo Mohorjevi družbi.

Hornböckov sklad je bil ustanovljen za študirajočo mladino v Mohorjevih domovih.

HORNBÖCKOV SKLAD

Poročilo in stanje dne 17. julija 1996. Darove zbral poverjenik g. Janez Prosen, 16211 Trafalgar, Cleveland, Ohio 44110. Finančni obračun nabirke za študente v poslovnem letu 1995-1996. Vseh darov skupno: 840,- dolarjev.

V spomin na pokojnega škofa dr. Gregorija Rožmana in v spomin na svoje pokojne domače, sorodnike in prijatelje so za študirajočo mladino v Mohorjevima domovoma darovali sledeči: dol. 240,- Paula Pustotnik; dol. 140,- Janez Prosen; dol. 100,- Stanko Ferkul; dol. 60,- Louis Gerkman; dol. 50,- Družina Mejač; dol. 50,- Maria in Ani Lunder; dol. 30,- Marica Ferkul; dol. 20,- Ljudmila Bohinc; dol. 20,- Janez Pičman; dol. 20,- Anton Vegel; dol. 20,- Ivanka Volčjak; dol. 20,- Ani Hočevar; dol. 10,- Frances Kosem; dol. 10,- Josephine Škrabec; dol. 10,- Karol Bojc; dol. 10,- Paula Adamič; dol. 10,- Lojzka Zabukovec; dol. 10,- Viktor Tominec; dol. 10,- Matevž I. Tominec.

Poročilo in stanje 22. julija 1996. Darove zbrala poverjenica ga. Jožl Jakopič, 29424 Armadale Ave., Wickliffe, Ohio 44092. Zbrala skupaj dol. 61,-. G. Franc Music dol. 11,-, Jožl Jakopič v spomin na pok. Marjana Jakopiča dol. 50,-.

Poročilo in stanje . . . Darove je zbrala poverjenica ga. Mimi Martinčič, R. R. 1, 6645 Maidstone, Ont. N0R 1K0. - Zbrala skupaj dol. 28,-. - Seznam dobrotnikov za pomoč študentom: dr. Stane Bah dol. 2,-; Rudi Čepin dol. 3,-; Frank Gačnik dol. 7,-; Janez Grenenc dol. 2,-; Matos Ivan dol. 7,-; August Zupanc dol. 2,-; Ivanka Makše dol. 3,-; Marica Žagar dol. 2,-, ga. Mimi Martinčič je darovala svojih 10 % - dol. 20,40.

Gospod Janez Lavrih, USA, 1.500,- dol.

Urbanc Vladimir can. dol. 100,-, Peternel Anton can. dol. 57,-

Kuret Primož, šil. 300,-, Partl Jože šil. 300,-.

Lani se je pojavil tiskarski škrat in smo naredili napako, izpustili smo namreč dar gospoda Stanka Ugovška can. dol. 800,-.

Po pravilih Družbe sv. Mohorja v Celovcu 7, točka 2, se obhaja vsako nedeljo sv. maša za žive in umrle ude. K tej nedeljski maši je pa gospod prelat dr. Hornböck odredil, da se enkrat na teden nevezano na dan služi še ena sv. maša za vse dobrotnike dijaških domov in Družbe sv. Mohorja.

Upamo, da smo v seznamu dobrotnikov upoštevali prav vse prispevke. Če pa smo na koga nehote pozabili, ga že vnaprej prosimo, da nam oprosti! Vsakemu za njegov dar izrekamo iskren: „Bog lonaj!"

HIŠA UGODNIH PONUDB
ZADRUGA market
BLEIBURG-PLIBERK
KOMM - PRIDI
Z VESELJEM VAS PRIČAKUJEMO

muralter
okna – vrata – zaščita pred soncem – zimski vrt – pritikline
posvet • načrt • prodaja • montaža • servis
franc brežjak
hauptstraße 172
a-9210 pörtschach/see
telefon 0 42 72 / 37 92
telefax 0 42 72 / 37 09
mobiltel. 0663 / 84 44 07
bleiburger straße 7
a-9141 eberndorf/dobrla vas
telefon 0 42 36 / 32 40
telefax 0 42 36 / 32 49
mobiltel. 0663 / 84 15 52

KATOLIŠKI DOM PROSVETE
KATH. BILDUNGSHEIM
SODALITAS
BILDUNGSHAUS FÜR BEIDE VOLKSGRUPPEN
KRAJ SREČANJA SLOVENCEV IN NEMCEV
A-9121 Tainach/Tinje
Telefon (0 42 39) 26 42
Fax/faks (0 42 39) 26 42 - 76

POSOJILNICA-BANK ŠT. JAKOB V ROŽU
Telefon (0 42 53) 314, faks (0 42 53) 31 44
s podružnico v
Podravljah
se priporoča za vsa denarna opravila

Vaš partner za transport + turizem
SIENČNIK
A-9141 DOBRLA VAS
Telefon: 0 42 36 / 20 10 - 0 – Fax: 0 42 36 / 20 10 - 11

Ihr Partner für Zweithaar
DAMEN- U. HERREN-ZWEITHAAR, MODISCHE HAARTEILE

FRISEURSALON – Damen-Herren
del Fabro
9020 KLAGENFURT
BAHNHOFSTRASSE 55, TEL. (0463) 31 6 52
ST. RUPRECHTERSTRASSE 28A, TEL. (0463) 33 4 18
ST. RUPRECHTERSTRASSE 49, TEL. (0463) 35 5 60
„JEDE GEWÜNSCHTE FRISUR IST MÖGLICH"

POSOJILNICA-BANK BOROVLJE
☎ 0 42 27 / 32 35
☎ 0 46 3 / 573 56

J. Ogris
OGRIS
• GASTHAUS
• GOSTIŠČE
• TRATTORIA
9072 Ludmannsdorf – Bilčovs
Tel. 0 42 28 / 22 49

Willkommen! Dobrodošli! Benvenuti!

MA-KOR
HANDELSGESELLSCHAFT M. B. H.
EXPORT-IMPORT-VERTRETUNGEN
VAŠ PARTNER
ZA POSLOVNO SODELOVANJE
IHR GESCHÄFTSPARTNER
9020 Klagenfurt/Celovec
Schlachthofstraße 17
Telefon 0463 / 50 41 90
Telefax 0463 / 50 419 02

TB
SV
BÜRO FÜR ELEKTROTECHNIK
A. GREGORITSCH
Planung–Projektierung–Beratung–Bauleitung
Ständig gerichtl. beeideter Sachverständiger
A-9020 Klagenfurt, Bahnhofstraße 49/I
Tel. 0463 / 33 5 60 - 0, Fax 0463 / 38 13 01

Lassen Sie den Fachmann ran!
WOLFGANG
CANDUSSI
Denkmal-, Fassaden- und Gebäudereinigung
A-9020 KLAGENFURT
VÖLKERMARKTER STR. 56
TEL: (0463) 31 82 66
(0663) 84 36 92
„Die Reinigungsprofis in Kärnten für Sauberkeit ein Begriff"

Für sämtliche
Hoch- u. Tiefbauarbeiten
empfiehlt sich
HOCH-TIEFBAU-BAUSTOFFE
BEGUSCH BAU
9181 Feistritz im Rosental 247
Tel.: 0 42 28 / 22 26 0
9020 Klagenfurt
Wiegelegasse 20
Tel.: 0 46 3 / 22 7 70

POSOJILNICA-BANK ZILA
v centru Beljaka
Vaš partner v vseh bančnih zadevah.
9500 Villach/Beljak
Kaiser-Josef-Platz 6
Telefon 0 42 42 / 27 3 77

TRGOVINA S ČEVLJI
KOREN
9184
Št. Jakob 124
Tel. (0 42 53) 81 19

SÄGEWERK
HOLZHANDEL
9141 SONNEGG
Hinterlibitsch 4
9143 St. Michael
Telefon: 04235/3924
Fax: 0 42 35 / 42 39
KURT KRAIGER

STATISCHE UND KONSTRUKTIVE BEARBEITUNG – TIEFBAUPLANUNGEN
DIPL.-ING. HEINRICH OBERRESSL
STAATLICH BEF. U. BEEID. ZIVILINGENIEUR FÜR BAUWESEN
ALLGEMEIN BEEIDETER GERICHTLICHER SACHVERSTÄNDIGER
A-9020 KLAGENFURT, VÖLKERMARKTER STRASSE 5
TEL. 0 46 3 / 57 5 18

ZIMMEREI KULMESCH
Ges. m. b. H.
Rinkenberg 80
9150 Bleiburg
Tel. u. Fax: 0 42 35 / 32 14,
Autotel.: 0663 / 84 19 98

MARMOR – GRANIT – INTERNATIONAL
Firma
GEORG BINDER
Ges. m. b. H.
Büro: Hotel Binder, Velden,
Klagenfurter Str. 1
Tel.: 0 42 74 / 25 13, Fax DW 150,
Autotel. 0664 / 203 18 30
Durch Direktimporte laufend
günstige Angebote für Händler
und Privatkunden!
Erzeugung von Treppen,
Fensterbänken, Küchenplatten etc.

MOHORJEVA tisk
HERMAGORAS druck
Adi-Dassler-Gasse 4
9073 Vetrinj/Viktring
Tel. (0463) 29 26 64
faks (0463) 29 26 64-30
Dobra knjiga
iz sodobne tiskarne
prihaja!

KAZALO

Koledarski del ... 1–27

SLOVENSKI SLIKARJI
Rudi BENÉTIK ... 28
Anton REPNIK ... 29
Tomaž ŽELEZNIK ... 30
Janez OŠABEN ... 31
Stanislav RAPOTEC ... 32

PISMO UREDNIKA ... 33

MOHORJEVA MISEL POVEZUJE
Goriška Mohorjeva družba ... 34
Kronika Mohorjeve družbe Celje ... 36
Delovanje celovške Mohorjeve družbe ... 38

OB 75. OBLETNICI KOROŠKEGA PLEBISCITA
Iz simbolnih dejanj raste nova resničnost (Dr. Valentin Inzko) ... 40

VARUJ SE, DA NE POZABIŠ
Podelitev Tischlerjeve nagrade Zvezi slovenskih izseljencev (dr. Reginald Vospernik) ... 43
Spomenik pregnanim koroškim slovenskim družinam na Radišah (Franc Rehsmann) ... 45

IZ ZGODOVINE
Ladjarska d. d. „Oceania" v Trstu (Sergio Pipan) ... 48
Prva svetovna vojna v slovenskem zgodovinskem spominu (3. del) (Petra Svoljšak) ... 50
Škof dr. Stanislav Lenič (Dr. Tamara Griesser-Pečar) ... 53

PAPEŽ V SLOVENIJI
„Papež vas ima rad!" ... 56

SLOVENŠČINA
Kronika slovenskih bojev na Koroškem (Vinko Ošlak) ... 64
Popotovanje v novo pravljico (Maja Logar) ... 65
Medkulturno učenje na Koroškem (Marija Wedenigg) ... 67

ZAVETNIKA MOHORJEVE
Sv. Mohor in Fortunat, mučenca ... 69

CERKEV IN SVET
Novi slovenski prevod Svetega pisma (Jože Krašovec) ... 71
„500 let Južne Amerike – noč še ni minila (Erwin Kräutler) ... 76

OKNO V SVET
Kako sem odkrival Čehe in Havla (Zdravko Inzko) ... 79
Prerojena slovenska skupnost v Lemontu (P. David Šrumpf) ... 81

DRUŽINA
Reševanje krize zakonske in družinske duhovnosti (Vital Vider) ... 83

ČLOVEK IN ZDRAVJE
Otrok ni le pomanjšana oblika odraslega (Zvonka Zupanič-Slavec) ... 88
Eneagram – devet obrazov človeške osebnosti (Milka Hudobnik) ... 91
Vpliv Lune na človeka (Andrea Caldera) ... 96

KMETIJSTVO IN GOSPODARSTVO
Prostornina hlodov ... 98
Ajda – slovenska ljudska jed ... 100
Ptičarju Alešu Paulinu ob stoletnici rojstva ... 101
Stoletni koledar ... 102

KOROŠKA ZNAMENJA
Metamorfoza nekega spomenika (Michael Koschat) ... 103
Sveti križ ali Ovčičava kapelica (Anton Feinig) ... 106

V SPOMIN
Vinko Zaletel (Janko Merkač) ... 108
Katarina Blüml (Marija Inzko) ... 109
Salvatore Venosi (Rafko Dolhar) ... 109

NARODOPISJE IN JEZIKOSLOVJE
Slovanska mitologija in slovensko bajeslovje (Nikolai Mikhailov) ... 111
Ocean v kapljicah vode ali o pomenu knjig (Mojca Ramšak) ... 115
Ob imenu vasi „Sele" (Tom Priestley) ... 117

GLASBA IN LIKOVNOST
Družina Ipavcev med medicino in glasbo (Zvonka Zupanič-Slavec) ... 119
Stenski okras radiške cerkve (Breda Turk-Vilhar) ... 122
Ob 100-letnici rojstva Franceta Goršeta (Marija Inzko) ... 125
Slikanje me je vedno zanimalo (Hanzi Mlečnik) ... 127

LITERATURA
Brižinski spomeniki (Igor Grdina) ... 129
Istrski svet Marjana Tomšiča (Johann Strutz) ... 131

IZ NAŠIH KRAJEV
Politična orientacija v Selah od leta 1900 do leta 1938 (Hanzi Filipič) ... 134
Predmeti vsakdanje rabe v hiši in gospodinjstvu v okolici Djekš (Zalka Kuchling) ... 138

ZA DOBRO VOLJO IN BISTRE GLAVE ... 142

PISANO BRANJE
Kakšne barve je svet (Desa Muck) ... 144
Dolgo slovo (Jožica Krivec) ... 148
Škrjančkova zadnja pesem (Franc Erhart) ... 149
O koroških pravljicah in povedkah nekoliko drugače (Martina Piko) ... 144

UDJE MOHORJEVE DRUŽBE DOMA IN PO SVETU ... 156

PODJETJA, KI NAS PODPIRAJO ... 157

KOLEDAR Mohorjeve družbe v Celovcu za leto 1997 je uredil uredniški odbor, izdala, založila in tiskala ga je Mohorjeva družba v Celovcu. Za založbo Hanzi Filipič. Fotografije so prispevali: Vinc. Gotthardt (40), Franc Rehsmann (45, 47), Franc Opetnik (43, 56, 57, 60, 62, 63, 66, 69, 70, 127), Nadškofijski arhiv v Ljubljani (53, 55), David Šrumpf (81, 82), Špela Filipič (88), Janko Štruc (90), Anton Dolinšek (117, 118). Uredniški rok: 1. september 1996. Naš naslov: Mohorjeva založba, Viktringer Ring 26, A-9020 Celovec/Klagenfurt, Avstrija. Telefon (04 63) 56 515-0, faks (04 63) 51 41 89.
ISBN 3-85013-487-3

Katalog

Božič '96

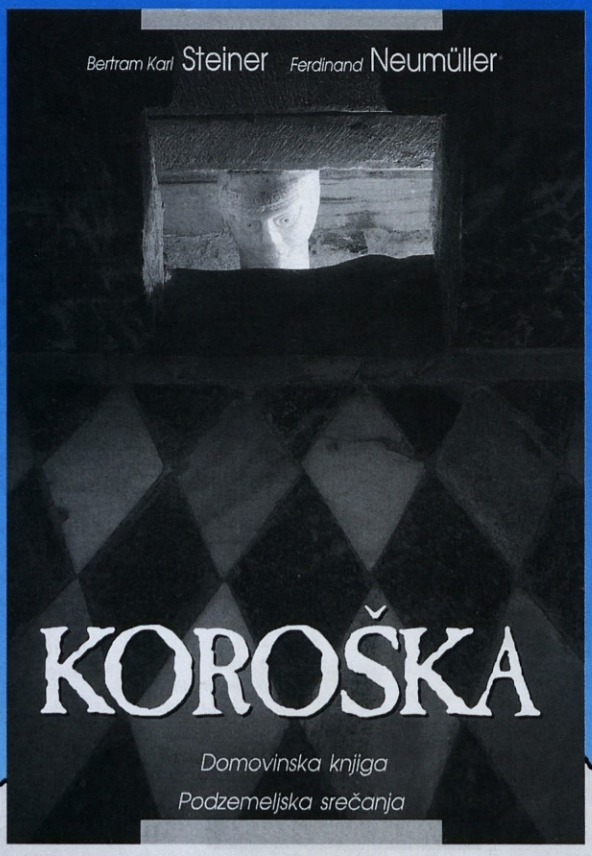

MOHORJEVA CELOVEC

DRUŽINSKA PRATIKA ZA LETO 1997

Lepota življenja je predvsem v mnogih drobnih in lepih stvareh in teh je polna tudi letošnja pratika. Vsebinsko je posvečena domovini in njenemu simbolu lipi, bralko in bralca pa bo razveselila še z mnogimi drugimi pisanimi kamenčki iz svojega bogatega mozaika.

160 strani,
šil. 50,–
SIT 550,–

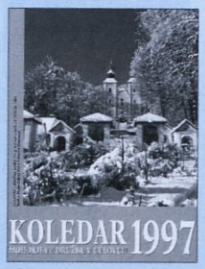

KOLEDAR MOHORJEVE DRUŽBE V CELOVCU

Po žlahtni navadi so pisci celovškega koledarja slovenski rojaki z vseh celin. Poročila in prispevki so pestri, dopolnjuje pa jih bogato slikovno gradivo, da se tako nasitijo oči in srce.

160 strani
namesto šil. 160,–

šil. 110,–
SIT 1.470,–

STVARNA KNJIGA

Brigitte Mazohl-Wallnig
TISOČ LET AVSTRIJE

Svoje praznovanje preteklosti in soočanje z njo lahko s pomočjo zgodovinskega slikovnega gradiva obogatimo z novo, bolj čustveno razsežnostjo. Ta knjiga ob praznovanju tisočletnice imena Avstrije predstavlja na osnovi originalnih zgodovinskih slik tisočletno zgodovino od srednjega veka do sedanjosti. Tisoč let je zajetih v sto slikah, razporejenih v deset tematskih sklopov.

168 strani,
100 barvnih slik
namesto šil. 240,–
šil. 160,–
SIT 3.276,–

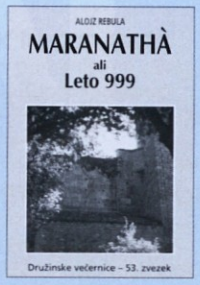

VEČERNICE

Alojz Rebula
MARANATHÀ ALI LETO 999

„Maranathà ali Leto 999" je roman s preloma 1. tisočletja po Kr., ko so mnogi ljudje pričakovali konec sveta. Junak romana, Burgundec Nitard, bi rad ta zadnji dogodek pričakal v Sveti deželi. Pot pa se zanj konča v Štivanu na Primorskem, kjer v benediktinskem samostanu kot krasilec črk in bralec dočaka veliki dan – ki ga vrne v objem ljubljene Amelije. Ob koncu 2. tisočletja je vsebina knjige gotovo zelo aktualna . . .

296 strani,
namesto šil. 180,–
šil. 120,–
SIT 2.457,–

OTROŠKA KNJIGA

Marko Kravos – Klavdij Palčič
KO JE ZEMLJA ŠE RASLA

To se je zgodilo nekoč v zgodovini, ko sta bila pes in mačka še srečno poročena . . . Tržačana, pesnik Marko Kravos in slikar Klavdij Palčič, sta osem prikupnih zgodbic, npr. o zgodovini ježev, o mucu in miški, o vetru, o kozji pameti, o ognjenem ptiču in modri kači, spletla v otroško slikanico, ki navdušuje tudi odrasle . . .

20 strani,
namesto šil. 175,–
šil. 100,–
SIT 2.100,–

KOMPLET: BREZ PRATIKE **šil. 490,– SIT 5.985,–**

Knjižni dar '97
Mohorjeve družbe v Celovcu

OTROŠKE IN MLADINSKE KNJIGE

Gertrud Fussenegger / Annegert Fuchshuber

SVETI KRIŠTOF

Marsikateri avtomobil krasi slika velikanskega človeka, ki oprt na gorjačo nosi čez vodo dete. Knjiga s čudovitimi slikami bralcu pove kaj več o tem prikupnem in priljubljenem svetniku.

šil. 178,– / DM 25,–
US $ 17,– / Can $ 25,–

Annegert Fuchshuber

DVA IN VEČ

Pisateljica opisuje mame in očete iz živalskega sveta, kako so ponosni na svoje otroke, in pri tem načenja vprašanje števila otrok. Knjiga je opremljena s krasnimi slikami, ki takoj osvojijo otroško srce.
Trda vezava.

šil. 198,– / DM 28,–
US $ 20,– / Can $ 28,–

Elisabeth Streit Maier

SKRIVNOSTNI NAČRT

Prikupna otroška knjiga, ki se upira temu, da bi naravo zabetonirali ter uničili podeželsko idilo. Gre za aktualno temo, saj se zanimiva zgodba odvija v vasi, „ne prav daleč od naše".
Knjiga izide novembra. 1996. Trda vezava. pribl.

šil. 178,– / DM 25,–
US $ 17,– / Can $ 25,–

Harranth/Opgenoorth

KAKŠEN ČUDOVIT TRAVNIK

Mnogi odrasli se trudijo, da v svoji pogoltnosti pozidajo še zadnje zelene kotičke. Ko zemljišč zmanjka v enem kraju, si jih poiščejo drugje. Da otroci več nimajo prostora za svoje igre, jim je figo mar.

šil. 158,– / DM 22,80
US $ 16,– / Can $ 22,–

Thomas Brezina

PREKLETSTVO ČRNEGA VITEZA

Kdo se skriva pod oklepom ter se vozi okrog z motornim kolesom? Zakaj se v cirkusu nesreče kar vrstijo druga za drugo? Mladi bralci bodo tudi to Brezinovo knjigo prebrali v eni sapi.
Trda vezava.

šil. 149,– / DM 21,–
US $ 14,– / Can $ 21,–

Thomas Brezina

NA SLEDI PIRATOM Z BODENSKEGA JEZERA

Krik prereže temo. Ko nekaj trenutkov zatem spet zasveti luč v oddelku vlaka, Dominik ne more verjeti svojim očem. Še pred kratkim mu je sedela nasproti popevkarska zvezda Dotty Dollarkoller. Zdaj je ni več. Je ona prva žrtev bodenskih gusarjev?
Trda vezava.

šil. 149,– / DM 21,–
US $ 14,– / Can $ 21,–

Desa Muck

KREMPLIN

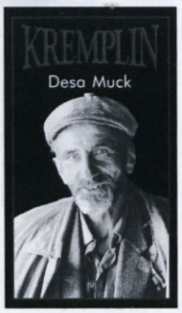

V tej „romantični grozljivki" se pravljičnost prepleta z resničnostjo, zgodovinski in religiozni pojavi pa so pri tem predmet izvirne avtoričine interpretacije. V svetu slepega najstnika se nenadoma pripetijo dogodki, ki jih s svojo življenjsko izpovedjo uspe razkriti šele „izganjalec duhov" Kremplin. Nič posebnega, če le-ta ne bi bil star tristo let . . .
Trda vezava, ščitni ovitek

šil. 175,– / DM 25,–
US $ 17,– / Can $ 25,–

Desa Muck

POD MILIM NEBOM

Kaj se zgodi, če pri trinajstih na lepem ugotoviš, da je šola čista izguba časa in s svojo najboljšo prijateljico pobegneš v Ameriko, da bi upravičeno postal slaven in bogat? Kako to storiti in kljub temu ostati živ, bralec izve v knjigi Pod milim nebom.
Trda vezava, ščitni ovitek.

šil. 175,– / DM 25,–
US $ 17,– / Can $ 25,–

UMETNOST

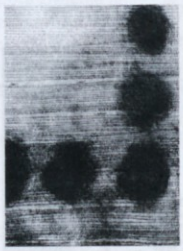

1997

UMETNIŠKI KOLEDAR ZA LETO 1997

Bienale slovenske grafike na Otočcu pri Novem mestu vsako leto privabi najizrazitejše umetnike s tega področja. Umetniški koledar prinaša najboljše izdelke udeležencev bienala 1996, med drugim tudi sliko Rudija Benétika.

šil. 380,- / DM 54,-
US $ 38,- / Can $ 54,-

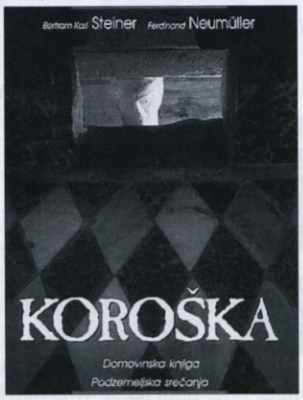

Bertram Karl Steiner
Ferdinand Neumüller

KOROŠKA
Domovinska knjiga. Podzemeljska srečanja.

Fotograf Neumüller je z vrhunskimi umetniškimi fotografijami opremil knjigo časnikarja Steinerja, ki nas popelje v domovino svoje babice. Pri tem pa se avtorjevo pero vedno znova zadre v svet pod površjem ter pri tem pokaže na neprebavljeno polpreteklost.
Trda vezava, ščitni ovitek.

šil. 495,- / DM 70,-
US $ 49,- / Can $ 70,-

PESMI

Milena
Merlak-Detela

Svet svitanja

Milena Merlak-Detela

SVET SVITANJA

Knjiga je izbor iz štiridesetletne bogate in nadvse raznovrstne pesniške ustvarjalnosti Milene Merlak Detela, „pesnice velike nadarjenosti in globine" (J. Pogačnik).

Izide decembra 1996.
pribl.

šil. 165,- / DM 23,-
US $ 16,- / Can $ 23,-

PROZA

Radek Knapp

FRANJO

Pri knjigi gre za zbirko komičnih, fantastičnih in ironičnih zgodb. Besedila, ki so navidezno lahka, v resnici govorijo o za avtorja grozljivih zadnjih stvareh.

Izide decembra 1996.

šil. 178,- / DM 25,-
US $ 17,- / Can $ 25,-

Veza Canetti

RUMENA ULICA

Na Rumeni ulici, ulici trgovcev z usnjem v dunajski četrti Leopoldstadt, živita dobro in zlo tesno drug ob drugem. Veza Canetti ju je opisovala skopo, jedrnato, ganljivo ali z zajedljivim humorjem, zmeraj pa tako, da ostaneta v bralčevem spominu . . .

šil. 145,- / DM 20,-
US $ 14,- / Can $ 20,-

Andrej Capuder

DEKLICI

Oče dveh deklic je ugotovil, da je zdaj skrajni čas, da si ju zapomni. In sedel je ter začel pisati nekaj, kar je bilo vmes med pravljico in življenjem, podobno kot sta bili deklici sami. Ko je pisatelj že hotel postaviti piko na i, se je ob njem oglasil fantiček, ki ga je medtem rodila deklica mati. Pika na i je tako fantiček, in s tem se pravljica lahko nadaljuje . . .

šil. 145,- / DM 20,-
US $ 14,- / Can $ 20,-

ETNOLOGIJA

Izdajatelja: Krščanska kulturna zveza in Slovenski narodopisni inštitut „Urban Jarnik“

Marija Makarovič (ured.)

DOBRLA VAS IN OKOLICA

Ob 90-letnici SPD „Srce“ so domačini in odlični strokovnjaki pripravili obširen zbornik o vasi Dobrla vas. Knjiga opisuje način življenja naših prednikov, skrb za ohranitev slovenskega jezika, kulture in politike, ki nam daje smernice za pogumno hojo v 21. stoletje.

574 strani, trda vezava.

Izide novembra 1996.

šil. 480,- / DM 68,-
US $ 48,- / Can $ 68,-

Marija Makarovič

OBLAČILNA KULTURA V ROŽU

Knjiga prikazuje oblačilno kulturo v Rožu, ki je rezultat dolgoletne raziskave. Ilustracije in risbe je pripravila akademska slikarska Jana Dolenc. V bogato opremljeni knjigi najdemo vrsto barvnih ilustracij in ČB fotografij iz družinskih albumov.

312 strani, trda vezava.

Izide decembra 1996.

šil. 340,- / DM 48,-
US $ 34,- / Can $ 48,-

Dr. France Cigan
Prof. Jožko Kovačič (ured.)

SLOVENSKE NARODNE PESMI

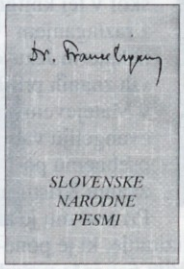

V zbirki „Slovenske narodne pesmi“ najdemo vokalne skladbe in priredbe ljudskih pesmi dr. Franceta Cigana. Zbranih je 360 pesmi.

384 strani, trda vezava.

Izide decembra 1996.

šil. 190,- / DM 27,-
US $ 19,- / Can $ 27,-

Marija Makarovič (ured.)

TAKO SMO ŽIVELI
življenjepisi koroških Slovencev
3. knjiga

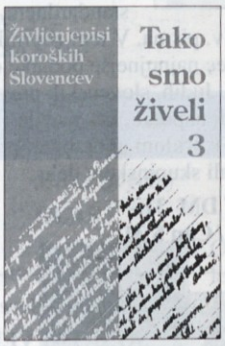

Z vsakim življenjepisom vemo nekaj več o ljudeh, o njihovem odnosu do svojcev in drugih ljudi, o njihovem razmerju do sveta. Vsaka življenjska zgodba razkriva človekovo enkratnost, človekovo neponovljivost. V tretji knjigi je predstavljenih osem življenjepisov, med njimi tudi življenjska zgodba 100-letne Flore Rauter.

232 strani, trda vezava.

šil. 220,- / DM 31,-
US $ 22,- / Can $ 31,-

Polona Sketelj

KNJIGE IN KOROŠKI SLOVENCI

Aktualna raziskava slovenskega knjižnega trga v Avstriji. Osvetljene so bralne navade koroških Slovencev.

226 strani, broširano.

Izide novembra 1996.

šil. 220,- / DM 31,-
US $ 22,- / Can $ 31,-

Breda Vilhar

ZILJSKE FRESKE

Kulturno umetniški vodič po Ziljski dolini in še kaj s poti za sledovi gotskega stenskega slikarstva. Obširen prikaz neznanih živopisanih fresk v Ziljski dolini.

92 strani, trda vezava.

Izide decembra 1996.

šil. 240,- / DM 34,-
US $ 24,- / Can $ 34,-

PRIROČNIKI

Vinko Ošlak

KRISTJAN V DRUŽBI

Leta 1994 so v Tinjah na Koroškem vse tri Mohorjeve priredile simpozij, ki je dal tako vpogled v temelje katoliškega socialnega nauka kakor v prizadevanja za njegovo uresničenje v povsem konkretnem političnem delovanju. Predavanja je spiritus movens tega srečanja zbral v tej knjigi.

šil. 120,- / DM 17,-
US $ 12,- / Can $ 17,-

Pavel Apovnik - Ludvik Karničar

SLOVAR PRAVNEGA IN EKONOMSKEGA JEZIKA
2. del (slov.-nem.)

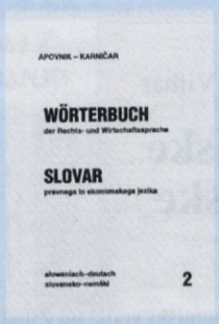

V prvem in drugem delu slovarja je slovensko in avstrijsko-nemško pravno in ekonomsko strokovno izrazje razčlenjeno v nad 30.000 geslih in podgeslih oziroma besednih zvezah.

šil. 760,- / DM 108,-
US $ 76,- / Can $ 108,-

VERSKE KNJIGE

Alojzij Ambrožič

OČE, ZGODI SE TVOJA VOLJA

Torontski nadškof v tej knjigi z razlaganjem nekaterih Jezusovih znanih prilik v Matejevem evangeliju vabi k osebnemu poznanju Kristusa. Pri tem mu je tuje vsako moraliziranje, ki je ponekod žal še pogosto navzoče v pridigi ali katehezi. Knjiga prijetno nagovori vernega in nevernega bralca, preprostega in visoko izobraženega človeka.

šil. 125,- / DM 17,-
US $ 12,- / Can $ 17,-

Klaus Einspieler, Jože Marketz, Janko Merkač (izd.)

SVETO PISMO – KNJIGA ŽIVLJENJA

Knjiga je nastala kot katalog k posebni razstavi ob slovenskem standardnem prevodu Sv. pisma. V tem zborniku najde bralec najnujnejše podatke o Sv. pismu, Judih, slovenskih prevodih, pa tudi napotke, kako se da Sv. pismo s pridom uporabljati pri osebnem ali skupinskem delu.

šil. 220,- / DM 31,-
US $ 22,- / Can $ 31,-

Henri Boulad

JEZUS V NAŠIH DNEH

Egiptovski jezuit je kot zavzet delavec na karitativnem področju še posebej občutljiv za to področje krščanskega oznanila. V omenjeni knjigi gre za dvanajst „posodobljenih" Jezusovih prilik, s katerimi Boulad želi spodbuditi k zavzetosti v družbi, ki je polna protislovij in krivice.

Izide decembra 1996.

pribl. **šil. 145,- / DM 20,-**
US $ 14,- / Can $ 20,-

Fotomonografija

SVETI OČE MED NAMI

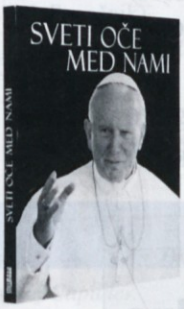

Knjiga skozi sporočilnost 240-ih barvnih fotografij kronološko in verističnо prikazuje 3-dnevni papežev obisk v Sloveniji, ki bo ostal zapisan v zgodovini Slovenije. V knjigi so zbrani vsi govori svetega očeta.

Trda vezava (platno), ščitni ovitek.

France Prešeren

SONETNI VENEC – COURONNE DES SONNETS

Največjo Prešernovo pesnitev je v francoščino prelil Vladimir Pogačnik. V spremni besedi je akademik Bernik zapisal: „Ljubezen je pesniku nedvomno najvišja, očitno pa je, da ni edina vrednota njegovega duševnega sveta, kajti erotiko nenehno spremljata pri njem dva pomembna pola duhovne eksistence: zavest o pesniškem poklicu in poslanstvu ter slovenska nacionalna zavest."

šil. 145,- / DM 20,- / US $ 14,- / Can $ 20,-

ZGODOVINA

Tamara Griesser-Pečar

ŠKOF STANISLAV LENIČ

Škof Lenič je svojo zvestobo katoliški Cerkvi potrjeval tudi z dolgoletnim trpljenjem v „rdečem" zaporu, kjer je moral napisati svoj življenjepis. Te zapise je za knjižno izdajo pri celovški Mohorjevi uredila zgodovinarka dr. Tamara Griesser-Pečar.

Izide decembra 1996.

pribl.
šil. 330,- / DM 47,-
US $ 33,-
Can $ 47,-

France Vrbinc

PRIČEVANJA

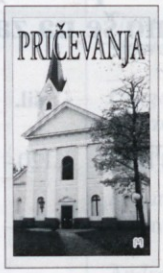

Jeseni 1945 so begunci študenti iz Slovenije dobili možnost, da študij nadaljujejo v Gradcu. Bilo jih je čez sto. Ponovno so se zbrali na spominskem simpoziju v Domu Sodalitas v Tinjah, takratne nagovore in referate pa v obliki te knjige posredujejo širši javnosti, kot pisan kamenček v mozaik medvojne in povojne slovenske zgodovine.

Izide novembra 1996.
pribl.
šil. 220,- / DM 31,-
US $ 22,- / Can $ 31,-

TRI MOHORJEVE

Vodstvu treh Mohorjevih je po dolgotrajnih pripravah uspelo pripraviti knjigo o zgodovini Mohorjeve družbe, ki se je v teku desetletij razrasla v mogočno drevo s tremi vrhovi.

Izide novembra 1996.
pribl.
šil. 300,- / DM 21,-
US $ 15,-
Can $ 21,-

ZGODOVINA HIŠ JUŽNE KOROŠKE

Bertrand Kotnik

OBČINA BISTRICA V ROŽU

„Za naselbinsko zgodovino, imenoslovje, a tudi za trojni dokaz sožitja med Nemci in Slovenci na Koroškem so hišna imena prav zaradi svoje visoke starosti in večinoma nespremenjenega značaja dragocen vir. Vrhu tega pričajo jezikovne interference o stopnji medsebojnega prežemanja obeh jezikov" (dr. Alfred Ogris).

šil. 175,- / DM 25,-
US $ 17,- / Can $ 25,-

Bertrand Kotnik

OBČINA ROŽEK

„Vrednost tudi tega Kotnikovega dela je v tem, da se avtor ni samo potrudil priti do najstarejših ohranjenih oblik posameznih imen, temveč da je zaradi svojega odličnega znanja obeh jezikov in zaradi zmožnosti transkribiranja sposoben v večini obdelanih primerov tudi razložiti domače ime" (dr. Alfred Ogris).

šil. 175,- / DM 25,-
US $ 17,- / Can $ 25,-

RAZNO

Janko Zerzer

KOROŠKI VODNIK

Avtor predstavlja Koroško v osmih potopisih, pri katerih se ustavi v zanimivejših krajih ter opiše njihove znamenitosti. Sedem poti je namenjenih dvojezični Koroški, ena pa popelje bralca na severni del dežele. Slika je opremljena z množico fotografij in „literarnih ilustracij".

Izide decembra 1996. pribl.

pribl. **šil. 220,- / DM 31,-**
US $ 22,- / Can $ 31,-

Mirko Bogataj

GLAS

Ob petdesetletnici slovenskih radijskih oddaj na Avstrijski radioteleviziji je njihov sedanji urednik vse minule dogodke „iz etra" strnil v tej knjigi, ki se bere kot kronika.

šil. 148,- / DM 21,-
US $ 14,- / Can $ 21,-

KASETE IN CD-PLOŠČE

ZBOR LEDINCE

Novo

Mladinska skupina Ledince
BREZ MEJA

Kaseta
šil. 150,- / DM 21,-
US $ 15,- / Can $ 21,-

Zgoščenka
šil. 200,- / DM 28,-
US $ 20,- / Can $ 28,-

Kulturno in duhovno zelo prebujena mladinska skupina iz Ledinc predstavlja pesmi, ki jih poje ob različnih priložnostih, na zgoščenki in kaseti, ki bosta prijetno razveselili še njihove vnuke - pa ne le njihove . . .

FRANC KORBAR

KOROŠKE SLOVENSKE NARODNE ZA TROBENTO

KÄRNTNER SLOWENISCHE VOLKSLIEDER FÜR TROMPETE

Kaseta
šil. 150,- / DM 21,-
US $ 15,- / Can $ 21,-

Zgoščenka
šil. 200,- / DM 28,-
US $ 20,- / Can $ 28,-

ANSAMBEL DRAVA

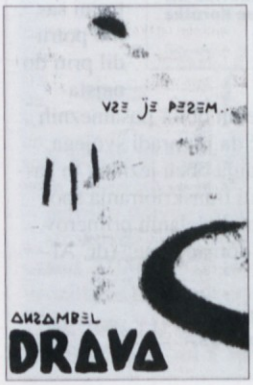

VSE JE PESEM . . .

Kaseta
šil. 150,- / DM 21,-
US $ 15,- / Can $ 21,-

Zgoščenka
šil. 220,- / DM 31,-
US $ 22,- / Can $ 31,-

Kasete in CD-plošče, ki jih imamo še na zalogi:

	šil.	DM	US $	Can $
AVE **Hvalnica Materi Božji**	120,-	17,-	12,-	17,-
Sveto pismo v zvočni obliki	698,-	100,-	69,-	100,-
Artač H. **Pozdravi**	120,-	17,-	12,-	17,-
Družina Lipuš **Družina poje**	120,-	17,-	12,-	17,-
Korenika **Mi pevci, godci smo**	150,-	21,-	15,-	21,-
Kupper Lenčka / Zikulnig A. **Pojmo s ptički**	120,-	17,-	12,-	17,-
Male Simon / Ogris Hanzi **Je pocincava**	120,-	17,-	12,-	17,-
MePZ Podjuna Pliberk **Naša pesem**	148,-	21,-	14,-	21,-
Oktet Suha **Ena se mi dopadva je**	150,-	21,-	15,-	21,-
Oktet Suha **Ena se mi dopadva je** (CD)	198,-	28,-	19,-	28,-
Oktet Suha **Le korajžno**	120,-	17,-	12,-	17,-
Pavček Tone / Lipuš Gabriel **Juri Muri v Afriki**	120,-	17,-	12,-	17,-
Podjuna, Pliberk **Nocoj je ena lepa noč**	125,-	17,-	12,-	17,-
Shalom **Shalom**	120,-	17,-	12,-	17,-
Stromberger Barbara **Live**	150,-	21,-	15,-	21,-
Tamburaški ansambel iz Loč **Ob zvokih tamburic II**	139,-	20,-	13,-	20,-
MePZ Sele **Tu v planinah smo doma**	150,-	21,-	15,-	21,-
(zgoščenka)	200,-	28,-	19,-	28,-

NEMŠKE KNJIGE

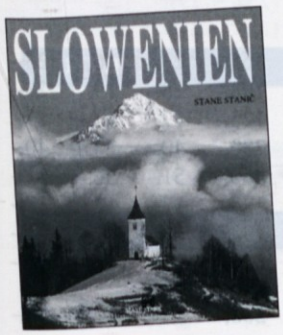

		šil.	DM	US $	Can $
Stane Stanič					
Slowenien		495,–	70,–	49,–	70,–
Drago Jančar					
Kurzer Bericht über eine lange belagerte Stadt		145,–	20,–	14,–	20,–
Renate Schönfeldinger-Siekierzynski					
Kärntens slowenische Kinder		240,–	34,–	24,–	34,–
Andreas Moritsch (izd.)					
Austria – Slovenica	pribl.	240,–	34,–	24,–	34,–
izide novembra 1996					
Andreas Moritsch (izd.)					
Matija Majar Ziljski		290,–	41,–	29,–	41,–
Berndt Rieger					
Engel		198,–	28,–	20,–	28,–
Bertram Karl Steiner / Ferdinand Neumüller					
Kärnten		495,–	70,–	49,–	70,–
Lev Detela (izd.)					
Kocbeks Lesebuch	pribl.	290,–	41,–	29,–	41,–
izide decembra 1996					
Alfred Elste					
Kärntens braune Elite	pribl.	270,–	38,–	27,–	38,–
izide decembra 1996					
Josef Hlebš					
Christliche Philosophie der Slowenen	pribl.	240,–	34,–	24,–	34,–
izide decembra 1996					
Niko Kuret					
Das festliche Jahr der Slowenen		440,–	62,–	44,–	62,–
Marjan Tomšič					
Oštrigeca – Eine magische Novelle aus Istrien		240,–	34,–	24,–	34,–
Hansheinz Reinprecht					
Gespräche mit Christus	pribl.	175,–	25,–	17,–	25,–
Anton Leiler					
Kulturtagebuch		240,–	34,–	24,–	34,–
Hermine Kleewein					
I tua wohl åls wånn mir nix war		240,–	34,–	24,–	34,–
Ingrid Kaiser-Kaplaner					
Die Sachsen und Landler in Siebenbürgen	pribl.	300,–	42,–	30,–	42,–

KNJIGE NA ZALOGI

Avtor	Naslov		šil.	DM	US $	Can $
OTROŠKE IN MLADINSKE KNJIGE						
BAUMGART Klaus	**Pošastno – Ungeheuerlich**		149,–	21,–	14,–	21,–
BAUMGART Klaus	**Pošastno**		149,–	21,–	14,–	21,–
BREZINA Thomas	**Kje se skriva dragocena štorklja**		149,–	21,–	14,–	21,–
BREZINA Thomas	**Skrivnost snežne pošasti**		149,–	21,–	14,–	21,–
BREZINA Thomas	**Sod z mrtvaško glavo**		149,–	21,–	14,–	21,–
BREZINA Thomas	**Ura v stolpu bije trinajst**		149,–	21,–	14,–	21,–
BREZINA Thomas	**Fantom na šoli**		149,–	21,–	14,–	21,–
BREZINA Thomas	**NLP Amadeus**		149,–	21,–	14,–	21,–
BREZINA Thomas	**Izgubljeni v džungli**		149,–	21,–	14,–	21,–
FUSSENEGGER Gertrud	**Jona**		178,–	25,–	17,–	25,–
FUSSENEGGER Gertrud	**Noetova ladja**		178,–	25,–	17,–	25,–
HARRANTH / OPPGENOORTH	**Kakšen čudovit travnik**		158,–	23–	16,–	23,–
HARRANTH/ OPPERMANN C.	**Moj ded je star . . . / Mein Opa ist alt . . .**		128,–	18,–	12,–	18,–
HARRANTH/ OPPERMANN C.	**Mein Papa hat was verloren / Moj očka je nekaj izgubil**		158,–	22,–	15,–	22,–
HAIDLE/HAIDLE	**Moj pastir**		149,–	21,–	14,–	21,–
HAIDLE/HAIDLE	**Moj pastir – Er ist mein Hirte**		149,–	21,–	14,–	21,–
HARRANTH/ OPPERMANN C.	**Moj očka je nekaj izgubil**		158,–	22,–	15,–	22,–
LOBE Mira / WEIGEL Susi	**Gegci / Die Geggis**		149,–	21,–	14,–	21,–
LOBE Mira / WEIGEL Susi	**Mali jaz sem jaz / Das kleine Ich-bin-ich**		138,–	19,–	13,–	19,–
LOBE Mira / WEIGEL Susi	**Mali jaz sem jaz**		138,–	19,–	13,–	19,–
LOBE Mira / WEIGEL Susi	**Gegci**		149,–	21,–	14,–	21,–
MAKAROVIČ Gore	**Copatl**		165,–	23,–	16,–	23,–
MUCK Desa	**Pod milim nebom (broš.)**		125,–	17,–	12,–	17,–
MAYER-SKUMANZ Lene	**Angel za božično drevo / Ein Engel für den Christbaum**		98,–	14,–	9,–	14,–
MAYER-SKUMANZ Lene	**Angel za božično drevo**		98,–	14,–	9,–	14,–
MAYER-SKUMANZ Lene SCHREIBER-WICKE E.	**Potica za ljubega Boga**		98,–	14,–	9,–	14,–
HOLLAND Carola	**Radomiš**		158,–	22,–	15,–	22,–
VRABIČ/SIMONIČ	**Oblak, mlinar in pobeglo zdravje (nem.-slov.)**		149,–	21,–	14,–	21,–
VRABIČ/SIMONIČ	**Oblak, mlinar in pobeglo zdravje (slov.)**		149,–	21,–	14,–	21,–
VERSKE KNJIGE						
BOULAD Henri	**Božji sinovi, božje hčere**		165,–	23,–	16,–	23,–
	Moje prvo Sveto pismo	154-8	198,–	28,–	19,–	28,–
ČRNILOGAR Otmar	**Hvalite Gospoda, ker je dober**	373-7	125,–	17,–	12,–	17,–
DRABOSNJAK A. S.	**Marijin pasijon**	167-X	280,–	40,–	28,–	40,–
DRABOSNJAK A. S.	**Pastirska igra in izgubljeni sin**	246-3	360,–	51,–	36,–	51,–
KAPELLARI Egon	**Ko človeka dviga Duh**	256-0	125,–	17,–	12,–	17,–
KEMPČAN Tomaž	**Hoja za Kristusom**	374-5	198,–	28,–	19,–	28,–
KÖNIG / KREMER	**Živeti resnico v sedanjem trenutku**	278-1	150,–	21,–	15,–	21,–
MODER Janko	**Sveto pismo nove zaveze – Evangeliji in Apostolska dela**		200,–	28,–	20,–	28,–

KNJIGE NA ZALOGI

Avtor	Naslov		šil.	DM	US $	Can $
PROZA						
AJTMATOV Čingiz	**Iz oči v oči**	262-5	125,–	17,–	12,–	17,–
BERNHARD Thomas	**Klet. Odtegnitev**	186-6	198,–	28,–	19,–	28,–
BERNHARD Thomas	**Vzrok. Nakazovanje**	137-8	175,–	25,–	17,–	25,–
BERNHARD Thomas	**Dih**	259-5	175,–	25,–	17,–	25,–
DETELA Lev	**Stiska in sijaj slovenskega kneza**	131-9	110,–	15,–	11,–	15,–
HASLINGER Josef	**Die mittleren Jahre / Srednja leta**	185-8	150,–	21,–	15,–	21,–
HOTSCHNIG Alois	**Leonardove roke**	???-?	275,–	35,–	27,–	35,–
HOTSCHNIG Alois	**Konec**	164-5	150,–	21,–	15,–	21,–
HUDL Anita	**Navadne zgodbe**	365-6	125,–	17,–	12,–	17,–
MAUSER Karel	**Ljudje pod bičem I–IV**	198-X	360,–	51,–	36,–	51,–
MAUSER Karel	**Kaplan Klemen**	150-5	50,–	7,–	5,–	7,–
MAUSER Karel	**Srce nikoli ne laže**	162-9	95,–	13,–	9,–	13,–
MIKLAVC Branko	**Borut in Kurt**	319-2	198,–	28,–	19,–	28,–
MITTERER Felix	**Sibirija**	260-9	125,–	17,–	12,–	17,–
MUSIL Robert	**Tri ženske**	258-7	175,–	25,–	17,–	25,–
NEMANIČ Marija	**Težko, a lepo**	275-7	165,–	23,–	16,–	23,–
OŠLAK Vinko	**Človeka nikar**	???-?	190,–	27,–	19,–	27,–
OŠLAK Vinko	**Saj ni bilo nikoli drugače**	235-8	180,–	25,–	18,–	25,–
OSOJNIK Maksimilijan	**Izlet v vesolje**	026-6	20,–	2,–	2,–	2,–
PAHOR Boris	**Vila ob jezeru**	310-9	198,–	28,–	19,–	28,–
PUGANIGG Ingrid	**Laila**	136-X	150,–	21,–	15,–	21,–
REBULA Alojz	**Koraki apostolskih sandal**	322-2	150,–	21,–	15,–	21,–
ROTH Gerhard	**Veliko obzorje**	220-X	225,–	32,–	22,–	32,–
SRIENC Kristo	**Pastir Ciril, 2. izdaja**	304-4	165,–	23,–	16,–	23,–
SRIENC Kristo	**Sprta brata**	366-4	250,–	35,–	25,–	35,–
TORKAR Igor	**Deseti bratje**	317-6	200,–	28,–	20,–	28,–
VIESER Dolores	**Podkrnoški gospod**	316-8	220,–	31,–	22,–	31,–
WASSERMANN	**Zlato Caxamalce**	257-9	125,–	17,–	12,–	17,–
WEST/SKERBEC Jože	**Hudičev advokat**	206-4	20,–	2,–	2,–	2,–
Zbornik	**Nekega lepega dne**	231-5	125,–	17,–	12,–	17,–
POTOPIS						
SANTONINO Paolo	**Popotni dnevniki**	238-2	180,–	25,–	18,–	25,–
SLOVSTVO						
BISTER/KUHNER	**Koroška slovenska poezija**	029-0	198,–	28,–	19,–	28,–
PONIŽ Denis	**Mlada slovenska poezija**	153-X	198,–	28,–	19,–	28,–

KNJIGE NA ZALOGI

Avtor	Naslov	šil.	DM	US $	Can $
ZGODOVINA					
CEGLAR Ludovik	**Nadškof Vovk in njegov čas (I. in II. del)**	450,-	64,-	45,-	64,-
CEGLAR Ludovik	**Nadškof Vovk in njegov čas (I. del)**	180,-	25,-	18,-	25,-
CEGLAR Ludovik	**Nadškof Vovk in njegov čas (II. del)**	290,-	42,-	29,-	42,-
FRIŠ Darko	**Ameriški Slovenci in katoliška Cerkev**	500,-	71,-	50,-	71,-
IN DER MAUR Wolf	**Nacionalizem – K & J**	98,-	14,-	9,-	14,-
INZKO Valentin	**Zgodovina slovenskega naroda I** – prosta prodaja	275,-	39,-	27,-	39,-
INZKO Valentin	**Zgodovina slovenskega naroda II** – prosta prodaja	330,-	47,-	33,-	47,-
KLAVORA Vasja	**Koraki skozi meglo**	440,-	62,-	44,-	62,-
KOTNIK p. Bertrand	**Zgodovina hiš južne Koroške: občina Kotmara vas**	175,-	25,-	17,-	25,-
MORITSCH Andreas	**Problemska polja zgodovine**	220,-	31,-	22,-	31,-
MALLE Avguštin/ SIMA Valentin	**Narodu in državi sovražni / Volks- und staatsfeindlich**	480,-	68,-	48,-	68,-
MEYSELS Lucien O.	**Nacionalsocializem**	98,-	14,-	9,-	14,-
MORITSCH/TRIBUTSCH	**Soški protokol**	385,-	55,-	38,-	55,-
STANE Kos	**Stalinistična revolucija na Slovenskem, I. del**	210,-	30,-	21,-	30,-
STANE Kos	**Stalinistična revolucija, II. del**	220,-	31,-	22,-	31,-
BIOGRAFIJA					
GOBEC Edi	**Slovenski ameriški slavček Ivan Zorman**	180,-	25,-	18,-	25,-
MALENŠEK Mimi	**Pesnikov nokturno**	220,-	31,-	22,-	31,-
MALLE Avguštin	**Valentin Podgorc in koroški plebiscit**	50,-	7,-	5,-	7,-
MAZAKARINI Leo	**Mozart**	98,-	14,-	9,-	14,-
STÜCKLER Valentin	**Duhovnik med okupacijo in revolucijo**	50,-	7,-	5,-	7,-
WERFEL Franz	**Bernardkina pesem**	128,-	18,-	12,-	18,-
ESEJI					
HAVEL Vaclav	**Živeti v resnici**	165,-	23,-	16,-	23,-
JEREB Vladimir	**Don Kamilo med Slovenci**	250,-	35,-	25,-	35,-
PIBERNIK France	**Temni zaliv Franceta Balantiča**	220,-	31,-	22,-	31,-
ROTAR Janez	**Mora in bolečina. Revolucija ali sprava**	125,-	17,-	12,-	17,-
TORKAR/MIHELIČ	**Basni za vsakdanjo rabo**	148,-	21,-	14,-	21,-
WATZLAWICK Paul	**Da bi lažje bili nesrečni**	165,-	23,-	16,-	23,-
ETNOLOGIJA					
LINDNER Dolf	**Praznoverje**	98,-	14,-	9,-	14,-
MAKAROVIČ M./DOLENC J.	**Slovenska ljudska noša v besedi in podobi**	180,-	25,-	18,-	25,-
VOLPI LISJAK Bruno	**Slovensko pomorsko ribištvo**	390,-	53,-	39,-	53,-
ZABLATNIK Pavle	**Čar letnih časov – šege in navade**	115,-	16,-	11,-	16,-
ZABLATNIK Pavle	**Od zibelke do groba**	20,-	2,-	2,-	2,-

KNJIGE NA ZALOGI

Avtor	Naslov	šil.	DM	US $	Can $
VZGOJA					
JACKSON Robert G.	**Vedno čili in zdravi**	125,–	17,–	12,–	17,–
SODJA Franc	**Sreča pod domačo streho**	125,–	17,–	12,–	17,–
PESMI					
BARTOLOTH Marija	**Pa Zila še ves čas šumi**	125,–	17,–	12,–	17,–
HARTMAN Milka	**Lipov cvet**	20,–	2,–	2,–	2,–
HARTMAN Milka	**Kresna noč / Midsummer night**	150,–	21,–	15,–	21,–
KAMPUŠ Ivana	**Tvoja sem piščal**	125,–	17,–	12,–	17,–
LOGAR Engelbert	**Vsaka vas ima svoj glas (1. del)**	180,–	25,–	18,–	25,–
LOGAR Engelbert	**Vsaka vas ima svoj glas (2. del)**	185,–	26,–	18,–	26,–
LOGAR Engelbert	**Vsaka vas ima svoj glas (3./4. del)**	250,–	35,–	25,–	35,–
LOGAR Engelbert	**Vsaka vas ima svoj glas (Libelče)**	220,–	31,–	22,–	31,–
MODER Janko	**Sla spomina, sonetni venec sonetnih vencev**	125,–	17,–	12,–	17,–
PERPAR Anica	**Limonovec**	165,–	23,–	16,–	23,–
PISK Bojan	**Sončni gong**	165,–	23,–	16,–	23,–
PRETNAR Tone	**Tiho ti govorim**	110,–	15,–	11,–	15,–
RAUTER Flora	**Kot zemljo orje Bog srce**	100,–	14,–	10,–	14,–
SEDLAK Maruška	**Čas uhaja, čas hiti**	110,–	15,–	11,–	15,–
SELIŠKAR Mojca	**Prah in jagode**	125,–	17,–	12,–	17,–
STROJAN Marjan	**Drobne nespečnosti**	148,–	21,–	14,–	21,–
VETER Igor	**Slovenska kulturna kronika**	165,–	23,–	16,–	23,–
UMETNOST					
GLASER Franz	**Rimska naselbina Juena (izkopanine na Hemi)**	50,–	7,–	5,–	7,–
FISTER Peter	**Arhitektura Zilje, Roža, Podjune**	275,–	39,–	27,–	39,–
KROPEJ Helmut	**Poslikane panjske končnice (verz.)**	295,–	42,–	29,–	42,–
KROPEJ Helmut	**Poslikane panjske končnice (broš.)**	198,–	28,–	19,–	28,–
MEDVED Drago	**Slovenski Dunaj**	660,–	94,–	66,–	94,–
OMAN Valentin	**Monografija Spomeniki / Monographie**	690,–	98,–	69–	98,–
OMAN Valentin	**Pariser Requiem / Pariški rekviem**	250,–	35,–	25,–	35,–
WIEGELE Franz	**Franz Wiegele, Monografija**	380,–	54,–	38,–	54,–
ZADNIKAR Marijan	**Gospa Sveta in Gosposvetsko polje**	40,–	5,–	4,–	5,–
ZAUNSCHIRM Thomas	**Gustav Januš – slikar in pesnik**	690,–	98,–	69,–	98,–
ŽERJAV Mirko	**Tiho, tiho čarodej prihaja**	275,–	39,–	27,–	39,–
PRIROČNIKI					
ANGERER Tatjana	**Čisava župa, pisana pogača**	198,–	28,–	19,–	28,–
APOVNIK Pavel dr. / KARNIČAR Ludwig, dr.	**Wörterbuch der Rechts- und Wirtschaftssprache / Slovar pravnega in ekonomskega jezika**	760,–	108,–	76,–	108,–
WILFING Harald	**Ekologija**	98,–	14,–	9,–	14,–

NAŠ SEDEŽ

Viktringer Ring 26
A-9020 Celovec
telefon: (0 46 3) 56 5 15 - 20
faks: (0 46 3) 51 41 89

SODELAVCI V ZALOŽBI

vodja založbe: dipl. inž. Franc Kattnig
tajništvo: Christina Čertov
izdelava: Franc Opetnik
uredništvo: mag. Hanzi Filipič
prodaja: mag. Hubert Male

NAŠ ZASTOPNIK V AVSTRIJI

Wolfgang Fath
Am Katzelbach 152
A-8054 Graz
telefon / faks: (0 31 6) 28 21 36
avtotelefon: (D) (0 66 3) 83 63 20

DOBAVA

DUNAJ:
Mohorjeva / Hermagoras
Albertgasse 48
A-1080 Dunaj
telefon: (0 22 2) 403 41 93
faks: (0 22 2) 403 41 93 99

PREOSTALA AVSTRIJA:
Mohorjeva / Hermagoras
Viktringer Ring 26
A-9020 Celovec
telefon: (0 46 3) 56 5 15 - 20
faks: (0 46 3) 51 41 89

NEMČIJA:
VG Verlagsauslieferung dr. Glas
Tegernseer Landstraße 161
D-81539 München
telefon: (0 89) 691 29 50
faks: (0 89) 691 47 45

SLOVENIJA:
Mohorjeva Celovec d. o. o.
Poljanska cesta 97
SLO-1000 Ljubljana
telefon: (0 61) 30 10 97
faks: (0 61) 132 11 22

MOHORJEVA

Spremembe cen možne, tiskarske napake pridržane.

1 9 9 6
KULTURA, KI STOJI NA OBEH NOGAH
MOHORJEVA

AUSTRIA

Naročam sledeče knjige/kasete Mohorjeve založbe:

Izv.	Naslov	Cena

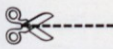

Naročam sledeče knjige/kasete Mohorjeve založbe:

Izv.	Naslov	Cena

IME

NASLOV

TELEFON

P. n.

MOHORJEVA KNJIGARNA

Viktringer Ring 26
A-9020 Klagenfurt / Celovec

IME

NASLOV

TELEFON

P. n.

MOHORJEVA DRUŽBA CELOVEC

Poljanska cesta 97
SLO-61000 Ljubljana

Dobro je,
da imate
zanesljivega
partnerja

Mohorjeva tiskarna

MOHORJEVA *tiskarna*

Adi-Dassler-Gasse 4
9073 Viktring / Vetrinj
Tel. 0 46 3 / 29 26 64 - 0
Fax 0 46 3 / 29 26 64 - 30

POSOJILNICA-BANK
in
ZADRUGA-market

POSOJILNICA BANK

Bilčovs – Hodiše – Škofiče, Borovlje, Celovec, Pliberk, Podjuna, Št. Jakob v Rožu, Zila, Železna Kapla

ZADRUGA market

Brnca, Pliberk, Škofiče, Št. Jakob v Rožu, Železna Kapla

Za vsa denarna vprašanja

Mi smo vedno v Vaši bližini

Vse za hišo in vrt

Vaš prvi naslov

Vaš ugoden nakup